

אני ואלוקי

מעגל ראשון: הפגישה שלי עם ה' 4

הקדמה: 4

פגישה ראשונה: תפילה 6

א. פגישה עם מתפללים שונים 6.....

ב. פגישה עם תפילות שונות 12.....

ד. הצעות כיצד ניתן לשפר את הכוונה: 24.....

פגישה שנייה: נבואה, רוח הקודש, תחושה שה' עימך 32.....

א. התגלות בעבר הרחוק והקרוב 32.....

ב. המפגש עם ה' כמהפך באישיות 37.....

ג. דרכים להגעה לנבואה 40.....

ד. ציפייה לנבואה בימינו 42.....

ה. דבקות בה' וציפיה לדברו 43.....

פגישה שלישית: ה' משפיע על חיי 46.....

א. נס 46.....

ב. אסון 56.....

פגישה רביעית: פגישה עם ה' דרך הענות לקיום התורה והמצוות 72.....

א. קבלת עול מצוות 72.....

ב. פגישה עם ה' דרך לימוד תורתו 76.....

פגישה חמישית: זיהוי והכרת ה' בעולם 82.....

הכרה ראשונה: התפעלות מהעולם 82.....

הכרה שניה: התבוננות בהתקדמות העולם 88.....

קשיי הפגישה: הכפירה בה' – מי שאינו מכיר בה 91.....

מעגל שני מיחיד לציבור בפגישת ה' 97.....

הקדמה 97.....

מעבר בין יחיד לציבור 97.....

מיחיד הפוגש את ה' למניין הפוגש את ה' 103

א. לפגוש את ה' בזוג – 103.....

ב. לפגוש את ה' כמשפחה 107.....

ג. לפגוש את ה' בחבורה ובמנין 112.....

ד. עדות ושבטים 120.....

מעגל שלישי: מפגש עם ה' כעם 124

הקדמה: 124

125	פגישה ראשונה: פגישת עמ"י עם ה' במעמד הר סיני.
125	1. המעמד
129	2. נעשה ונשמע
131	3. הקשר שנוצר במעמד הר סיני והשינוי שחל בישראל
133	פגישה שנייה: פגישת עמ"י עם ה' בארץ ישראל.
133	1. ההתאמה בין א"י לעמ"י
135	2. ייחודה של ארץ ישראל
138	3. תנאי הקיום בארץ ישראל
140	4. פגישת ה' בחזרה לא"י ובגאולת ישראל
142	5. פגישת ה' במצוות יחודיות לעם ישראל בארץ ישראל
143	פגישה שלישית: פגישת עמ"י את ה' במקדש.
144	1. ההתכנסות בבית המקדש
149	2. הניסים שבבית המקדש ויציאת הכהן הגדול
150	3. המאבקים על המקדש- מסירות עם ישראל על הפגישה עם ה'.
152	פגישה רביעית: פגישת עמ"י את ה' באסונות.
153	חורבן בתי המקדש
154	פרעות בגלות
156	פגישה חמישית: פגישת עמ"י את ה' בניסים.
160	נספח: עם ישראל בעיני הגויים.

מעגל ראשון: הפגישה שלי עם ה'

הקדמה:

אנחנו "דתיים": מאמינים, מקיימים מצוות, נזהרים מעבירות, מתפללים... יופי! האומנם?! האם פעולות וערכים אלו הם עבודת ה' השלמה? האם איננו מצפים ליותר? הקב"ה ברא עולם, עם ובני אדם שיכולים לפגוש בו, כאן ועכשיו. ביחידה זו אנו מנסים לזהות יחד עימך מפגשים שונים עם ה'. כל אדם נפגש עם ה' פעמים רבות בחייו, מהן פגישות ביוזמתו שלו ומהן פגישות ביוזמת ה'. כל אחד מאיתנו מנסה להיפגש עם ה' בתפילות ובבקשות, מרגיש את הקושי או את הנחמה שבנוכחותו באסונות ובקשיים הפוקדים את חיינו, ויכול לזהות את השגחתו. אנו נענים למפגש עם ה' גם דרך לימוד תורתו ודרך קיום מצוותיו.

אנו נפגשים עם ה' בכל יום כיחידים, אך אנו נפגשים עימו גם במסגרת המשפחה, הן בקידוש של ליל שבת ובחגים, בליל הסדר, בשמחות, ולמרבה הכאב גם באסונות.

ריה"ל, בספר הכוזרי, אומר: "הדבקות בו היא האושר" (מאמר א; קט). דבקות זו אינה עניין ליחיד סגולה, הדרך אל האושר פתוחה לפניך...

חוויה של קרבה או מפגש עם ה' יכולה לבוא מתוך תחושת נוכחות קרובה: "אתה ה'", או לחלופין הכרה שכלית: "הוא האלוקים" הכרת מעשיו, מצוותיו וכדו'.

בתקופתנו האינדיבידואליסטית אנשים מחפשים את הפגישה האישית הייחודית עם ה'. עם זאת, האפשרות להיפגש עם ה' אינה צריכה להסתיים במסגרת האישית. ה"יחד": המשפחה, הקהילה ועם ישראל כולו נפגשים עם ה', וגם היקום כולו הולך ומתעלה לקראת מפגש כזה באחרית הימים.

ביחידה זו נצעד דרך מפגשי היחיד עם ה', למפגשי המשפחה, העם והיקום. אנו מתחילים במפגשים אישיים עם ה', החל מתפילה, נבואה ותחושת קרבה, אסון, נס ועד הכרת מעשי ה' ומצוותיו באופן שכלי. מן המקום הפרטי המעגל מתרחב אט אט, לעבר המפגש המשפחתי והציבורי. מן המפגש הציבורי אנו ממשיכים אל מעגל הפגישה של עם ישראל כולו עם ה' באופנים שונים וממשיכים לפגישת היקום כולו את ה', כיום ובאחרית הימים.

היחידה בנויה על פי שירו של הרב קוק: "שיר מרובע", אנו הולכים ומתקדמים במעגלים מתרחבים של מפגשים עם ה': מן הפרט למעגל ה-"יחד" החברתי, לעם ישראל, ולבריאה כולה.

שיר מרובע \ הרב אברהם יצחק הכהן קוק

יש שהוא שר **שירת נפשו**, ובנפשו הוא מוצא את הכל, את מלא הסיפוק הרוחני במילואו. ויש שהוא שר **שירת האומה**, יוצא הוא מתוך המעגל של נפשו הפרטית, שאינו מוצא אותה מרוחבת כראוי ולא מיושבת ישוב אידיאלי, שואף למרומי עז, והוא מתדבק באהבה עדינה עם כללותה של **כנסת ישראל**, ועמה הוא שר את שיריה, מצר בצרותיה, ומשתעשע בתקוותיה, הוגה דעות עליונות וטהורות על עברה ועל עתידה, וחוקר באהבה ובחכמת לב את תוכן רוחה הפנימי.

ויש אשר עוד תתרחב נפשו עד שיוצא ומתפשט מעל גבול ישראל, לשיר את **שירת האדם**, רוחו הולך ומתרחב בגאון כללות האדם והוד צלמו, שואף אל תעודתו הכללית ומצפה להשתלמותו העליונה, וממקור חיים זה הוא שואב את כללות הגיונותיו ומחקריו, שאיפותיו וחזיונותיו.

ויש אשר עוד מזה למעלה ברוחב יתנשא, **עד שמתאחד עם כל היקום כולו**, עם כל הבריות, ועם כל העולמים, ועם כולם אומר שירה, **זה הוא העוסק בפרק שירה בכל יום שמובטח לו שהוא בן העולם הבא.**

ויש אשר עולה עם כל השירים הללו ביחד באגודה אחת, וכולם נותנים את קולותיהם, כולם יחד מנעימים את זמריהם, וזה לתוך זה נותן לשד וחיים, קול ששון וקול שמחה, קול צהלה וקול רנה, קול חדוה וקול קדושה. **שירת הנפש, שירת האומה, שירת האדם, שירת העולם**, כולן יחד מתמזגות בקרבו בכל עת ובכל שעה.

והתמימות הזאת במילואה עולה היא להיות שירת קודש, שירת אל, שירת ישראל, בעוצם עזה ותפארתה, בעוצם אמתה וגדלה, **ישראל שיר אל, שיר פשוט, שיר כפול, שיר משולש, שיר מרובע. שיר השירים אשר לשלמה, למלך שהשלום שלו.**

שאלות:

- ↩ מה הם ארבעת (או אולי חמשת) סוגי השירה שמציין הרב קוק בשירו?
- ↩ נסה להבין את המדרג על פיו בנוי השיר: האם המדרג הוא מדרג עולה או מדרג יורד לפי דעתך?
- ↩ מה ממעגלי התפילה הכי קרוב ללבך? מה ממעגלי התפילה הכי רחוק מלבך?
- ↩ נסה לחשוב על תכני תפילה שהיית ממציא לכל אחד מארבעת התחומים שמזכיר הרב קוק.
- ↩ נסה לחשוב על התפילה שלנו: אילו תפילות מתייחסות אצלך לכל אחד מארבעת המעגלים שמזכיר הרב קוק?
- ↩ בסוף השיר מזכיר הרב קוק את האפשרות שכל ארבעת התחומים הופכים לשיר אחד. נסה לחשוב על סיטואציה בה יצא לך להרגיש שהשירים שלך לנפש והשירים שלך לאומה מתחברים? נסה לחשוב על סיטואציה בה שירת הנפש ושירת האומה דווקא מתנגשים?
- ↩ נסה לחשוב על סיטואציה בה יצא לך להרגיש שהשירים שלך לאומה והשירים שלך לאדם מתחברים? נסה לחשוב על סיטואציה בה שירת האומה ושירת האדם דווקא מתנגשים?
- ↩ האם היית מוסיף תחומי תפילה נוספים שאליהם לא התייחס הרב קוק בשירו?
- ↩ מה אתה לוקח מקטע זה למפגש שלך עם הקב"ה ולתפילה שלך?

בסיום היחידה נסקור שני נושאים, התפילה והגאולה, ונראה כיצד בכל אחד מן הנושאים הללו בא לידי ביטוי במעגלים השונים, החל מן הפרט וכלה בבריאה.

* * *

פגישה ראשונה: תפילה

אולי כבר חשבת על כך ואולי לא, אבל התפילה. ודאי תפילת עמידה היא מפגש אישי, פרטי, בינך לבין ד'. ולא רק תפילת עמידה אלא הרבה תפילות נוספות. כל יום בתפילה, אנו עומדים לפני ד', לפגישה אתו. לא תמיד מצליחים, פעמים רבות התוצאה מורכבת – אפילו במשך התפילה עצמה יש עליות וירידות, אכן קשיים רבים עומדים על מפתננו. בפגישה זו ניפגש עם דמויות שונות שהתפללו במהלך ההיסטוריה, ניפגש עם תפילות שונות שיהודים התפללו במהלך הדורות, ועם תפילות שכולנו אומרים מידי יום או שמצויות בסידור ומתוך השגרה איננו חשים את גדולתן. בהמשך נעסוק בקשיי התפילה ונביא סוגיות שונות העוסקות בתפילה.

א. פגישה עם מתפללים שונים

קשה לנו להאמין בעצמנו. אתה, כמו אנשים רבים, ודאי תמה: "האם אני מסוגל לפגוש את ה'?" נקדים לראות דמויות שונות, מוכרות יותר ופחות, נתבונן בהם כיצד הם פוגשים את ד' בתפילתם. כך נתכונן לקראת האפשרות שלנו לפגוש את ד' בתפילתנו. בחלק זה ניפגש עם דמויות שונות שהתפללו באופנים שונים במהלך הדורות. הפגישה עם הדמות מאפשרת לנו להתבונן במצב השלם, מעבר לטכסט של התפילה. לראות כיצד המתפלל פוגש את ה'. על מה התפלל, האם זעק, תמה, או הודה במפגש זה. איזו תפילה זו הייתה? האם נפגשת בחיך עם תפילה כזו?

מקורות חובה בפרק זה הם: תפילת חנה, חוני מעגל

מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:

1. שני מקורות נוספים מתוך פגישה עם מתפללים בתנ"ך
2. שני מקורות נוספים מתוך פגישה עם מתפללים חז"ל ואחרונים

משה: במדבר י"ב

(י) והענן סר מעל האהל והנה מרים מצרעת כשֶׁלֶג ויפן אהרן אל מרים והנה מצרעת: (יא) ויאמר אהרן אל משה בי אדני אל נא תשת עלינו חטאת אשר נואלנו ואשר חטאנו: (יב) אל נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו: (יג) ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה:

שמשון: שופטים ט"ז

(כו) ויאמר שמשון אל הנער המחזיק בידו הניחה אותי והימשני \{והמשני\} את העמדים אשר הבית נכון עליהם ואשען עליהם: ... (כח) ויקרא שמשון אל ה' ויאמר אדני ה' זכרני נא וחזקני נא אף הפעם הנה האלהים ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשתים: (כט) וילפת שמשון את שני עמודי התוף אשר הבית נכון עליהם ויסמך עליהם אֶחָד בימינו ואֶחָד בשמאלו: (ל) ויאמר שמשון תמות נפשי עם פלשתים ויט בכח ויפל הבית על הסרנים ועל כל העם אשר בו ויהיו המתים אשר המית במותו רבים מאשר המית בחייו:

חנה: שמואל א' א-ב

וְהִיא מֵרַת נֶפֶשׁ וְתִתְפַּלֵּל עַל ה' וּבְכַה תְּבַכֶּה: וְתִדְרֹר נְדָר וְתֹאמַר ה' צְבָאוֹת אִם רָאָה תִּרְאֶה בְּעֵינַי אֲמַתְךָ וְיִזְכְּרֵנִי וְלֹא תִשְׁכַּח אֶת אֲמַתְךָ וְנִתְתָּה לְאֲמַתְךָ זָרַע אֲנָשִׁים וְנִתְתִּי לָהּ כָּל יְמֵי חַיֵּי וּמוֹרָה לֹא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ: וְהִיָּה כִּי הִרְבֵּתָה לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי ה' וְעָלִי שְׁמֵר אֶת פִּיהָ: וְחֲנָה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ רַק שְׁפָתֶיהָ נְעוּת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמַע וַיִּחְשְׁבָה עָלַי לְשִׁפְרָה: וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עָלִי עַד מָתַי תִּשְׁתַּכְּרִין הִסִּירִי אֶת יַיִנְךָ מֵעֲלֶיךָ: וְתַעַן חֲנָה וְתֹאמַר לֹא אֲדַנִּי אִשָּׁה קִשְׁת רֹחַ אֲנֹכִי וַיִּין וְשִׁכַר לֹא שְׁתִּיתִי וְאֶשְׁפָּךְ אֶת נֶפְשִׁי לִפְנֵי ה': אֵל תִּתֵּן אֶת אֲמַתְךָ לִפְנֵי בֵּת בְּלִיעַל כִּי מָרַב שִׁיחֵי וְכַעֲסֵי דְבַרְתִּי עַד הֲנָה...:

וְתִתְפַּלֵּל חֲנָה וְתֹאמַר עֲלֶיךָ לִבִּי בִּיקוּק רָמָה קִרְנֵי בִּיקוּק רָחַב פִּי עַל אוֹיְבֵי כִּי שְׁמַחְתִּי בִּישׁוּעָתְךָ: אֵין קְדוֹשׁ כִּיקוּק כִּי אֵין בְּלִתְךָ וְאֵין צוֹר כְּאַלְהֵינוּ: אֵל תִּרְבּוּ תִּדְבְּרוּ גְבָהָה גְבָהָה יֵצֵא עֲתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דְּעוֹת ה' וְלוֹ נִתְּנָנוּ עֲלֵלוֹת: קִשְׁת גְּבָרִים חֲתִים וְנִכְשָׁלִים אֲזָרוּ חֵיל: שְׁבָעִים בְּלָחֶם נִשְׁכְּרוּ וְרַעֲבִים חִדְלוּ עַד עֲקָרָה יִלְדָה שְׁבָעָה וְרַבַּת בָּנִים אֲמַלְלָה: ה' מִמִּית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שָׁאוֹל וְיַעֲלֶה: ה' מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר מִשְׁפִּיל אֶף מְרוֹמִים: מְקִים מַעֲפָר דָּל מְאַשְׁפֵּת גְּרִים אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיב עִם נְדִיבִים וְכֶסֶף כְּבוֹד יִנְחֹלֶם כִּי לִיקוּק מִצְקֵי אֶרֶץ וַיִּשֶׁת עֲלֵיהֶם תִּבְּל: רִגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֵר וְרַשְׁעִים בְּחֹשֶׁךְ יִדְמוּ כִּי לֹא בָכַח וְגִבֹר אִישׁ: ה' יַחֲתוּ מְרִיבָיו עֲלָיו בְּשָׂמִים יִרְעֶם ה' יִדִּין אֲפָסֵי אֶרֶץ וַיִּתֵּן עֹז לְמַלְכוֹ וְיָרֵם קִרְוֹן מְשִׁיחוֹ:

שאלות:

- ↔ צייר בעיני רוחך את התיאור שמתארים הפסוקים: מה התחושה הראשונה שצפה בד ביחס לחנה? וביחס לעלי?
- ↔ אלו היית נמצא במשכן שילה באותה עת, מה היית אומר לחנה? ומה היית אומר לעלי?
- ↔ נסה לחשוב על קשרים בין מציאות נפשית של שיכור לבין מציאות נפשית של מתפלל?
- ↔ האם אי פעם יצא לך לנדור נדר במידה ונתקבל תפילתך?
- ↔ האם אתה מרגיש שהכותרת "תפילה" מתאימה יותר לנדר שנודרת חנה בחלק הראשון או למילים שהיא אומרת בחלק השני? נסה לחשוב על חלקים בתפילה שלנו המקבילים לכל אחד משני החלקים.
- ↔ מה מהביטויים בתפילת חנה מוצא חן בעיניך?
- ↔ "מקים מעפר דל, מאשפת ירים אביון" – נסה לחשוב על שירת הנפש-האומה-האדם והיקום שהזכיר הרב קוק. איזה מציאות ביחס לכל אחד מארבעת המעגלים היית מכנה בשם "עפר דל"?
- ↔ נסה להשתמש בביטויים מתוך התפילה של חנה לחיבור תפילת הודיה על משהו שקרה לך בחיך.
- ↔ מה אתה לוקח מקטע זה למפגש שלך עם הקב"ה ולתפילה שלך?

דניאל: דניאל ט'

בשנת אחת לדרגוש בן אחשוורוש מזרע מדי אשר המלך על מלכות כשדים: בשנת אחת למלכו אני דניאל בינתי בספרים מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה: ואתנה את פני אל אדני האלהים לבקש תפלה ותחנונים בצום ושק ואפר: ואתפלה ליקוק אלהי ואתודה ואמרה אנה אדני האל הגדול והנורא שמר הבטחה והחסד לאהבו ולשמרי מצותיו: חטאנו ועוינו הרשענו ומרדנו וסור ממצותך וממשפטיך: (ו) ולא שמענו אל עבדיך הנביאים אשר דברו בשמך אל מלכינו שרינו ואבתינו ואל כל עם הארץ: (ז) לך אדני הצדקה ולנו בשת הפנים כיום הזה לאיש יהודה וליושבי ירושלים ולכל ישראל הקרובים והרחוקים בכל הארצות אשר הדרתם שם במעלם אשר מעלו בך: (ח) ה' לנו בשת הפנים למלכינו לשרינו ולאבתנו אשר חטאנו לך: (ט) לאדני אלהינו הרחמים והסלחות פי מרדנו בו: (י) ולא שמענו בקול ה' אלהינו ללכת בתורתיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים: (יא) וכל ישראל עברו את תורתך וסור לבלתי שמוע בקלך ותתד עלינו האלה והשבעה אשר כתובה בתורת משה עבד האלהים כי חטאנו לו: (יב) ויקם את דברו אשר דבר עלינו ועל שפטינו אשר שפטנו להביא עלינו רעה גדלה אשר לא נעשתה תחת כל השמים כאשר נעשתה בירושלים: (יג) כאשר כתוב בתורת משה את כל הרעה הזאת באה עלינו ולא חלינו את פני ה' אלהינו לשוב מעוננו ולהשכיל באמתך: (יד) וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו על כל מעשיו אשר עשה ולא שמענו בקלו: (טו) ועתה אדני אלהינו אשר הוצאת את עמך מארץ מצרים ביד חזקה ותעש לך שם כיום הזה חטאנו רשענו: (טז) אדני ככל צדקתך ישב נא אפך וחסותך מעריך ירושלים הר קדשך כי בחטאינו ובעונות אבתנו ירושלים ועמך לחרפה לכל סביבתנו: (יז) ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו והאר פניך על מקדשך השמים למען אדני: (יח) הטה אלהי אונך ושמע פקח עיניך וראה שממתנו והעיר אשר נקרא שמך עליה כי לא על צדקתנו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים: (יט) אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך:

עזרא הסופר: עזרא ט'

(ה) ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואקרעה על ברפי ואפרשה כפי אל ה' אלהי: (ו) ואמרה אלהי בשתי ונכלמתי להרים אלהי פני אליך כי עונתינו רבו למעלה ראש ואשמתנו גדלה עד לשמים: (ז) מימי אבתנו אנחנו באשמה גדלה עד היום הזה ובעונתינו נתנו אנחנו מלכינו כהגינו ביד מלכי הארצות בחרב בשבי ובבזה ובבשת פנים כהיום הזה: (ח) ועתה כמעט רגע היתה תחנה מאת ה' אלהינו להשאיר לנו פליטה ולתת לנו יתד במקום קדשו להאיר עינינו אלהינו ולתתנו מחנה מעט בעבדתנו: (ט) פי עבדים אנחנו ובעבדתנו לא עזבנו אלהינו ויט עלינו חסד לפני מלכי פרס לתת לנו מחנה לרומם את בית אלהינו ולהעמיד את חרבתינו ולתת לנו גדר ביהודה ובירושלים: (י) ועתה מה נאמר אלהינו אחרי זאת כי עזבנו מצותיך: (יא) אשר צוית ביד עבדיך הנביאים לאמר הארץ אשר אתם באים לרשתה ארץ נדה היא בנדת עמי הארצות בתועבתיכם אשר מלאוה מפה אל פה בטמאתם: (יב) ועתה בנותיכם אל תתנו לבניהם ובנותיהם אל תשארו לבניהם ולא תדרשו שלמם וטובתם עד עולם למען תחזקו ואכלתם את טוב הארץ והורשתם לבניהם עד עולם: (יג) ואחרי כל הבא עלינו במעשינו הרעים ובאשמתנו הגדלה כי אתה אלהינו חשכת למטה מעוננו ונתתה לנו פליטה כזאת: (יד) הנשוב להפר מצותיך ולהתחתן בעמי התעבות האלה הלוא תאנף בנו עד כלה לאין שארית ופליטה: (טו) ה' אלהי ישראל צדיק אתה כי נשארנו פליטה כהיום הזה הגנו לפניך באשמתנו כי אין לעמוד לפניך על זאת:

חוני המעגל: תענית, פ"ג מ"ח

מעשה שאמרו לו לחוני המעגל התפלל שירדו גשמים אמר להם צאו והכניסו תנורי פסחים בשביל שלא ימוקו התפלל ולא ירדו גשמים מה עשה עג עוגה ועמד בתוכה ואמר לפניו רבונו של עולם בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך נשבע אני בשמך הגדול שאיני זו מכאן עד שתרחם על בניך התחילו גשמים מנטפין אמר לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות התחילו לירד בזעף אמר לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה ירדו כתיקנן עד שיצאו ישראל מירושלם להר הבית מפני הגשמים באו ואמרו לו כשם שהתפללת עליהם שירדו כך התפלל שילכו להן אמר להן צאו וראו אם נמחת אבן הטועים שלח לו שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך כבן שהוא מתחטא על אביו ועושה לו רצונו ועליך הכתוב אומר (משלי כ"ג) ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך:

חוני המעגל: בבלי, תענית, כג ע"א

תנן: פעם אחת יצא רוב אדר ולא ירדו גשמים. שלחו לחוני המעגל: התפלל וירדו גשמים! התפלל ולא ירדו גשמים. עג עוגה ועמד בתוכה, כדרך שעשה חבקוק הנביא, שנאמר +חבקוק ב'+ על משמרת אעמדה ואתיצבה על מצור וגו'. אמר לפניו: רבונו של עולם! בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך, נשבע אני בשמך הגדול שאיני זו מכאן עד שתרחם על בניך. התחילו גשמים מנטפין, אמרו לו תלמידיו: רבי, ראינוך ולא נמות. כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא להתיר שבועתך. אמר: לא כך שאלתי, אלא גשמי בורות שיחין ומערות. ירדו בזעף, עד שכל טפה וטפה כמלא פי חבית. ושיערו חכמים שאין טפה פחותה מלוג. אמרו לו תלמידיו: רבי, ראינוך ולא נמות. כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא לאבד העולם. אמר לפניו: לא כך שאלתי, אלא גשמי רצון ברכה ונדבה. ירדו כתיקנן, עד שעלו כל העם להר הבית מפני הגשמים. אמרו לו: רבי, כשם שהתפללת שירדו, כך התפלל וילכו להם. אמר להם: כך מקובלני שאין מתפללין על רוב הטובה. אף על פי כן, הביאו לי פר הודאה. הביאו לו פר הודאה. סמך שתי ידיו עליו, ואמר לפניו: רבונו של עולם! עמך ישראל שהוצאת ממצרים אינן יכולין לא ברוב טובה ולא ברוב פורענות, כעסת עליהם - אינן יכולין לעמוד, השפעת עליהם טובה - אינן יכולין לעמוד, יהי רצון מלפניך שיפסקו הגשמים ויהא ריוח בעולם. מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים, וזרח החמה, ויצאו העם לשדה והביאו להם כמהין ופטירות. שלח לו שמעון בן שטח: אלמלא חוני אתה - גוזרני עליך נידוי. שאילו שנים כשני אליהו שמפתחות גשמים בידו של אליהו לא נמצא שם שמים מתחלל על ידך? אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך, כבן שמתחטא על אביו ועושה לו רצונו. ואומר לו: אבא, הוליכני לרחצני בחמין, שטפני בצונן, תן לי אגוזים, שקדים, אפרסקים, ורמונים - ונותן לו. ועליך הכתוב אומר +משלי כ"ג+ ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך. תנו רבנן: מה שלחו בני לשכת הגזית לחוני המעגל: +איוב כ"ב+ ותגזר אמר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור. ותגזר אמר - אתה גזרת מלמטה, והקדוש ברוך הוא מקיים מאמרך מלמעלה. ועל דרכיך נגה אור - דור שהיה אפל הארת בתפלתך, כי השפילו ותאמר גוה - דור שהיה שפל הגבתו בתפלתך, ושח עינים יושע - דור ששח בעונו הושעתו בתפלתך, ימלט אי נקי - דור שלא היה נקי מלטתו בתפלתך, ונמלט בבר כפיך - מלטתו במעשה ידיך הברורין.

שאלות:

- ↪ נתח את אופי הדמויות המוזכרות בסיפור. אם היית יכול לבחור להיות בתוך הסיפור: איזה מהדמויות המוזכרות או הלא מוזכרות היית בוחר להיות?
- ↪ האם אתה מעיז לעשות כמנהגו של חוני? נסה לחשוב מדוע אתה מעיז או מדוע אינך מעיז?
- ↪ מדוע הקב"ה לא נענה מיד לתפילתו של חוני, אלא נראה כמשחק: עונה ולא עונה בבת אחת?
- ↪ האם יצא לך להתפלל על גשם בצורה עמוקה ומשמעותית? נסה להבין מהו גשם עבור החקלאי ותרגם את המילה "גשם" לעולם שלך: מה הם הדברים שקריטיים עבורך?
- ↪ מדוע "אין מתפללים על רוב טובה"? נסה לחשוב על סיטואציה מחייך בה דווקא היית שמח להתפלל על רוב טובה?
- ↪ מה אתה לוקח מקטע זה למפגש שלך עם הקב"ה ולתפילה שלך?

ר' ישראל בעל שם טוב: שבחי הבעש"ט, מהדורת רובינשטיין, ירושלים תשנ"ב, עמ' 85-86

שמעתי ממוהר"ר [ממורנו הרב רבי פאלק החסיד המפורסם דק"ק [של קהילת קודש] טיטשילנק, ששמע מר' אברהם אב"ד [אב בית דין] דק"ק דובאסאר שהיה מקודם ש"ץ בבית המדרש דק"ק מעזיבוז. פעם אחת היו צריכין לאמר הלל, שהיה ר"ח או חה"מ [חול המועד] של פסח, והיה רבי אברהם הנ"ל מתפלל תפלת שחרית לפני התיבה והבעש"ט התפלל על מקומו. והיה מנהגו של הבעש"ט להתפלל בעצמו לפני התיבה מן הלל. ובש"ע [ובשמונה עשרה] של קול רם נתרעד הבעש"ט רעדה גדולה, והיה רועד והולך, כדרכו לרעוד בתפילתו תמיד, ומי שראה אותו בשעת התפילה ראה הרעדה שלו, וכשסיים ר' אברהם הנ"ל חזרת התפילה, והבעש"ט עומד במקומו ורועד ואינו הולך אל התיבה, ובא החסיד רבי וואלף קוצעס והציץ בפניו והנה בוערות כלפידים ועיניו בולטות והיו פתוחות ועומדים בלי תנועה כמו גוסס ח"ו ורמז ר' זאב קוצעס הנ"ל לרבי אברהם, ולקחו אותו זה ביד אחד וזה ביד אחד והוליקוהו אל התיבה. והלך עמהם ועמד לפני התיבה ורעד ערך מה ופתח ואמר הלל והכל ברעדה. ואח"כ כשסיים הקדיש עמד ורעד זמן רב והוצרכו להמתין בקריאת התורה עד שנח מרעדתו.

ר' ישראל בעל שם טוב: שבחי הבעש"ט, מהדורת רובינשטיין, ירושלים תשנ"ב, עמ' 87-86

גם שמעתי מהמגיד מישרים מ' אליהו ז"ל כשבא פעם ראשון להמגיד הגדול דק"ק מעזיריטיש סיפר לו זו המעשה ואמר פ"א ביו"ט ואין יודע אם יום ראשון של פסח או יום שמיני עצרת היה והוצרכתי לברך גשם או טל היה הבעש"ט מתפלל לפני התיבה בחשק גדול כי כן שמעתי כמה פעמים מבחיריו כי היה מנשא ראש כולם והיה מתפלל בזעקה גדולה, והרב המגיד מישרים הגדול לא היה יכול לסבול כי היה חולה גדול ויצא מהבהמ"ד ונכנס לבית קטן שבבהמ"ד והתפלל שם ביחיד וקודם מוסף הלך הבעש"ט ובא לבית קטן ללבוש הקיטל ואמר המגיד כי היה מכיר שהיה אצלו השראת השכינה וכשראה אותו הכיר בו כי אינו בזה העולם, וכשלבש הקיטל נקמט הקיטל על כתפיו ואחז המגיד מישרים הגדול בקיטל לפושטו מקמיטתו וכשנגע התחיל לרעוד ואחז בשולחן שהיה שם וגם השולחן התחיל לרעוד עמו והבעש"ט הלך עד שהוצרך להתפלל ולבקש מן הש"י שיקח ממנו דבר זה כי אין בכוחו לסבלו.

עדות על התפילה בבית מדרשו של הרב 'מנדל מקוצק': (סנה בוער בקוצק, מאיר אורין, עמ' 78)

חסיד קוצק הסביר פעם למתנגד את ההבדל ביניהם בגישה לעבודת הבורא: "אתם המתנגדים עובדים את הבורא לפי מהלך השעון. בשעות הבוקר- תפילת שחרית, כשהמחוגים מתקרבים לשעת צהרים – מנחה, ועם התקרבות הלילה- ערבית. אילו אנחנו עובדים את ה' בקבלנות, גומרים עבודה אחת כדבעי וכשמתחשק להתחיל בעבודה שניה, אנו שוב שמחים לעשותה. בקוצק אין שעון, יש נשמה."

ודאי, מצווה להתפלל ומצווה מן המובחר להתפלל עם הציבור, אך אם הזמן אינו מעורר את הלב – מתפללים בכל שעה שהלב מתעורר לכוונה. אם התפילה ביחידות מסוגלת להעמיק את הכוונה- הרי מוטב להעדיף את חדרי החדרים על התפילה בציבור, ואם הקיצור גורם לריכוז הכוונה- מוטב לקצר. טוב מעט בכוונה מהרבה בלא כוונה.

בקוצק לא האריכו בתפילה. לבשו את הטלית המקומטת, פסעו בחיפזון לאורך בית המדרש, כחץ מקשת... רגע רגעתים ומיד חלצו תפילין.

הרב אברהם יצחק הכהן קוק: (הקדמה לאורות הקודש)

בפגישתנו הראשונה של הרב דוד כהן [הרב הנזיר] עם הרב קוק הוא ראה אותנו מתפלל וזו עדותו: אחרי טבילה במימי הרהיין, מצויד בישערי קדושה' (ספר מוסר עפ"י הקבלה), מלא ספק וחיכוך, עשיתי את דרכי להרב. בערב ראש חודש אלול (תרע"ה) באתי אליו, מצאתיו עסוק בהלכה עם בנו. (בעקבות הגעתו) נסבה שיחה על חכמה יוונית וספרותה, שלא סיפקה עוד נפש היודעה ממקורותיה הראשונים. נשארתי ללון אצלם.

על משכבי לא שכב לבי. גורל חיי היו על כפות המאזנים. והנה בוקר השכם ואשמע קול צעדים הנה והנה, בברכות השחר, תפילת העקדה, בשיר וניגון עליון, 'משמי שמי קדם', ו'זכור לנו אהבת הקדמונים', ואקשיב, והנה נהפכתי והייתי לאיש אחר. אחרי התפילה מיהרתי לבשר במכתב, כי יותר מאשר פיללתי מצאתי - מצאתי לי רב!.

ב. פגישה עם תפילות שונות

פגשנו מתפללים מכל התקופות. הם פוגשים את ד' בתפילתם. כל אחד באישיות המיוחדת ובתקופה מסוימת. גם אנחנו, כל אחד מאתנו, אישיות מיוחדת וחי בתקופה מסוימת. ואם ישאל השואל: "אבל אני מתפלל מהסידור. את המילים של התפילה שלי לא אני בוחר, חז"ל קבעו תפילה לדורות". לשואלים הללו משיב רבי נחמן – אחד מגדולי המתפללים: "ובקל בפשיטות בלי חכמות יכולין למצא את עצמו בתוך כל התחנות ובקשות" (ספר ליקוטי מוהר"ן תנינא סימן קא). אם כך גילינו את המפתח: "מצוא את עצמו" – נותר לנו רק ללמוד כיצד עושים זאת? בחלק זה ניפגש עם תפילות שונות שיהודים התפללו במהלך הדורות, החל מתפילות המצויות בתנ"ך ובגמרא, דרך תפילות במהלך הדורות וכלה בתפילות מסידורנו ומדורנו. בחלק העוסק בתפילות המצויות בסידור, אנו מזמינים אותך להתבונן בהן שוב, להעמיק בהן ולבדוק: כיצד תמצא את עצמך בתוך התפילה? ומכאן כיצד תפגוש את ד' מתוך התפילה? מה אתה מתכוון כאשר אתה אומר אותן? ומה אתה מרגיש כאשר אתה אומר אותן? ישנן תפילות מן הסידור שאינן מוכרות כל כך, ואנו מציעים לעיין בהן ולחוש את השגב הטמון בהן. פגישתנו עם התפילות השונות מסתיימת בצורך וביכולות להתפלל אל ד' כשיח קרוב, לשפוך לפניו את הלב כמו שמדברים עם אב רחום או עם אהבת. אולי אף להעמיק לחשוב על צרכיך ופנייתך המסודרת אל ד' לחבר תפילה אישית, תפילה לה' על רצונותיך, צרכיך וקשייך.

מקורות חובה בפרק זה הם: תהילים כז, ברכות טז, תפילת אלוקי נשמה, תפילת "הריני מוחל", תפילה במחנה, תפילה לשלום המדינה, רבי נחמן מברסלב: "לחבר תפילות חדשות" מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:

1. ברכה אחת מתוך ברכות תפילת עמידה
2. שני מקורות נוספים מתוך התפילות במהלך הדורות.

1. תפילות מן התנ"ך

תפילה לעני: תהילים ק"ב

(א) תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפך שיחו: (ב) ה' שמעה תפילתי ושוועתי אליך תבוא: (ג) אל תסתור פניך ממני ביום צר לי הטה אלי אָזְנְךָ ביום אקרא מהר ענני: (ד) כי כלו בעשן ימי ועצמותי כמו קד נחרו: (ה) הוֹפֵךְ כַּעֲשָׂב וַיִּבֶשׁ לִבִּי כִּי שָׁכַחְתִּי מֵאֲכֹל לֶחֶמִי: (ו) מִקוֹל אֲנַחְתִּי דָבַקָה עֲצָמִי לְבָשָׂרִי: (ז) דְּמִיתִי לְקֶאֱת מִדְּבַר הַיָּתִי כְּכֹס חֲרָבוֹת: (ח) שָׁקַדְתִּי וְאֶהְיֶה כְּצֹר בּוֹדֵד עַל גַּג: (ט) כֹּל הַיּוֹם חֲרָפוּנִי אוֹיְבֵי מְהוֹלְלֵי בִי נִשְׁבְּעוּ: (י) כִּי אֶפֶר כְּלָחֶם אֶכְלֵתִי וְשָׁקוּי בְּבָכִי מִסִּכְתִּי: (יא) מִפְּנֵי זַעֲמָד וְקִצְצָדָה כִּי נִשְׂאֲתָנִי וַתִּשְׁלִיכֵנִי: (יב) יְמֵי כְּצֹל נְטוּי וְאֲנִי כַּעֲשָׂב אֵיבֵשׁ:

(יג) וְאַתָּה ה' לְעוֹלָם תִּשָּׁב וְזָכַרְךָ לְדֹר וָדֹר: (יד) אֲתָה תִקּוּם תִּרְחַם צִיּוֹן כִּי עַת לְחַנְּנָה כִּי בָא מוֹעֵד:

(טו) כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבִינֶיהָ וְאֶת עֲפָרָהּ יַחֲנְנוּ: (טז) וַיִּירָאוּ גוֹיִם אֶת שֵׁם ה' וְכָל מַלְכֵי הָאָרֶץ אֶת כְּבוֹדֶךָ: (יז) כִּי בָנָה ה' צִיּוֹן נִרְאָה בְּכָבוֹד: (יח) פָּנָה אֶל תְּפִלַּת הָעָרְעָר וְלֹא בָזָה אֶת תְּפִלָּתָם: (יט) תִּתְקַבַּב זֹאת לְדֹר אַחֲרוֹן וְעַם נִבְרָא יִהְלֵל יְהוָה: ...

צמאה נפשי לא-לוהים: תהילים מ"ב-מ"ג

(ב) כָּאֵיל תַעְרַג עַל אֶפְיָקִי מִיָּם כִּן נַפְשִׁי תַעְרַג אֵלַיךָ אֱלֹהִים: (ג) צִמְאָה נַפְשִׁי לֵאלֹהִים לֵאלֹהִים חַי מֵתִי אָבוֹא וְאֶרְאֶה פָּנֵי אֱלֹהִים: (ד) הֵיטֵה לִי דַמְעָתִי לַחֵם יוֹמָם וְלַיְלָה בְּאֹמֶר אֵלֵי כָל הַיּוֹם אֵינִי אֵלֶיךָ: (ה) אֵלֶּה אֲזַכְּרֶה וְאֶשְׁפָּכָה עָלַי נַפְשִׁי כִּי אֶעְבֵּר בְּסֶף אַדְדָּם עַד בֵּית אֱלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה וְתוֹדָה הַמּוֹן חוּגֵג: (ו) מִה תִּשְׁתַּחֲוֶה נַפְשִׁי וְתִהְיֶה עָלַי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי עוֹד אֹדְנֹו יְשׁוּעוֹת פָּנָיו:

(ז) אֱלֹהֵי עָלַי נַפְשִׁי תִשְׁתַּחֲוֶה עַל כִּן אֲזַכְּרֶךָ מֵאֶרֶץ יְרֵדוֹ וְחֶרְמוֹנִים מִהֵר מֵצֶעַר: (ח) תַּהוֹם אֵל תַּהוֹם קוֹרָא לְקוֹל צְנוּרִיךָ כָּל מִשְׁבְּרִיךָ וְגִלְיָךָ עָלַי עָבְרוּ: (ט) יוֹמָם יִצְוֶה ה' חֲסִדוֹ וּבִלְבָלָה <שִׁירָה> שִׁירוֹ עָמִי וְתִפְלָה לֵאלֹהֵי חַיִּי: (י) אֹמְרָה לֵאלֹהֵי סִלְעֵי לָמָּה שָׁכַחְתָּנִי לָמָּה קִדַּר אֲלֶיךָ בְּלַחַץ אוֹיֵב: (יא) בְּרִצְחַ בַּעֲצָמוֹתַי חֶרְפוֹנִי צוֹרְרֵי בְּאֹמְרָם אֵלֵי כָל הַיּוֹם אֵינִי אֵלֶיךָ: (יב) מִה תִּשְׁתַּחֲוֶה נַפְשִׁי וּמִה תִּהְיֶה עָלַי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי עוֹד אֹדְנֹו יְשׁוּעוֹת פָּנֵי וְאֵלֶיךָ:

(א) שִׁפְטֵנִי אֱלֹהִים וְרִיבָה רִיבֵי מִגוֹי לֹא חֲסִיד מֵאִישׁ מֵרָמָה וְעוֹלָה תִּפְלֹטְנִי: (ב) כִּי אֵתָּה אֱלֹהֵי מְעוֹזִי לָמָּה וְנִחַתְנִי לָמָּה קִדַּר אֶתְהַלֵּךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב: (ג) שְׁלַח אוֹרְךָ וְאֶמְתָּךְ הִמָּה יִנְחוּנִי וּבִיאוּנִי אֵל הַר קִדְשֶׁךָ וְאֵל מִשְׁכַּנְתֶּיךָ: (ד) וְאָבוֹאָה אֵל מִזְבַּח אֱלֹהִים אֵל אֵל שְׁמַחַת גִּילִי וְאוֹדְךָ בְּכִנּוֹר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ: (ה) מִה תִּשְׁתַּחֲוֶה נַפְשִׁי וּמִה תִּהְיֶה עָלַי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי עוֹד אֹדְנֹו יְשׁוּעוֹת פָּנֵי וְאֵלֶיךָ:

ה' מעוז חיי ממי אפחד: תהילים כ"ז

(א) לְדוֹד ה' אוֹרִי וְיִשְׁעֵי מִמִּי אֵינִי ה' מְעוֹז חַיִּי מִמִּי אֶפְחָד: (ב) בְּקִרְבִּי עָלַי מֵרַעִים לֵאכֹל אֶת בְּשָׂרִי צָרִי וְאֵיבִי לִי הִמָּה כְּשִׁלּוֹ וְנִפְלוֹ: (ג) אִם תִּחַנֶּה עָלַי מִחַנֶּה לֹא יִירָא לְבִי אִם תִּקּוּם עָלַי מִלְחָמָה בּוֹזֵאת אֲנִי בּוֹטַח: (ד) אַחַת שְׁאַלְתִּי מֵאֵת ה' אוֹתָהּ אֶבְקֹשׁ שְׁבִתִּי בְּבֵית ה' כָּל יְמֵי חַיִּי לַחַזוֹת בְּנֶעֱם ה' וּלְבַקֵּר בְּהִיכָלוֹ: (ה) כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסִכָּה בְּיוֹם רָעָה יִסְתַּרְנִי בְּסִתֵּר אֶהְלוֹ בְּצוּר יְרוּמָמֵנִי: (ו) וְעַתָּה יְרוּם רֵאשִׁי עַל אֵיבֵי סְבִיבוֹתַי וְאֲזַכְּרֶה בְּאֶהְלוֹ זִבְחֵי תְרוּעָה אֲשִׁירָה וְאֲזַמְרָה לִיקוּק: (ז) שְׁמַע ה' קוֹלִי אֶקְרָא וְחַנּוּנִי וְעֲנֵנִי: (ח) לֵךְ אִמֵּר לְבִי בְּקִשׁוֹ פָּנֵי אֵת פָּנֵיךָ ה' אֶבְקֹשׁ: (ט) אֵל תִּסְתַּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי אֵל תֵּט בְּאֶף עֲבָדְךָ עֲזַרְתִּי הֵייתָ אֵל תִּטְשֵׁנִי וְאֵל תַּעֲזֹבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׁעֵי: (י) כִּי אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וִיקוּק יֹאסֵפֵנִי: (יא) הוֹרֵנִי ה' דַּרְכֶּךָ וְנַחֲנִי בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרֵי: (יב) אֵל תִּתְּנֵנִי בְּנַפְשׁ צָרִי כִּי קָמוּ בִי עַדֵי שְׁקָר וַיִּפַּח חֶמְס: (יג) לֹלֵא הֶאֱמַנְתִּי לְרֵאוֹת בְּטוֹב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים: (יד) קוּהָ אֵל ה' חֲזֹק וַיִּאֲמָץ לְבָבְךָ וְקוּהָ אֵל ה':

שאלות:

- ↔ נסה להיזכר בהרגשה שלך בראש חודש אלול כאשר מתחילים להוסיף מזמור זה לתפילה. מה המזמור מעורר בך?
- ↔ האם לפי דעתך מזמור זה הינו בקשה או הודיה?
- ↔ נסה לדמיין מה עבר על דוד המלך בשעה שחיבר את המזמור: היכן היה גיאוגרפית? מה התרחש אצלו יום קודם? מה הרגיש לפני חיבור התפילה ומה הרגיש אחריה?
- ↔ אם היית צריך להמשיך את המשפט: "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש" כיצד היית ממשיך אותה? התבונן בתשובתך...
- ↔ איזה ביטוי במזמור הכי נוגע אל ליבך? נסח תפילה משלך העושה שימוש בביטוי זה.
- ↔ מה אתה לוקח מקטע זה למפגש שלך עם הקב"ה ולתפילה שלך?

קולי אל ה' אזעק: תהילים קמ"ב

(א) מִשְׁכִּיל לְדוֹד בְּהִיּוֹתוֹ בְּמַעֲרָה תִּפְלָה: (ב) קוֹלִי אֶל ה' אֶזְעַק קוֹלִי אֶל ה' אֶתְחַנֵּן: (ג) אֶשְׁפֹּף לִפְנֵי שִׁיחֵי צָרָתִי לִפְנֵי אֲגִיד: (ד) בְּהִתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי וְאַתָּה יְדַעַתְּ נְתִיבָתִי בְּאֶרֶץ זֶן אֶהְלֵךְ טָמְנוּ פֶחַל לִי: (ה) הַבֵּיט יָמִין וּרְאֵה וְאִין לִי מִכִּיר אֲבַד מְנוּס מִמֶּנִּי אִין דּוֹרֵשׁ לְנַפְשִׁי: (ו) זַעַקְתִּי אֶלֶיךָ ה' אֶמְרָתִי אֶתָּה מַחְסִי חֲלָקִי בְּאֶרֶץ הַחַיִּים: (ז) הַקְשִׁיבָה אֶל רִנָּתִי כִּי דְלוֹתִי מְאֹד הַצִּילֵנִי מִרְדְּפֵי כִּי אֶמְצֹו מִמֶּנִּי: (ח) הוֹצִיאָה מִמִּסְגָּר נַפְשִׁי לְהוֹדוֹת אֶת שְׁמֹךְ בִּי יִכְתְּרוּ צְדִיקִים כִּי תִגְמַל עָלַי:

2. תפילות מן הגמרא

תפילות אמוראים: (בבלי ברכות דף טז ע"ב, יז ע"ב)

רבי אלעזר בתר דמסיים צלותיה אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשכן בפורינו אהבה ואחוה ושלוש וריעות, ותרבה גבולנו בתלמידים, ותצליח סופנו אחרית ותקוה, ותשים חלקנו בגן עדן, ותקננו בחבר טוב ויצר טוב בעולמך, ונשכים ונמצא יחול לבבנו ליראה את שמך, ותבא לפניך קורת נפשנו לטובה.

רבי יוחנן בתר דמסיים צלותיה אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתציץ בבשתנו ותביט ברעתנו ותתלבש ברחמך ותתכסה בעזך ותתעטף בחסידותך ותתאזר בחנינותך ותבא לפניך מדת טובך וענותנותך.

רבי זירא בתר דמסיים צלותיה אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שלא נחטא ולא נבוש ולא נכלם מאבותינו.

רבי חייא בתר דמצלי אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא תורתך אומנותנו, ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו.

רב בתר צלותיה אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לנו חיים ארוכים, חיים של שלום, חיים של טובה, חיים של ברכה, חיים של פרנסה, חיים של חלוץ עצמות, חיים שיש בהם יראת חטא, חיים שאין בהם בושה וכלימה, חיים של עושר וכבוד, חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, חיים שתמלא לנו את כל משאלות לבנו לטובה.

רבי בתר צלותיה אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו מעזי פנים ומעזות פנים, מאדם רע ומפגע רע, מיצר רע, מחבר רע, משכן רע, ומשטן המשחית, ומדין קשה ומבעל דין קשה, בין שהוא בן ברית בין שאינו בן ברית. ואף על גב דקיימי קצוצי עליה דרבי.

רב ספרא בתר צלותיה אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, ובין התלמידים העוסקים בתורתך, בין עוסקין לשמה בין עוסקין שלא לשמה. וכל העוסקין שלא לשמה, יהי רצון שיהו עוסקין לשמה.

רבי אלכסנדר בתר צלותיה אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתעמידנו בקרן אורה ואל תעמידנו בקרן חשכה, ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו.

איכא דאמרי: הא רב המנונא מצלי לה, ורבי אלכסנדר בתר דמצלי אמר הכי: רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב? שאור שבעיסה ושעבוד מלכיות; יהי רצון מלפניך שתצילנו מידם, ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם.

רבה בטר צלותיה אמר הכי: אלהי, עד שלא נוצרתי איני כדאי ועכשיו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי, עפר אני בחיי, קל וחומר במיתתי, הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה, יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא אחטא עוד, ומה שחטאתי לפניך מרק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי יסורין וחלאים רעים. והיינו וידוי דרב המנונא זוטי ביומא דכפורי.

מר בריה דרבינא כי הוה מסיים צלותיה אמר הכי: אלהי, נצור לשוני מרע ושפתותי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה, פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי, ותצילני מפגע רע מיצר הרע ומאשה רעה ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם, וכל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם, יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי.

רב ששת כי הוה יתיב בתעניתא, בתר דמצלי אמר הכי: רבון העולמים, גלוי לפניך, בזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומקריב קרבן, ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו ומתכפר לו; ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי, יהי רצון מלפניך שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח ותרצני.

שאלות:

- ↪ מה תחושתך לגבי תפילה שאומרים לאחר התפילה? נסה להרגיש מה נוהג זה מעורר בך?
- ↪ קרא כל אחת מהתפילות ונסה להרגיש מה הרגיש ומה חשב האמורא שכתב אותה לאחר תפילתו?
- ↪ חלק את התפילות המוזכרות בגמרא למספר קבוצות. האם נושאי התפילה נמצאים גם בתפילה עצמה? אם כן: מה הערך של תפילה שאומרים לאחר שהתפילה הסתיימה?
- ↪ איזו תפילה היית מחבר הבוקר הזה לאחר התפילה שיצאה ממך בשחרית?
- ↪ בחר אחת מהתפילות שהכי מדברת אל ליבך. מה בה נוגע בך?
- ↪ מה אתה לוקח מקטע זה למפגש שלך עם הקב"ה ולתפילה שלך?

3. תפילות מן הסידור

מודה אני: השכמת הבוקר

(מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהִחַזַּרְתָּ בִּי נְשָׁמָתִי בְּחֻמְלָה רַבָּה אֶמוֹנְתְךָ

אלוהי נשמה: השכמת הבוקר

אֱלֹהֵי. נְשָׁמָה שֶׁנִּתְּתָה בִּי טְהוֹרָה הִיא. אֶתְּהָ בְּרָאֲתָהּ. אֶתְּהָ יִצְרָתָהּ. אֶתְּהָ נִפְחָתָהּ בִּי. וְאֶתְּהָ מִשְׁמְרָהּ בְּקַרְבִּי. וְאֶתְּהָ עֲתִיד לְטָלָה מִמְּנִי. וְלִהְיוֹתִי בִּי לְעֵתִיד לְבוֹא. כֹּל זְמַן שֶׁהִנְשָׁמָה בְּקַרְבִּי מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי. רַבּוֹן כֹּל הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כֹּל הַנְּשָׁמוֹת:

שאלות:

- ↪ מה אתה מרגיש בבוקר כאשר אתה אומר את המילים האלה? נסה לחזור עליהם עכשיו, כאשר אתה ערני יותר, מה הן מעוררות בך?
- ↪ מה ההכרה שיש בך "נשמה טהורה" נוטעת בך?

← איזה ביטוי מתפילה זו הכי רחוק מלבד? נסה לגלגל אותו בלשונך מספר פעמים ולנסות להבין אותו יותר.

← האם אתה מרגיש הודיה ושמחה על עצם קיומך ועל כך שבכל בוקר הקב"ה מחזיר לך את הנשמה ונותן לך עוד יום של חיים?

← מה אתה לוקח מקטע זה למפגש שלך עם הקב"ה ולתפילה שלך?

ואל תביאנו לידי ביזיון: ברכות השחר

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתרגילנו בתורתך. ודבקנו במצוותיך. ואל תביאנו לא לידי חטא. ולא לידי עברה ועון. ולא לידי נסיון. ולא לידי בזיון. ואל ישלט בנו יצר הרע. והרחיקנו מאדם רע ומחבר רע. ודבקנו בנצח הטוב ובמעשים טובים. וכף את יצרנו להשתעבד לך. ותננו היום ובכל יום לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו. ותגמלנו חסדים טובים: ברוך אתה ה' הגומל חסדים טובים לעמו ישראל

א-לוהי נצור: תפילת שמונה עשרה

אלהי. נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה. ולמקללי נפשי תדם. ונפשי כעפר לכל תהיה. פתח לבי בתורתך. ואחרי מצותיך תרדף נפשי. וכל הקמים והחושבים עלי לרעה. מהרה הפך עצתם וקלקל מחשבתם: יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי. שלא תעלה קנאת אדם עלי ולא קנאתי על אחרים. ושלא אכעוס היום ושלא אכעיסך. ותצילני מיצר הרע. ותן בלבי הכנעה וענוה. מלכנו ואלהינו יחד שמך בעולמך בנה עירך יסד ביתך ושכלל היכלך. וקבץ קבוצ גליות ופדה צאנך ושמח עדתך: עשה למען שמך. עשה למען ימינך. עשה למען תורתך. עשה למען קדשך. למען יחלצון ידיך הושיעה ימינך וענני: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך. ה' צורי וגואלי:

הריני מוחל לכל מי שהכעיס: קריאת שמע שעל המיטה

רבנו של עולם הריני מוחל לכל מי שהכעיס והקניט אותי או שחטא כנגדי בין בגופי בין בממוני בין בכבודי בין בכל אשר לי בין באונס בין ברצון בין בשוגג בין במזיד בין במחשבה בין בדבור בין במעשה. בין בגלגול זה בין בגלגול אחר לכל בר ישראל ולא יענש שום אדם בסבתי. יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שלא אחטא עוד ולא אחזור בהם ולא אשוב עוד להכעיסך ולא אעשה הרע בעיניך. ומה שחטאתי לפניך מחוק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי ישורים וחלים רעים:

שאלות:

← נסה להיזכר במישהו שהכעיס אותך מאד לאחרונה. נסה לומר את תפילת "הריני מוחל". מה ההרגשות ומה המחשבות שעוברות בך?

← למה כל כך קשה לנו למחול?

← נסה להיזכר בחטא כל שהוא שעברת לאחרונה. נסה לומר את החלק השני שבתפילת "הריני מוחל". מה ההרגשות ומה המחשבות שעוברות בך?

- ⊲ האם אתה יכול למצוא קשר בין שני חלקי התפילה?
- ⊲ נסה לחשוב על הביטוי "יהי רצון". למה היית רוצה שיהיה לך רצון ואיזה רצון היית מבקש שיהיה לפני הקב"ה?
- ⊲ מה אתה לוקח מקטע זה למפגש שלך עם הקב"ה ולתפילה שלך?

זכנו לקבל שבתות: תפילה בשולחן שבת

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי. עַל כָּל הַחֹסֵד אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי וְאֲשֶׁר אָתָּה עֲתִיד לַעֲשׂוֹת עִמָּי וְעַם כָּל בְּנֵי בֵּיתִי וְעַם כָּל בְּרִיּוֹתֶיךָ בְּנֵי בְרִיתִי. וּבְרוּכִים הֵם מְלֶאכֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים וְהַטְּהוֹרִים שְׁעָשִׂים רְצוֹנְךָ. אֲדוֹן הַשְּׁלוֹם מְלֶךְ שֶׁהַשְּׁלוֹם שָׁלוֹ בְּרַכְנִי בְּשָׁלוֹם. וְתַפְקוֹד אוֹתִי וְאֶת כָּל בְּנֵי בֵּיתִי וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם :

מְלֶךְ עֲלִיוֹן עַל כָּל צָבָא מְרוֹם. יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרָאשִׁית. אֲחִלָּה פָּנִיךָ הַמְאִירִים שְׁתַּזְכֶּה אוֹתִי וְאֶת כָּל בְּנֵי בֵּיתִי לְמִצְאָה חַן וְשֶׁכֶל טוֹב בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל בְּנֵי אָדָם וּבְעֵינֵי כָל רוּאֵינוּ לְעַבְדְּךָ. וְזַכְנוּ לְקַבֵּל שַׁבְּתוֹת מִתּוֹךְ רוֹב שְׂמֵחָה וּמִתּוֹךְ עֲשֶׂר וְכַבֹּד וּמִתּוֹךְ מַעוֹט עֲוֹנוֹת. וְהִסַּר מִמֶּנִּי וּמִכָּל בְּנֵי בֵּיתִי וּמִכָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּל מִינֵי חוֹלֵי וְכָל מִינֵי מַדוּנָה וְכָל מִינֵי דְלוּת וְעֲנִיּוֹת וְאֲבִיוֹנוֹת. וְתֵן בְּנוּ יָצָר טוֹב לְעַבְדְּךָ בְּאַמְתּוֹת וּבִירְאָה וּבְאַהֲבָה. וְנִהְיֶה מְכַבְּדִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוּאֵינוּ. כִּי אָתָּה הוּא מְלֶךְ הַכְּבוֹד כִּי לְךָ נָאָה כִּי לְךָ נָאָה :

אֲנִי מְלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים צִוֶּה לְמַלְאכֶיךָ מְלַאכֵי הַשָּׁרָת מְשַׁרְתֵי עֲלִיוֹן שְׂיַפְקְדוּנִי בְּרַחֲמִים וּבְרַחוּמֵי בְבוֹאֵם לְבֵיתִי בְיוֹם קִדְשֵׁנוּ. כִּי הַדְּלִקְתִּי גְרוֹתִי וְהַצַּעַתִּי מִטְּתִי וְהַחֲלַפְתִּי שְׂמֵלוֹתִי לְכַבֹּד יוֹם הַשַּׁבָּת. וּבְאֵתִי לְבִיתְךָ לְהַפִּיל תְּחִנָּתִי לְפָנֶיךָ שֶׁתַּעֲבִיר אֲנָחְתִּי. וְאֶעִיד אֲשֶׁר בְּרַאתָ בְּשֵׁשֶׁת יָמִים כָּל הַיְצוֹר וְאֶשְׁנֶה. וְאֶשְׁלַשׁ עוֹד לְהַעֲדִיד עַל כּוֹסֵי בְּתוֹךְ שְׂמֵחָתִי. כֹּאֲשֶׁר צוִּיתָנִי לְזָכְרוֹ וְלְהַתְעַנֵּג בְּיָתֶר נְשָׁמָתִי אֲשֶׁר נִתְּתָ בִּי :

מתוך תפילת שמונה עשרה

אָתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת. וּמְלַמֵּד לְאֵנוֹשׁ בִּינָה: חֲנִינוּ מֵאֲתָךְ חֲכָמָה בִּינָה וְדַעַת: בְּרוּךְ אָתָּה יְהוָה. חוֹנֵן הַדַּעַת:

הַשֵּׁיבֵנו אֲבִינוּ לְתוֹרָתְךָ. וְקַרְבֵּנוּ מִלְּכֵנוּ לְעַבְדְּךָ. וְהַחֲזִירֵנוּ בְּתַשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ: בְּרוּךְ אָתָּה יְהוָה. הַרוּצֶה בְּתַשׁוּבָה:

סַלַח לָנוּ אֲבִינוּ כִּי חָטְאָנוּ. מְחַל לָנוּ מִלְּכֵנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ. כִּי אֵל טוֹב וְסַלַח אָתָּה: בְּרוּךְ אָתָּה יְהוָה. חַנוּן הַמֵּרַבֶּה לְסַלַח...:

רְפָאנוּ יְהוָה וְנִרְפָא. הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִשְׁעָה כִּי תִהְלַתְנוּ אִתָּה. וְהַעֲלֵה (אֲרוּכָה וּמִרְפָּא לְכָל תַּחֲלוּאֵינוּ וּלְכָל מַכְאוּבֵינוּ וּלְכָל מַכּוֹתֵינוּ) רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל מַכּוֹתֵינוּ. כִּי אֵל מְלֶךְ רוּפָא נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אָתָּה: בְּרוּךְ אָתָּה יְהוָה. רוּפָא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

4. תפילות במהלך הדורות

תפילת אם שבנה משרת בצבא [פאני נוידא, מוראביה, המאה ה-19] (תפילת נשים, עליזה לבניא,

עמ' 126)

אלי שבשמים, אל צבאות המושל ביד רמה בשמים ובארץ, אליך אשא תפילתי ממעמקי לב אם. אלוהי ואלוהי אבותי, שמע תפילתי מלאו ימי בני להצטרף לשורות הלוחמים למען ארצנו, לשמור על בטחונה ולהסיר מרמה ורשע המאימים על המכורה ושיושביה. מודה אני לפניך, אלי שבשמים, שנתת לי ילד שאבריו חסונים, שנכון לשאת נשק במלחמת מצוה על ארצנו.

אך ליבי, לב אם, חרד ורוטט בזכרי את הסכנות והפיתויים הסובבים אותי, צעיר וחסר ניסיון הוא. רחוק מתורת אימו וממוסר אביו... על כן אשפוך תחינתי לפניך, אל שמים כל יכול. פרוש אליו את חסות, היה לו למגן ועטוף אותו ברוב חסדך, אמצך חזק בו כל הרגשה נעלה, כל כוונה טובה, כל זיכרון של מוסר הורים הטבוע בנפשו... שלא יתנכר לאמונת אבותיו, שחיי הצבא והנשק לא יקשו את ליבו...

וביום שיקרא לצאת אל שדה הקרב, שם קוצר המות את יבולו, שם, אלי שבשמים, פרוש עליו את רחמיך... שם חזק את זרועי, תוק אומץ בליבו, ותן לזכרון גיבורי ישראל לצוות על חזהו, שיצא לקרב בשמחה ובהתלהבות ובאומץ לב ובקור רוח שימור על כבוד אלוהיו ועל נאמנותו לשליט, לעמו ולארצו...

ובתום שרותו ישוב, בריא בגופו ובנפשו, עטור אות הוקרה על מילוי חובותיו, לשמחת ליבי, לשבח ולהלל לשמך הגדול. אמן.

תפילת ר' אלימלך מליז'נסק

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שומע קול שועת עתירות. ומאזין לקול תפלת עמו ישראל ברחמים. שתכין לבנו ותכוין מחשבותינו ותשגור תפלתנו בפנינו. ותקשיב אזניך לשמע בקול תפלת עבדיך המתחננים אליך בקול שועה ורוח נשברה:

ואתה אל רחום ברחמיך הרבים ובחסדיך הגדולים. תמחול ותסלח ותכפר לנו ולכל עמך בית ישראל. את כל מה שחטאנו והעונו והרשענו ופשענו לפניך, כי גלוי וידוע לפניך כי לא בפרך ובמעל חלילה וחלילה מרינו את פיך ודברי תורתך ומצותיך. כי אם מרוב היצר הבוער בקרבנו תמיד. לא ינוח ולא ישקט עד אשר מביאנו אל תאות העולם השפל הזה ואל הבלי. ומבלבל את מחשבותינו תמיד, אפלו בשעה שאנחנו עומדים להתפלל לפניך ולבקש על נפשנו. הוא מבלבל את תפלתנו ואת מחשבותינו תמיד בתהבולותיו, ואין אנו יכולים לעמוד נגדו. כי נחלש שכלנו ומחננו ולבנו עד מאד. וכשל כח הסבל מרב הצרות והתלאות וטרדת הזמן:

לכן אתה אל רחום וחנון. עשה עמנו כמו שהבטחתנו על ידי נאמן ביתך. וחנתי את אשר אחן ורחמתי את אשר ארחם, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה. אף על פי שאינו הגון ואינו כדאי, כי כן דרפק להיטיב לרעים ולטובים, כי גלוי וידוע לפניך אנקתנו וצערנו ושיחנו על אשר אין אנו יכולים לקרב עצמנו לעבודתך. ולדבק לבנו בך באמת ובתמים, אהה על נפשנו, אוי עלינו מאד, אבינו שבשמים:

ועתה תעורר נא עלינו רחמיך וחסדיך הגדולים והמרבים לגרש ולבער את יצרנו הרע מקרבנו, ותגער בו שגסור וילך מאתנו, ואל יסית אותנו להדיחנו מעבודתך חלילה. ואל יעלה בלבנו שום מחשבה רעה חלילה הן בהקיץ הן בחלום. בפרט בעת שאנחנו עומדים בתפלה לפניך, או בשעה שאנחנו לומדים תורתך. ובשעה שאנחנו עוסקים במצותיך, תהא מחשבותינו זכה צלולה וברורה ונזקה, באמת ובלבב שלם כרצונך הטוב עמנו:

ותעורר לבבנו ולבב כל ישראל עמך, ולבב כל הנלוים אלינו, ולבב כל החפצים בחברתנו, ליחדך באמת ובאהבה. לעבדך עבודה הישרה, המקבלת לפני כסא כבודך. ותקבע אמונתך בלבנו תמיד בלי הפסק, ותהא אמונתך קשורה בלבנו כיתד שלא תמוט, ותעביר מעלינו כל המסכים המבדילים

בינינו לבינך אבינו שבשמים. ותצילנו מכל מכשול וטעות, אל תעזבנו ואל תטשנו ואל תכלימנו, ותהא עם פינו בעת הטיפנו, ועם דינו בעת מעבדינו, ועם לבנו בעת מחשבותינו :

ותזכנו אבינו שבשמים אל מלא רחמים, שניחח את לבנו ומחשבותינו ודבורנו ומעשינו וכל תנועותינו והרגשותינו, הידועות לנו ושאינן ידועות לנו, הנגלות והנסתרות, שיהא הכל מיוחד אליך באמת ובתמים בלי שום מחשבת פסול חלילה, וטהר לבנו וקדשנו, וזרק עלינו מים טהורים וטהרנו באהבתך ובחמלתך, ותטע אהבתך ויראתך בלבנו תמיד בלי הפסק, בכל עת ובכל זמן ובכל מקום, בלכתנו ובשבבתנו ובשכבנו ובקומונו ותבער תמיד רוח קדשך בקרבנו. ונשענים תמיד בך ובגדלתך ובאהבתך וביראתך. ובתורתך שבכתב ושבעל פה הנגלה והנסתר ובמצותיך, הכל ליחד שמך הגבור והנורא :

ותשמרנו מן הפניות והגאות ומן הפעס והקפדנות והעצבות והרכילות ושאר מדות רעות, ומכל דבר המפסיד עבודתך הקדושה והטהורה החביבה עלינו, ותשפיע רוח קדשך עלינו שנהיה דבקים בך. ונשנשיתוקק תמיד אליך יותר ויותר, וממדרגה למדרגה תעלנו, שנזכה לבוא למעלת אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב, וזכותם יעמד לנו שתשמע בקול תפלתנו שנהיה תמיד נענים בעת שנתפלל אליך עלינו או על שום אחד מעמך ישראל, על יחיד או על רבים, ותשמח ותתפאר בנו, ונעשה פרי למעלה ושירש למטה :

ואל תזכר לנו חטאתינו ובפרט חטאת נעורינו, כמאמר דוד המלך עליו השלום חטאת נעורי ופשעי אל תזכר, ותהפך עונותינו ופשעינו לזכות, ותשפיע עלינו מעולם התשובה תמיד הרהור לשוב אליך בלב שלם. ולתקן את אשר פגמנו בשמותיך הקדושים והטהורים :

ותצילנו מקנאת איש מרעהו ולא יעלה קנאת אדם על לבנו ולא קנאתנו על אחרים, אדרבה, תן בלבנו שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונם, ושנדבר כל אחד את חברו בדרך הישר והרצוי לפניך, ואל יעלה שום שגאה מאחד על חברו חלילה :

ותחזק התקשורתנו באהבה אליך, כאשר גלוי וידוע לפניך. שיהא הכל נחת רוח אליך, וזה עקר פונתנו. ואם אין לנו שכל לכון את לבנו אליך, אתה תלמדנו אשר נדע באמת פונת רצונך הטוב : ועל כל זאת מתחננים אנחנו לפניך אל מלא רחמים שתקבל את תפלתנו ברחמים וברצון, אמן וכן יהי רצון :

תפילת ר' קלונימוס שפירא, גטו ורשה תש"ב: (שלוש דרשות, תל-אביב)

רבנו של עולם! האזינה לקול בכיינו ולאנקת לבנו – ראה את צערנו ועניינו – והושיעה ממצוקתנו הגדולה.

קרובי נפשנו, נשים וילדים, אבות ואמהות, אחים ואחיות ושאר אחינו בני ישראל נעקרו מתוכנו, הם לוקחו בשבי ועקבותיהם לא נודעו.

אל רחום וחנון! – עשה חסד ורחמים לכל הקוראים אליך בלב שלם – חוס נא ורחם על שארית הפליטה של עמך ישראל – אמור לצרותנו די. הגן על קומץ שארית הפליטה הקטנה כשם שהושעת את אברהם אבינו מידי נמרוד, ואת יעקב אבינו מידי עשוי ולבן, ואת משה רבנו מיד פרעה, ואת דוד המלך מיד גלית הפלשתי, ואת חנניה מישאל ועזריה מיד נבוכדנצר, וכשם שהצלת את דניאל מגוב האריות, וכשם שהצלת את מרדכי ואסתר מיד המן הרשע – כן תושיע ותחלץ את עמך ישראל מידי שונאיו ותשלח לנו גואל הצדק שיגאלנו מן הגלות המרה במהרה בימינו אמן.

תפילה במחנה [בשואה]

(קרטס אמרה, ללא גורל, תרגמה מהונגרית: מרים אלגזי, עם עובד, ת"א 2004, ע"מ 119-120)

הנער היהודי, אמרה קרטס מספר: "העדפתי להקשיב שמאלה, שמשם הגיע פתאום הקול, מין מלמול, מין ניגון. ראיתי שם בשורה ראש מרעיד קצת על צוואר דק מושט קדימה... את הרבי. מה מאוד הבנתי את המילים שהוא אומר, כי לאט לאט הצטרפו אליו רבים בשורה... הניגון כבר התפשט והגיע אל השכנים שלנו, הגיע וחדר איכשהו גם את שאר הבלוקים, כי גם שם ראיתי יותר ויותר פיות נעים, וכתפיים, ראשים וצווארים שמתנדנדים כמעט בלי לנוע, בזהירות גדולה, אבל בהחלטיות, קדימה ואחורה... "יתגדל ויתקדש" – נשמע שוב ושוב, ואפילו אני יודע בכל אופן שזה מה שנקרא "קדיש", תפילה של יהודים לכבוד המתים. [...] ואומנם זו היתה הפעם הראשונה שגם אני, אני לא יודע למה, הרגשתי בחסרון מסויים, אפילו במין קנאה: עכשיו, בפעם הראשונה, הצטערתי קצת שאני עצמי לא יודע להתפלל – כמה משפטים לפחות - בשפת היהודים".

5. תפילות מתקופתנו

תפילה לשלום המדינה

אַבְיֵנו שְׁבִשְׁמִים, צוּר יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ, בְּרַךְ אֶת מְדִינַת יִשְׂרָאֵל, רֵאשִׁית צְמִיחַת גְּאֻלְתָּנוּ. הֲגוּ עֲלֵיהָ בְּאַבְרַת חֶסֶד וּפְרֵשׁ עֲלֵיהָ סֶכֶת שְׁלוֹמָךְ וּשְׁלַח אוֹרְךָ וְאַמְתָּךְ לְרֵאשִׁיּוּתָהּ, שְׁרִיָּה וְיוֹעֲצִיָּה, וְתִקְנֶם בְּעֲצָה טוֹבָה מְלַפְנֵיךָ. חֲזַק אֶת יְדֵי מְגִי אֶרֶץ קְדֻשְׁנוּ, וְהִנְחִילֵם אֱלֹהֵינוּ יְשׁוּעָה וְעֲטָרַת נֶצְחוֹן תְּעַטְרֵם, וְנִתְּנָה שְׁלוֹם בְּאַרְץ וְשִׁמְחַת עוֹלָם לְיוֹשְׁבֵיהָ. וְאֶת אַחֵינוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, פְּקֹד-נָא בְּכָל אַרְצוֹת פְּזוּרֵיהֶם, וְתוֹלִיכֶם מִהֲרָה קוֹמְמִיּוֹת לְצִיּוֹן עִירְךָ וְלִירוּשָׁלַיִם מְשֻׁכָּן שְׁמֶךָ, בְּכַתּוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדְךָ: אִם יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקֶצֶה הַשָּׂמַיִם, מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ: וְהִבִּיאֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְרָשׁוּ אַבְתֶּיךָ וִירֻשְׁתֶּיהָ, וְהִיטִבֶךָ וְהִרְבֶּךָ מְאֹד בְּתִיבֶךָ: וְיִחַד לְבַבְנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ, וְלִשְׁמֵר אֶת כָּל דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ, וּשְׁלַח לָנוּ מִהֲרָה בְּרוּךְ דָּוִד מְשִׁיחַ צְדָקָךָ, לְפָדוֹת מִחֲפֵי קֶץ יְשׁוּעָתְךָ. הוֹפֵעַ בְּהַדָּר גָּאוֹן עֲזָךְ עַל כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל אֶרֶץ, וְיֹאמֶר כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאֶפֶס: ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מְלֹךְ וּמְלִכּוֹתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה, אָמֵן סְלָה. שאלות:

- ↪ נסה לחשוב כיצד נראה האדם או צוות האנשים שחיברו תפילה לשלום המדינה?
- ↪ מה אתה חושב על הרעיון: להתפלל לשלום מדינה? האם אתה מרגיש שהמדינה שלנו צריכה תפילה? אם כן: במה?
- ↪ מה קורה בבית הכנסת שלך בזמן אמירת התפילה לשלום המדינה? מה קורה בלב שלך בזמן אמירת התפילה לשלום המדינה בבית הכנסת שלך?
- ↪ אילו ביטויים בתפילה קשים לך? אילו ביטויים נעימים ומרגשים אותך?
- ↪ נסה לדמיין אתה מדינה כפי שתראה בע"ה כאשר הקב"ה ישמע את תפילתנו במלואה.
- ↪ נסה לחשוב על תפילה אישית שהיית מחבר למדינה שלנו לאור ההתרחשויות השונות של העת האחרונה.
- ↪ מה אתה לוקח מקטע זה למפגש שלך עם הקב"ה ולתפילה שלך?

תפילה לשחרור השבויים והנעדרים [אחד מן הנוסחים הרבים]:

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב יוסף משה ואהרן דוד ושלמה, הוא יברך וישמר וינצח את נעדר צבא הגנה לישראל ואת השבויים
אלדד בן טובה (רגב), אהוד בן מלכה (גולדווסר), גלעד בן אביבה (שליט), יהונתן בן מלכה (פולארד), גיא בן רנה (חבר), רון בן בתיה (ארד), זכריה שלמה בן מרים (באומל), יקותיאל יהודה נחמן בן שרה (כץ), צבי בן פנינה (פלדמן)
בתוך שאר אחינו בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה. בעבור שהקהל מתפלל בעבורם, הקדוש ברוך הוא ימלא רחמים עליהם, ויוציאם מחשך וצלמות, ומוסרותיהם ינתק, וממצוקותיהם יושיעם, וישבים מהרה לחיק משפחותיהם. "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם". ויקים בָּהֶם מקרא שפֶּתוֹב: "ופְדוּנֵי ה' ישובוּ וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֵאשִׁים. שִׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה יִשְׁיגוּ וְנָסוּ יגוֹן וְאֲנָחָה" ונאמר אָמֵן.

6. התפילה האישית שלי.

לחבר תפילות חדשות/ ר' נחמן מברסלב(ר' נחמן מברסלב: לקוטי תפילות הקדמה)

והנה לא נפלאות הוא לחבר תפילות חדשות. כי כבר קדמוני בזה כמה וכמה גדולים וקטנים, אשר חברו ויסדו כמה תפילות, כמו בספר שערי ציון שנמצאים כמה תפילות שחברו האחרונים, וכן בהסדורים הגדולים ובשאר ספרים. וגם בימינו נתחברו כמה וכמה תפילות חדשות, וגם יש כמה וכמה ספרים שלמים של תפילות, רק שאינם מצויים בינינו, כמובא בסוף ספר סדר הדורות בתוך שמות הספרים, שמביא שם ספרים הרבה של תפילות שאינם מצויים כל כך בינינו. וגם כל הפיוטים והסליחות וזמירות רובם ככולם לא יצאו מפי הקדמונים מנביאים ותנאים ובעלי רוח הקדש, כי אם מפי האחרונים שהיו זמן רב אחר שפסקה רוח הקדש מישראל. כי מובן לכל משכיל, שאין אסור לחבר תפילות מי שאינו במדרגת בני עליה בעלי רוח הקדש, כמו ששאר מחברי ספרים אין חיוב שיהיו בעלי רוח הקדש. כי לא בשמים היא, אדרבא בחבורי תפילות אין שום אחריות ואין בו חשש סכנה כמו בשארי ספרים שמחברים, כמו בענין הוראת אסור והתר ודיני ממונות, שיש בהם סכנה גדולה למחברם, שלא יכשל בדבר הלכה חס ושלום, שלא יאמר על טמא טהור חס ושלום וכו'. וכן בספרי מפרשים ומבארים יש גם כן חשש שלא יאמר שלא כהלכה, ולא יכון הפרוש והבאור האמת, ואף על פי כן החיוב על כל בעל תורה לחבר ספרים, כפי אשר תשיג ידו, כאשר האריכו בזה בכמה ספרי קדש. ואסור למנוע עצמו מחמת חשש סכנות הנזכרים לעיל, כי לא בשמים היא. ואנחנו מחויבים לעשות המוטל עלינו.

הרחבה - שירי תפילה

על כל אלה \ נעמי שמר

על הדבש ועל העוקץ,
על המר והמתוק,
על בתנו התינוקת
שמור אלי הטוב.
על האש המבוערת,
על המים הזכים,
על האיש השב הביתה
מן המרחקים.
על כל אלה, על כל אלה,
שמור נא לי אלי הטוב.
על הדבש ועל העוקץ,
על המר והמתוק.
אל נא תעקור נטוע,
אל תשכח את התקוה
השיבני ואשובה
אל הארץ הטובה.
שמור אלי על זה הבית,
על הגן, על החומה,
מיגון, מפחד פתע
וממלחמה.
שמור על המעט שיש לי,
על האור ועל הטף
על הפרי שלא הבשיל עוד
ושנאסף.
מרשרש אילן ברוח,
מרחוק נושר כוכב,
משאלות ליבי בחושך
נרשמות עכשיו.
אנא, שמור לי על כל אלה
ועל אהובי נפשי,
על השקט, על הבכי
ועל זה השיר.

הליכה לקיסריה \ חנה סנש

אלי, שלא יגמר לעולם
החול והים
רשרוש של המים
ברק השמים
תפילת האדם

בקבוצה \ לוי בן אמיתי

ביום אני גורף את גללי הזבל
מתחת רגל הפרה בדיר
או לש בטיט לבדק הכיריים
או בעקבי הסוס יוצא לניר
צנוע גורלי ודל בעולמך
גורל חוטב עצים שואב המים.
בן בלי שם אני אחד הגבעונים:
עבדי תמיד בירושלים
ובערוב ביום רוחץ אני ידי,
מלביש גופי כתונת לבנה.
בשבת כהנים אטול את מקומי,
ומשלחן הלחם – לי מנה,
על פת ערבית דלה עם חבר לויים
אשא אליך זמר תהילה:
ברוך אתה על טוב הזבל המנובב
על פת הלחם ורגש התפילה.

אני צפור מתה \ זלדה

אני צפור מתה
צפור אחת שמתה
צפור עוטה מעיל אפור
בלכתי לך מפטיר לעומתי
פתע אפפתיני שתיקתך
חי עולמים.
בשוק שוקק עוף מת ישיר
רק אתה קים
בשוק שוקק מדדה צפור עם שיר נסתר

זה לזה \ אברהם שלונסקי

הדור שלמד להשמיע
ושכח להקשיב :
שהצליח לרדת עד חקר
ולעוף לא זכה ;
הנהו עומד לפניך
בבלואי הסחבות של עשרו :
קשוב ונקשב באין אומר
כאשר לא היה מעודו.
איך נפתחו,
איך נפתחו בן לילה שערים!
הו אתה המיחל שם מעבר,
הצמא לקולי הקורא
כצמאו אלי אזן שומעת
ויודע ועד :
לא אני התדפקתי,
לא אני שקראתיך, -
אנחנו קראנו היום זה לזה.

למדני אלוהי \ לאה גולדברג

למדני, אלוהי, ברך והתפלל
על סוד עלה קמל, על נגה פרי בשל,
על החרות הזאת: לראות, לחוש, לנשום,
לדעת ליחל, להכשל.
למד את שפתותי ברכה ושיר הלל
בהתחדש זמנך עם בוקר ועם ליל,
לבל יהיה יומי היום כתמול שלשום.
לבל יהיה עלי יומי הרגל.

ד. הצעות כיצד ניתן לשפר את הכוונה:

1. הכנה לתפילה

ישנן דרכי תפילה שונות, יש העומד בדומיה ויש הצועק בצעקה גדולה, יש שתפילתו קבע ויש שתפילתו רחמים, יש מי שעתו בידו והוא יכול להכין את עצמו לקראת התפילה ויש הבא מן הדרך ומעבודת השדה. יש העומד לבדו ויש המתפלל ברוב עם כחלק מן הציבור. בחלק זה נעסוק בהכנה לתפילה, ובדרכי תפילה שונות של היחיד. מי שתפילתו אינה לצאת ידי חובה, מי שתפילתו היא מאמץ רוחני אמיתי, מי שמבקש להשיג ממנה התעלות אישית או הרגשת המפגש עם ד', מבין שהתפילה צריכה הכנה, קשה מאוד לבוא אליה סתם כך מתוך החולין.

מקורות חובה בפרק זה הם: כוזרי, ליקוטי מוהר"ן, שמונה קבצים

מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:

1. מקור נוסף מבין המקורות הבאים: משנה ברכות, שו"ע סימן צ"ג, רמב"ם הלכות תפילה.

2. מקור נוסף העוסק בדרכים לשיפור הכוונה בתפילה.

כיצד עומדים להתפלל? משנה מסכת ברכות פרק ה משנה א

אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש. חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים, כדי שיכוננו את לבם למקום. אפלו המלך שואל בשלומו, לא ישיבנו. ואפלו נחש פרוץ על עקבו, לא יפסיק:

כיצד עומדים להתפלל? רמב"ם יד החזקה - הלכות תפלה ונשיאת כפים פרק ז

(א) חמשה דברים מעכבין את התפלה אע"פ שהגיע זמנה טהרת ידים וכיסוי הערוה וטהרת מקום תפלה ודברים החופזים אותו וכוונת הלב:

(ב) טהרת ידים כיצד רוחץ ידיו במים עד הפרק ואחר כך יתפלל היה מהלך בדרך והגיע זמן תפלה ולא היה לו מים אם היה בינו ובין המים ארבעה מילין שהם שמונת אלפים אמה הולך עד מקום המים ורוחץ ואחר כך יתפלל היה בינו ובין המים יותר על כן מקנח ידיו בצרור או בעפר או בקורה ומתפלל: ...

(טו) כוונת הלב כיצד כל תפלה שאינה בכוונה אינה תפלה ואם התפלל בלא כוונה חוזר ומתפלל בכוונה מצא דעתו משובשת ולבו טרוד אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו לפיכך הבא מן הדרך והוא עיף או מיצר אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו אמרו חכמים ישהה שלשה ימים עד שינוח ותתקרב דעתו ואח"כ יתפלל:

(טז) כיצד היא הכוונה שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאלו הוא עומד לפני השכינה לפיכך צריך לישב מעט קודם התפלה כדי לכונן את לבו ואחר כך יתפלל בנחת ובתחנונים ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא משאוי ומשליכו והולך לו לפיכך צריך לישב מעט אחר התפלה ואחר כך יפטר חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת קודם תפלה ושעה אחת לאחר תפלה ומאריכין בתפלה שעה:

(יז) שכור אל יתפלל מפני שאין לו כוונה ואם התפלל תפלתו תועבה לפיכך חוזר ומתפלל כשיתרוקן משכרותו שתוי אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תפלה אי זה שכור זה שאינו יכול לדבר לפני המלך

שתוי יכול לדבר בפני המלך ואינו משתבש אף על פי כן הואיל ושתה רביעית יין לא יתפלל עד שיסיר יינו מעליו :

(יח) וכן אין עומדין להתפלל לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך מריבה ולא מתוך כעס אלא מתוך דברי תורה ולא מתוך דין והלכה אף על פי שהם דברי תורה כדי שלא יהא לבו טרוד בהלכה אלא מתוך דברי תורה שאין בה עיון כגון הלכות פסוקות :

כיצד עומדים להתפלל? שו"ע אורח חיים סימן צג

(א) ישהה שעה אחת קודם שיקום להתפלל כדי שיכוין לבו למקום ושעה אחת אחר התפלה שלא תהא נראית עליו כמשאוי שממהר לצאת ממנה :

(ב) לא יעמוד להתפלל אלא באימה והכנעה לא מתוך שחוק וקלות ראש ודברים בטלים ולא מתוך כעס אלא מתוך שמחה כגון דברי תנחומין של תורה סמוך לגאולת מצרים או סמוך לתהלה לדוד שכתוב בו רצון יראיו יעשה שומר ה' את כל אוהביו :

(ג) אין עומדים להתפלל מתוך דין ולא מתוך הלכה שלא יהא לבו טרוד בה אלא מתוך הלכה פסוקה : הגה והיינו נמי כמו מתוך שמחה כי פקודי ה' ישרים משמחי לב (טור) :

איך מתכוון החסיד בתפילה? ספר הכוזרי מאמר ג אות ה

ומישר כלי המחשב ומפנה אותו מכל אשר קדם מהמחשבות העולמיות. ומצוה המדמה להמציא ההדור שבצורות הנמצאות אצלו בעזר הזכרון, לדמות אליו הענין האלהי המבוקש, כמו מעמד הר סיני ומעמד אברהם ויצחק בהר המוריה, וכמו משכן משה וסדר העבודה וחול הכבוד בבית המקדש, וזולת זה הרבה. ומצוה השומר לשמור את זה ולא ישכח, ויגער במחשבי ושדיו מבלבל האמת ומספקו. ויגער בכעסני ובתאוני מהטות החפצי והניעו והטרידו במה שיש אצלם מהכעס והתאוה. ואחר זאת ההצעה ינהיג הכח החפצי כל האברים המשמשים אותו בזריזות וחריצות ושמחה, ויעמדו בעת העמידה מבלי עצלה, וישתחוו עת שיצוום להשתחוות, וישבו בעת הישיבה, ומביטות העינים הבטת העבד אל אדונו, ויעמדו הידים ממעשיהם, ולא תתקבץ האחת עם האחת, ותשתוינה הרגלים לעמידה, ויעמדו כל האברים כנבהלים היראים לעשות מצות מנהיגם, לא ירגישו על מיחוש ולא על הפסד אם יהיה להם, ויהיה הלשון מסכים עם המחשבה לא יוסיף עליו, ולא יבטא בתפילתו ע"ד המנהג והטבע כמו הזרזיר והבבגא אלא עם כל מלה מחשבה וכוונה בה, ותהיה העת ההיא לב זמנו ופריו, ויהיו שאר עתותיו כדרכים המגיעים אל העת ההיא, יתאוה קרבתו שבו מתדמה ברוחניים ויתרחק מהבהמיים, ויהיה פרי יומו ולילו השלש עתות ההם של תפלה, ופרי השבוע יום השבת, מפני שהוא מעומד להדבק בענין האלהי, ועבודתו בשמחה לא בכניעה כאשר התבאר. והסדר הזה מהנפש כסדר המזון מהגוף, מתפלל לנפשו ונוון לגופו, ומתמדת עליו ברכת התפלה עד עת תפלה אחרת, כהתמדת כח סעודת היום עד שיסעוד בלילה, וכל אשר תרחק עת התפלה מהנפש היא הולכת וקודרת במה שפוגע אותה מעסקי העולם, כ"ש אם יביאהו הצורך לחברת נערים ונשים ורעים, וישמע מה שיעכיר זכות נפשו, מדברים כעורים ונגונים שתטה הנפש אליהם ולא יוכל למשול בה. ובעת התפלה מטהר נפשו מכל מה שקדם, ויתקנה לעתיד, עד שלא יעבור שבוע על זה הסדר עד שיתקן הנפש והגוף, וכבר נקבצו מותרים מקדירים עם אורך השבוע לא יתכן לטהרם ולנקותם אלא בהתמדת עבודת יום עם מנוחת הגוף, ואז ירצה הגוף בשבת את אשר חסר לו מששת הימים, ויהיה נכון לעתיד. וכן הנפש תזכור מה שחסרה עם טרדת הגוף, וכאלו היא ביום ההוא מתרפאה מחולי שקדם ומתעדת למה שידחה ממנה החולי

בעתיד. דומה למה שהיה עושה איוב בכל שבוע בבניו, כמו שהוא אומר +איוב א' ה'+ אולי חטאו בני, ואחר כך יהיה עתיד לרפואה החדשית שהיא זמן כפרה לכל תולדותם, ר"ל תולדות החדשים וחדושי הימים, כמו שאמר: +משלי כ"ז א'+ כי לא תדע מה ילד יום. ואח"כ יהיה עתיד לשלש רגלים. ואחרי כן אל הצום הנכבד אשר בו ינקה מכל עון שקדם, וישיג בו מה שחסר לו בימים ובשבועים ובחדשים, ותנקה הנפש מהבלבולים המחשביים והכעסיים והתאויים, ותשוב מנטות אליהם תשובה גמורה בין במחשבה בין במעשה. ואם לא תתכן התשובה מהמחשבה בעבור גבורת הרעיוני עליה, במה שקדם לה מזכרון מה ששמעה מימי הנעורים משירים ויחידות וזולתם, תנקה מהמעשה ותתודה על הרעיונים, ותקבל שלא תזכרם בלשונה כל שכן שתעשם, וכמו שנאמר: +תהלים י"ז ג'+ זמותי בל יעבר פי. וצומו ביום ההוא צום שהוא קרוב בו להתדמות במלאכים, מפני שהוא גומרו בכניעה ובשפלות ובעמידה ובכריעות ותושבחות ותהלות, וכל כחותיו הגופיים צמים מהענינים הטבעיים, מתעסקים בתוריים, כאלו אין בו טבע בהמי. וכן יהיה צום החסיד בכל עת שיצום, שיענה בו הראות והשמע והלשון, ולא יטרידם בזולת מה שיקרב אותו אל האלהים, וכן הכחות הפנימיים מדמיון ומחשבה וזולתי זה, ועם זה יהיו המעשים הטובים.

שאלות:

- ↩ נסה לעשות תרגיל ולפנות את מחשבתך מכל ענייני העולם הזה ועניני החומר שלרוב מוחנו עסוק ומלא מהם. מה הרגשת במהלך הניסוי? מה היו הקשיים? ומה היו ההצלחות?
- ↩ מה היית מצייר בראשך על מנת לעזור לך להתקרב למה שקורא לו הכוזרי: "העניין האלוקי"?
- ↩ נסה להיזכר כיצד נראה גופך הבוקר בתפילה: עצל/ מבקש להירדם/ מרוח על השולחן או אולי עומד זקוף ושמח לדבר עם הקב"ה? מה יעזור לך לעמוד בשמחה עם הגוף בתפילה?
- ↩ נסה לחשוב על מאכל אהוב עליך ועל תחושתך כאשר אמא מכינה אותו והוא זורם בעורקיך... האם אתה מצליח להעביר את התחושה לתפילה כל שהיא? מה דעתך על השוואה מעניינת זו שעושה הכוזרי? נסה לחבר תפילה אישית שתעזור לך להרגיש הרגשה זו?
- ↩ כיצד מתאר הכוזרי את היחס בין זמן התפילה לשאר זמני היום?נסה להתכונן לקראת התפילה הבאה שתתפלל היום כך שתרגיש משהו מהעולם שמתאר הכוזרי.
- ↩ מה אתה לוקח מקטע זה למפגש שלך עם הקב"ה ולתפילה שלך?

מחבואים \ דן פגיס

בחצר אחורית בעולם

שחקנו, הוא ואני.

כיסית עיני התחבאת:

אחת שתיים שלש,

לא מלפני, לא מאחורי,

לא בתוכי.

מאז אני מחפש

כל כך הרבה שנים.

אז מה אם אני לא מוצא אותך.

צא כבר, צא,

אתה רואה שנכנעתי.

2. קשיים להתכוון בתפילה

תפילה על קשיי התפילה / ר' נחמן מברסלב לקוטי תפילות חלק ראשון, תפילה י

אנא ה', למדני לסדר תפילתי לפניך כראוי בלשון צח ונקי, בלשון רחמים ותחנונים, ותשלח ותזמין לי דבורים כשרים ויפים. ותהיה תפילתי שגורה בפי, באפן שאוכל לרצות ולפיס אותך, שתעורר רחמיך הגנוזים עלי לקרבני אליך ממקום שנתרחקתי בכמה וכמה מיני הרחקות בלי שעור וערך. ומכל ההרחקות תקרבני אליך ברחמיך העצומים, ברחמיך הרבים ברחמיך הגדולים, ברחמים נוראים שיש לך גנוזים באוצרותיך שאין בהם שום אחיזת דין וקטרוג כלל, ברחמים שיש להם כח לקרב אפלו המרוחקים בתכלית הרחוק שאין רחוק יותר מהם. ועשה למענך ולא למעננו, עשה למענך והושיענו. קרבנו אליך, אמצנו בעבודתך, חזקנו ביראתך. אחז בדינינו והוצא אותנו מכל התאוות רעות ומכל המדות רעות הקשורים בגופנו, המרחיקים אותנו ממך בכל עת:

,

איך היצר מפתה אותנו לא להתכוון? ספר חובות הלבבות שער ה - שער יחוד המעשה פרק ה

וכאשר יתיאש היצר מפתותך בפנים האלה, ישתדל לחבל את מעשיך בטרוד לבך בעולם הזה ובאנשיו ובאורך מאוייך ושכחת קצך. וכאשר יראה, כי אתה רוצה לפנות את לבך לעולמך הבא, כתפלת חובה או רשות או בעת שאתה קורא בתורה או לומד שום חכמה מחכמות האמונה והמוסר, מבלבל אותך ומטריד לבך בדברי העולם בסחורות ומקח וממכר וריוח והפסד, ויאמר לך אחי"כ: יש לך לקבל עת הפנאי הזה בשמחה ושעת הבטלה הזאת, אשר לא תוכל עליה בעת אחרת, מפני רבות העסקים עליך. וחשב עתה עם שותפך וברר, מה שיש לך ומה שעליך ומה שקבלת מחובותיך ומה שנשאר לך, ומה שראוי לך להתעסק בו מסבות הטרפים ומה שאינו ראוי לך, ומה שקדם ממעשיך, ששמחת או שנתחרטת עליו. ואם יש לך דין עם אדם, העבר על לבך כל טענותיו וטענותיך, וכל מה שתוכל להתחכם לו בעת דינך עמו ותנצחנהו. וכן אם יהיה לך ממון או צאן ובקר או אדמה לזרע או עבודת שרים או עם הארץ או חשבון עם השר או עם הארץ, או אם יש עליך חובות, ואינך יכול לפרעם, או אם יש לך חברים, שאתה צריך להרגיש על ענינם ולחשב עם נפשך

עליהם, יעביר על לבך בעת שתפנה לעבודת שמים איזה מין שיהיה מן המינים האלה להטרידך בו ולהפסיד בו מעשיך, מפני שאתה בעת עשותו מזומן בגופך ואינך מזומן בלבך ומצפונך. ואם לא יטרידך במה שזכרנו, יעביר על לבך חידות ודברים ארוכים. ואם יהיה האדם מן המשחקים בקוביא או בפספסים והדומה להם, מראה לו, כאלו הוא לפניו וחושב במה שצריך לו להקדים ולאחר בו ואופני התחבולה לנצח. ואם ימלט מכל מה שזכרנו, ויהיה מאנשי החכמה והבינה, יעביר על לבו ענין קשה מעניני החכמה, ויטריד אותו בשאלה ותשובה ובקושיא ובפרוק, ומה שנתעלם ממנו בעיון מה שהיה צריך לעיין בו ומה שנשאר לו ללמד מן החכמה, ויחשב עם נפשו לעסק בו. וירידהו בזה מכל מעשי העבודה, ויפסיד עליו כפלים מה שמתקן עליו. ואפשר, שיכנס במעשה העבודה ויצא ממנה ויהיה תמיד בטרדת לבו בזולתה מעניני העולם, ואפשר שיבקש כפרת המקום בלשונו והוא רץ במחשבתו ובמצפונו להמרותו, ועל זה אמר אחד החסידים: בקשת כפרתנו זו צריכה לבקשת כפרה. ומתחנן אליו באבריו ופונה מעליו בלבו ובחבו, דומה למה שאמר הכתוב: בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני. ואמר: ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו. ואם ייקץ בעת ההיא ויחשב עם נפשו ויאמר לה: איך אתנהג עם הבורא במה שאינו נכון לי להתנהג בו עם הברואים, בעת שאני צריך אליהם או בעת שהם צריכים לי, כי מי שאלך אליו לבקש ממנו חפץ, ואשאל אותו ממנו בלשוני ולבי פונה ממנו, אלו היה מכיר זה ממני, היה מואס וגועל אותי. כל שכן שימנע ממני חפצי, קל וחומר אם היה יודע בי, שאני מטריד לבי במה שאינו מפיק רצונו, אך במה שמקציפו עלי, שתהיה שנאתו אותי יותר גדולה ומניעתו ממני יותר ראויה. וכן מבלי ספק הייתי עושה למי שהיה שואל ממני שום חפץ, והייתי יודע מלבו מה שידע בוראי מלבי. ואיך לא אבוש מבוראי, שארצה לו מנפשי במה שלא הייתי רוצה לה מחלש כמוני, ולא היה רוצה בו ממני נברא וכמ"ש הכתוב: גם בוש לא יבושו והכלם לא ידעו. אז ינגף היצר.

התבודדות / ר' נחמן מברסלב הקדמה לליקוטי תפילות

אך טוב אשר תאחז בזה וגם מזה על תנח ידך, דהינו לעסוק בכל יום בהתבודדות ולפרש שיחתו לפני השם יתברך את כל אשר עם לבבו בלשון אשכנז [מובן שכוונתו רק לבני עדות אשכנז כמובא בליקוטי ח"ב סימן ק"כ] (כמבאר בספריו הקדושים כמה פעמים), ולעשות בעצמו מהתורות תפלות כנזכר לעיל. כי אי אפשר לבאר בכתב כל הצטרפות האדם בפרטיות, ובפרט לפי השנויים שנעשים באדם בכל עת וזמן, וכבר הזהיר רבנו זכורנו לברכה כמה פעמים לומר תחנות ובקשות הרבה בכל יום, כל מיני תחנות הנמצאים באיזה סדור מסדורים הגדולים או בשערי ציון ובשאר מקומות, מכל שכן וכל שכן לעסוק בספר תהלים, ומי שרוצה לקיים דבריו הקדושים, ולעסוק בתפלות, לזכות לחיי עולם, בודאי יערב לנפשו מאד מאד אלו התפלות כי אין שום תפלות בעולם שיוכל האדם למצוא את עצמו בהם כמו באלו התפלות המדברים מכל המדות ומכל הדברים שבעולם, וכאשר יראה הרואה בעיניו, אשרי שיאחז בהם:

התבודדות: ליקוטי מוהר"ן קמא, נב

אך עקר ההתבודדות הוא בלילה, בעת שהעולם פנוי מטרדת העולם הזה. כי ביום, על - ידי שרודפין העולם אחר העולם הזה, הוא מבטל ומבלבל את האדם מלהתדבק ולהכלל בהשם יתברך. ואפלו אם הוא בעצמו אינו טרוד, אף - על - פי - כן מאחר שהעולם טרודים אז, ורודפים אז אחר הבלי העולם הזה, על - ידי - זה קשה אז לבוא לידי בטול: וגם צריכין שיהיה ההתבודדות במקום מיחד, דהינו חוץ מהעיר בדרך יחידי, במקום שאין הולכים שם בני אדם. כי במקום שהולכים שם בני אדם ביום, הרודפים אחר העולם הזה, אף - על - פי שכעת אינם הולכים שם, הוא מבלבל גם כן ההתבודדות, ואינו יכול להתבטל ולהכלל בו יתברך. על - כן צריך שילך לבדו בלילה, בדרך יחידי, במקום שאין שם אדם. ושם ילך ויתבודד, ויפנה לבו ודעתו מכל עסקי עולם הזה, ויבטל הכל, עד שיזכה לבחינת בטול באמת. הינו שבתחלה ירבה בתפלות ושיחות בהתבודדות בלילה בדרך יחידי כנ"ל, עד שיזכה לבטל זה הדבר, דהינו לבטל מדה ותאוה זאת. ואחר - כך ירבה עוד בהתבודדות הנ"ל, עד שיבטל מדה ותאוה אחרת. וכן ינהג זמן רב בהתבודדות, בזמן הנ"ל, ובמקום הנ"ל עד שיבטל הכל. ואחר - כך עדין נשאר ממנו איזה דבר וכו', ואחר - כך מבטלין גם זה, עד שלא נשאר ממנו כלום: [פרוש כי יכול להיות אחר שבטל כל התאוות ומדות רעות, עדין נשאר ממנו כלום. דהינו שעדין לא בטל לגמרי הגאות והגסות, עד שנחשב בעיניו לאיזה דבר. ועל - כן צריכין להתיגע ולהרבות בהתבודדות הנ"ל, עד שלא ישאר ממנו כלום, שיהיה בבחינת מה באמת, עד שיזכה לבחינת בטול באמת]: ואזי כשזוכה לבטול באמת, ואזי נכלל נפשו בשרשו, דהינו בו יתברך, שהוא מחיב המציאות. אזי נכלל כל העולם עם נפשו בשרשו, שהוא מחיב המציאות, כי הכל תלוי בו כנ"ל, ואזי נעשה כל העולם על ידו בבחינת מחיב המציאות כנ"ל:

שאלות:

- ↩ נסה לדמיין את הציור שמצייר רבי נחמן בקטע זה? מה ההרגשות הראשוניות שצפות בך ביחס לאדם המתואר בקטע?
- ↩ מה התפילה שאתה חושב שאותו אדם התואר בקטע אומר בזמן ההתבודדות?
- ↩ נסה לחשוב על חייך הסוערים: במה הם מפריעים לכוונה בתפילה? מה מרוויח האדם המתבודד?
- ↩ האם חווית פעם חוויה של התבודדות? נסה להבין מה קורה לאדם בתוך חוויה כזו? מה מפחיד? מה מרגש? מה משמח?
- ↩ איזו תפילה או על איזה עניין היית בוחר להתפלל בזמן בו אתה לבד: רק אתה והקב"ה?
- ↩ נסה להתבודד היום בערב... מה הרגשת? מה חשבת?
- ↩ מה אתה לוקח מקטע זה למפגש שלך עם הקב"ה ולתפילה שלך?

התבודדות / הראי"ה קוק (שמונה קבצים, ח קמט)

כל מה שהאדם הוא יותר גדול, צריך הוא יותר לחפש את עצמו, יותר מסתתרת היא מהכרתו נשמתו העמוקה, עד שהוא צריך להרבות בהתבודדות, בהתעלות הרעיון, בהתעמקות המחשבה, בהשתחררות הדעה, עד שסוף כל סוף תתגלה אליו נשמתו, על ידי הזרחת קצת מזיוי אוריה. ואז ימצא את אשורו, יתעלה מכל ההשפלות, ויתרומם על כל מעשים, בזה שישתווה ויתאחד עם כל המעשים, ובזה שישתפל עד לכדי הנמכת הרוח היותר קיצונית, עד לכדי ביטול הצורה הדמיונית הפרטית, ואנכי תולעת ולא איש, עד לכדי ביטול היש בעומק עצמו, ואנחנו מה. אז יכיר את כל זיק של אמת, את כל ברק של יושר, המשוטט בכל מקום שהוא. והכל יקבץ אליו, בלא שום שנאה קנאה ותחרות, ואור השלום ועז הגבורה עליו יופיע, הוד הרחמים, ופאר האהבה עליו יזרח, וחשק המפעל והעבודה, שקיקת היצירה וההתעודדות, תשוקת הדממה והרון הפנימי, יחדו יתאגדו ברוחו, והיה קודש.

שאלות:

- ↩ נסה לדמיין את הציור שמצייר הרב קוק בקטע זה? מה ההרגשות הראשוניות שצפות בך ביחס לאדם המתואר בקטע?
- ↩ מה התפילה שאתה חושב שאותו אדם התואר בקטע אומר בזמן ההתבודדות?
- ↩ האם הרגשת פעם את הצורך להתבודד? מה הרווח הגדול שמתאר הרב קוק שמתרחש בזמן ההתבודדות?
- ↩ "אנכי תולעת ולא איש" האם היית רוצה לפעמים להרגיש ככה? מה המילים הללו מעוררות בך?
- ↩ נסה לחשוב על חייך הסוערים: במה הם מפריעים לכוונה בתפילה? מה מרוויח האדם המתבודד?
- ↩ האם חווית פעם חוויה של התבודדות? נסה להבין מה קורה לאדם בתוך חוויה כזו? מה מפחיד? מה מרגש? מה משמח?
- ↩ איזו תפילה או על איזה עניין היית בוחר להתפלל בזמן בו אתה לבד: רק אתה והקב"ה?
- ↩ נסה להתבודד היום בערב... מה הרגשת? מה חשבת?

← מה אתה לוקח מקטע זה למפגש שלך עם הקב"ה ולתפילה שלך?

התבודדות / הראי"ה קוק (שמונה קבצים, א, רנ"ו)

כשהחושב מתבודד, ומתגלה בנפשו אז הכח הרוחני הפנימי שלו, חש הוא את כל הפגמים שנפגמה נשמתו, מכח מעשים ומדות שאינן הגונות, מצטער הוא אז בצער פנימי ועמוק, וחותר ברוחו איך לתקן את המעוות. כשהצער הפנימי מתגלה בכל תוקף שלו, כשהמצב החיצוני, נעשה רעוע, כמו בעת קלקלה וצרה, אז ההרגשה הפנימית איננה כ"כ איתנה, ומ"מ גם אז יכולה היא לבא למרום קצה, כי גם תשובה שע"י יסורין היא תשובה

פגישה שנייה: נבואה, רוח הקודש, תחושה שה' עימד

"נביא שייך לתנ"ך" כך תמיד נדמה לנו. זה נכון להיום אבל זה לא צריך להיות כך. הנבואה מלווה את עמ"י לדורותיו. עם תחית עם ישראל בארצו, בעת הזאת, צריך לצפות להתחדשות הנבואה, כך קובע הרב קוק.

מלבד הנבואה שהיא המפגש המלא עם ד', יש מפגשים חלקיים עם ד'. חשוב לנו להכיר אותם כדי לזכור שלא מדובר בסיפורים אלא בארועים אמיתיים. הם יכולים לעורר בנו השראה ואולי אף חויה של חלקיק, משהו זעיר, מהדבר עצמו.

הנבואה הינה הפגישה הישירה ביותר עם ה'. כפי שהרמב"ם מציין יש מדרגות שונות של נבואה, החל מנבואת משה ועד רוח הקודש. מלבד הנבואה חכמינו במהלך הדורות נפגשו עם דבר ה' כבת קול המנחה אותם וב"גילויים" שונים. תופעות אלו נמשכו עד לדורות האחרונים ממש. בדורנו, דור התחייה ישנה כמיהה עזה בכתבי הרב קוק לחזרת הנבואה, אך עד להופעתה אנו מסתפקים בתחושות העזות הפוקדות אותנו בתקופות שונות שה' עימנו. על תופעות שונות אלו נעמוד בפרק זה. בתחילה נעסוק בפגישות של נביאים עם ה', לאחר מכן בפגישות עם רוח הקודש במהלך הדורות, בדרכים שבהם ניתן להגיע לנבואה, בציפייה לנבואה בימינו ובתחושות העזות העשויות ללוות אותנו במהלך חיינו, כאשר אנו מקוים ומצפים לדבר ה'.

א. התגלות בעבר הרחוק והקרוב.

מקורות חובה בפרק זה הם: משה ואלהיו בהר חורב

מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:

1. מקור נוסף מתוך המקורות המתארים נבואה בתנ"ך
2. מקור נוסף מתוך המקורות המתארים רוח קודש בדורות שאחרי התנ"ך

1. פגישות של הנביאים עם ה'.

משה: שמות ג'

(א) ומִשֶׁה הָיָה רֹעֵה אֶת צֹאן יִתְרוֹ חֹתֵנוֹ כִּהֲנֹן מִדֵּן וַיִּנְהַג אֶת הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל הַר הָאֱלֹהִים חֲרֹבָה: (ב) וַיֵּרָא מֶלֶאךָּ ה' אֵלָיו בְּלַבַּת אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֵּרָא וְהִנֵּה הַסֵּנֶה בֹּעֵר בָּאֵשׁ וְהַסֵּנֶה אֵינֶנּוּ אֶכָּל: (ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרָה נָא וְאָרְאָה אֶת הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מִדּוֹעַ לֹא יִבְעַר הַסֵּנֶה: (ד) וַיֵּרָא ה' כִּי סָר לְרֵאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲנִינִי: (ה) וַיֹּאמֶר אֵל תִּקְרַב הֵלֶם שֶׁל נִעְלִיךְ מַעַל רִגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲתָה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמַּת קִדָּשׁ הוּא: (ו) וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתַּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מִהִבֵּיט אֶל הָאֱלֹהִים: שאלות:

↪ נסה לדמיין את ההרגשה של משה כאשר הגיע כרועה צאן לסנה הבוער ושמע את קול ה' מדבר איתו?

↪ מדוע זכה משה לנבואה על פי מה שעולה מהפסוקים? תרגם את מעשי משה שקדמו ולנבואה לחיים שלך.

↪ מה מתחבא מאחורי המילה "הנני"? חשוב לאלו קריאות היית מוכן לענות בפשטות: "הנני"?

- ⊞ מה מתחבא לפי דעתך מאחורי חליצת הנעליים? חשוב מתי בחיים שלך אתה נתקל בחליצת נעליים ומה היא מבטאת עבורך?
- ⊞ חלוץ נעליים ודרוך על האדמה. מה אתה מרגיש?
- ⊞ מה אתה חושב על תגובת משה לנבואה: הסתרת פנים? כיצד היית מנחש שיגיב משה לקול ה' וכיצד היית מגיב אתה אם הקב"ה היה מדבר איתך?
- ⊞ מה המטרה של הנבואה שנותן הקב"ה למשה בסנה? חשוב לאיזה מטרות קורא לך ה' בחיידך?
- ⊞ מה אתה לוקח איתך מקטע זה לחידוש הנבואה בימינו?

אליהו: מלכים א, י"ט

ח וַיִּקַּם וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתֶּה וַיֵּלֶךְ בְּכַח הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה עַד הַר הָאֱלֹהִים חֲרֵב. ט וַיָּבֵא-שָׁם אֶל-הַמַּעְרָה וַיֵּלֶן שָׁם וַהֲנֵה דָבָר-יְהוָה אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה-לָּךְ פֶּה אֲלֵיָהוּ. י וַיֹּאמֶר קִנְאֵת קִנְאֵתִי לַיהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי-עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרְסוּ וְאֶת-נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בְּחָרֵב וְאֹתָר אֲנִי לְבָדִי וַיִּבְקְשׂוּ אֶת-נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ. יא וַיֹּאמֶר צֵא וְעַמְדָתְךָ בְּהָר לִפְנֵי יְהוָה וַהֲנֵה יְהוָה עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוּלָה וְחֹזֶק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סִלְעִים לִפְנֵי יְהוָה לֹא בְרוּחַ יְהוָה וְאֶחָד הָרוּחַ רָעַשׁ לֹא בְרַעַשׁ יְהוָה. יב וְאֶחָד הָרַעַשׁ אֵשׁ לֹא בָאֵשׁ יְהוָה וְאֶחָד הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דִּקָּה. יג וַיְהִי כִשְׁמַע אֲלֵיָהוּ וַיֵּלֶט פָּנָיו בְּאֲדָתָו וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֵד פֶּתַח הַמַּעְרָה וַהֲנֵה אֵלָיו קוֹל וַיֹּאמֶר מֶה-לָּךְ פֶּה אֲלֵיָהוּ. יד וַיֹּאמֶר קִנְאֵת קִנְאֵתִי לַיהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי-עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרְסוּ וְאֶת-נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בְּחָרֵב וְאֹתָר אֲנִי לְבָדִי וַיִּבְקְשׂוּ אֶת-נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ. {ס} טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו לֵךְ שׁוּב לְדָרְכְךָ מִדְּבַרְהָ דַמְשֶׁק וּבֵאתָ וּמְשַׁחְתָּ אֶת-חֲזָאֵל לְמֶלֶךְ עַל-אֲרָם. טז וְאַתָּה יְהוָה בֶּן-נַמְשִׁי תִמְשַׁח לְמֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל וְאֶת-אֱלִישָׁע בֶּן-שָׁפְט מֵאֲבֵל מְחֹלָה תִמְשַׁח לְנָבִיא תַחְתֶּיךָ. יז וְהָיָה הַנְּמֻלָּט מִחָרֵב חֲזָאֵל יָמִית יְהוָה וְהַנְּמֻלָּט מִחָרֵב יְהוָה יָמִית אֱלִישָׁע. יח וְהִשְׁאֲרֵתִי בְּיִשְׂרָאֵל שְׁבַעַת אֲלָפִים כָּל-הַבְּרָפָּסִים אֲשֶׁר לֹא-כָרְעוּ לַבַּעַל וְכָל-הַפָּה אֲשֶׁר לֹא-נִשְׁקָ לוֹ.

שאלות:

- ⊞ נסה לתאר מה היה מצבו הגופני והנפשי של אליהו בזמן שקיבל את הנבואה.
- ⊞ מה תגובתו של אליהו לקול הנבואה?
- ⊞ האם אתה מקנא לה' כאשר אתה רואה התנהגויות לא כשרות בעולם? כיצד נפתח בעצמנו את רגש הקנאה לה'?
- ⊞ תן דוגמאות מחיידך למקומות בהם אתה פועל ברוח – ברעש – באש – בקול דממה?
- ⊞ נסה לחשוב כיצד הקב"ה נגלה בכל אחד מהאופנים האלה?
- ⊞ מה המטרה של הנבואה שנותן הקב"ה למשה בסנה? חשוב לאיזה מטרות קורא לך ה' בחיידך?
- ⊞ מה אתה לוקח איתך מקטע זה לחידוש הנבואה בימינו?

ישעיה: ישעיהו ו'

(א) בשנת מות המלך עזיהו ונראה את אדני ישב על כסא רם ונשא ושוילו מלאים את ההיכל: (ב) שרפים למדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף: (ג) וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו: (ד) ויגעו אמות הספים מקול הקורא והבית ימלא עשן: (ה) ואמר אוי לי כי נדמיתי כי איש טמא שפתים אנכי ובתוך עם טמא שפתים אנכי ישב כי את המלך ה' צבאות ראו עיני: (ו) ויגע אלי אחד מן השרפים ובידו רצה במלקחים לקח מעל המזבח: (ז) ויגע על פי ויאמר הנה נגע זה על שפתיך וסר עונך וחטאתך תכפר: (ח) ונשמע את קול אדני אמר את מי אשלח ומי ילך לנו ואמר הנני שלחני: (ט) ויאמר לך ואמרתי לעם הזה שמעו שמוע ואל תבינו וראו ראו ואל תדעו: (י) השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו: (יא) ואמר עד מתי אדני ויאמר עד אשר אם שאו ערים מאין יושב ובתים מאין אדם והאדמה תשאה שממה: ...

2. הפגישה עם רוח הקודש במהלך הדורות.

רוח הקודש הופיעה בבית מדרשנו:

(השגת הראב"ד, משנה תורה לרמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב, ח', ה)

הדס שנקטם ראשו י כשר, נשרו רוב עליו אם נשתיירו שלשה עליו בקו אחד כ כשר, היו ענביו מרובות מעליו אם ירוקות כשר ואם היו אדומות או שחורות פסול ואם מעטן כשר, ואין ממעטין אותו ביום טוב לפי שהוא כמתקן, עבר ל וליקטן או שליקטן אחד אחד לאכילה הרי זה כשר. [השגת הראב"ד הדס שנקטם ראשו כשר. א"א כבר הופיע רוח הקודש בבית מדרשנו מכמה שנים והעלינו שהוא פסול כסתם משנתינו /סוכה/ (לב) ודברי ר' טרפון שאמר /סוכה/ (לד) אפילו שלשתן קטומים כשרין ענין אחר הוא ולא שנקטם ראשו והכל ברור בחבורנו ומקום הניחו לי מן השמים].

3. רוח הקודש בדורות האחרונים

תאור "הגילוי" של הרב חרל"פ מאגרותיו אל הרב קוק: (הד הרים, עמ' עד, סח)

"ונוכרתי בדבר הגילוי המזביר שנתגלה לי אצל הכותל המערבי ביום י' חשון תרע"ה ... שבהמשך הדברים נאמר בזה הלשון: וצריכי לכתוב להרב שהוא עתה בחו"ל אשר הנך מקושר בו נפש בנפש שירבה להתפלל בעדך להעלותך למעלת רוח הקודש... ואילו הייתם ביחד... והייתם עולים למדריגה נישאה והייתם מעלים עמכם את כל ההויה והייתם מאושרים כל ימי חייתם... ואתה ורבך צריכים לתקן את כל העולם כולו והלואי שימצאו לכל הפחות שני אנשים כאלה בעולם" במקום אחר הוא כותב:

"לא אוכל להתאפק מה שרחש ליבי וחזק אני בזה לולא נסע מרן שליט"א מאה"ק לא היה המצב כמו שהוא (רומז לרעב במלחמת העולם הראשונה), וביחוד המושבות לא היו סובלים כל כך מהארבה. כי זכותו הגן עלינו כל ימי היותו בקודש להרחיב כל החוגים ואם כי עינים אחרים לא ראו זאת אני ראיתי זאת"

4. התגלות בזמן הזה

רוח הקדש לכל אדם: (ספר הכוזרי - מאמר רביעי אות טו)

והנה ענין שם אלהים אפשר להשיגו בהקש הגיוני כי על היות לעולם מושל ומסדר מראה השכל אמנם בדבר מהות האלוה נחלקו בני אדם לפי השני אשר בכשר שפיטתם והקרובה בדעות על

האלוה היא דעת הפילוסופים אך ענין שם ה' לא ישיגהו ההקש ההגיוני ואין עליו עדות כי אם מן הראיה הנבואית ההיא אשר יבדל בה הנביא כמעט מכל המין האנושי וידבק במין המלאכים ותהי בו רוח אחרת כמה שנאמר ונהפכת לאיש אחר ויהפך לו אלהים לב אחר ורוח לבשה את עמשי היתה עליו רוח ה' ורוח נדיבה תסמכני ורוח כנוי לרוח הקדש העוטה את הנביא בשעת הנבואה ואת הנזיר ואת המשיח זאת אומרת את האיש שנמשח לכהנה או למלוכה בשעה שהנביא מושחו וכל אדם בשעה שיעזרהו האלוה ויישירהו אל דבר מה ואת הכהן בשעה שהוא מודיע נסתרות בשאלו באורים ותמים אותה שעה יסורו מלב האדם הספקות שהיו לו לפני זה בענין האלוהים וילעג לכל ההקשים ההגיוניים אשר בעזרתם היה מנסה להגיע אל ידיעת האלוה רבונותו ואחדותו ואז יגיע האדם למדרגת עובד אלוה מתוך אהבה המוכן למסר נפשו על אהבתו כי בדבקות באלוה הוא מוצא נעימות עצומה ובהתרחקות ממנו הוא רואה מקור כל נזק וצער וזה הפך מן המתפלספים אלה אינם רואים בעבודת האלוה כי אם נימוס נאה והודאה באמת שיש לנשא את האלוה על כל הנמצאים כמו שיש לנשא את השמש על שאר הדברים הנתפסים בראיה לדעתם אין הכפירה באלוה כי אם פחיתות בנפש הרוצה בשקר:

שאלות:

- ← מה מוביל לנבואה על פי הפילוסופים ומה מוביל לנבואה על פי ריה"ל? נסה לחשוב על חייך דתיים היכן אתה פועל כמו פילוסוף והיכן כמו ריה"ל?
- ← מה מתרחש לנביא כאשר הקב"ה מדבר איתו? נסה לדמיין את עצמך בסיטואציה זו: מה היית משנה בחייך בעקבות הדיבור האלוקי?
- ← נסה לחשוב כיצד נראים חיים דתיים של "נימוס נאה"? וכיצד נראים חיים דתיים של מסירות נפש לאהבת ה'. כיצד נהפוך את חיינו להיות חיים דתיים משמעותיים?
- ← האם יש בך רצון להיות נביא? מה תוכל לשנות ולהצמיח בחייך על מנת להגיע לרגע מדהים זה?
- ← מה תוכל לקחת מקטע זה לחידוש הנבואה בימינו?

צמאון לאל חי: צמאון לאל חי, זרעונים, אורות קיט א

אי-אפשר למצא מעמד מבסס לרוח כפי-אם באויר האלהי. הנדיעה, ההרגשה, הדמיון והחפץ והתנועות הפנימיות והחיצוניות שלהם, כלם מזקיקים את בני-האדם שיהיו אלהיים דוקא. אז ימצאו את מלואם, את יחושם השנה והמניח את הדעת. אם מעט פחות מגדלה זו יבקש לו האדם הרי הוא מיד טרוף כספינה המטרפת בים. גלים סוערים מתנגדים זה לזה ודריכוהו תמיד מנוחה, מגל אל גל יטל ולא ידע שילו, אם יוכל לשקע באיזה רפש עבה של גסות הרוח ועביות ההרגשה, יצלח לו למעט את אור-חיו לאיזה משך-זמן, עד שבקרבו ידמה שפבר מצא מנוח. אבל לא יארכו הימים, הרוח יחלץ ממסגרותיו והטרוף הקלעי יחל את פעלו בכל תקף. מקום מנוחתנו הוא רק באלהים.

אבל האלהים הלא למעלה מכל המציאות אשר יוכל להכנס בקרבנו ממנו איזה רגש ורעיון הוא, וכל מה שהוא למעלה מכל רגש ורעיון בנו הוא לערפנו אין ואפס ובאין ואפס לא תוכל הדעת לנוח. על-כן ומצאו על-פי-רב תלמידי-חכמים מבקשי-אלהים יגעים ועגפים ברוח. כשהנשמה הומה לאור היותר בהיר אינה מסתפקת באותו האור הנמצא מהצדק גם במעשים היותר טובים, לא באותו האור הנמצא מהאמת אפלו בלמודים היותר ברורים, ולא בהיפי – אפלו בחזיונות היותר מפארים.

אז מתנגל העולם בעיניו: היא כל- כף מתרחבת בקרבה, עד שהעולם כלו עם כל גשמייתו ורוחנייתו גם יחד, עם כל גלוייו החמריים והרוחניים, נדמה לה לבי-עקתא (מקום סגור ומעיק – בית סוהר) ואוירו נעשה לה מחנק. הם מבקשים מה שהוא למעלה מפחם, מה שהוא לעמתם אין, ולהפך אין ליש אין יכלת גם ברצון לרצות. על כן יחלש לפעמים פח הרצון וכל עז החיים באנשים אשר דרישת אלהים היא מגמתם הפנימית.

צריך להראות את הדרך איך נכנסים אל הטרקליו – דרך השער. השער הוא האלהות המתגלה בעולם, בעולם בכל יפיו והדרו, בכל רוח ונשמה, בכל חי ורמש, בכל צמח ופרח, בכל גוי וממלכה, בים וגליו, בשפירי שחק ובהדרת המאורות, בכשרונות כל שיח, ברעיונות כל סופר, בדמיונות כל משורר ובהגיונות כל חושב, בהרגשת כל מרגיש ובסערת גבורה של כל גבור.

האלהות העליונה, שאנו משתוקקים להגיע אליה, להבלע בקרבה, להאסף אל אורה, ואין אנו יכולים לבוא למדה זו של מלוי תשוקתנו, יורדת היא בעצמה בשבילנו אל העולם ובתוכו, ואנו מוצאים אותה ומתענגים באהבתה, מוצאים מרגוע ושלוש במנוחתה. ולפרקים תפקדנו בברק עליון מזיו של מעלה, מאור עליון שמעל כל רעיון ומחשבה. השמים נפתחים ואנו רואים מראות אלהים, – אבל אנו יודעים שזהו מצב ארעי לנו, הברק יחלף והננו יורדים לשבת עוד לא בפנים ההיכל כי-אם בחצרות ד'.

וכשתביעת האורה באה עד הנקדה היותר גבוהה אז מתחלת היא לשאב שפע אור גדול מהמאור הגנוז שיש בקרבה פנימה, ומתוד-תוכה מתגלה לה שהכל שואב אור ממקור היותר עליון, ושהעולמים כלם וכל אשר בהם אינם כי-אם גלויים שהם נדמים לנו כעין ניצוצות פרטיים מהתגלות האורה העליונה, אבל כשהם לעצמם הם כלם חטיבה אחת, התגלות אחת, שבה כלול כל היפי, כל האור, כל האמת וכל הטוב. הגלויים הללו הולכים הם במהלכם ומתעלים, הולכים ומתבלטים לעיני כל שהם באמת הנם גלויים של כל-הטוב. והשפע הזורם בכל-הטוב, המנשא את שרש-הנשמה אל עליוניותו, המקטין בעיניה את העולם החמרי והרוחני וכל הודו ותפארתו, אותו השפע עצמו מחדש עליה את כל העולמים וכל היצורים לובשים צורה חדשה, וכל מראה של חיים מעורר ששון וישע, וכל מעשה טוב מרנין-לב, וכל למוד מרחיב דעה. המקצרים הצרים של כל אלה אינם דוחקים את מרחבה של הנשמה, שהיא מסתפקת תכף ומיד, ורואה שכל אותם הניצוצות הקטנים הולכים ומתעלים, הולכים ומתאגדים ונצברים בצרור-החיים המלאים.

שאלות:

- ← כיצד מתאר הרב קוק את חייו של האדם שאיננו עסוק בעבודת ה' נסה לחשוב על חיך והקשב לתוכך בשקט: מה בחיך נותן לך רוגע ומה מסעיר ומטריף בחוסר נעימות?
- ← נסה להרגיש בתוכך את הצמאון לאל חי. מה עוזר לך להרגיש הרגשה זו? מה בחיים מפריע לך להרגיש הרגשה זו?
- ← מהו הטרקליון ומהו השער בקטע זה של הרב קוק? תרגם את הטרקליון ואת השער לחיים שלך.
- ← מה מתאר הרב קוק שיכול להתרחש לאדם הקופץ לעבודת ה' לא דרך השער של העולם?
- ← האם אתה מכיר את ההרגשה שהגוף והנשמה צרים זה לזה? מה גורם להרגשה זו אצלך? וכיצד אתה מתמודד איתה?

⊞ כיצד מציע הרב קוק למנוע קפיצה זו? מה היחסים בין העולם הזה ובין הגוף לבין עבודת ה' על פי הרב קוק? האם אתה יכול להזדהות עם יחס זה? מה יכול לעזור לבנות יחסים בריאים כפי שמתאר הרב קוק בין העולם הזה לבין עבודת ה'?

⊞ מה אתה לוקח מקטע זה לחידוש הנבואה בימינו?

ב. המפגש עם ה' כמהפך באישיות

מקורות חובה בפרק זה הם: הרב סולובייצ'יק, אלישע ואלהו, הרב קוק אורות התשובה

שמואל: (שמואל א פרק י)

(א) ויקח שמואל את פד השמן ויצק על ראשו וישקחו ויאמר הלא פי משחך ה' על נחלתו לנגיד:
(ב) בלכתך היום מעמדי ומצאת שני אנשים עם קברת רחל בגבול בנימין בצלצח ואמר אליך נמצאו האתנות אשר הלכת לבקש והנה נטש אביך את דברי האתנות ודאג לך לאמר מה אעשה לבני: (ג) וחלפת משם והלאה ובאת עד אלון תבור ומצאוך שם שלשה אנשים עלים אל האלהים בית אל אחד נשא שלשה גדיים ואחד נשא שלשת כפרות לחם ואחד נשא גבל יין: (ד) ושאלו לך לשלום ונתנו לך שתי לחם ולקחת מינך: (ה) אחר כן תבוא גבעת האלהים אשר שם נצבי פלשתים ויהי כבאך שם העיר ופגעת חבל נביאים ירדים מהבמה ולפניהם גבל ותף וחליל וכנור והמה מתנבאים:
(ו) וצלחה עליך רוח ה' והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר: (ז) והיה כי תבאינה תבאנה האתות האלה לך עשה לך אשר תמצא נדך כי האלהים עמך: (ח) וירדת לפני הגלגל והנה אנכי ירד אליך להעלות עלות לזבח זבחי שלמים שבעת ימים תוחל עד בואי אליך והודעתני לך את אשר תעשה:
(ט) והנה כהפנתו שכמו ללכת מעם שמואל ויהפך לו אלהים לב אחר ויבאו כל האתות האלה ביום ההוא: ס (י) ויבאו שם הגבעתה והנה חבל נבאים לקראתו ותצלח עליו רוח אלהים ויתנבא בתוכם: (יא) והיה כל יודעו מאתמול שלשום ויראו והנה עם נבאים נבא ויאמר העם איש אל רעהו מה זה היה לבן קיש הגם שאול בנביאים: (יב) ויען איש משם ויאמר ומי אביהם על כן היתה למשל הגם שאול בנביאים:

ה"נזיר" עם הרב קוק (הזכר לעיל בהקשר של התפילה) (הקדמה לאורות הקודש)

בפגישתו הראשונה של הרב דוד כהן [הרב הנזיר] עם הרב קוק הוא ראה אותו מתפלל וזו עדותו:
אחרי טבילה במימי הרהיין, מצויד בישערי קדושה' (ספר מוסר עפ"י הקבלה), מלא ספק וחייכוון, עשיתי את דרכי להרב. בערב ראש חודש אלול (תרע"ה) באתי אליו, מצאתיו עסוק בהלכה עם בנו. (בעקבות הגעתו) נסבה שיחה על חכמה יוונית וספרותה, שלא סיפקה עוד נפש היודעה ממקורותיה הראשונים. נשארתי ללון אצלם.

על משכבי לא שכב לבי. גורל חיי היו על כפות המאזנים. והנה בוקר השכם ואשמע קול צעדים הנה והנה, בברכות השחר, תפילת העקדה, בשיר וניגון עליון, 'משמי שמי קדם', וזכור לנו אהבת הקדמונים', ואקשיב, והנה נהפכתי והייתי לאיש אחר. אחרי התפילה מיהרתי לברר במכתב, כי יותר מאשר פיללתי מצאתי - מצאתי לי רב!.

תהילים: תהילים פרק עג

(א) מְזִמּוֹר לְאֶסְרָף אִךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים לְבָרִי לְבָב: (ב) וְאֲנִי כְּמַעַט <נטווי> נָטִיו רַגְלִי כָּאֵין <שפכה> שִׁפְכוּ אֶשְׁרִי: (ג) כִּי קִנְאֵתִי בְּהוֹלְלִים שְׁלוֹם רְשָׁעִים אֶרְאֶה: (ד) כִּי אֵין חֲרָצְבוֹת לְמוֹתָם וּבְרִיא אוֹלָם: (ה) בְּעֵמֶל אֲנוֹשׁ אֵינְמוּ וְעַם אֲדָם לֹא יִגְעוּ: (ו) לָכוֹ עֲנִקְתֶּמוּ גִּאָוָה יַעֲטֹף שִׁית חֶמְס לְמוֹ: (ז) יָצָא מִחֶלֶב עֵינָמוּ עָבְרוּ מִשְׁכִּיֹּת לְבָב: (ח) יִמְיָקוּ וַיִּדְבְּרוּ בְּרַע עֵשֶׂק מִמְרוֹם יִדְבְּרוּ: (ט) שְׁתוּ בְּשָׂמִים פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהְלָךְ בְּאֶרֶץ: (י) לָכוֹ <ישיב> יָשׁוּב עִמּוֹ הֵלֶם וּמִי מְלֹא יִמְצוּ לְמוֹ: (יא) וְאָמְרוּ אֵיכָה יָדַע אֵל וַיֵּשׁ דְּעָה בְּעֵלְיוֹן: (יב) הִנֵּה אֵלֶּה רְשָׁעִים וְשִׁלְוֵי עוֹלָם הִשְׁגוּ חֵיל: (יג) אִךְ רִיק זְכִיֹּתִי לְבָבִי וְאָרְחָךְ בְּנִקְיוֹן כְּפִי: (יד) וְאֵהִי נְגוּעַ כֹּל הַיּוֹם וְתוֹכַחְתִּי לְבָקָרִים: (טו) אִם אֶמְרֵתִי אֶסְפְּרָה כְּמוֹ הִנֵּה דוֹר בְּנֵיךְ בְּגִדְתִּי: (טז) וְאֶחְשָׁבָה לְדַעַת זֹאת עִמָּל <היא> הוּא בְּעֵינַי: (יז) עַד אָבוֹא אֵל מִקְדָּשֶׁי אֵל אֲבִינָה לְאַחֲרֵיתָם: (יח) אִךְ בְּחֻלְקוֹת תְּשִׁית לְמוֹ הַפְּלֵתָם לְמִשְׁוֹאוֹת: (יט) אִיךְ הִיוּ לְשִׁמְהָ כְּרָגַע סָפוּ תִּמּוֹ מִן בְּלֹהוֹת: (כ) כְּחֹלֶם מִהִקְיָךְ אֲדַנִּי בְּעִיר צִלְמָם תִּבְּזָה: (כא) כִּי יִתְחַמֵּץ לְבָבִי וְכִלְיוֹתִי אֲשַׁתְּנוֹן: (כב) וְאֲנִי בְּעַר וְלֹא אֲדַע בְּהִמּוֹת הַיִּיתִי עִמָּךְ: (כג) וְאֲנִי תְּמִיד עִמָּךְ אֶחְזֹת בְּיַד יְמִינִי: (כד) בְּעֶצְמֶךָ תִּנְחַנֵּי וְאַחַר כְּבוֹד תִּקְחֵנִי: (כה) מִי לִי בְּשָׂמִים וְעִמָּךְ לֹא חִפְצֵתִי בְּאֶרֶץ: (כו) כָּלָה שְׂאֵרִי וּלְבָבִי צוֹר לְבָבִי וְחֻלְקֵי אֱלֹהִים לְעוֹלָם: (כז) כִּי הִנֵּה רְחֻקֶיךָ יֹאבְדוּ הַצְּמִתָּה כֹּל זִוְנָה מִמֶּנִּי: (כח) וְאֲנִי קִרְבַּת אֱלֹהִים לִי טוֹב שְׁתִּי בְּאֲדָנִי ה' מַחְסִי לְסִפּוֹר כֹּל מִלְּאֲכוֹתֶיךָ:

אליהו לפי הרב סולוביצ'יק: (איש האמונה הבודד עמ' 60 - 61)

יט וילך משם וימצא את-אלישע בן-שפט, והוא חרש, שנים-עשר צמדדים לפניו, והוא בשנים העשר; ויעבר אליהו אליו, **וישלך אדרתו אליו**. כ ויעזב את-הבקר, וירץ אחרי אליהו, ויאמר אשקה-נא לאבי ולאמי, ואלכה אחרוך; ויאמר לו לך שוב, כי מה-עשיתי לך. כא וישב מאחריו ויקח את-צמד הבקר ויזבחהו, ובכלי הבקר בשלם הבשר, ויתן לעם, ויאכלו; ויקם, וילך אחרי אליהו--וישרתהו. (מלכים א' יט)

הרב סולוביצ'יק: המקרא מתאר את אלישע כיעיל, מוכשר ומעשי, בדומה לאיש עסקים מודרני. כשאליהו פוגש אותו הוא היה עסוק בפיקוח על עבודתם של העבדים. הוא היה אצל העבד השנים עשר משום שכך היה יכול לפקח על עבודתם של כל שאר העבדים.

מה היה המשותף בינו ובין אליהו? הנביא הבודד, הנאבק למען האלוקים, יריבם של מלכים, שהתהלך כזר ברחובותיה הסואנים של שומרון, לצידם של תפארת וגדולה מלכותיים, ששלל את ערכם של כל הדברים אשר כלפיהם התחייבו בני דורו... איזה קשר היה יכול להיות בין איכר אדיש שנהנה ממשקו ובין איש בעל אדרת שער שהגיע מאי שם ואשר נעלם במעטה של מסתורין?

ואף על פי כן הקריאה חדרה אל האיכר חסר הדמיון והמרוכז בתוך עצמו. לפתע, נפלה עליו אדרתו של אליהו. עם שהיה עסוק במעשה יומיומי ורגיל ביותר, בעבודת האדמה, הוא **נפגש עם**

האלוהים וחש במגע המהפך של יד ד'. מטמורפוזה מוזרה ביותר התחוללה שם. תוך רגעים נעלם אלישע הישן והופיע אלישע חדש. הוא נכנס לתוך עולם רוחני חדש אשר בתוכו לא נודעה משמעות להבדלים מסורבלים של מעמד. לא נועד בו כל תפקיד לעושר, ותודעה אוניברסלית ומוארת של "אנחנו" באה במקום תודעה זעירה ומוגבלת של "אני".

התעניינות ישנות התחלפו, התחייבויות לשעבר חדלו, תקוות גדולות בלו, ובמקומן האיר עליו חזון חדש של מציאות גואלת שאינה דומה כלל לחזון הישן של מציאות של הדר ועונג.

"האיכר" לא דאג עוד לשוורים שהיו האמצעים להניב את האדמה, ואשר היו לו כה יקרים לפני שעה מועטת. שוב לא התענין באותם הדברים שהיו לו מקודם כה חשובים, הוא שחט את

השוורים והאכיל את הבשר לעבדים הרעבים שעיבדו את האדמה בשבילו ואשר, עד לפגישה עם אליהו הוא נהג בהם בזלזול.

שאלות:

- ↩ כיצד הגיע אלישע למפגש עם אליהו וכיצד יצא ממנו?
- ↩ מה הנקודה שגורמת לאלישע להתהפך לאיש אחר? נסה להבין מה יש בעניין הזה שגורם לכזה שינוי באדם?
- ↩ נסה להיזכר במפגשים, באנשים וברגעים ששינו את חייך, או שבאותה עת הרגשת שיש להם הפוטנציאל לשנות את חייך. במידה ואתה מרגיש שהפוטנציאל פוספס, חשוב מה גרם לפספוס? נסה לחזור להתרחשות עצמה ולשאוב ממנה שוב כוח למהפכה.
- ↩ נניח ואתה חבר של אלישע שעובד איתו בשדה. מה אתה חושב כאשר אתה רואה את המפגש בין אליהו לאלישע? מה אתה אומר או רוצה לומר לאלישע?
- ↩ אלו מקומות קיימים בך של "אלישע האיכר" ואלו מקומות קיימים בך של "אלישע הנביא"? האם המקומות מצליחים לחיות בשיתוף פעולה או שהם במריבה?
- ↩ מה אתה לוקח מקטע זה לחידוש הנבואה בימינו?

יקום איש צרורות: (בראשית רבה פרשה סה ד"ה כב ולא הכירו)

יקום איש צרורות היה בן אחותו של ר' יוסי בן יועזר איש צרידה, והוא רכיב סוסיא בשבתא [היה רוכב על סוס בשבת] אזל קומי שריתא למצטבלא [הלך לפני רבי יוסי בן יועזר כשמוציאים אותו להורג], אמר לו חמי סוסי דארכבי מרי [ראה סוסי שמרכיב אותי אדוני] וחמי סוסך דארכבך מרך [וראה סוסך (= קורת התליה) שמרכיב אותך אדוני], אמר לו אם כך למכעיסיו ק"ו לעושי רצונו, אמר לו עשה אדם רצונו יותר ממך, אמר לו ואם כך לעושי רצונו קל וחומר למכעיסיו, **נכנס בו הדבר כארס של עכנא** הלך וקיים בעצמו ארבע מיתות בית דין סקילה שריפה הרג וחנק, מה עשה הביא קורה נעצה בארץ וקשר בה נימא וערך העצים והקיפן גדר של אבנים ועשה מדורה לפניו ונעץ את החרב באמצע והצית האור תחת העצים מתחת האבנים ונתלה בקורה ונחנק קדמתו האש נפסקה הנימה נפל לאש קדמתו חרב ונפל עליו גדר ונשרף, נתנמנם יוסי בן יועזר איש צרידה וראה מטתו פרוחה באויר אמר בשעה קלה קדמני זה לגן עדן.

התשובה לפי הרב קוק: (אורות התורה פרק ג')

...וישנה עוד הרגשת תשובה, סתמית כללית. אין חטא או חטאים של עבר עולים על לבו, אבל בכלל הוא מרגיש בקרבו שהוא מדוכא מאד, שהוא מלא עון, שאין אור ד' מאיר עליו, אין רוח נדיבה בקרבו, לבו אטום, מדותיו ותכונות נפשו אינן הולכות בדרך הישרה והרצויה, הראויה למלאת חיים הגונים לנפש טהורה, השכלתו היא גסה, רגשותיו מעורבבים בקדרות וצמאון

שמעורר לו געול (דחיה) רוחני, מתביש הוא מעצמו, יודע הוא כי אין אלוה בקרב, וזאת היא לו הצרה היותר גדולה, החטא היותר איום, מתמרמר הוא על עצמו, אינו מוצא מנוס מפח מוקשים שלו, שאין לו תוכן מיוחד, רק הוא כולו כמו נתון בסד.

מתוך מרירות נפשית זו באה התשובה כרטיה של רופא אמן. הרגשת התשובה ועומק ידיעתה, סמיכותה הגדולה בעומק הנפש, בסתר הטבע, ובכל חדרי התורה, האמונה והמסורת, בכל כחה היא באה וזורמת בתוך נפשו. בטחון עוז ברפואה, בתחיה הכוללת, שהתשובה מושיטה לכל הדבקים בה, מעביר עליו רוח חן ותחנונים, "כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם".

מרגיש הוא, ובכל יום ויום שעובר עליו, בהסכמת תשובה עילאה (עליונה) וכללית זו, הרגשתו נעשית יותר בטוחה, יותר מחוורת, יותר מוארה באור השכל, ויותר מתבארת ע"פ יסודי תורה. והנה הוא הולך ונוהר, פני הזעם חלפו, אור רצון בא וזורח, הוא מתמלא עוז, עיניו מתמלאות אש קדש. לבבו כולו נטבל בנחלי עדנים, קדושה וטהרה חופפות עליו. אהבה אין קץ מלא כל רוחו, נפשו צמאה לד', וכמו חלב ודשן תשבע מצמאונה זה גופא (בעצמו), רוח הקדש מקשקשת לפניו כזוג (כלי נגינה) והוא מבושר שנמחו כל פשעיו, הידועים ושאינם ידועים, **שהוא נברא מחדש בריה חדשה**, שכל העולם כולו וכל העולמים התחדשו עמו, והכל אומר שירה, חדות ד' מלא כל. "גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם, ואפילו יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולעולם כולו".

שאלות:

- ↪ האם התחושה שמתאר הרב קוק בפסקה מוכרת לך? נסה לחדד את החוויה המתוארת.
- ↪ קרא מספר פעמים את הקטע המודגש ושאל את עצמך: האם אתה מאמין באמת ובתמים שיש תשובה בעולם? שיש אפשרות לתקן ולהתקדם ולצמוח קדימה למרות הנפילות?
- ↪ איך מצמיחים בתוכנו את האמונה הכנה באפשרות התשובה?
- ↪ הרב קוק ממשיל את התשובה לבריאה חדשה. הסבר את המשל ואת הנמשל. האם אתה מצליח להזדהות עם המשל?
- ↪ נסה להיזכר בתחושה המלווה את בית הכנסת במוצאי יום כיפור... נסה לתאר את החוויה במילים.
- ↪ נסה להיזכר ברגע בו הרגשת שאתה נולד מחדש. מה קרה ברגע זה? מה עובר בך היום: ברגש ובשכל, כאשר אתה נזכר ברגע זה?

ג. זרכים להגעה לנבואה...

מקורות חובה בפרק זה הם: רמב"ם הלכות יסודי התורה, רבי נחמן
מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:
1. שני מקורות נוספים העוסקים בשאיפה לנבואה.

חכם גדול בחכמה: (רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ז הל' א-ה)

מיסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האדם, ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה גבור במדותיו ולא יהא יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד, אדם שהוא ממולא בכל המדות האלו שלם בגופו כשיכנס לפרדס וימשך באותן העניינים הגדולים הרחוקים ותהיה לו דעה נכונה להבין ולהשיג והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל העם ההולכים במחשכי הזמן והולך ומזרז עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מדברים בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו אלא דעתו פנויה תמיד למעלה קשורה תחת הכסא להבין באותן הצורות הקדושות הטהורות ומסתכל בחכמתו של הקב"ה כולה מצורה ראשונה עד טבור הארץ ויודע מהן גדלו, מיד רוח הקודש שורה עליו, ובעת שתנוח עליו הרוח תתערב נפשו במעלת המלאכים הנקראים אישים ויהפך לאיש אחר ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם החכמים כמו שנאמר בשאול והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר.

הנביאים מעלות מעלות הן, כמו שיש בחכמה חכם גדול מחבירו כך בנבואה נביא גדול מנביא, וכולן אין רואין מראה הנבואה אלא בחלום בחזיון לילה, או ביום אחר שתפול עליהן תרדמה כמו שנאמר במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, וכולן כשמתנבאים אבריהן מזדעזעין וכח הגוף כשל ועשתנותיהם מתטרפות ותשאר הדעת פנויה להבין מה שתראה, כמו שנאמר באברהם והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו, וכמו שנאמר בדניאל והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח... כל הנביאים אין מתנבאין בכל עת שירצו אלא מכוונים דעתם ויושבים שמחים וטובי לב ומתבודדים, שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות אלא מתוך שמחה, לפיכך בני הנביאים לפניהם נבל ותוף וחליל וכנור והם מבקשים הנבואה וזהו שנאמר והמה מתנבאים כלומר מהלכין בדרך הנבואה עד שינבאו כמו שאתה אומר פלוני מתגדל. אלו שהם מבקשין להתנבא הם הנקראים בני הנביאים, ואע"פ שמכוונים דעתם אפשר שתשרה שכינה עליהן ואפשר שלא תשרה. שאלות:

- ↪ מה התכונות הנדרשות על פי הרמב"ם על מנת לקבל נבואה? אלו מהתכונות הכי קרובה לליבך והיית רוצה לפתח אותה יותר?
- ↪ מה המצב רוח שצריך על מנת לקבל נבואה?
- ↪ האם היית רוצה להיות נביא?
- ↪ איך תוכל להתכונן בחיידך על מנת לקבל נבואה?
- ↪ נסה לדמיין כיצד מרגישים ועל מה חושבים כאשר מקבלים נבואה?
- ↪ מה מתחבא מאחורי הביטוי "בני נביאים" וכיצד תוכל ליישם אותו בחיידך כבר עכשיו?
- ↪ האם אתה יכול להזדהות ען תפקידה של המוזיקה בהיטהרות ובעבודה לקראת קבלת הנבואה? נסה לחשוב על מוזיקות שונות שאתה שומע בחיידך, אלו מהן מקרבות אותך לקב"ה ואלו מהן אולי דווקא מרחיקות אותך ממנו?
- ↪ מה אתה לוקח מקטע זה לחידוש הנבואה בימינו?

לדמות עצמו: (ראי"ה קוק שמונה קבצים, קובץ א, תקכד)

כשהאדם מדמה את עצמו למלאכים בקדושה, צריך הוא לדמות את עצמו ברוח גם לגבורתם ועז חייהם, ואז הקדושה מתגברת, ויש לה גבורה חיובית, ויוכל לעלות מזה למדה זו של הכרת ערכו

הרוחני, שהוא עולה למעלה מחוג חיי המלאכים. ולא יפחידנו לבבו כלל שמא היא חולשה וגוזמא לחשוב כן, אלא ישטוף בו הגאון של קודש העליון ויתעלה ויתנשא, ורוח ד' תעודדנו לעשות גדולות בהתלבשות רוח הקודש.

אפילו רק בדמיון: (הרא"ה קוק: שמונה קבצים , ב, סט)

כשמתחיל אור רוח הקודש להופיע אפילו רק בדמיון, שומעים את הד קול של כל התורה וכל המוסר כולו, וחשים את העדינות של כל היופי, וכל הבהירות והוודאות של החכמה כולה. בצורה כללית, גלומה, שאחר כך הולך החיזיון ומתפשט באותיות ותיבות, משפטים וכללים, לימודים והגיונים, לפי רוב הכשרון ולפי רוב המעשה ועמלה של תורה.

ד. ציפייה לנבואה בימינו

אל מעין הנבואה הננו נקראים: (ראי"ה קוק: קובץ ד, כא)

אל מעין הנבואה הננו נקראים, צחיי צמא אנחנו, אבל מעין גנים מקור מים חיים לפנינו הוא. החפצים הטובים שכל הסולת האנושית מתפארת בהם, ושוקקה אליהם, תמיד בכל דור ודור ובכל עת, מתחדשת בהמון חידושיה, במעשה ובהכרה, בשאיפה ובנטיה, כולם הנם גם חפצינו, אבל עוד עליון מכל הוא מה שאנו חפצים, ומה שאנו מגשמים בחיים, מה שלא יגרע כחו גם אם תקופות עוברות ואין מבין. סתר עז קדוש שוכן בנו, נשמה חיה מיוחדת שרויה בקרבנו, מרוחו-של-משיח זורמים ונושבים רוחות, והנם באים עדינו, הננו מתקוממים, מתנערים ומבקשים חיים חדשים, חידוש ימים כקדם, על יסודנו אנו, על יסוד אבן פינתנו, על יסוד איתן רשום זה, שהננו יודעים שאין לו דוגמא ומשל, גם אם אין אנו יכולים לפרש את תכנו גם להגות רוחנו הפנימי. התעלומה אינה ממיטה אסון של ספקנות על הודאיות הנמצאה בגדולת חייה.

מיומנו של הרב הנזיר:

כל ימיו השתוקק הנזיר לרוח הקודש ולנבואה, ולא היה הדבר רחוק ממנו. יש עדויות על השגות רוחניות גבוהות של הרב והנזיר, ובהזדמנות אחרת אולי אספר עליהם. כדוגמא כתב הנזיר בזכרוניתו: "היום הקדוש עבר עלי באופן נורא. אתמול הבכיות לאין קץ, והיום ההשגות העליונות. בייחוד כשרבנו מרן הקדוש שליט"א גזר עלי להקריא לפניו סדר התקיעות, והוא תקע בשופר גדול, ואני הקראתי מילה במילה לפניו. הכוונות היו נוראות, מעין שופר של משיח, והוא העמיק חקר, וגם אני כיוונתי, ואימה גדולה נפלה עלי. ויש בזה סודות שאיני רוצה להעלותם על הגיליון"

ובמקום אחר :

הלכתי להשיב רוחי מסביב לעיר הקודש על ההרים הקדושים מסביב לי, וחי רוחי, במר נפשי מאוד. ישבתי ממול "יד אבשלום" והוצאתי תנ"ך של כיס שלי וקראתי... רוחי חי ונפשי התפשטה בכל המראה הנהדר המשתרע שם, בשבילי הנביאים שדרכו שמה ורוחי בתקווה ותוחלת וציפייה לנבואה שתתגלה. ובליבי, גם ציפייה על הישיבה הגדולה, בית המדרש, שייבנה שם, שזה ימים אחדים ערכתי תוכנית לה, וקראתי למרן הרב שליט"א, ושבה המלה האחרונה: "תחיית רוח הנבואה."

ה. דבקות בה' וציפיה לדברו

עבודת הדבקות: שמונה קבצים, א כ

המפגש עם ה' אינו קל, הוא זוקק רצון ועבודה, הן של הקשבה לדברו, הן של עשייה והן של התבוננות. כדי להיפגש עם ה' יש צורך בשימת לב והשקעה רבה כפי שכותב הראי"ה: עבודה רוחנית גדולה היא לאדם, שיפתח כ"כ את עצמו עד שיכיר את קרבת אלהים אליו בפנימיותו. כל סדרי החיים הם מתישרים, כשנטיה זו הכוללת היא מתעוררת יפה. לשם צורך זה אין הפרש באיזה אופן יבאו לידו ההרגשות עד קרבת אלהים, אם יבאו בדרך שכל והכרה הגיונית או בדרך הרגשה פנימית, ובלבד שיכיר בתוכיותו את עצמה ואמתתה. המצות כולן והתפילות, הן המכשירים היותר טובים להרחיב את הנטיה של קרבת אלהים, ולהרחיב את צעדיה במעמקי הנפש. על כן גדול ורם הוא מאד ערך כל תפילה בכונה, כל ברכה ותהילה, כל מצוה וכל מנהג טוב, שהם הם הנס האמצעיים ליסד את הרגשת קרבת אלהים בלבו של אדם בדרך יסוד מוסד. אמללים הם האנשים אשר לא ידעו את ד', אשר לא יתפללו ולא יעשו את המצות עם כל קהל עדת ישראל ... באשר אינם ממלאים את חובתם לנפשם, נשארים הם ע"י זה אומללים יבשים מכל טל טוהר, ואף אם ירטיבו מעשים טובים למלאות את צמאון המוסר הטבעי שבתכונתם, לא יוכל צורך זה להספיק את החסד מצד הצורך של תביעת קרבת אלהים, שאינינה מתמלאת כ"א במעשים אלהיים מיוחדים לשם ד', בשיחת קודש ומעשה מצוה ופקודי ד'. מתוך החמלה שעלינו לחמול על כללות האדם, וביחוד על בנינו והקרובים לנו בגזע ורוח, הננו מתעוררים לישר לפניהם את הדרך הישרה של קרבת אלהים, שהיא נקנית ע"י התורה, בתלמודה וקיומה. וכל מה שתעלה בידנו יותר מטרה נעלה זו, כל מה שיתרבו המעשים הטובים והטהורים המביאים בטבעם להשרת קרבת אלהים בכח החיים, כן יגדל האושר בעולם.

שנפתח לו אור אין סוף: (ר' נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן, קמאן, ד)

וזה שאנו רואים, שלפעמים נתלהב אדם בתוך התפלה ואומר כמה תבות בהתלהבות גדול, זה בחמלת ה' עליו, שנפתח לו אור אין סוף והאיר לו. וכשרואה אדם ההתנוצצות הזאת, אף - על - גב דאיהו לא חזי מזליה חזי (מגלה ג.), תכף נתלהב נשמתו לדבקות גדול, לדבק את עצמו באור אין סוף, וכשעור התגלות אין סוף, לפי מנין התבות שנפתחו והתנוצצו, כל אלו התבות אומר בדבקות גדול ובמסירת נפשו ובבטול כחותיו. ובשעה שנתבטל לגבי אין סוף, אזי הוא בבחינת: "ולא ידע איש", שאפלו הוא בעצמו אינו יודע מעצמו:

אבל זאת הבחינה צריך להיות רצוא ושוב, כדי שיתקיים ישותו. נמצא כשהוא בבחינת ושוב, אזי צריך להראות גם לדעתו. כי מתחלה, בשעת דבקות היה נתבטל הדעת, כמו שכתוב: "ולא ידע איש", וכשהוא בבחינת ושוב, ששב (לדעתו) לישותו, אז שב לדעתו, וכששב לדעתו, אז הוא יודע אחדות האין סוף וטובו, ואזי אין חלוק בין ה' לאלהים, בין מדת הדין למדת הרחמים. כי באין סוף אין שיד, חס ושלוש, שנוי רצון, כי השנויים אינו אלא בשנוי התמונות, אבל על - ידי הדבקות של אדם באין סוף, ששם אין שנוי רצון, כי שם רצון פשוט, ואחר - כך נשאר בו רשימו מאחדות הזאת, ואחר - כך נעשה בבחינת ושוב, אזי הרשימו מראה לדעת, שידע שכלו טוב וכלו אחד:

תחושה שה' איתי: (נועה ירון, מקימי, עמ' 194-200)

ואולי באמת שטפו לי את המוח והפסקתי לחשוב? ואני נהפכת, בלי להרגיש ליהודיה חשוכה.... אני נשענת על אדן החלון שלי, המרופט... הקולות מהסלון מתרחקים ממני. מולי החלון של הגברת חיה שפירא, השכנה... לאט לאט אני מתחילה לרחם על עצמי, תגידי עלמה, מה יהיה עליך... אולי אני רוצה לעצור לרגע, דתם להתיאש לי, כמו שאני רגילה? אני לבד באמצע המטבח, והנה הדמעות האלה המוכרות... השם, מה אתה רוצה ממני? תן לי כוח. אל תתן לי ליפול.תהיה איתי. בבקשה. תן לי סימן שזה בסדר. שאתה כאן איתי. שאני לא לבד. הדמעות שוטפות לי את הפנים. מדהים לגלות שהאויב הכי גדול שלי נמצא בתוכי. מקשיב לכל הספקות. צועק לי באוזן, את עוד פעם טועה! מה נראה לך שראיתי? אור? איזה אור? את מדברת שטויות!... אני מתחילה להתפלל, או איך שלא קוראים לזה. השם תעזור לי לשמוע אותך בתוך כל הצעקות והרעש הכבד שבתוכי. תן לי סימן שאני הולכת בדרך נכונה... קטנטן. אני לא יכולה יותר. אני מרגישה שנשמטת לי האחיזה. בבקשה, תן לי סימן.

ואז, בצהרים של יום שלישי, בלי ברקים ורעמים ומרכבות אש, סתם ככה, באמצע המטבח, בקול דממה דקה השם בחר לגעת בי בפעם הראשונה... פתאום אני מרגישה אותו. קרוב לידי... מטפס ועולה בי גל. ממלא אותי ב... מה זה בכלל הדבר הזה? יש לזה שם בעולם?אהבה? ממלא אותי באהבה?המילה אהבה קטנה על זה, אבל מילא שזאת תהיה המילה. אהבה, דליים של אהבה שופך עלי. ושופך ושופך, ואני מתמלאת. מרגישה אהובה כמו שאף פעם לא הרגשתי. ממלא אותי בטחון ואמונה ושמחה וקרבה... בפעם הראשונה בחיי אני יודעת בידיעה ברורה בתוכי, בעומק הנשמה, שיהיה בסדר, יהיה טוב, ואין פחד. ה' איתי בצרה שלי.

שבת וחול/ זלדה

בְּרַגַע שֶׁל לְקוֹי מְאוּרוֹת לְרֹאוֹת בְּךָ כָּל מוֹם
רַע.

אֲנִי טוֹבַעַת בְּאוֹפֵל...

וּלְפֶתַע בְּלֵב לִיבוֹ שֶׁל עֶרְוֹן
שָׁמַעְתִּי קוֹל:

לֹא תַמוֹת הָאָמֶת עִם הַחֲנֻנִי.

לֹא תַמוֹת הָאָמֶת עִם הַגְּבֵרֶת הַגּוֹצָה,

לֹא תַמוֹת הָאָמֶת בְּמוֹתֶךָ.

נִשְׁמַתִּי הַקִּיצָה וּבְרַעַד

הִיא חֲשָׁה שֶׁמְלֶךְ הַכְּבוֹד נִמְצָא עִמָּה

בַּחֲנוּת הָעֹכוּרָה

תְּמִיד אֲמַרְתִּי

קוֹל אֲדֹנָי עַל מַיִם רַבִּים

קוֹל אֲדֹנָי בְּרוֹן-כַּכְּבִּי בְּקָר,

קוֹל אֲדֹנָי בְּסוּפָה.

וְהִנֵּה

בְּלֵב הַמְּהוּמָה אֶסְפְּנִי רַבּוֹן הַרוּחוֹת,

עַל גְּלִי הַשְּׂנֵאָה כְּעַל אֶבֶן מְפוֹלָמֶת

נִצָּאתִי לְפָנָיו בְּמַחּוֹל,

קוֹלִי נִשְׁאֵאתִי בְּשִׁירָה

לְאָמֶת שֶׁשָּׁמַשׁ וַיִּרַח וְכוֹכְבִּים הַדּוֹם לָהּ.

כַּמְעַט שֶׁנִּשְׁקַתִּי לְחֲנֻנִי-

כִּי מֵאַחֲרַי גָּבוּ הַדּוֹאֵג נִגְלָה

לִי נוֹפוֹ שֶׁל הַחוֹפֵשׁ הַזּוֹרֵחַ,

הַחוֹפֵשׁ שֶׁל אֲרָצוֹת הַשָּׁבֶת

הַדּוֹלֵק בְּשִׁירֵיהֶם שֶׁל בְּנֵי הַיִּכְלָא.

לֹא סָר חִינֵי בְּעֵינֵי הַפְּרָפֵר

אֲשֶׁר בָּגַן עֵדֶן וּבְעֵינֵי הַרוּחוֹת

הַהוֹמוֹת עַל הַיָּם

לֹא שַׁחֲוִיתִי מִפְּנֵי הַמְּבֹט הַרוֹאֶה

בְּלֶחֶי אֶת קִמְטֵי הַתְּבוּסוֹת

וְאֵינִי רוֹאֶה אֶת נַפְשֵׁי הַמְּשׁוֹטְטֹת

בְּמִלּוֹא הַיָּקוּם וְאֵינִי יוֹדַע

שֶׁנִּשְׁמַתִּי הִיא קָרֶן שֶׁל שָׁמֶשׁ

לֹא תִתְפַּס בְּכַף.

לְהַדְלִיק גֵּרוֹת בְּכָל הַעוֹלָמוֹת-
זוֹהִי שַׁבָּת.

לְהַדְלִיק גֵּרוֹת שַׁבָּת

זוֹהִי קְפִיצַת-נֶפֶשׁ הַרְת נְצוּרוֹת

לָיִם נְהַדָּר, שֵׁישׁ בָּהּ מְסֻתָּרִין

שֶׁל אֵשׁ הַשְּׁקִיעָה.

בְּהַדְלִיקֵי הַגֵּרוֹת יִהְיֶה

חֲדָרֵי לְנֶהֱרֵ דִי-נוֹר

בְּאִשְׁדוֹת בְּרֻקֶת שׁוֹקַע לְבִי

אֲבָל בְּיוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל חוֹל

נַפְשֵׁי מְשֻׁלָּכֶת

מִלֵּב הָאוֹקְיָנוֹס לְחוּף יַבְשָׁה

אֶרֶץ יָצָר וְשׁוֹמֵם

בְּבוֹאֵי לְחֲנוּת יִרְגִישׁ מִנְד הַחֲנֻנִי

שֶׁבֹאֵתִי מִכּוֹכָב אַחֵר, וּבִתְיֻמָּהוֹן

יִסְקוֹר מְרָאֵי, לוֹ זָר, פְּלִטַת הַתְּהוֹם-

וּבְאִישׁוֹנָיו הַקָּרִים כְּמוֹ בְּרָאֵי שַׁחוֹר,

אֲרָאָה צְעִיפֵי הַמְּקוֹמֵט, חִיוֹכֵי הַנְּבוֹד

וּבַחֲנוּת עוֹמְדֶת עוֹד אֵשׁה, גְּבֵרֶת עֲגוּלָה

בוֹרְרַת לְאִיטָה פְּרוֹת זָהָב,

יָצוֹר עוֹלָם רְחוֹק.

אֲקִיץ מִהִזְיָה

בְּחוֹל שְׁנוֹי בְּצִלֵּל הָאֲוִיר בְּקֶצֶב

הַקּוֹלוֹת כִּי הַגּוֹצָה גִּילְתָּהּ

שֶׁכִּסְפָּה אֲבָד לָהּ... וַיִּלֵּי!

הַחֲנֻנִי הָאֶפֶל שׁוֹפֵד דוֹמָן שֶׁל חֶשֶׁד

עַל מְרָאֵי הַמְּרוֹשָׁל, הָעֲזוּב. מִמְּבֹטוֹ

נוֹבֵל כְּפֶרֶח-עֵתִידִי, עֲבָרֵי קֶמֶל

חֲלוֹמוֹתַי מֵתִים.

אוֹי לִי כִי לְבַדִּי אֲנִי בְּעֵבִי יַעַר,

בַּחוּשָׁךְ, אֲרִיָּה שׁוֹאֵג עוֹנָה לְבִכְיִי, וְעֲצִים

אֶלְמִים

מִסְבִּיב שְׁתוֹ עָלַי....

הַדְּלֵת פְּתוּחָה, אֵד לְצֵאת לֹא אוֹכֵל

מִמְּלִכּוֹדֶת הַחֲנוּת.

עֵתָה אֲרָאָה בְּבִהִירוֹת אֲכַזְרִית

מֵה מְעַט יוֹדַע אֲדָם עַל חֲבִירוֹ-

אֲפִילוֹ בְּנֵי בֵיתֶךָ, אֲפִילוֹ יִקְרִיךָ עֲלוּלִים

פגישה שלישית: ה' משפיע על חיי...

שגרת החיים וההרגל יוצרים תחושה שהדברים מובנים מאליהם, הם מתרחשים מפני ש-"אלו החיים". הפרת השגרה מעוררת התבוננות חדשה, רעננה. לא משנה אם השגרה מופרת לטובה או לרעה. הדברים שוב לא מובנים מאליהם. פתאום מתגלה שיש "יד מכוונת". שבירת השגרה מעצימה את "יד ד'", ההשגחה האלוקית מתבלטת ברגעים הלא צפויים: בין אם אלו אסונות קשים או ניסים גלויים.

כל אחד במהלך חייו חווה הצלחות גדולות או חלילה, מנגד, אסונות. החל מן התנ"ך ה' מדגיש לנו שהוא נמצא עימנו גם בהצלחות וגם בקשיים אלו, "עימו אנוכי בצרה", ושעלינו לפגוש אותו גם במציאויות אלו. בחלק זה נעסוק בהתמודדות אמונית עם השגחה א-לוהית.

א. נס

התורה מספרת על ניסים גלויים, כמו מכות מצרים. אבל אפילו שם עומד פרעה ואינו מתרשם במיוחד. הנס אמנם מתחיל כארוע חריג במציאות אבל הנס מתקיים רק כאשר הנוכחים חשים שמתרחש כאן ארוע אלוקי.

הנס הוא פעולה במציאות שמעוררת בנמצאים תחושה שזו השפעה אלוקית ישירה ומפורשת. אם כך אפשר שגם לנו קורים ניסים אלא שאין לנו הרגישות לחוש בכך? כיצד נחדד את החוש המרגיש נס? כיצד לא נאבד את ההזדמנות לזכות בנס?

לעיתים קרובות קורה שאנו מצליחים באופן מפתיע במשהו שלא חשבנו שנצליח בו. יש אנשים התולים זאת במזל או מקרה, אבל האמת היא שזו הזדמנות לפגוש את ה' ואת הטוב אותו הוא משפיע עלינו. האם כדאי להחמיץ הזדמנות כזאת?

מקורות חובה בפרק זה הם: האשה השונמית, רמב"ן, חובת ברכת הגומל (גמרא ושו"ע ושו"ע הרב), הרב משה פיינשטיין
מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:
1. פרק תנ"ך נוסף התאר התגלות נס
2. מקור נוסף מתוך המקורות העוסקים בהשגחה והכרת הטוב

1. ניסים פרטיים.

יצחק על שם הפלא של הולדת בן להורים זקנים

בראשית פרק יז

(טו) ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה: (טז) וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיך והיתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו: (יז) ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבן הלבו מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד: (יח) ויאמר אברהם אל ה' אלהים לו ישמעאל יחיה לפניך: (יט) ויאמר אלהים אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק והקמתי את בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחריו: (כ) ולישמעאל שמעתיך הנה ברכתי אתו והפריתי אתו והרביתי אתו במאד מאד שנים עשר נשיאם יוליד ונתתיו לגוי גדול: (כא) ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה למועד הנה בשנה האחרת:

בראשית פרק יח

(ט) ויאמרו אליו אינה שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ ויאמר הִנֵּה בָּאֵהָל: (י) ויאמר שׁוּב אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַת חַיָּה וְהִנֵּה בֶן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שָׁמַעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו: (יא) וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זָקְנִים בָּאִים בַּיָּמִים חֲדָל לְהַיּוֹת לְשָׂרָה אַרְחַ כְּנָשִׁים: (יב) וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרַי בְּלִתי הֵיטֵה לִי עֲדָנָה וְאֲדַנִּי זָקֵן: (יג) ויאמר ה' אֵל אַבְרָהָם לָמָּה זֶה צִחַקְךָ שָׂרָה לֵאמֹר הֲאִי אֲמַנָּם אֵלֶּךָ וְאֲנִי זָקְנָתִי: (יד) הֲיִפְלֵא מִה' דָּבָר לְמוֹעֵד אֲשׁוּב אֵלֶיךָ כְּעַת חַיָּה וְלִשְׂרָה בֶן:

בראשית פרק כא

(א) וְה' פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר: (ב) וַתֵּהָר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֶּן לְזָקְנָיו לְמוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲתוֹ אֱלֹהִים: (ג) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת שֵׁם בְּנוֹ הַנוֹלָד לוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ שָׂרָה יִצְחָק: (ד) וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ בֶן שְׁמֹנֶת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֲתוֹ אֱלֹהִים: (ה) וְאַבְרָהָם בֶּן מֵאָת שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ: (ו) וַתֹּאמֶר שָׂרָה צָחַק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כֹּל הַשְּׂמֵעַ יִצְחָק לִי: (ז) וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם הִינֵינִי קָה בָנִים שָׂרָה כִּי יִלְדֵתי בֶּן לְזָקְנָיו: (ח) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתָּה גָדוֹל בְּיוֹם הַגְּמֹל אֶת יִצְחָק:

האשה השונמית העקרה יולדת בן ולאחר מכן ואלישע מחיה את בנה שמת: (מלכים ב פרק ז)

(ח) וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֵר אֱלִישָׁע אֶל שׁוּגַם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה וַתִּחַזֵּק בּוֹ לֶאֱכֹל לֶחֶם וַיְהִי מִדֵּי עֲבָרוֹ יָסַר שָׁמָּה לֶאֱכֹל לֶחֶם: (ט) וַתֹּאמֶר אֵל אִישָׁה הִנֵּה נָא יַדְעֵתִי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד: (י) נַעֲשֶׂה נָא עֲלֵית קִיר קִטְנָה וְנָשִׂים לוֹ שֵׁם מִטָּה וְשִׁלְחָן וְכֹסֵא וּמְנוֹרָה וְהִיָּה בְּבֵאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה: (יא) וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֵא שָׁמָּה וַיָּסַר אֵל הָעֵלְיָה וַיִּשְׁכַּב שָׁמָּה: (יב) וַיֹּאמֶר אֵל גִּחְזִי נַעֲרוּ קָרָא לְשׁוֹנְמִית הַזֹּאת וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֵד לְפָנָיו: (יג) וַיֹּאמֶר לוֹ אָמַר נָא אֵלֶיָּה הִנֵּה חֲרָדָת אֵלֵינוּ אֶת כָּל הַחֲרָדָה הַזֹּאת מָה לַעֲשׂוֹת לָךְ הֲיֵשׁ לְדָבָר לָךְ אֵל הַמֶּלֶךְ אוֹ אֵל שַׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנִכִי יִשָּׁבֵת: (יד) וַיֹּאמֶר וּמָה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גִּיחְזִי אָבֵל בֶּן אֵין לָהּ וַאִישָׁה זָקֵן: (טו) וַיֹּאמֶר קָרָא לָהּ וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֵד בַּפֶּתַח: (טז) וַיֹּאמֶר לְמוֹעֵד הַזֶּה כְּעַת חַיָּה <אֲתִי> אֶת חֲבֻקָת בֶּן וַתֹּאמֶר אֵל אֲדַנִּי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֵל תִּכְזָב בְּשִׁפְחָתְךָ: (יז) וַתֵּהָר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן לְמוֹעֵד הַזֶּה כְּעַת חַיָּה אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלֶיָּה אֱלִישָׁע: (יח) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּצָּא אֵל אָבִיו אֵל הַקְּצָרִים: (יט) וַיֹּאמֶר אֵל אָבִיו רֵאשִׁי רֵאשִׁי וַיֹּאמֶר אֵל הַנַּעַר שָׂאֵהוּ אֵל אִמּוֹ: (כ) וַיִּשָּׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֵל אִמּוֹ וַיִּשָּׁב עַל בְּרִפְיָה עַד הַצְּהָרִים וַיָּמָת: (כא) וַתַּעַל וַתִּשְׁכַּבְהוּ עַל מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתִּצָּא: (כב) וַתִּקְרָא אֵל אִישָׁה וַתֹּאמֶר שְׁלַחָה נָא לִי אָחֵד מִן הַנְּעָרִים וְאַחַת הָאֲתָנוֹת וְאַרְוִיצָה עַד אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאַשׁוּבָה: (כג) וַיֹּאמֶר מִדּוּעַ <אֲתִי> אֶת <הַלַּכְתִּי> הִלַּכְתְּ אֵלָיו הַיּוֹם לֹא חֲדָשׁ וְלֹא שָׁבַת וַתֹּאמֶר שְׁלוֹם: (כד) וַתַּחֲבֹשׁ הָאֲתָנוֹת וַתֹּאמֶר אֵל הַנַּעֲרָה נְהַג וְלָךְ אֵל תַּעֲצֹר לִי לְרִכָּב כִּי אִם אֲמַרְתִּי לָךְ: (כה) וַתֵּלֶד וַתְּבֹא אֵל אִישׁ הָאֱלֹהִים אֵל הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּרְאוֹת אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲתָה מִנְּגֵד וַיֹּאמֶר אֵל גִּיחְזִי נַעֲרוּ הִנֵּה הַשׁוֹנְמִית הַלֵּז: (כו) עֲתָה רוּץ נָא לְקָרְאֲתָה וַיֹּאמֶר לָהּ הַשְּׁלוֹם לָךְ הַשְּׁלוֹם לְאִישָׁךְ הַשְּׁלוֹם לְיָלֶד וַתֹּאמֶר שְׁלוֹם: (כז) וַתְּבֹא אֵל אִישׁ הָאֱלֹהִים אֵל הָהָר וַתִּחַזֵּק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גִּיחְזִי לְהַדְּפָה וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הֲרַפָּה לָהּ כִּי נִפְשָׁה מְרָה לָהּ וַיִּקְוֶן הָעֵלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי: (כח) וַתֹּאמֶר הַשְּׂאֵלְתִי בֶן מֵאָת אֲדַנִּי הֲלֹא אֲמַרְתִּי לֹא תִשְׁלַח אֲתִי: (כט) וַיֹּאמֶר לְגִיחְזִי חָגֵר מִתְּנִיף וְקַח מִשְׁעֵנִתִּי בְּיָדְךָ וְלָךְ כִּי תִמְצָא אִישׁ לֹא תִבְרַכְנּוּ וְכִי יִבְרַכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֵנּוּ וְשִׁמְתָּ מִשְׁעֵנִתִּי עַל פְּנֵי הַנַּעַר: (ל) וַתֹּאמֶר אִם הַנַּעַר חֵי יִקְוֶן וְחֵי נִפְשָׁךְ אִם אֲעֲזוּבָךְ וַיִּקַּם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ: (לא) וְגִחְזִי עָבַר לְפָנֶיהֶם וַיִּשֶׁם אֶת הַמִּשְׁעֵנֶת עַל פְּנֵי הַנַּעַר וַאֲיִן קוֹל וַאֲיִן קוֹשֵׁב וַיִּשָּׁב לְקָרְאֲתוֹ וַיִּגֵּד לוֹ לֵאמֹר לֹא הִקִּיץ הַנַּעַר: (לב) וַיָּבֵא אֱלִישָׁע הַבַּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר מֵת מִשְׁכָּב עַל מִטַּתוֹ: (לג) וַיָּבֵא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְּפֹלֵל אֵל יִקְוֶן: (לד) וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל הַיֶּלֶד וַיִּשֶׁם פִּיו עַל

פיו ועיניו על עיניו וכפיו על <כפו> כפיו ויגהר עליו ויחס בשר הילד: (לה) וישב וילך בבית אחת הנה ואחת הנה ויעל ויגהר עליו ויזורר הנער עד שבע פעמים ויפקח הנער את עיניו: (לו) ויקרא אל גיחזי ויאמר קרא אל השנמית הזאת ויקראה ותבוא אליו ויאמר שאי בגד: (לז) ותבא ותפל על רגליו ותשתחו ארצה ותשא את בנה ותצא:
שאלות:

- ↪ מדוע האשה השונמית לא אומרת לגיחזי מה הנס שהיתה רוצה שיקרה לה? האם גם לך יש ניסים שאתה לא מעיז אפילו לחלום שיקרו?
- ↪ מה הביא את הנס לחייה של האשה השונמית? נסה לתרגם את הפעולות שעשתה האשה השונמית לחיידך.
- ↪ מדוע נראה לך שדווקא לאחר מעשים אלה הגיע הנס?
- ↪ נסה לחשוב מה המבט של כל אחת מהדמויות בסיפור על נס? איזה מבט הכי דומה למבט שלכם על נס?
- ↪ איזה סוג של מפגש נוצר ביים האדם לבין הקב"ה בעקבות התרחשות נס?
- ↪ האם יש דברים בחיידך שהיית נותן להם את הכותרת "נס"?
- ↪ מה מקרא החלק השני של הסיפור מעורר בך?
- ↪ מה ההבדל בין שני הניסים המתרחשים בקטע? מה כל אחד מהם מעורר בך כקורא? איזה סוג של מפגש עם הקב"ה מתגלה בכל אחד מהניסים?

אסתר זוכה למצוא חן בעיני המלך אחשוורוש ומגלגלת מכאן את מפתח המן וישועת ישראל

אסתר פרק ד'

(א) ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו וילבש שק ואפר ויצא בתוך העיר ויזעק זעקה גדלה ומרה: (ב) ויבוא עד לפני שער המלך כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק: (ג) ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד שק ואפר יצע לרבים: (ד) ותבואינה ותבואנה נערות אסתר וסריסה ויגידו לה ותתחלחל המלכה מאד ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קבל: (ה) ותקרא אסתר להתך מסריסי המלך אשר העמיד לפניו ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה: (ו) ויצא התך אל מרדכי אל רחוב העיר אשר לפני שער המלך: (ז) ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו ואת פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול על גנזי המלך ביהודיים ביהודים לאבדם: (ח) ואת פתשגן כתב הדת אשר נתן בשושן להשמידם נתן לו להראות את אסתר ולהגיד לה ולצוות עליה לבוא אל המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו על עמה: (ט) ויבוא התך ויגד לאסתר את דברי מרדכי: (י) ותאמר אסתר להתך ותצוהו אל מרדכי: (יא) כל עבדי המלך ועם מדינות המלך יודעים אשר כל איש ואשה אשר יבוא אל המלך אל החצר הפנימית אשר לא יקרא אחת דתו להמית לבד מאשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב וחי ויבא לא יקראתי לבוא אל המלך זה שלוש יום: (יב) ויגידו למרדכי את דברי אסתר: (יג) ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך מפל היהודים: (יד) כי אם החרש תחרישי בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות: (טו) ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי: (טז) לך כנוס את כל

היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום גם אני ונערתי אצום כן ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת וכאשר אבדתי אבדתי: (יז) ויעבר מרדכי ויעש ככל אשר צוהה עליו אסתר:

אסתר פרק ה

(א) ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות ותעמד בחצר בית המלך הפנימית נכח בית המלך והמלך יושב על כסא מלכותו בבית המלכות נכח פתח הבית: (ב) ויהי כראות המלך את אסתר המלכה עמדת בחצר נשאה חן בעיניו ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב אשר בידו ותקרב אסתר ותגע בראש השרביט: ס (ג) ויאמר לה המלך מה לך אסתר המלכה ומה בקשתך עד חצי המלכות וינתן לך: (ד) ותאמר אסתר אם על המלך טוב ובוא המלך והמן היום אל המשנה אשר עשיתי לו: (ה) ויאמר המלך מהרו את המן לעשות את דבר אסתר ויבא המלך והמן אל המשנה אשר עשתה אסתר: (ו) ויאמר המלך לאסתר במשנה הנין מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעש: (ז) ותען אסתר ותאמר שאלתי ובקשתי: (ח) אם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי ובוא המלך והמן אל המשנה אשר אעשה להם ומחר אעשה כדבר המלך: (ט) ויצא המן ביום ההוא שמיח וטוב לב וכראות המן את מרדכי בשער המלך ולא קם ולא זע ממנו וימלא המן על מרדכי חמה: (י) ויתאפק המן ובוא אל ביתו וישלח ויבא את אהביו ואת זרש אשתו: (יא) ויספר להם המן את כבוד עשרו ורב בניו ואת כל אשר גדלו המלך ואת אשר נשאו על השרים ועבדי המלך: (יב) ויאמר המן אף לא הביאה אסתר המלכה עם המלך אל המשנה אשר עשתה כי אם אותי וגם למחר אני קרוא לה עם המלך: (יג) וכך זה איננו שנה לי בכל עת אשר אני ראה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך: (יד) ותאמר לו זרש אשתו וכך אהביו יעשו עץ גבה חמשים אמה ובבקר אמר למלך ויתלו את מרדכי עליו ובא עם המלך אל המשנה שמיח וייתב הדבר לפני המן ויעש העץ: פ

אסתר פרק ו

(א) בלילה ההוא נדדה שנת המלך ויאמר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים ויהיו נקראים לפני המלך: (ב) וימצא כתוב אשר הגיד מרדכי על בגתנא ותגרש שני סריסי המלך משמרי הסף אשר בקשו לשלח יד במלך אחשוורוש: (ג) ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה ויאמרו נערי המלך משרתיו לא נעשה עמו דבר: (ד) ויאמר המלך מי בחצר והמן בא לחצר בית המלך החיצונה לאמר למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו: (ה) ויאמרו נערי המלך אליו הנה המן עמד בחצר ויאמר המלך ובוא: (ו) ויבוא המן ויאמר לו המלך מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו ויאמר המן בלבו למי יחפץ המלך לעשות יקר יותר ממני: (ז) ויאמר המן אל המלך איש אשר המלך חפץ ביקרו: (ח) וביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נתן פתח מלכות בראשו: (ט) ונתון הלבוש והסוס על יד איש משרי המלך הפרתמים והלבישו את האיש אשר המלך חפץ ביקרו והרכיבהו על הסוס ברחוב העיר וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו: (י) ויאמר המלך להמן מהר קח את הלבוש ואת הסוס פאשר דברת ועשה כן למרדכי היהודי היושב בשער המלך אל תפל דבר מכל אשר דברת: (יא) ויקח המן את הלבוש ואת הסוס וילבש את מרדכי וירכיבהו ברחוב העיר ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו: (יב) וישב מרדכי אל שער המלך והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש: (יג) ויספר המן לזרש אשתו ולכל אהביו את כל אשר קרהו ויאמרו לו חכמיו וזרש אשתו אם מזרע היהודים מרדכי אשר

החלות לנפל לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו: (יד) עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויבהלו להביא את המן אל המשטה אשר עשתה אסתר:

אסתר פרק ז

(א) ויבא המלך והמן לשות עם אסתר המלכה: (ב) ויאמר המלך לאסתר גם ביום השני במשטה היינו מה שאלתך אסתר המלכה ותנתן לך וימה בקשתך עד חצי המלכות ותעש: (ג) ותען אסתר המלכה ותאמר אם מצאתי חן בעיניך המלך ואם על המלך טוב תנתן לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי: (ד) כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי כי אין הצר שנה בנזק המלך: ט (ה) ויאמר המלך אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן: (ו) ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה והמן נבעת מלפני המלך והמלכה: (ז) והמלך קם בחמתו ממשטה היינו אל גנת הבית והמן עמד לבקש על נפשו מאסתר המלכה כי ראה כי כלתה אליו הרעה מאת המלך: (ח) והמלך שב מגנת הבית אל בית משטה היינו והמן נפל על המטה אשר אסתר עליה ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית הדבר יצא מפי המלך ופני המן חפו: ט (ט) ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר טוב על המלך עמד בבית המן גבה חמשים אמה ויאמר המלך תלהו עליו: י (י) ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי וחמת המלך שככה:

הנס הגלוי על הנס הנסתר \ פרוש הרמבן למושג "אל-שדי": בראשית פרק יז ורמב"ן על אתר

(א) ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים ויבא אל אברם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני ויהי תמים: (ב) ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד:

(א) אל שדי - שני שמות כל אחד תאר לעצמו ופירוש "אל" תקיף, מלשון אלי מואב (שמות טו טו). ופירוש "שדי"... רבי אברהם פירשו בשם הנגיד ז"ל מגזרת שודד, כלומר מנצח ומשודד מערכות השמים. וזהו הנכון, כי היא מדת הגבורה מנהגת העולם שיאמרו בה החכמים (ב"ר לה ד) "מדת הדין של מטה":

וטעם להזכיר עתה זה השם, כי בו יעשו הנסים הנסתרים לצדיקים, להציל ממות נפשם, ולחיותם ברעב, ולפדותם במלחמה מיד חרב, ככל הנסים הנעשים לאברהם ולאבות, וככל הבאים בתורה בפרשת אם בחקותי (ויקרא כו ג - מו) ובפרשת והיה כי תבא (דברים כח א - סח) בברכות ובקלות שכולם נסים הם, כי אין מן הטבע שיבואו הגשמים בעתם בעבדנו האלהים, ולא שיהיו השמים כברזל כאשר נזרע בשנה השביעית, וכן כל היעודים שבתורה, אבל כולם נסים ובכולם תתנצח מערכת המזלות, אלא שאין בהם שנוי ממנהגו של עולם כנסים הנעשים על ידי משה רבינו בעשר המכות ובקריעת הים והמן והבאר וזולתם, שהם מופתים משנים הטבע בפירסום, והם שיעשו בשם המיוחד אשר הגיד לו:

ולכן אמר עתה לאברהם אבינו כי הוא התקיף המנצח שיגבר על מזלו ויוליד, ויהיה ברית בינו ובין זרעו לעולם, שיהיה חלק ה' עמו, וברצונו ינהיגם, לא יהיו תחת ממשלת כוכב ומזל:

לפעול ישועות: מרדכי בובר אור הגנוז

בימי הצדיק ר ישראל מרוזין אירע עניין של פקוח נפש, שהיה לאדם בן יחיד וטוב ואירעו מה שאירע. באו אצל אותו צדיק. אמר אותו צדיק, בימי הבעל שם טוב זכותו יגן עלינו אירע דבר שכזה. ציוה הבעש"ט לעשות נר של שעוה. נטל את הנר ויצא ליער והדביקו באילן אחד והדליק את הנר וערך את האש ועשה שם עוד כמה ענינים ובעזרת ד' פעל ישועה. שוב פעם אירע מעשה שכזה. באו אצל זקני המגיד הקדוש לבקש רחמים. ציוה המגיד הקדוש שיעשו נר של שעוה. עשו נר של שעוה. נטל את הנר ויצא ליער והדליקו ואש לא ערך. וכך אמר, אותם היחודים והכוונות שכיוון הבעש"ט איני יודע, אלא שעושה אני על סמך אותם היחודים והכוונות. ואף הוא בעזרת ד' יתברך פעל ישועה. ושוב פעם אחת אירע מעשה שכזה. בימי הרב הצדיק רבי משה ליב מסאסוב זכותו יגן עלינו. באו אצלו לבקש רחמים. יצא אותו צדיק ליער ועמד אצל אותו אילן שעמדו שם הבעש"ט והמגיד הגדול ואמר, אנו אין בנו כוח לעשות כל שעשו רבותינו, אבל אספר את מעשיהם לשם יתברך. עמד וסיפר כל המעשה. ואף הוא בעזרת ד' פעל ישועה. ואמר הרב הצדיק מרוזין, ואנחנו אין בנו כוח אפילו לעשות כך, אלא לספר את מעשיהם של צדיקים יכולים אנו, והשם יתברך יעשה. וכן היה, בעזרת ד' יתברך פעל ישועה.

ברכת שעשה לי נס: שו"ע אורח חיים סימן ר"ח ד

הרואה מקום שנעשה נס ליחיד אינו מברך אבל הוא עצמו מברך שעשה לי נס במקום הזה וכל יוצאי ירכו גם כן מברכין שעשה נס לאבי במקום

מתי צריך לברך? שו"ע הרב, לוח ברכות הנהנין יב' סעיף ז

אין מברכין על הנס אלא כשהוא יוצא ממנהג העולם אבל אם הוא מנהג העולם ותולדתו כגון שבא גנבים בלילה ובא לידי סכנה וניצול וכל כיוצא בזה אין זה קרוי נס ואינו מברך שעשה לי נס במקום הזה כשחוזר ורואה אחר שלשים יום.

אבל מברך בפעם ראשונה ברכת הגומל הואיל ובא לידי סכנה וניצול (כמו שיתבאר לקמן). אבל אם נפל עליו אריה לטרפו וכיוצא בו מחיות רעות שיש סכנה בנופלה על האדם הרי הצלתו מהם קרוי נס ומברך על מקום זה ברכות הנסים כשחוזר ורואהו אחר לי יום. אבל תוך לי לא יברך הואיל וכבר בירך ברכת הגומל שהיא עומדת גם במקום ברכת הנסים. ויש אומרים שגם אם גנבים באו לו או שודדי לילה וניצול מהם וכל כיוצא בזה קרוי נס וצריך לברך ברכת הנסים כשישוב לעבור עוד במקום ההוא וטוב לברך בלא שם ומלכות אם היה חשש סכנת נפשות:

2. תחושת השגחה אישית, הכרת הטוב

מודים אנחנו לך:

בתפילת שמונה עשרה אנו אומרים בכל יום: מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ. שְׂאֵתָהּ הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיִּינוּ. מִגֵּן שְׂעֵנוּ אֲתָהּ הוּא לְדוֹר וָדוֹר: נוֹדָה לָךְ וְנִסְפָּר תְּהִלָּתְךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדְךָ. וְעַל נְשָׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ. וְעַל נַפְשֵׁיךָ

שְׁבֹכַל יוֹם עֲמֵנוּ. וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שְׁבֹכַל עֵת. עָרַב וּבִקֵּר וְצִהָרִים: הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ. וְהִמְרַחֵם כִּי לֹא תִמוּ חֲסִדֶיךָ. מְעוֹלָם קוִינּוּ לָךְ:

בכל יום עושין לו גאולה: (אליהו רבה (איש שלום) פרשה ב ד"ה אמר דוד המלך

אמר דוד המלך אני אגיד צדקותיו וחסדיו של הקב"ה, שהוא עושה עם ישראל בכל שעה ושעה ובכל יום ויום, בכל יום אדם נמכר ובכל יום נפדה, בכל יום רוחו של אדם ניטלת הימנו וניתנת לבעל הפקדון, ולבקר מחזירין אותה עליו, שנאמר בידך אפקיד רוחי (תהלים ל"א ו'), בכל יום עושין לו ניסים כיוצאי מצרים, בכל יום עושין לו גאולה כיוצאי מצרים, בכל יום מכלכלין אותו על שדי אמו, בכל יום מייסרין אותו כתינוק לפני רבו מפני מעשיו, מניין, תדע לך שכן, תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם העביר הקב"ה כל דבריו מפני זרעו של אברהם יצחק ויעקב, אמר מתי יגיעו ואשמע דבריי מפייהם, שנאמר מזמור לדוד השמים מספרים כבוד אל (שם /תהלים/ י"ט א' ובי'), והלא אינן ראויין לספר מעשה בראשית מה ת"ל השמים מספרים כבוד אל, אלא השמים נבראו תחלה והן ראויין לספר שבחו של מי שאמר והיה העולם, לפי שכל העולם כולו אדם ובהמה ועוף השמים אינן ניזונין אלא ממעשה שמים וארץ, בששה חדשים מגדלים פירות בחורף, בששה חדשין מגדלין ומבשלין פירות בקיץ, וחייך מהן כל באי העולם וכל מעשה ידיו שברא בעולם.

הקיש גאולה לפרנסה ופרנסה לגאולה: בראשית רבה (וילנא) פרשה כ ד"ה ט בעצבון תאכלנה

רבי אליעזר אמר הקיש גאולה לפרנסה, ופרנסה לגאולה, שנאמר (תהלים קלו) ויפרקנו מצרינו וסמיך ליה (שם /תהלים קל"ו/) נותן לחם לכל בשר, מה גאולה פלאים אף פרנסה פלאים, מה פרנסה בכל יום אף גאולה בכל יום, רבי שמואל בר נחמן אמר וגדולה מן הגאולה, שהגאולה ע"י מלאך והפרנסה ע"י הקב"ה, גאולה על ידי מלאך מניין שנאמר (בראשית מח) המלאך הגואל אותי מכל רע, פרנסה על ידי הקב"ה שנאמר (תהלים קמה) פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון, רבי יהושע בן לוי אמר גדולה מקריעת ים סוף שנאמר (שם /תהלים/ קלו) לגוזר ים סוף לגזרים ואומר (שם /תהלים קל"ו/) נותן לחם לכל בשר וגו'.

ברכת הגומל: (תהלים פרק קז)

(א) הִדּוּ לְה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: (ב) יֹאמְרוּ גְאוּלֵי ה' אֲשֶׁר גָּאֵלְס מִיַּד צָר: (ג) וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְּעַרְב מִצָּפוֹן וּמִמֵּיִם: (ד) תָּעוּ בְּמִדְבָּר בִּישִׁימוֹן דָּרְךָ עִיר מוֹשֵׁב לֹא מִצָּאוּ: (ה) רָעֵבִים גַּם צָמְאִים נִפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: (ו) וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: (ז) וַיִּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לְלֶכֶת אֶל עִיר מוֹשֵׁב: (ח) יוֹדוּ לְה' חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי אָדָם: (ט) כִּי הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וְנִפְשׁ רָעֵבָה מֵלֶא טוֹב: (י) יִשְׁבְּי חֲשֵׁךְ וַיִּצְלַמְנוֹת אֲסִירֵי עֲנִי וּבְרָזָל: (יא) כִּי הִמְרוּ אִמְרֵי אֵל וַעֲצַת עֲלִיוֹן נֶאֱצָו: (יב) וַיִּכְנַע בְּעַמְל לִבָּם כִּשְׁלוֹ וְאִין עֲזָר: (יג) וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: (יד) וַיִּצִּיאֵם מִחֲשֵׁךְ וַיִּצְלַמְנוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק: (טו) יוֹדוּ לְה' חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי אָדָם: (טז) כִּי שִׁבַּר דָּלְתוֹת נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרָזָל גִּדְעָ: (יז) אֲוֹלִים מִדְּרָךְ פִּשְׁעָם וּמַעֲוֹנוֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ: (יח) כָּל אֹכֵל תִּתְעַב נִפְשָׁם וַיִּגְיעוּ עַד שִׁעְרֵי מוֹת: (יט) וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: (כ) יִשְׁלַח דָּבָרוֹ וַיִּרְפְּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: (כא) יוֹדוּ לְה' חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי אָדָם: (כב) וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: (כג) יוֹרְדֵי הַיָּם בְּאֲנִיּוֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בְּמֵיִם רַבִּים: (כד) הִמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי

ה' וּנְפִלְאוֹתָיו בְּמִצּוֹלָה: (כה) וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוּמָם גְּלִיו: (כו) יַעֲלוּ שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְהוֹמוֹת וְנִפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוּנָג: (כז) יַחוּגוּ וַיִּנּוּעוּ פְּשָׁכּוֹר וְכָל חֲכָמָתָם תִּתְבַּלַּע: (כח) וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בְּצַר לָהֶם וּמִמִּצּוֹקֵיהֶם יוֹצִיאֵם: (כט) יָקָם סַעֲרָה לְדָמָמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם: (ל) וַיִּשְׁמְחוּ כִּי יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנְחַם אֶל מַחוּז חֲפָצָם: (לא) יוֹדוּ לַה' חֲסֵדוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי אָדָם: (לב) וַיִּרְמְמוּהוּ בְּקֵהֶל עֵם וּבְמוֹשָׁב זֻקְנִים יִהְלֹוהוּ: (לג) יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמַדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם לְצִמְאוֹן: (לד) אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מִרְעַת יִשְׁבִּי בָה: (לה) יֵשֶׁם מַדְבָּר לְאֶגֶם מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמִצְאֵי מַיִם: (לו) וַיּוֹשֶׁב שָׁם רְעֵבִים וַיִּכְוֶנוּ עִיר מוֹשָׁב: (לז) וַיִּזְרְעוּ שְׂדוֹת וַיִּטְעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְרִי תְבוּאָה: (לח) וַיִּבְרְכֶם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהִמְתָּם לֹא יִמְעִיט: (לט) וַיִּמְעֲטוּ וַיִּשְׁחוּ מֵעֶצֶר רָעָה וַיִּגְוּ: (מ) שִׁפְדָּ בּוּז עַל נְדִיבִים וַיִּתְעַם בְּתַהוֹ לֹא דָרָךְ: (מא) וַיִּשְׁגַּב אֶבְיוֹן מֵעוֹזֵי וַיִּשָּׁם פְּצָאן מִשְׁפָּחוֹת: (מב) יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: (מג) מִי חָכָם וַיִּשְׁמֵר אֶלָּה וַיִּתְבוּנְנוּ חֲסֵדֵי ה':

חובת ברכת הגומל בגמרא: (תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נד עמוד ב' עם תרגום)

אמר רב יהודה אמר רב: ארבעה צריכין להודות - יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים, ויצא. יורדי הים מנלן - דכתיב: +תהלים ק"ז+ יורדי הים באניות וגוי' המה ראו מעשי ה', ואומר: ויעמד רוח סערה יעלו שמים ירדו תהומות, ואומר: יחוּגוּ וַיִּנּוּעוּ כשכור, ואומר: ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקתיהם יוציאם, ואומר: יקם סערה לדממה, ואומר: וישמחו כי ישתקו, ואומר: יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם. הולכי מדברות מנלן - דכתיב: תעו במדבר בשימון דרך עיר מושב לא מצאו ויצעקו אל ה' וידריכם בדרך ישרה, יודו לה' חסדו. מי שחלה ונתרפא - דכתיב: אולים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו כל אכל תתעב נפשם וגוי', ויצעקו אל ה' בצר להם וגוי', ישלח דברו וירפאם וגוי', יודו לה' חסדו. מי שהיה חבוש בבית האסורין, מנלן? - דכתיב: יִשְׁבִּי חֶשֶׁךְ וְצַלְמוֹת וְגוֹי', כִּי הִמְרוּ אִמְרֵי אֵל וְגוֹי', ואומר: ויכנע בעמל לבם וגוי', ואומר: ויצעקו אל ה' בצר להם, ואומר: יוציאם מחשך וצלמות וגוי', ואומר: יודו לה' חסדו. מאי מברך? - אמר רב יהודה: ברוך גומל חסדים טובים. אביי אמר: וצריך לאודוויי קמי (לפני) עשרה, דכתיב: +תהלים ק"ז+ וירוממוהו בקהל עם וגוי'. מר זוטרא אמר: ותרין מינייהו (שנים מהם) רבנן, שנאמר: +תהלים ק"ז+ ובמושב זקנים יהללוהו. מתקיף (מקשה) לה רב אשי: ואימא (ואמור) כולוהו רבנן! - מי (וכי) כתיב בקהל זקנים? בקהל עם כתיב. - ואימא: בי עשרה שאר עמא (שאר האנשים), ותרי רבנן! - קשיא. רב יהודה חלש ואתפח (חלה ונרפא), על לגביה (נכנס אליו) רב חנא בגדתאה (מהעיר בגדד) ורבנן, אמרי ליה: בריך רחמנא דיהבך ניהלך (שנתנדך לנו) ולא ייהבך לעפרא (נתנדך לעפר). אמר להו: פטרתון יתי (פטרתם אותי מלהודות) מלאודוויי. והא אמר אביי: בעי אודוויי באפי עשרה! - דהוו בי עשרה. והא איהו לא קא מודה! - לא צריך, דעני בתרייהו (אחריהם) אמן.

שאלות:

- ⊞ מי הם הארבעה שצריכים להודות? לו הגמרא היתה נכתבת בימינו מה המקרים שאתה חושב שהיו מוזכרים במפורש בסוגיה?
- ⊞ מה ההרגשה שאמורה להתלוות לברכת הגומל על פי מה שנראה מהפסוקים המצוטטים בסוגיה?
- ⊞ מה מוסיף אביי על דברי רב יהודה? מה היא מוסיפה מבחינה מהותית?

- ↩ האם יצא לך פעם להיות במעמד בו אדם שאירע לו נס בירך "הגומל"? מה הגשת?
- ↩ מה מוסיף מר זוטרא על דברי אביי? מה היא מוסיפה מבחינה מהותית לברכה ולמעמד?
- ↩ מה המחלוקת בין מר זוטרא לבין רב אשי? עם מי אתה מזדהה יותר?
- ↩ מה מתרחש בסיפור של רב יהודה החולה ומדוע יש לרב יהודה מחשבה שהוא פטור מלברך בעצמו את ברכת "הגומל"?
- ↩

חובת ברכת הגומל בהלכה: שולחן ערוך אורח חיים סימן ריט סעיף ט

הני ארבעה לאו דווקא, דה"ה למי שנעשה לו נס, כגון שנפל עליו כותל, או ניצול מדריסת שור ונגיחותיו, או שעמד עליו בעיר אריה לטורפו, או אם גנבים באו לו אם שודדי לילה וניצול מהם וכל כיוצא בזה, כולם צריכים לברך ט הגומל; וי"א שאין מברכין הגומל אלא הני ארבעה דוקא, וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות.

פירטי הלכות הגומל לפי שו"ע הרב: שו"ע הרב, לוח ברכות הנהנין פרק יב

מי ששמח בלבו על הצלת חברו רשאי לברך ברכה זו במטבע זו [ויכול לומר שגמלני כל טוב כיון שזו היא טובה לו מה שניצל חברו מחמת אהבתו לו ושמתו בו] או במטבע אחרת כגון בריך רחמנא אלהנא מלכא דעלמא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא ואין צריך לברך בפני עשרה. אבל אם אינו שמח בלבו ליתן שבח והודאה מחמת שמחתו (אלא מחמת שהברכה כתובה וקבעה כבר והוא יודעה) הרי זו ברכה לבטלה ואם צריך לברך בפניו מפני השלום יברך בלא שם ומלכות ואפילו בשם לבד כגון בריך רחמנא לא יאמר שהרי איסור ברכה לבטלה הוא משום הזכרת שם שמים לבטלה בין שמזכיר בלשון הקודש בין בשאר לשונות ולכן צריך להזהיר לאותם שרגיל על לשונם לומר ברוך ה' בלשון אשכנז אף על דבר שאין בו שמחת הלב:

אין לברך עד שיצא מהסכנה לגמרי לפיכך לא יברך החולה עד שיחזור לבוריו לגמרי ואם איחר מלברך יש לו תשלומין כל זמן שירצה ונכון שלא לאחר ג' ימים לפיכך אם יצא מן הסכנה ביום ב' אחר קריאת התורה יברך בפני עשרה בלא ספר תורה ולא ימתין עד יום ה' :

יש אומרים שאין החולה מברך אלא על חולי שיש בו סכנה כגון מכה של חלל וכיוצא בו מחליים שמחללים עליהם את השבת ולמעשה יש לנהוג שכל שמוטל על מטתו יותר מג' ימים יש לו לברך בעמדו :

יש אומרים שאין מברכין הגומל אלא על ארבעה שמנו חכמים בלבד ויש אומרים שהוא הדין לכל מי שהיה בסכנה וניצול (הג"ה). ומה שלא מנו חכמים אלא ד' מפני שכל סכנות נכללו בהולכי מדברות) כגון שנפל עליו כותל או שניצול מדריסות שור וסוס ונגיחותיו או שעמד עליו אריה לטרפו ביישוב או אם גנבים באו לו או שודדי לילה וניצול כולם חייבים לברך הגומל וכן נהגו: שאלות:

↩ מה המקרים אותם מציין שו"ע הרב בהן יש לברך ברכת הגומל? נסה למצוא לכל מקרה סיטואציה מתאימה מחיך.

↩ מהי השמחה שמתאר שו"ע הרב ומה עושה הברכה לתחושת שמחה זו?

↩ מה העקרון המנחה למקרים בהם יש לברך ברכת הגומל על פי שו"ע הרב? תאר את ההרגשות והמחשבות שצריכות להקדים לברכה זו?

↩ האם שו"ע מקל או מחמיר בהגדרתו מתי מברכים ברכה זו? נסה להבין את המניע לדרך פעולתו בהגדרה זו?

↩ שו"ע הרב מתאר שמחה ספונטנית ושמחה מאולצת הנובעת מכך "שככה כתוב" ... נסה לחדד את שתי ההרגשות הללו בתוכך ולחשוב כיצד הופכים את הברכות שלנו להודאה אמיתית לקב"ה ולא רק כי "ככה כתוב" ...

ברכת הגומל על טיסה במטוס - ר' משה פינשטיין (שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ב סימן נט)

אם הנוסעים בעראפלאן / במטוס/ צריכין לברך ברכת הגומל ט' אלול תשכ"ג. מע"כ ידידי הנכבד הרה"ג מוהר"ר מאיר נארדען שליט"א.

הנה בדבר הנסיעה בעראפלאן אם צריך לברך הגומל כשהיה ביום שקט ובלא שום חסרון בהמכונה ולא אירע שום דבר בדרך, הוא ברור לע"ד שצריך לברך לא מבעיא להסוברים בסימן רי"ט סעיף ט' דהני ארבעה דחשיב בברכות דף נ"ד לאו דוקא שכן סברי רוב האחרונים וכן נוהגין כדאיתא במג"א סק"י ובט"ז סק"ז כתב שכן מסתבר, שודאי יש לברך דלא עדיפי מיורדי הים באניות לענין שכיחות הסכנה. אלא אף להסוברים בסעיף ט' דדוקא הני ארבעה, נמי יש לברך מתרי טעמי. חדא דהוא ממש כספינה דהוא נמי אינו הולך על הארץ, דזהו עיקר חלוק ספינה מדרכים דיבשה דהדרכים דיבשה אין עצם הליכה חלוק משיבתו בבית שאם לא יארע כלום הרי לא היה שייך לחוש לכלום, אבל בספינה שהוא על המים הרי עצם ההליכה הוא ענין סכנה שצריך לינצל ממנה דהא במים א"א לחיות אלא זמן משהו בלא הצלתו מהמים ע"י שנמצא בספינה, ולכן כיון שאירע לפעמים שמתקלקלת הספינה ונמצא שאין ההצלה ברורה צריך להודות ולברך הגומל, וא"כ כ"ש בעראפלאן שגרוע ממים שאף רגע אחד אין יכול להיות באויר שודאי ששיבתו בעראפלאן הוא הצלה וכיון שאירע לפעמים שמתקלקל העראפלאן הרי נמי נמצא שאין ההצלה ברורה שלכן יש לו להודות בברכת הגומל.

וזהו הטעם שאף בנסיעות הספינות שבזמננו נמי מברכין, אף שנגד הספינות דבזמן הגמ' ואף בזמן השי"ע הוטבו לענין סכנה בהרבה מאד שרק לפעמים רחוקות טובא אירע טביעה בספינה, ואולי הוא פחות מסתם דרכים שבזמנם שהיו בחזקת סכנה, שהוא משום דכיון דהספינה שיושב בה נחשבה שניצול על ידה מהסכנה שהוא במים שנמצא שאף בספינות שלנו הוא נחשב ניצול מהסכנה והרי שייך בעצם לברך, רק אם היה ודאי בלא שום ספק שבספינה ניצולים מהמים היה פטור, משום שלא היה שייך להחשיב שנעשה לו חסד מהשי"ת בנסיעה זו, אבל כיון שאף בספינות אלו שבזמננו אינה הצלה ברורה אף שרק לפעמים רחוקות אירע טביעה שלא מצלת, נחשב עכ"פ שנעשה לו חסד מהשי"ת שיש לברך, ואף שהוא חסד קטן מכפי שהיה בימים ההם נמי צריך לברך דכי על חסד קטן לא נודה להשי"ת שעשה עמנו החסד, והא חזינן לגבי חיוב ברכה על עניני אכילה

ושתיה והנאה שאין חלוק בין אכילה ושתיה והנאה גדולה לאכילה ושתיה והנאה מועטת. ול"ד
 להולכי סתם דרכים שבעצם אין בזה סכנה ואין צורך להצלה ורק כשאירע איזה דבר כליסטים
 וכדומה צריכים להצלה, אבל כיון שלא אירע שלא היה שם שום דבר המזיק הרי נתברר שלא היה
 שם שום חשש סכנה ולא נעשה עמו יותר חסד מכפי שהיה בביתו. ולכן אף שעתה במדינתנו
 נוסעים במאשינעס/במכוניות/ שיותר מצוי חשש סכנה נמי אי"צ לברך אלא כשאירע ח"ו איזה
 דבר שפגעו ונגעו המאשינעס ולא הוזקו, אבל כשהיה כשורה שלא נפגע במאשין אחר, הרי נתברר
 שלא היה חשש סכנה ולא נעשה עמו יותר חסד מאם היה בביתו.
 שאלות:

- ↪ איזה הרגשה מבטאת ברכת הגומל?
- ↪ האם יצא לך פעם לברך ברכת הגומל? נסה להיזכר בסיטואציה שגרמה לך לברך ברכה זו?
 מה הרגשת כאשר ברכת את הברכה?
- ↪ אלו נסיעות שחווית הצריכו בהרגשתך ברכת הגומל? אלו מהנסיעות הצריכו ברכה גם
 בפועל ברמה ההלכתית?
- ↪ על פי הבנתך בקטע: האם ברכת הגומל היא תגובה להרגשת הודיה או אולי יצירה של
 הרגשת הודיה, גם אם לא היתה כזו קודם?
- ↪ כיצד ניתן לפתח בתוכנו את המודעות לכך שבכל כך הרבה מקומות בחיים אנחנו חייבים
 תודה לקב"ה?
- ↪ כאשר אתה יוצא לטיול עם החברים: באיזה מקרים תצטרך לברך הגומל ובאיזה מקרים
 לא?
- ↪ נסה לנסח שאלה בנושא שהיית רוצה לשאול את הרב פיינשטיין.

ב. אסון

ברגעים של אסון, בתוך הפחד, הדאגה, ומיד לאחריו, תוהה הלב: היכן ד' נמצא? מדוע הוא
 מאפשר שכך יקרה? היכן רחמיו וחסדיו?
 אנו רואים שהתגובה על האסון, גם תגובה קשה, באה מתוך צפיה ותחושה שריבון עולם נמצא
 בתוך האסון. הוא מחולל את הדברים גם כשהם כואבים ומיסרים. האם אפשר לפגוש את ד' בתוך
 האסון? ומה משמעות מפגש כזה? מה עושים בו?
 ה' נמצא עימנו גם כאשר אנו חווים אסון או קושי גדול. יש אנשים הבוחרים שלא לראות את ה'
 בסבלם. הם מפסידים את ההזדמנות של הפגישה מתוך הכאב, פגישה שעשויה להיות חוויה
 מכוננת.
 בחלק זה נביא דוגמאות לאנשים שהתמודדו עם אסון, ובחרו לראות כיצד ה' נמצא עימם בתוך
 צרתם. הם שוחחו עימו, התריסו ובכו עמו או ביקשו ממנו עזרה. המקרים שיבואו הם לעיתים
 קיצוניים, לרוב איננו חווים אסונות כה גדולים. עם זאת אנו יכולים ללמוד מהם על דרכי
 התמודדות שונים עם הקושי והצרה.

מקורות חובה בפרק זה הם: איכה ג', יוסלה רקובר: דין תורה עם רבש"ע
מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:
1. שתיים מתוך הדרשות של האש קודש בגטו וורשה

1. אסון וקושי.

למה ד' תזנח נפשי: (תהלים פרק פח)

(א) שיר מזמור לבני קרח למנצח על מחלת לענות משפיל להימון האזרחי: (ב) ה' אלהי ישועתי יום צעקתי בלילה נגדך: (ג) תבוא לפניך תפילתי הטה אָזְנְךָ לְרִנָּתִי: (ד) כִּי שָׁבַעָה בְרַעוֹת נַפְשִׁי וְחַיִּי לְשָׂאוֹל הַגִּיעוּ: (ה) נְחַשְׁבֶּתִי עִם יוֹרְדֵי בּוֹר הַיִּיטִי כַגִּבֹר אֵין אֲנִי: (ו) בַּמַּתִּים חִפְשִׁי כְמוֹ חֲלָלִים שֶׁכָּבִי קָבַר אֲשֶׁר לֹא זָכַרְתָּם עוֹד וְהִמָּה מִיָּדָךְ נִגְזְרוּ: (ז) שִׁתַּנִּי בְבוֹר תַּחְתִּיּוֹת בְּמַחְשָׁפִים בְּמַצְלוֹת: (ח) עָלִי סַמְכָה חֲמַתְךָ וְכָל מִשְׁבְּרֶיךָ עֲנִיתָ סֵלָה: (ט) הֲרַחֲמֵת מִיַּדְעִי מִמֶּנִּי שִׁתַּנִּי תוֹעֲבוֹת לְמוֹ כְּלֹא וְלֹא אֲצֵא: (י) עֵינַי דָּאֲבָה מִנִּי עֵנִי קָרָאתִיךָ ה' בְּכָל יוֹם שִׁטְחֵתִי אֶלְיָךְ כַּפִּי: (יא) הֲלַמְתִּים תַּעֲשֶׂה פְלֹא אִם רַפְּאִים יִקוּמוּ יוֹדוּךָ סֵלָה: (יב) הִיִּסְפַר בְּקִבְרֵךְ חֲסִדֶיךָ אֲמוֹנֶתְךָ בְּאֲבָדוֹן: (יג) הִינִדַע בַּחֲשֵׁךְ פְּלֹאךָ וְצִדְקֶתְךָ בְּאֶרֶץ נְשִׁיָּה: (יד) וְאֲנִי אֶלְיָךָ ה' שְׁוַעֲתִי וּבִבְקָר תַּפְּלֵתִי תִקְדָּמְךָ: (טו) לָמָּה ה' תִּזְנַח נַפְשִׁי תִסְתִּיר פְּנֵיךָ מִמֶּנִּי: (טז) עֵנִי אֲנִי וְגוֹעַ מִנְעַר נְשָׂאתִי אֲמִיךָ אֶפְוֶנָה: (יז) עָלִי עָבְרוּ חֲרוֹנֶיךָ בְּעוֹתֶיךָ צְמֹתוֹתַי: (יח) סְבוּנֵי כַמִּים כָּל הַיּוֹם הַקִּיפּוֹ עָלִי יַחַד: (יט) הֲרַחֲמֵת מִמֶּנִּי אֲהַב וְרַע מִיַּדְעִי מִחֲשֵׁךְ:

אני הגבר ראה עני בשבט עברתו: (איכה פרק ג)

(א) אָנִי הַגִּבֹר רָאָה עֵנִי בְשֵׁבֶט עֲבָרְתוֹ: (ב) אוֹתִי נָהַג וּלְיָדְךָ חֲשֵׁךְ וְלֹא אוֹר: (ג) אַךְ בִּי יָשַׁב יַהֲפֹךְ יָדוֹ כָּל הַיּוֹם: (ד) בְּלָה בְשָׂרִי וְעוֹרִי שִׁבַר עֲצָמוֹתַי: (ה) בָּנָה עָלַי וַיִּקַּף רֹאשׁ וַיִּתְלָאָה: (ו) בְּמַחְשָׁפִים הוֹשִׁיבֵנִי כְּמַתִּי עוֹלָם: (ז) גָּדַר בְּעַדִּי וְלֹא אֲצֵא הַכְּבִיד נְחֹשֶׁתִי: (ח) גַּם כִּי אֲזַעַק וְאֲשׁוּעַ שְׁתֵּם תַּפְּלֵתִי: (ט) גָּדַר דְּרָכִי בְּגִזִּית נְתִיבֵתִי עוֹנָה: (י) דָּב אֲרַב הוּא לִי <אריה> אָרִי בְּמִסְתָּרִים: (יא) דְּרָכִי סוֹרֵר וַיִּפְשַׁחֵנִי שְׁמִנִי שָׁמֵם: (יב) דָּרַךְ קִשְׁתּוֹ וַיַּצִּיבֵנִי כַּמַּטְרָא לַחֵץ: (יג) הִבִּיא בְּכַלְיוֹתַי בְּנֵי אֲשֵׁפְתּוֹ: (יד) הִיִּיתִי שֹׁחַק לְכָל עַמִּי נִגְיַנְתָּם כָּל הַיּוֹם: (טו) הִשְׁבִּיעֵנִי בְּמַרְזֵימֵי הַרְוֵנִי לַעֲנָה: (טז) וַיִּגְרַס בְּחֶצֶץ שְׁנֵי הַכְּפִישָׁנִי בְּאֶפְרַי: (יז) וַתִּזְנַח מִשְׁלוֹם נַפְשִׁי נְשִׁיתִי טוֹבָה: (יח) וְאָמַר אֲבָד נִצְחִי וַתּוֹחַלְתִּי מֵה': (יט) זָכַר עֵנִי וּמְרוֹדִי לַעֲנָה וְרֹאשׁ: (כ) זָכוֹר תִּזְכֹּר <ותשוח> וְתִשׁוּחַ עָלַי נַפְשִׁי: (כא) זֹאת אֲשִׁיב אֶל לְבִי עַל כֵּן אוֹחִיל: (כב) חֲסִדֵי ה' כִּי לֹא תִמְנֶנּוּ כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו: (כג) חֲדָשִׁים לְבָקָרִים רַבָּה אֲמוֹנֶתְךָ: (כד) חֲלָקִי ה' אֲמָרָה נַפְשִׁי עַל כֵּן אוֹחִיל לוֹ: (כה) טוֹב ה' לְקוֹנוֹ לְנַפְשׁ תִּתְדַרְשֵׁנוּ: (כו) טוֹב וַיִּחִיל וְדוּמָם לְתִשׁוּעַת ה': (כז) טוֹב לְגִבֹר כִּי יִשָּׂא עַל בְּנֵעוּרָיו: (כח) יָשַׁב בְּדָד וַיִּדָּם כִּי נָטַל עָלָיו: (כט) יִתֵּן בְּעַפְרָה פִּיהוֹ אוֹלֵי יֵשׁ תִּקְוָה: (ל) יִתֵּן לְמַכְהוֹ לְחֵי יִשְׁבַע בְּחֶרֶף: (לא) כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם אֲדֹנָי: (לב) כִּי אִם הוֹגָה וְרַחֵם כָּרַב <חסדו> חֲסִדָּיו: (לג) כִּי לֹא עֲנָה מִלְּבוֹ וַיִּגָּה בְּנֵי אִישׁ: (לד) לְדָבָא תַחַת רַגְלָיו כָּל אֲסִירֵי אֶרֶץ: (לה) לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט גִּבֹר נִגַּד פְּנֵי עֲלִיוֹן: (לו) לַעֲוֹת אָדָם בְּרִיבוֹ אֲדֹנָי לֹא רָאָה: (לז) מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי אֲדֹנָי לֹא צָוָה: (לח) מִפִּי עֲלִיוֹן לֹא תֵצֵא הַרְעוֹת וְהַטּוֹב: (לט) מֵה יִתְאוּנוּ אָדָם חֵי גִבֹר עַל <חטאו> חֲטָאִיו: (מ) נְחַפְּשָׁה דְרָכֵינוּ וְנַחְקֶרָה וְנִשְׁוָבָה עַד ה': (מא) נִשָּׂא לְבַבְנוּ אֶל כַּפָּיִם אֶל אֵל בְּשָׁמַיִם: (מב) נַחֲנוּ פִשְׁעֵנוּ וּמְרִינוּ אֶתְּהָ לֹא סִלְחָתָ: (מג) סִפְתָּה בְּאֶף וַתִּדְרֹפֵנוּ הַרְגָתָ לֹא חֲמַלְתָּ: (מד) סִפְתָּה בְּעֵן לָךְ מַעֲבוֹר תַּפְּלָה: (מה) סָחִי וּמֵאוֹס תִּשְׁיַמְנוּ בְּקָרְבַּ הַעַמִּים: (מו) פָּצוּ

עלינו פיהם כָּל אִיבֵינוּ: (מז) פֶּחַד וּפְחַת הִזָּה לָנוּ הַשָּׂאת וְהַשְּׁבָר: (מח) פִּלְגֵי מַיִם תִּרְדַּ עֵינַי עַל שֶׁבֶר
בֵּת עַמִּי: ס (מט) עֵינַי נִגְרָה וְלֹא תִדְמָה מֵאֵין הַפְּגוֹת: (נ) עַד יִשְׁקִיף וַיֵּרָא ה' מִשְׁמַיִם: (נא) עֵינַי עוֹלָלָה
לְנַפְשִׁי מִכָּל פְּנוֹת עֵרִי: ס (נב) צוֹד צְדוֹנִי כְּצַפּוֹר אִיבֵי חֲנָם: (נג) צָמְתוּ בְּבוֹר חַיִּי וַיִּדּוּ אֶבֶן בֵּי: (נד) צָפוּ
מַיִם עַל רֵאשֵׁי אֲמֶרְתֵי נִגְזַרְתִּי: ס (נה) קָרָאתִי שְׁמֶךָ ה' מְבוֹר תַּחֲתֵיּוֹת: (נו) קוֹלִי שָׁמַעְתָּ אֶל תַּעֲלֵם
אֲזַנְךָ לְרוֹחֲתִי לְשׁוֹעֲתִי: (נז) קִרְבַּת בְּיָוִם אֶקְרָאָךְ אֲמַרְתָּ אֶל תִּירָא: ס (נח) רִבְתָּ אֲדָנִי רִיבֵי נַפְשִׁי גְּאֵלְתָּ
חַיִּי: (נט) רָאִיתָה ה' עֲנִתֵתִי שְׁפָטָה מְשַׁפְּטִי: (ס) רָאִיתָה כָּל נִקְמָתָם כָּל מַחֲשַׁבְתָּם לִי: ס (סא) שָׁמַעְתָּ
חֲרָפְתָם ה' כָּל מַחֲשַׁבְתָּם עָלַי: (סב) שִׁפְתֵי קָמִי וְהִגִּינִם עָלַי כָּל הַיּוֹם: (סג) שָׁבַתְּם וְקִימְתֶם הַבֵּיטָה
אֲנִי מִנְּגִינְתָם: ס (סד) תִּשָּׁיב לָהֶם גְּמוּלָה ה' כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם: (סה) תִּתֵּן לָהֶם מְגֻנָּת לֵב תִּצְלָתְךָ לָהֶם:
(סו) תִּרְדָּף בָּאָף וְתִשְׁמִידִם מִתַּחַת שְׁמֵי ה':

מי מביא על האדם יסורים?

המילים "רפא ירפא" שנאמרו בפרשת משפטים (פרק כ"א פסוק י"ט) מלמדות, על פי הגמרא
ב"ק (דף פ"ח ע"ב), ש"ניתנה רשות לרופא לרפאות".

ותמוה: מה החידוש? וכי לא היינו מבינים מעצמנו שרופא יכול לרפא? מסביר רש"י במקום
שולח הפסוק בתורה הייתי אומר שאין לרופא רשות לרפא את מכותיו של הקב"ה [רחמנא
מחיי" (=הקבה מכה) "ואיהו מסיי"? (=והרופא מרפא?)].

מחדשת אפוא התורה שניתנה רשות לרופא לרפא.

מכאן מוכיח החפץ חיים שכל החוליים והיסורים הבאים על האדם, מן השמים הם, בבחינת
"רחמנא מחיי" (=הקב"ה מכה).

מה מטרתם של היסורים? מה יעודם? כיצד היסורים ממרקים עוונות? התשובות לשאלות הללו
טמונות בסיפור הבא.

היה זה בימי מלחמת ההתשה: אחד מכותבי שורות אלו היה באותם ימים קשים ביחידת
תותחנים על גדות התעלה. ימים קשים של ירי, לחימה, פגזים וטילי קטיושה שנפלו יום ביו
צוותי הסוללה.

והנה מגיע יום הכיפורים. לתפילת ערבית של היום הקדוש החלו אט אט לבא חיילי הסוללה
ומספרם הלך וגדל. במקום מנין אחד (שתמיד בקושי התארגן) התאספו חמישה מנינים! כל חיילי
הסוללה התקבצו לתפילה ליד אחד התותחים בלב המדבר. הבטתי סביבי ולא האמנתי למראה
עיני; דני, רוני, מיכה, נמרוד, כולם. עומדים ומתפללים בדביקות. אלו שרק לפני ימים אחדים,
כשהמצב היה שקט, לא פסק פיהם מללגלג על שומרי התורה והמצוות, אלו מתפללים עתה
מעומקא דליבא! ומי עוד! חיים; גיל, אפי, ורון - סגן מפקד הסוללה, שכמעט ערב ערב דיברו
והתבדחו על הנושאים הגסים והמכוערים של החיים, עומדים עתה ושפתותיהם נושאות תפילה.
ויהי הדבר לפלא בעיני.

את התשובה לתמיהתי שמעתי מפיו של אפי שחזר בתשובה שלימה, עמו נפגשתי שנים לאחר ימי
המלחמה הקשים. וכך הסביר; "כל אדם ואדם מורכב כידוע מחומר ורוח, גוף ונשמה הכרוכים זה
בזה. הגוף הוא הבסיס של הקיום החומרי, והרוח היא מקור החיים, החיות, הרגשות, הערכים,
המוסר, וכל היפה והנעלה שבאדם.

הצד הרוחני בולט בעיקר אצל עם ישראל, אשר נבחר ע"י הקב"ה להיות לו לעם סגולה - למורה
דרך רוחני ומוסרי לאנושות כולה. והנה קורה לפעמים שיהודי חוטא, ונוטה אחרי החומר שבו. יש
ואדם הולך שבי אחר אשליות הגוף ודמיונות החומר, מטפח אותם ומדחיק יותר ויותר את

כוחותיו הרוחניים. התאונתיות נושאת ראש, המתירנות מסחררת את ההגיון הבריא, והאדם הולך ושוקע יותר ויותר בבוץ החומרני, ובעולם של אשליות גשמיות. כך קורה לאדם וכך קורה לפעמים גם לחלק נכבד מן העם, לתרבותו, להווי חייו, לעתונות ולספרות שלו אשר יש והם שוקעים בטיפוח הנאות חומריות בהמיות ושוכחים את העיקר - את עולם הרוח, הערכים והמוסר אשר מנשמת האדם חוצבו.

כאן תפקידם של היסורים (הבאים על האדם בצורת מחלה, פחד, פגזים, טילים וכו') ; בשעה שבאים על האדם יסורים גופניים, נוכח האדם לראות עד כמה אפסי הוא מבחינה גשמית ועד כמה חולפים, פגיעים וחלשים הם הגוף והחומר. מבעד לסדקים שנוצרו בחומת החומר שטופחה ועוצבה בהנאה כה רבה, מבעד לבקיעים שהיסורים והפחד יוצרים במערכת הגשמית והגופנית, עולה ומבצבצת המהות הפנימית האמיתית - נשמת האדם. זו השעה שבה שואל האדם את עצמו, אם מבחינה גשמית אין לעצמי כל ערך וגופי אינו שוה רסיס אחד או טיפת גאז אחת, מה אם כך נותן לי את תחושת החשיבות והערך העצמי! מה באמה שוה אצלי ובתוכי? והתשובה בשעה שכזו עולה מאליה; מתוך פנימיותו של האדם עולים צפים כוחות הרוח והנשמה - ומזכירים לו את מהותו האמיתית הגדולה והחשובה באמת. האדם מתחיל להרגיש את עצמו, מגלה את זהותו הפנימית הרוחנית, ורגשי אושר על גלוי האמת מציפים אותו.

תפילת יום הכיפורים על גדות התעלה היתה דרך ביטוי לתחושות הללו. היה זה רגע של אמת שבו מעומק רוחו וליבו נושא אדם תפילה לבורא כליות ולב, מפנימיות נשמתו - אשר מאלוקים חוצבה - נושא תפילה לאלוקיו בורא כל הנשמות, מתוככי "צלם אלוקים" שבו - חלק אלוק ממעל - מחפש ומוצא את אלוקיו בוראו ויוצרו. לא פחד הביא את החילים והמפקדים לבית הכנסת. אין אנו חילים פחדנים המחפשים, כביכול, בשעת פחד, במה להאחז. לא ולא! ימי הסבל והיסורים פשוט אפשרו לנו להבחין בין עיקר לטפל, בין אמת לדמיון, בין נצחי לחולף. ועל העיקר הזה, אותו גיליתי ברגע אחד של אמת, אינני מוכן לותר עוד לעולם". כך סיים אפי את סיפורו ודבריו שנאמרו מעומק הלב ובמלוא הכנות נחרטו עמוק בלבי, ונתנו לי תשובה עמוקה ואמיתית לחידה נעלמה מימים שהיו.

2. התמודדות אמונית עם אסון

השחרור מיראת המות \ הרב קוק (אורות הקודש חלק ב עמוד שפא)

יראת המות היא מחלת האדם הכללית, הבאה בעקב החטא. החטא יצר את המות, והתשובה היא התרופה האחת להכחיד אותו מן העולם.

כל עמל האדם סובב והולך הוא להנצל מן המות, ולא יבא למטרתו כי אם בהגדילו את נשמתו, ממקורה הפנימי. השיקוע בעפר החומריות, וההתלהבות הנפשית בכל ערכיה, הוא רק מגדיל את המות, וממילא הוא מוסיף יראה על יראתו, וכל מה שיתאמץ האדם שלא להתירא מפניו לא יועיל לו כלום, מאחר שהוא משקיע את כל הויתו בתוכנים כאלה, שמות שולט בהם, והוא מהרסם ומכלה אותם. איך לא יתפלץ הלב על יופי הנהפך לכיעור ועל חמדה שמתהפכת לבחילה. באין לחיים מטרה, המות מוכרח להיות מאוים, המלחמה נגדו לשוא היא, העזות מאומה לא תועיל.

עצם ההדרכה להסרת יראת המות צריכה לבוא על ידי ההתרגלות של אהבת החיים בערכם האמיתי. כל זמן שהכל מדומדם, וחשבון החיים בא רק במהומה, אי אפשר להמדות שתזוקקנה.

וממילא אי אפשר שהחיים יהיו נאהבים. כל ענין אהבת החיים בא רק על ידי הפחד הדמיוני מהמות, ואי אפשר כלל לדבר על דבר הסרת יראה זו, שהיא מלח החיים.

אמנם לא תמיד צריכים החיים לעמוד במדרגה זו הפחותה, עד שאין ערכם נמצא בעצמם, כי אם ביראת הפכס. על ידי קדושת החיים בתכנם העליון, אפשר לבא לאהבת החיים העצמותית. לזה אמנם צריך שיגלה בנפש ערכו של הכלל, כלומר המציאות בכל היקפה, האדם ונשמתו, ערך הרצון הטוב, והמוסר המוחלט, בתכונת הנצח, ערכה של ההרמוניה הרוחנית עם החיים וההויה המגושמת. וזה כבר כולל חלק חשוב מהתוכן של חכמת האלהות והכרותיה הפנימיות. היסוד מונח בעילוי הרצון והתעמקותו במעמקה של ההכרה, זיווג עמה והתאחדותו המוחלטת בקרבה

החיים כשהם מוכרים בערכם הטוב, הם בעצמם מסירים הם את התבלול מעיני ההכרה, המעכב בעד הבירור של ידיעת המהות הרוחנית וערכי חייה המוחלטים. אז מתחיל העולם הרוחני להשתרע בכל הוד מילואו, מרגיש הוא אז בקרבו את עצמו וחופשו, והחיים הנשמתיים מתגלים, לא רק בתור איזה שריד של חיים גופניים, שהם הנראים כהמלאים. אלא בתור גודל עצמי, שרק ניצוץ וצל של חיים הנם החיים של קישור הגוף ותנאיו ההוים לעומתו. באופן זה כשהאמצעיים הצדדיים גם כן עוזרים, כשהמעמד האיקונומי, המשפחתי, הלאומי. ועצם שביעתם של החיים הטבעיים, בא עמו, סר פחד המות לגמרי, ונהפך הוא למקור שמחה ובטחון וחסה במותו צדיק. וכשתכונת חיים כזאת מתפשטת בעולם, בא השחרור ממלאך המות, במרום מילואו.

איוב / רחל

תנכי פתוח בספר איוב.
- איש מופלא! למדנו גם אנו
לקבל את הרע כקבל את הטוב
בברכה לאל שהכנו.
לו כמוך נדע בהגה והי
לפניך לשפוך את השיח,
וכמוך נבוא בחיקו האבהי
את הראש העיף להניח.

מציאת אור באפלה \ הרב שאול רוזנבלט

הרב שאול רוזנבלט למד בישיבת "אש התורה", שם פגש באשתו הראשונה אילנה, שנפטרה ב-2001 לאחר מאבק ממושך במחלת הסרטן. נולדו להם ארבעה ילדים ולשאול יש כיום שניים נוספים מאשתו השנייה, חנה, עמה התחתן ב-2003. שאול כתב מספר ספרים בנושא התמודדות וכאב.

אנחנו צריכים להגדיר קודם את מושגי היסוד. והכי חשוב, אם נרצה להתמודד עם התרחשויות שליליות בעולם הזה, יהיה להגדיר בראש ובראשונה את המושג "רע".

אני מאמין שחלק ניכר מהקושי שלנו בהתמודדות עם דברים רעים שקורים סביבנו, נובע מהגדרתנו את הרע, שאינה עולה בקנה אחד עם הגדרת הרע ביהדות.

אני משער שרוב האנשים מגדירים את המילה "רע" כ"סבל" או "צער". "רע" ו"סבל" הן מילים נרדפות ביסודן. בין אם מדובר בסבל שעובר על מי שגוסס ממחלה איומה, בסבלו של מישהו כמו אילנה שידעה שלעולם לא תזכה לרקוד בחתונות בניה, או בסבלם של ילדים הגועים מרעב באפריקה או בגטו ורשה. הצער והסבל הכרוכים במצבים אלה הם שהופכים אותם ל"רעים". אם אף אחד בשואה לא היה מצטער וסובל - אילו היו מרדימים אותם בעדינות בלי שירגישו מה קורה איתם - זה עדיין היה דבר נורא, אבל הוא לא היה מטריד באותה מידה שהוא מטריד אותנו היום. חשבו על כך כמה רגעים, כי חשוב להבין מה בדיוק מפריע לנו לפני שנמשיך הלאה.

אם הגדרת הסבל דומה במשהו להגדרת הרע - בין אם מדובר בסבל נפשי, גופני או רוחני - אז פשוט אי אפשר למצוא תשובה לשאלה, למה קורים דברים רעים. כי סבל בא על כל אדם, צדיק או רשע, במשך רוב חייו. ואם הסבל כשלעצמו רע, אז אין ספק שה' ברא עולם מלא ברוע. בואו נבחן שוב את הנחתנו. האם כל סבל הוא בהכרח גם רע? הגדרת הסבל כ"רע" היא למעשה תופעה מודרנית.

יש סבל קצר טווח שמביא לתוצאות טובות בטווח הארוך.

יש עונג קצר טווח שמביא לתוצאות רעות בטווח הארוך.

במי מהם נבחר? מי מהם טוב ומי רע?

כשאני מדבר על סבל, אני לא מתכוון רק לכאב פיזי. אני רק משתמש בו רק כדי לתת דוגמא פשוטה. אפשר להגיע לאותן נקודות בדיוק גם מתוך דוגמא של סבל רגשי - כמו חשש, אימה, עצב, אובדן והתעללות.

ברור ש"סבל" אינו מתאים כהגדרה ל"רע". אולי יש סבל שהוא גם רע (למרות שעדיין אין לנו דוגמאות לסוג כזה של סבל), אבל בהחלט לא כל סבל הוא רע. ולכן עלינו לחדש את ההגדרה. בנקודה זו, אולי נתפתה להגדיר את הרע כ"סבל שאינו מוביל לתוצאות טובות". אבל אם כך, לעולם לא נוכל לדעת אם משהו היה טוב או רע. כי מי יכול לדעת מה יקרה בעוד 10 או 20 שנה, או אולי אפילו לא בעולם הזה אלא בעולם הבא? הגדרה כזאת של "רע" תהיה פשוט חסרת תועלת. עד שלא נדע את כל ההשתלשלויות הנובעות מכל אירוע ואירוע - בשני העולמות - לא נוכל להחליט אם הוא "רע" (או "טוב"). הגדרת ה"רע" בצורה כזאת, היא כאילו לא להגדיר אותו בכלל.

לכן, הטוב ביותר שנוכל לומר הוא: סבל, כשלעצמו, הוא דבר ניטרלי. זה לא נעים, זה לא נוח, זה לא נחמד, אבל זה גם לא רע או טוב. הסבל עצמו אינו משחק תפקיד בעל משמעות בניסיון להגדיר "רע".

ההגדרה היהודית

לנו, היהודים, יש דרך שונה להגדיר "רע" - ועל פי ההגדרה הזאת, שום דבר רע אינו "קורה" אף פעם בעולם.

"טוב" הוא משהו שמאפשר לנו להידמות יותר לה'. ולהפך, "רע" הוא מה שמרחיק אותנו ממטרה זו. התורה טובה. המצוות טובות. השם עצמו טוב. התרחקות מה' - שהוא מקור הטוב ושורשו - זה דבר רע.

נסביר זאת בצורה שונה, "טוב" הוא מה שמוביל אותנו לשלמות עצמית, שמאפשר לנו להיות בני האדם הטובים ביותר שאנחנו יכולים להיות, זה שעוזר לנו למצוא את דרכנו להתקרב לאלוקים.

"רע" הוא מה שמרחיק אותנו מאלוקים, זה שמונע מאיתנו לממש את הפוטנציאל שלנו. אלה ההגדרות היהודיות, ושווה לעצור לכמה דקות ולשקול את השלכותיהן של ההגדרות האלה, לפני שממשיכים לקרוא.

הבה נבחן את הכאב על פי ההגדרות האלה.

ככלל, האם סבל בחיים מקשה או מקל על צמיחה רוחנית? אם נהיה כנים, ניאלץ להודות שאתגרים עוזרים לאדם לצמוח. קשה למצוא גדלות-נפש אמיתית אצל אלה שמבלים את ימיהם ברביצה על החוף ושיט סביב העולם ביאכטות מפוארות. גדלות נמצאת לעתים הרבה יותר קרובות אצל אלה שנתקלים בקשיים, מתמודדים ומתגברים. האנשים שמממשים את הפוטנציאל האמיתי שלהם, הם אלה שמתמודדים עם מצבים קשים ותוך כדי כך בונים את אישיותם. התלמוד אומר לנו, "היזהרו בבני עניים, שמהן תצא תורה" (נדרים פא, ע' א).

ובכן, הסבל, כשלעצמו, אינו גורם מעכב, אלא דבר שמסייע לנו בעולם הזה. אם "טוב" הוא מה שיכול לעזור לנו להתקרב לאלוקים, אז קשיים הם בהחלט "טובים".

שום דבר - ממש שום דבר - שקורה לנו בעולם הזה, אינו טוב או רע. הכל ניטרלי לחלוטין. אבל לכל מה שקורה יש פוטנציאל להעלות אותנו לדרגת טוב גבוהה יותר - או להרחיק אותנו מה'. לכל דבר יש פוטנציאל להיות טוב, ולכל דבר יש פוטנציאל להיות רע. דברים "רעים" לא קורים לאנשים טובים, וגם דברים "טובים" לא. קורים דברים כואבים יותר או פחות, אבל הם אינם טובים או רעים מיסודם. אנחנו, בני האדם, פוסקים יחידים אם מה שקורה בחיינו יהיה בסופו של דבר טוב או רע. הבחירה מונחת כל כולה בידינו.

כשאלנה חלטה לראשונה, שנינו בחרנו. לא הייתה לנו אפשרות לבחור אם יהיה לה סרטן או לא. אבל הייתה לנו אפשרות לבחור כיצד להגיב לסרטן. ידענו שאנחנו יכולים להרשות לעצמנו להתייאש, שאנחנו יכולים להסתתר מהעולם ולקבל את "מר גורלנו", או להחליט לשמוח עם הטוב שיש לנו. נוכל לדאוג ליהנות מהזמן שלנו יחד, מהזמן עם הילדים ומהחיים בכללם. ידענו שאנחנו יכולים להתקרב לאלוקים בזמן הזה או להתרחק ממנו - ושהבחירה מונחת בידינו.

המשנה מספרת לנו שאברהם התנסה בעשרה ניסיונות, כדי להראות עד כמה אוהב אותו ה' (פרקי אבות, ה' ג'). ברגע הראשון זה נשמע מוזר. ככה מגלים אהבה למישהו? קודם כל, אתה מכניס אותו לכבשן האש, ואז אתה אומר לו לארוז את המזוודות ולעבור לארץ זרה; כשהוא מציית, אתה מביא רעב על הארץ הזאת, ואז, כשהוא נודד כדי למצוא אוכל, אתה גורם לשליט המקום החדש לחטוף את אשתו. הוא מחזיר אותה וחוזר למקום המיועד לו במרחקים, ומייד שומע שאחיינו נחטף על ידי ארבעה מלכים אדירים. הוא מצליח לשחרר אותו ואז מגיעה ההוראה להרוג את בנו היחיד. בשובו, לאחר שעמד בניסיון הקשה ביותר בחייו, הוא מגלה שאשתו נפטרה ונדרש ממנו לשלם סכום עצום כדי לרכוש חלקת קבר עבורה, באדמה שה' הבטיח להוריש לו. וכל אלה מגלים את אהבת ה' לאברהם!?

כן! זוהי בדיוק אהבתו של ה'. משום שדרך האתגרים האלה, אברהם יכול להתקרב לה'. הוא מימש את הפוטנציאל שלו והפך לאדם הגדול שכולנו מכירים, לאבי העם שהנחיל את האמונה בא-ל אחד לרוב העולם. הסבל היה קצר טווח; התוצאה הייתה נצחית. אברהם יושב במקומו לנצח, לא למרות הסבל, אלא בגללו. הסבל שלו חלף. הגדולה שלו נותרה לנצח.

לכן, אני מבקש מכם לשאול את עצמכם, ולהיות כנים לחלוטין - בשביל מה אתם נמצאים בעולם הזה? כדי להסתדר בנוחיות? כדי להימנע מסבל? לחיות 70-80 שנה עם מה שפחות אתגרים וניסיונות? אם זאת המטרה שלכם, אז המון דברים "רעים" יקרו לכם עם הזמן - משום שזהו

עולם של סבל, וסבל הוא ההפך מכל מה שלמענו אתם חיים. אם, לעומת זאת, אתם מאמינים כמוני, שאנחנו כאן כדי להידמות לאלוקים ולהתקרב אליו יותר, לצמוח ולהשיג בסופו של דבר שלמות אישית, אז כל מה שקורה לנו הוא הזדמנות פז - וככל שזה יותר מאתגר, ככה ההזדמנות גדולה יותר. המשנה אומרת ש"לפום צערא, אגרא" - לפי מידת הצער ככה יהיה השכר (פרקי אבות ה, כג). היא לא אומרת "מאמץ", אלא דווקא "צער" - סבל. רמת הסבל מגדירה את רמת הפוטנציאל להתעלות רוחנית. מובן שאנחנו לא מחפשים סבל, אבל כשהוא מגיע, כדאי לקבל אותו כהזדמנות לחתור אל השלמות...

בשיא חוליה של אילנה, ובעיתות הצער העמוק שלי אחר כך, זה מה שהמשכתי להזכיר לעצמי. אני מציב תזכורות בכל הבית בזו הלשון: "אנחנו נמצאים בעולם הזה רק כדי להשתמש בבחירה החופשית שלנו להתקרב לאלוקים". לכולנו יש תסריטים שונים שבהם אנחנו מוצבים - חלקם כואבים יותר, חלקם פחות. אבל כולם מכוונים לאותה מטרת יעד. נסיבות ספציפיות רק מספקות לנו את הרקע שבו נשתמש בבחירה שלנו, כדי לרומם את עצמנו מבחינה רוחנית. בהשאלה משייקספיר, הייתי מתאר כל אדם כשחקן במחזה ענק - מחזה שנמשך 80 שנה פחות או יותר - מחזה שבו יהיו המון דרמות וטרגדיות. לכל אחד יש תסריט שונה, אתגרים שונים. המערכות והסצנות אולי שונות, אבל העלילה הבסיסית זהה לכל ששת המיליארדים שחיים בעולם. על כולנו מוטלת המשימה להשתמש בבחירה החופשית שלנו כדי לקרב את עצמנו אל האלוקים. הנסיבות אולי ישתנו, אבל האתגר יישאר זהה - המטרה שעומדת מאחורי כל אירועי החיים.

ידידי, תאמינו לי, סבל חולף. כל סבל חולף. אם לא בעולם הזה, אז בוודאי בעולם הבא. חתך באצבע יכול לכאוב כמה דקות, כאב ראש - שעה, כאב בטן - יום, נקע בקרסול - שבוע, רגל שבורה - חודש, ולב שבור... אולי חיים שלמים. אבל אין צער שיימשך אל עולם האמת. ההחלטות שאנחנו מחליטים, הדרך שבה אנחנו בוחרים לקבל את הניסיון ולהתגבר על הסבל, הן אלה שיישארו עמנו לנצח. ההחלטות האלה, ורק ההחלטות האלה, הן מטרת חיינו בעולם הזה.

3. השואה - סיפורי פגישת ה' בהרגשה ובקיום התורה בשואה

דרשות מגטו ורשה \ הרב קלונימוס שפירא

ת"ש

אש קודש תולדות יא

"עוד אפשר כי הפסוק אומר: "ובאו האבדים בארץ אשור והנדחים בא"מ" [בארץ מצרים], שישנם בחי' [בחינת] אובדים ובחי' [בחינת] נדחים, נידח הוא שרק נידח ממקומו למקום רחוק אבל ניכר ונראה הוא, משא"כ [מה שאין כן] אובד הוא שנאבד לא נראה ולא ניכר, כי כשהצרות מתרבות עתה כל-כך וגם פשוט מספרים זקני ישראל שע"ז [שעל ידי זה] בחיצוניותם אינם ניכרים, ומרוב הרדיפות והייסורים הקשים מנשוא שא"א [שאי-אפשר] לשער, גם בפנימיותם אינם ניכרים עד שגם האיש בעצמו אובד א"ע [את עצמו] [ער פערלירט זיך] וא"ע [ואת עצמו] אינו מכיר, איך הרגיש עצמו לפני שנה בשבת גם בחול קודם התפילה ובשעת התפילה וכדומה ועתה נדרס ונרמס, עד שאינו מרגיש אם איש ישראל הוא אם אדם הוא או בהמה שאין לה שום מציאות להרגיש,

והוא בחי 'בחנינת] אובד", ובאו האבדים... אבל הגמרא אומרת (קידושין דף ב) בעל אבדה מחזר אחר אבדתו, כי כשנאבדה האבדה... מחזר בעל האבדה אחריה למצאה להגביהה ולהביאה אליו, והלא הקב"ה הוא בעל האבדה שלנו, לכן ברך יצחק את יעקב אבינו, יתן, ולא רק בשעה שאיש הישראלי נראה וניכר, [אלא] גם על האובדים... ויחזור ויתן. בעל האבדה יחזור עלינו למצוא אותנו וליתן לנו כ"ט [כל טוב] ולהשיבנו אליו ית' [יתברך] ולגאלנו גאולה ופדות גופנו ונפשנו ברחמים רבים וישועות טובות".

שאלות:

- ↔ מה האסון הגדול ביותר שמתאר האש קודש בתוך החיים הקשים בשואה? נסה לדמיין את חייו של יהודי בשואה דרך המבט המתואר בקטע זה.
- ↔ מניין מגיעה האופטימיות הגדולה של האש קודש? נסה לחשוב כיצד היו משפיעים דבריו עליך, לו היית חי בתקופה זו.
- ↔ לו היית יכול לשאול את האש קודש דבר מה לאחר שנשא את הדרשה בבית הכנסת בגיטו, מה היית שואל?
- ↔ מה היחס בין האדם לבין הקב"ה בשעת האסון, כפי שמתאר זאת האש קודש?
- ↔ מהו הכוח בו משתמש האש קודש להתמודדות עם אסון? נסה לתרגם כוח זה למקרים קשים שקרו לך או לקרוביך בחיים.
- ↔ אלו כוחות היית רוצה לשאוב מהתורה הזו לחיים שלך?

תש"ב

אש קדש פרשת החודש קעח - ט

ולכאורה יש לשאול איך נתגלה הנבואה למש"ר הא להשראת הנבואה צריכים שמחה, ומש"ר חוץ מצרותיו שביקש פרעה להרגו הי מיצר מאוד בצער ישדאל, כי רואים שכ"כ הי מיצר בצרתם של ישראל עד שאמר ואם אין מחני נא. אבל ע"ז נראה לו ד' בפעם הא' בסנה ופרש"י משום עמו אנכי בצרה, מפני כשהוא ית' עוז וחדוה במקומו אז יכולה הנבואה להתגלות על הנביא רק כשהוא בשמחה, משא"כ כשכביכול גם הוא עמהם בצרה וצער גם על הנביא נתגלה אף כשהי' בצער עליהם. ובגמרא חגיגה (דף ה' ע"ב) איתא דבבתי בראי עוז וחדוה במקומו, ובבתי גואי מצטער ובוכה כביכול בצרות ישראל, לכן יש שבשעת ההסתר כלומר שהוא ית' מסתתר בבתי גואי איש הישראלי מתיחד עמו שם כ"א לפי מצבו ושם מתגלה לו תורה ועבודה וכבר דברנו איך תורה שבע"פ נתגלה בגלות, וזוה"ק בצרה יתירה לרשב"י ור"א בנו מפני פחד המלכות אז. **ויש שהאיש בעצמו תמה על עצמו הלא נשבר אני, הלא כמעט תמיד אני במצב של בכי' וגם בוכה כפעם בפעם, ואיך יכול אני ללמוד תורה, ובמה אני מתחזק לחדש תורה וחסידות, ויש לפעמים שיך לבו לאמור, האין זאת רק אבירת הלב בקרבי שיכול אני להתחזק וללמוד בצרותי וצרות ישראל המרובים כ"כ ושוב ישיב לעצמו הלא נשבר אני ומה רבו בכיותי וכל חיי נכאה וכהה, נבוך הוא אותו האיש על עצמו אבל כנ"ל הוא ית' נמצא בבתי גואי ובוכה, ומי שדוחק ומתקרב אליו בתורה, אז בוכה הוא שם עם הקב"ה וגם לומד תורה עמו, וזהו החילוק, הבכיות והצער שהאדם מצטער בעצמו לבדו על צרותיו יש שנשבר ונופל מהם עד שאינו יכול לעשות מאומה, והבכיות שבוכה עם**

הקב"ה יחד, מחזיקים אותו, בוכה ומתחזק נשבר ומתאמץ ללמוד ולעבוד, קשה הוא רק להתרומם פעם הראשונה והשני מן הצרות, אבל כשמתאמץ ומושיט את ראשו ונוגע בתורה ובעבודה, אז נכנס הוא אל הבתי גואי ששם הקב"ה, ושם בוכה ומילל עמו כביכול יחד, אף מתחזק לומד תורה ועובד עבודתו ית'.

שאלות:

- ⊞ אלו שני סוגי תגובות לאסונות מוצגים בתורה זו? מה ההבדל המהותי בין שתי התגובות?
- ⊞ מה קורה לקב"ה בזמן בו מתרחש עלינו אסון על פי דברי האש קודש? מה אתה חושב ומרגיש על אמירה מיוחדת זו? שאל שתי קושיות על דבריו של האש קודש ונסה להשיב עליהן במקומו.
- ⊞ כיצד אתה מתייחס לקב"ה בעת שקשה לך בחיים? מה מציע האש קודש לעשות ביחס לעניין זה?
- ⊞ מתי קל לנו יותר להתכוון בתפילה: כאשר טוב לנו בחיים או כאשר קשה לנו בחיים? כיצד עניין זה יכול להתקשר לתורתו של האש קודש?
- ⊞ דברי האש קודש נאמרו ונכתבו בתקופת השואה. לו היית חי בגיטו בתקופה הנוראית ההיא, כיצד היו משפיעים עליך דבריו של האש קודש? נסה לחשוב איזה סוג של אישיות היה האש קודש שיכול היה בתקופה קשה כ"כ לראות את הדברים באור מיוחד זה.
- ⊞ אלו כוחות היית רוצה לשאוב מהתורה הזו לחיים שלך?

אש קדש חקת קפה - 1 - 2

והוא גדלות תינוקות של בית רבן, ובת"ז הק' איתא שהם אנפי דשכינתא, להנ"ל חוץ מזה מפני התורה שהם לומדים, רק גם מפני שמלמדים עמהם תורה, כי המלמד הוא הבורא ומחדש בחי בריאה והולדה בספירות, וכנ"ל הבריאה היא התגלות שהוא ית' גילה את הארתו על ידה, נמצא שהם התחדשות בגופנית כי תנוקות הם, וגם בתורה מתחדשים ונולדים שגם זה היא מין לידה כנ"ל המלמד וכו' כאילו ילדו, נמצא שהם בחי בריאה וכיון שבבריאה נעשה התגלות אלקות לכן הם אנפי דשכינתא שע"י נעשה התגלות השכינה, וכנ"ל גם הנצחיות של ישראל בעוה"ז רק ע"י הבנים הוא, לכן השונא ישראל הראשון פרעה על התינוקות של ישדאל התנפל כל הבן הילוד וכו' וכן תמיד האכזריות של השונאי ישראל ביחוד מתאכזרים על ילדי ישראל, אם ח"ו להרגם או לאנסם לכפירה כנודע מהגזרות אשר היו לפני מאות שנים ר"ל, **וכמו שלדאבון לבנו רואים גם עתה, שעל כל האכזריות והרציחות האיומות הנשפכות עינו בית ישראל, האכזריות והרציחות על הבנים והבנות הקטנים עולות עליהן, אוי מה היה לנו, ולא דווקא כשח"ו רוצים לאבד הילדים של הכלל ישראל, רק כמה מהם שח"ו מאבדים, לא להילדים לבד הדבר נוגע גם אל אבותיהם ואבות אבותיהם אשר בג"ע, כיון שכל הקיום אשר בעוה"ז לאבותיהם ואבות אבותיהם, הוא על ידי הבנים ובני בנים כנ"ל, וכשח"ו מכלים אותם אז גם קיום אבותיהם נגדע ר"ל וע"ז מתפללים אבינו מלכנו חמול עלינו ועל עוללנו ועל טפינו, כי גם עוללנו וטפנו לא בנינו לבד הם רק גם אנו הם.**

כל איש ישראלי מאמין שאין עוד מלבדו, כמ"ש הפירוש בספ"ק (שלי"ה הק' ועוד) שלא בלבד שאין אלקים זולתו, רק שאין מציאות בעולם בכלל זולתו וכל העולם ומלואו הארת אלקות היא, לכן צריכים לתפוס כל דבר בעולם לא כדבר לעצמו רק כהארתו ית', גם הבנים ילדי ישראל אין לתפוס

כדבר לעצמו, הבנים שלנו רק שהם בריאה והתחדשות, והתגלות אלקות, עם נצחיות ישראל, גם לימוד התורה שמלמדים עם תנוקות שבי"ר, אף מה שאיש אחד לומד עם חבירו, או אומר לו מוסר והדרכה אין לתפוס כדבר לעצמו שמלמדו רק כדבר עליון התגלות אלקות, כיון שהוא התחדשות והולדה, שמתחילה לא הי' זה בן תורה או בעל מוסר ומדות, ועתה נתחדש ונעשה בן תורה מוסר ומדות, כל המלמד וכו' כאילו ילדו, וכל התחדשות ובריאה התגלות אלקות הוא, כי אין עוד מלבדו ואין דבר זולתו ית' נמצא.

לכן גם כל המעשים שהאיש ישראלי עושה ומדבר, פנימיות נפשו לדי' עושה ומדברת, כי נפשו יודעת שאין עוד מלבדו והכל אלקות ועושה ומדברת הכל לו ית', רק שגופניות האדם כמו שמסתרת כל קדושת נפשו ותשוקתה לדי' כן גם זאת מסתרת, שדומה להאדם שעושה ומדבר רק דברים וצרכים גופניים, גם הבקשות שאיש ישראל מבקש טובה מחבירו, נפשו בקרבו יודעת שרק ביד ד' להיטיב לה, ואיש הזה אשר מבקשת ממנו רק שליח ממנו ית' הוא, לכן להאדם נדמה שמן האיש הזה מבקש הטובה, אבל נפשו אשר בקרבו ממנו ית' מבקשת, שהוא הכל יכול והוא ית' אב הרחמן שהוא ירחם ויושיענו, וכששומעים את קול צעקת הענויים של הגדולים והקטנים שצועקים לאמור ראטע"וועט, ראטע"וועט [הצילו, הצילו] יודעים שזהו צעקת נפשם וצעקת 'נפש כולנו לדי' אב הרחמן ראטעווע ראטעווע כל עוד רוח חיים בקרבנו.

ובאמת פלא הוא איך העולם עומד אחר כ"כ הרבה צעקות כאלו, בעשרה הרוגי מלכות נאמר שצעקו המלאכים זו תורה וזו שכרה ענתה ב"ק משמים אם אשמע קול אחר אהפוך את העולם למים, ועתה ילדים תמימים מלאכים טהורים אף גדולים קדושי ישראל, הנהרגים ונשחטים רק בשביל שהם ישראל, שהם יותר גדולים מן מלאכים, ממלאים את כל חלל העולם צעקות אלו, ואין העולם נהפך למים רק עומד על עומדו כאילו לא נגע לו הדבר ח"ו.

איתא בגמרא (ברכות ל"ב) מיום שחרב ביהמ"ק נפסקה חומת ברזל וכו' ולמה של ברזל דוקא, משום שכח לתפילות ישראל להרוס חומות, לכן הוצרכו לחומת ברזל, אבל בעד צעקות כאלו איך חומה גם של ברזל יכולה להתקיים, אין להבין, והלא בטח לא אנו יחידים בתפלתנו כי בטח גם אבותינו האבות ואמהות כל הנביאים ונביאות הצדיקים והצדקניות אינם נוחים ולא שוקטים בצרותינו, בטח הם רועשים ומרעשים את כל הגי'ע והיכלי קודש בגודל צרותינו, בטח אין הם מתנחמים שבין כך ובין כך הכלל ישראל ישאר, כי גם בשביל איש אחד מישראל שהוא בסכנה ח"ו מחויבים לחלל שבת כדי להצילו, והלא נשמות הצדיקים כשהם בעוה"ז התפללו לא בלבד בעד הכלל רק גם בעד כל איש ישראל הפרטי, ובטח גם עתה הם מרעשים בעד כל איש ישראלי, טובתי בל עליך לקדושים אשר בארץ המה.

שאלות:

- ⊞ מה ההרגשות שצפות בך כאשר אתה רואה ילד סובל ממחלה או מהתעללות כל שהיא? מדוע יותר קשה לנו בדרך כלל לראות ילד צעיר סובל מאשר אדם מבוגר סובל? מה מעמיק האש קודש בעניין זה בתורה הנ"ל?
- ⊞ מה מקומה של התפילה בזמן של אסון? מה היא יוצרת במפגש בין הקב"ה לאדם?
- ⊞ נסה לחשוב על תפילה שהתפללת בזמן של צרה אישית או כללית. איזה סוג של תפילה זו היתה? מה העוצמות המתחבאות בתפילות אלו?
- ⊞ מה הקושיה שמקשה האש קודש על הקב"ה בקטע זה סביב עניין התפילה על אסונות? האם יש לך קושיות נוספות להקשות על הקב"ה בעקבות קריאת תורה זו?

← האם אתה מרגיש/חושב שהתורה הזו מסתיימת ברוח אופטימית או ברוח פסימית? הסבר תשובתך.

← אלו כוחות היית רוצה לשאוב מהתורה הזו לחיים שלך?

אש קודש מטות קצא – ב

נבואה א"א בעצבות והגמרא אומרת וכן לדבר הלכה, שגם לדבר הלכה צריכים שמחה, לא לסתם הלכה בלבד רק אפילו לדרוש דרוש מן הצרות א"א בשעת שבירת הלב ודכאות הרוח, ויש לפעמים שא"א גם להכריח א"ע לאמור ולדרוש מה מגודל השברון והנפילה ר"ל, ובמה אפשר לחזק עצמו עכ"פ מעט כל עוד לא באה הישועה, ובמה אפשר להקים עכ"פ מעט את הרוח בשעת שבירה ורציצה כזו, ראשית כל בתפילה ובבטחון שד' אב הרחמן א"א שישליך כ"כ את בניו מעל פניו, וא"א שח"ו יעזבנו בכ"כ סכנה שמסוכנים אנו למען שמו ית', ובטח ירחם תיכף ומיד וכהרף עין יושיענו אבל במה נתחזק על הקדושים שכבר נהרגו ר"ל, הקרובים והידידים וסתם ישראל אשר כמה מהם נוגעים לנו כנפשנו, ובמה נקומם עצמנו מעט עכ"פ משמועות האיומות הישנות והחדשות, המפרקות את עצמותינו והממסות את לבבנו, בזה שאין אנו לבדנו בצרותינו רק גם הוא ית' כביכול סובל עמנו עמו אנכי בצרה, ולא זו בלבד **אלא ישנן צרות שאנו סובלים בעד עצמנו, על חטאינו או יסורים של אהבה כדי למרק ולטהר אותנו, והוא ית' רק עמנו סובל, וישנן צרות שאנו רק עמו כביכול סובלים צרות של קידוש השם, אבינו מלכנו עשה למען הרוגים על שם קדשך, שהם הרוגים כביכול למענו ולמען קידוש שמו ית', הושענא סובלת סבלך שישראל גם סובל את סבלו, ועיקר היסורים הם למענו ובשבילו ית' וביסורים כאלו אנו יותר גדולים ויותר מתרוממים, ממילא יותר יכולים מעט להתחזק, הושענא לומד יראתך, מרוטת לחי נתונה למכים סובלת סבלך, כי לומדת יראתך היא לימוד כל התורה שנאמר עליה בעבור תהיה יראתו על פניכם, ואיך אפשר ללמוד כשמרוטת לחי ונתונה למכים, מפני שיודעת שסובלת סבלך, ובוה מתחזקת מעט.**

ובמה נדע אם הצרות הן בעד חטאינו בלבד, או הן כדי לקדש שמו ית', בזה אם מענים השונאים אותנו לבד; או עיקר שנאתם להתורה ועי"ז גם אותנו מענים, על גזרת המן שאלה הגמרא (מגילה י"ב) מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כלי, ועל גזרת היונים בנס חנוכה לא שאלה אף שהרגו כמה אלפים מישראל וכבשו כמעט כל א"י ונכנסו למקדש, והוא מפני שהמן רק על ישראל גזר לכן בטח על חטא היתה הגזרה ושאלה הגמרא מפני מה על איזה חטא, משא"כ על היונים אומרים בימי מתתי' כשעמדה מלכות יון הרשעה וכו' להשכיחם תורתך ולהעבירם מעל חקי רצונך, לכן אין לשאל על איזה חטא כיון שיסורים של קידוש השם היו, אף שגם החטאים שהיו להם מרקו, אבל שובה ד' עד מתי, ישראל מוסרים נפשם על קידוש השם, וירחם נא ד' על עמו ובניו הנהרגים ומתיסרים למענו ית'.

ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ד' ויפוצו אויביך וכו' שונאי ישראל שונאי ד' הם כמו שפרש"י, וזה שדיבר מש"ר זאת אל הארון והלוחות, כנ"ל שזהו הסימן שהיסורים הם על קידוש ד' ושונאי ישראל שונאי ד' הם אם מתנפלים על התורה, קומה ד' ויפוצו אויביך וינסו משנאיך מפניך קומה ד', כי איתא במדרש פ' בשלח עה"פ אז ישיר, אע"פ שמעולם אתה לא נתישבה כסאך ולא נודעת בעולם אלא מאז ישיר משל למלך ואגוסטוס וכו' זה עומד על הלוח וזה יושב, שיושב יותר התגלות כבודו ית' מעומד, נכון כסאך מאז וכשישראל נושעו ואמרו ישראל שירה [היא] בחי'

נתיישה כסאך, אבל כשחיי הם בצרה, אז כביכול קומה ד', שזהו חילול השם, לא יושב, לכן ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך.

שאלות:

← מה הם שני סוגי הצרות אליהם מתייחס האש קודש בתורה זו? נסה לחשוב על קשיים לאומיים ואישיים מהשנים האחרונות: לאיזה סוג היית משייך כל אחת מהצרות שהזכרת?

← איזו נחמה מוצא האש קודש באסונות מהסוג השני? האם הנחמה הזו מצליחה לגעת בך? נסה לחשוב על עומק הנחמה ולחפש צרה כל שהיא ביחס אליה הנחמה הזו מתקשרת אצלך.

← מה היחס בין הקב"ה לאדם בזמן של צרות ואסונות?

← לו היית חי בגיטו בתקופתו של האש קודש - מה היית רוצה לשאול או להקשות על דרשתו זו?

← נסה לחשוב על חבר/קרוב משפחה וכדומה שהיית רוצה להעניק לו את התורה הזו במתנה...

← אלו כוחות היית רוצה לשאוב מהתורה הזו לחיים שלך?

אש קודש שבת חזון קצג - ד

חזון קשה מכולן

...איתא (נאמר) בשהש"ר פ"ג בעשר לשונות נקראת הנבואה וכו', אי זה קשה מכלן, ר"א אומר חזון קשה, שנאמר חזות קשה הוגד לי ע"ש, בענין נבואה אין לנו השגה אבל פשוט אפשר לפי מצבנו, כי כבר דברנו איך שעכשיו רואים כמה רחוקים השמיעה והדיבור מצרות ויסורים, מן ראית הצרות והיסורים ומכש"כ לסבלם ר"ל, כשלמדנו בדברי הנביאים ודברי חז"ל מצרות החורבן, חשבנו שיש לנו איזה השגה בצרות אלו אף בכינו אז לפעמים, עכשיו רואים שלשמוע צרות, כמה רב המרחק, מלראותם ומכש"כ לסבלם ר"ל, עד שכמעט לא מיניי ולא מקצתי, לכן הבחינות שדברי הנביאות מצרות ישראל נתגלו להנביאים אם ע"י הדיבור והקול ששמעו ממרום אם ע"י שאר הבחינות, קשה מכולן היתה להם כשהראו להם במחזה וראיה ממשית את הצרות והיסורים, חזות קשה הוגד לי, וזה שאמר עולא ועוד אמוראים על חבלי משיח ייתי ולא איחמיניי, שאף שידעו את הצרות של חבלי משיח מ"מ לראות ממש את ישראל בצרות רבות כאלו לא רצה ולפייז אין הכוונה על עצמם בלבד, למנוע את עצמם מצער, רק כמו ששאר תנאים ואמוראים אמרו את גודל הצער בזמן חבלי משיח, הגדילו הם עוד יותר ואמרו כמה שיודעים אנו וכמה שאומרים בפינו מן הצרות לא נוכל לתארם כפי שיהיו באמת, כי אינו דומה הידיעה והדיבור מהצרות לראייה, לראותם, ואף שאני יודע מהם מ"מ איני רוצה לראותם, ייתי ולא איחמינה.

וזה ראה ראיתי בעני עמי אשר במצרים וכו' כי ידעתי את מכאוביו, שע"פ פשוט למה כתיב כי ידעתי מאחר שכבר כתיב ראה ראיתי. אבל יש שהאב יודע שטובה גדולה לבנו לעשות לו נתוח, ומ"מ לא יוכל לעמוד ולראות בשעה שעושים לו הניתוח כנ"ל שאינו דומה הידיעה מהיסורים, מלראות אותם, ואף שלטובה היא לו מ"מ לראותם לא יוכל כי אז בטלה הידיעה אשר יודע הוא שלטובתו היא ורק ביסורי בנו הוא מרגיש, והנה גלות מצרים כמו שאר גליות ויסורים היו לטובת

ישראל, וזה שאמר ה' ראה ראיתי וכו' וכיון שראיתי בראי' לכן ידעתי רק את מכאוביו, לא בהטובה ממכאוביו רק במכאוביו שכואב להם, לכן לכה ואשלחך וכו' והוצא את עמי. שבת חזון, חזון ישעי', והיא הקשה שבכולן גם לראות את הצרות, לכן קוראין הפטורה זו בשבוע שחל בו ט' באב והשבת נקרא על שמה שבת חזון, אבל כיון שגם במרום כבר רואים את יסורי ישראל, לכן ידעתי את מכאוביו, בהכאב לא בהטובה מהם, ובזה פועלים הישועה, בחי' פקח עיניך וראה, וההפטורה מתחלת בחזון שקשה מכולן ומסיימת בישועה, ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה. שאלות:

- ↔ מה ההבדל בין שמיעה לראיה על פי שמתאר האש קודש? נסה לתרגל עם עצמך: ראייה מול שמיעה של אירוע קשה כל שהוא – אלו הרגשות ומחשבות מעלה בך השמיעה ואלו הראייה? מה היחס בין שני חושים אלו? האם אתה מצליח לראות את ההבחנה הברורה שמתאר האש קודש?
- ↔ מה היחס בין הקב"ה לאדם בשעת אסונות על פי תורה זו? במידה ויש לך קושיות על דברי האש קודש – נסח אותם בכתב.
- ↔ מה המשל והנמשל שנותן האש קודש להבנת עניין זה? נסו לראות את עצמכם בתוך המשל בתפקיד האב ובתפקיד הבן: מה מרגישה כל אחת מהדמויות בעת הניתוח? ועכשיו נסה לחשוב על הנמשל, מה הוא מעורר בך?
- ↔ בחר קושי מסוים איתו התמודדת בחייך בעבר. נסה לחשוב האם אתה מצליח לראות כיצד קושי זה היה לטובתך.
- ↔ כיצד מגיעה הישועה על פי תורה זו? תרגם עניין זה לחייך שלך.
- ↔ אלו כוחות היית רוצה לשאוב מהתורה הזו לחיים שלך?

)

יוסל רקובר בשיח עם קונו: (צוואה זו אינה צוואה אותנטית, אלא יצירה ספרותית של צבי

קוליץ, מבואנס איירס, שכתב אותה ביידיש בשנת 1946, אחרי השואה)

באחת החורבות של גטו וראשה, בין ערמות אבנים ועצמות אדם, נמצאה, חבויה בתוך בקבוק קטן של בנזין, הצוואה דלהלן, כתובה בידי יהודי בשם יוסל ראקובר בשעות האחרונות לחייו בגטו וארשה העולה בלהבות. וארשה 28 באפריל 1943. אני, יוסל בן יוסל ראקובר מטארנופול, מחסידיו של הרבי מגור, חוטר מגזע קדושים וצדיקים גדולים ממשפחות ראקובר ומייזלס, כותב את השורות הללו שעה שגיטו וארשה עומד בלהבות והבית, שבו אני נמצא עכשיו, הוא אחד האחרונים שהאש עדין לא אחזה בהם. זה מספר שעות שאש התותחים מופנית נגדנו, והקירות סביבי נאכלים ומתפוררים על ידי האש המאיימת. לא יארך הרבה זמן וגם הבית הזה, בו אני נמצא ייהפך, כמו כל הבתים שלנו בגיטו, לקבר עבור מגיניו ודריו. על פי קרני השמש האדומות במיוחד, חדות השיפודים, החודרות בעד האשנב הקטן והסתום למחצה של חדרי, בעדו ירינו במשך ימים ולילות אל השונא, מבחין אני כי ערב עתה, דמדומי שקיעה. השמש ודאי אינה יודעת ולא כלום. עד כמה לא אצטער ששוב לא אראנה.

אני מת תוך שלוה, אך לא תוך סיפוק;

מוכה, אך לא מיואש;

כמאמין, אך לא כמתחנן;

כמאוהב באלוקים, אך לא כאומר-אמן עיוור שלו.

הלכתי אחריו גם כי הרחיקני מעמו;

קיימתי מצוותיו גם כי יסרני על כך;

אהבתיו, הייתי ונשארתי מאוהב בו גם כי דכאני עד עפר, עינני עד מוות שמני ללעג ולקלס.

הרבי שלי היה חוזר ומספר לי תמיד על יהודי שנמלט עם אשתו וילדו מן האינקוויזיציה הספרדית, ובספינה קטנה על פני ים גועש הגיע לאי סלעים אחד. בא הברק והרג את אשתו. באה סערה והטילה את ילדו לים. לבדו וערירי כאבן, עירום ויחף מוכה סער ונפחד מהרעמים והברקים, בשיער מפורע וידיים לאלוקים שלוחות, המשיך היהודי לילך בדרכו על אי הסלעים השומם ופנה לאלוקים כה לאמור:

"רבון העולמים, נמלטתי לכאן כדי שאוכל לעובדך באין מפריע, לקיים את מצוותיך ולקדש את שמך; אך הרבה אתה עושה שאעזוב גם את דתי. ברם, אם עולה על ליבך כי יעלה בידך, בניסיונותיך אלה, להסיט אותי מן הדרך הישר, מודיע אני לך, אלוקי ואלוקי אבותי, כי לא יעלה בידך כלל וכלל. יכול אתה לדכאני, יכול אתה לקחת מעמי את היקר לי והטוב ביותר בעולם, יכול אתה לייסרני עד מוות - אני תמיד אאמין בך. תדע נאמנה שעל כורחם של יושבי שמים יהודי אני ויהודי אהיה. ולא יועיל כל מה שהבאת ותביא עלי!"

ואלה הם גם דברי האחרונים אליך, אלוקי החרון שלי; לא יעזור לך מאומה! הכל עשית כדי שאתבדה בך, כדי שלא אאמין בך, אולם מת אני כפי שחייתי, תוך אמונה סלעית בך. שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד.

בידך אפקיד רוחי.

שאלות:

- ↔ מה ההרגשה שעוברת בך למקרא תפילת "ריבון העולמים" המוזכרת בקטע?
- ↔ נסה לחשוב: מה מתרחש לעולם הדתי שלך כאשר אתה נתקל בקשיים? מה מתרחש בעולם הדתי של יוסלה בקושי הנוראי בגיטו בשואה?
- ↔ מה המניעים ומה הכוח לאמירה המיוחדת המובעת בתפילה זו?
- ↔ כיצד אתה מדמיין "מגיב" הקב"ה לתפילה זו?
- ↔ אלו כוחות היית רוצה לשאוב מהתורה הזו לחיים שלך?

הזונדרקומנדו באושביץ: (אסתר פרבשטיין, בסתר רעם, עמ' 361).

מיומנו של זלמן גרדובסקי: "הרבה מחבירנו הסתכלו עלינו בביטול, התיחסו בלעג, כביכול, כאשר התאספנו כמה עשרות יהודים לשם עריכת קבלת שבת ולתפילת מעריב... למרות האווירה הכללית, נמצאה קבוצת יהודים עקשנים... יהודים תמימים המשוכנעים באמונתם, ואותה הם מפגינים מידי יום ביומו, כי כל מה שנעשה איתנו נעשה בידי כח עליון, גם אם איננו מסוגלים לתפוס זאת בשכלנו האנושי הפשוט. מתוכם התגבשה קבוצת המתפללים שנהגו לאמור את

התפילות במנין מידי יום... נהגתי לרוץ לשם, לאותו חוף, לאותה פינה בה עומדים מנינים אחדים של יהודים ומתפללים בקדושה עילאית, שם שאבתי את האור, שם נטלתי לי ניצוץ וברחתי איתו אל דרגשי. היה לי אז ליל שבת שמח".

פגישה רביעית: פגישה עם ה' דרך הענות לקיום התורה והמצוות.

א. קבלת עול מצוות .

המאמינים והדבקים בד' מבקשים למצוא חן בעיניו. דרך ברורה למצוא חן בעיני מי שמכובד בעיני היא למלא את רצונו. ויותר מכך אמצא חן בעיניו כאשר אהיה שותף לדרכו. כאשר אנו באים לקיים מצוות איננו פועלים על פי חוקים יבשים וגם לא במטרה אנוכית – לתועלת אישית, לבריאות גוף ונפש או לחיי עוה"ב. קיום המצוות, מתורה שבכתב או מתורה שבע"פ ואפילו מנהגי ישראל נעשה כדי למלא את רצון ד', שמתוך כך נמצא חן בעיניו.

מילוי רצון מבטא קירבה ואף מחזק אותה. בן המקיים צוואת אביו, מבטא בכך את החשיבות של רצון אביו בעיניו. גם לאחר שאביו נפטר, הבן, הנאמן לצוואת אביו, רואה עצמו כממשיך דרכו של האב. קל וחומר כל אדם מישראל שעושה רצון אביו שבשמים. כאשר קיום המצוות שלנו אינו "מצוות אנשים מלומדה", אינו הרגל בלבד ואף לא "לצאת ידי חובה" אלא התייחסות עם רצון אביו שבשמים, זהו חיבור בין הרצון שלי ורצון ד', זהו מפגש עם ד'.

מקורות חובה בפרק זה הם: רמב"ם שמונה פרקים, הרב קוק: מאמר הדור

עשה רצונו כרצונך: משנה מסכת אבות פרק ב משנה ד

הוא היה אומר עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך

פירוש – ר' יונתן אייבשיץ: (ר' יונתן אייבשיץ, ספר עקידת יצחק - שער סה)

ומזה הזהיר החכם כשאמר עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו (אבות פ"ב). ירצה, שתלמד לעצמך לעשות הדברים הנרצים במקום באותו חשק שתעשה הדברים שתתעורר אליהם מרצונך. כדי שימשך מן הלמוד וההרגל ההוא שיעשה רצונך כרצונו, והוא שמעצמך תרצה אתה בהם תחלה, עד שיאמר שהיה רצונך מעצמך תחלה מה שנתבאר לך אחרי כן שהיה כצונו, וזה יהיה בדברים המעשיים הנרצים לאל יתעלה ומצווים מאתו כמו שאמרנו. אמנם בדברים המנועים ממנו אשר יתאוה האדם לעשותם, כגון לקיחת הבית או השדה או האשה או הממון על דרכים בלתי ישרים, אומר (שם) בטל רצונך מפני רצונו, והכוונה שיבטל הרצון הנפסד, אשר על דרך האמת הוא רצון זולתו, הוא שטן הוא יצר הרע אשר בקרבנו, ויהפכנו אל הרצון השלם, והוא הרצון האלהי השונא גזל וחמס, והוא יתעלה, על דרך ההשגחה גם כן יבטל רצון אחרים, אשר בידם הדבר, אשר אתה מתאוה אליו, ויניע לבבם למה שתחפוץ באופן שיגיע הדבר לידך בהיתר ובכבוד:

לשם ייחוד: מתוך הסידור

לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתֵיהּ, בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוֹ, וּרְחִימוֹ וּדְחִילוֹ, לְיַחְדָּא שְׁם יוֹד קַי"י בְּנֵא"ו קַי"י בְּיַחְדָּא שְׁלִים (ה') בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הִנֵּה אֲנַחְנוּ בְּאִים לְהַתְפַּלֵּל תְּפִלַּת מְנַחָה, שְׁתַּקֵּן יַצְחָק אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, עִם כָּל הַמְצוֹת הַכְּלוּלוֹת בָּהּ, לְתַקֵּן אֶת שְׁרָשָׁה בְּמִקוֹם עָלְיוֹ, לְעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרֵנוּ וּלְעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאֵנוּ. וְיִהְיֶה נֶעֱמַד אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ. וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ. וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָהוּ:

החסיד המעולה והכובש את יצרו \ שמונה פרקים להרמב"ם פרק ששי

אמרו הפילוסופים, שהמושל בנפשו, אף על פי שעושה המעשים הטובים והחשובים, הוא עושה אותם והוא מתאוה אל הפעולות הרעות, ונכסף אליהן, ויכבוש את יצרו, ויחלוק עליו בפעולותיו אל מה שיעוררוהו אליו כחותיו ותאותו ותכונת נפשו, ויעשה הטובות והוא מצטער בעשיתן ונזוק, אבל החסיד הוא נמשך בפעולותיו אחר מה שתעוררוהו תאותו ותכונתו, ויעשה הטובות, והוא מתאוה ונכסף אליהן. ובהסכמה מן הפילוסופים, שהחסיד יותר חשוב ויותר שלם מן המושל בנפשו, אבל אמרו, שהמושל בנפשו כחסיד בענינים רבים ומעלתו למטה ממנו בהכרח להיותו מתאוה לפעל הרע, ואף על פי שאינו עושה אותו, מפני שתשוקתו לרע היא תכונה רעה בנפש. וכבר אמר שלמה המלך עליו השלום כיוצא בזה (משלי כ"א י') "נפש רשע אותה רע" ואמר בשמחת החסיד במעשה הטוב והצטער מי שאינו צדיק בעשיתו זה המאמר (משלי כ"א ט"ו) "שמחה לצדיק עשות משפט ומחתה לפועלי און".

זהו הנראה מדברי הנביאים נאות למה שזכרוהו הפילוסופים, וכאשר חקרנו דברי חכמים בזה הענין, נמצא להם שהמתאוה לעבירות ונכסף אליהן הוא יותר חשוב ויותר שלם מאשר לא יתאוה אליהן ולא יצטער בהנחתן, עד שאמרו, שכל אשר יהיה האדם יותר חשוב ויותר שלם תהיה תשוקתו להעבירות והצטערו בהנחתן יותר גדולות. והביאו בזה הדברים ואמרו (סוכה נ"ב) "כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו", ולא דים זה, עד שאמרו, ששכר המושל בנפשו גדול לפי רוב צערו במשלו בנפשו, ואמרו (אבות פרק ב') "לפום צערא אגרא". ויותר מזה, שהם צוו להיות האדם מתאוה לעבירות, עד שהזהירו מלומר, שאני בטבעי לא אתאוה לזאת העבירה, ואף על פי שלא אסרה התורה, והוא אמרם (ספרא קדושים), "רבי שמעון בן גמליאל אומר, לא יאמר אדם אי אפשי לאכול בשר בחלב, אי אפשי ללבוש שעטנז, אי אפשי לבא על הערוה, אלא אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי".

ולפי המובן מפשוטי שני המאמרים בתחלת המחשבה הם סותרים זה את זה, ואין הענין כן, אבל שניהם אמת ואין מחלוקת ביניהם כלל, והוא שהרעות אשר הן אצל הפילוסופים רעות, אשר אמרו, שמי שלא יתאוה אליהן יותר חשוב מן המתאוה אליהן ויכבוש את יצרו מהן, הם הענינים המפורסמים אצל כל בני אדם שהם רעים כשפיכת דמים, כגנבה וגזלה, ואונאה, ולהזיק למי שלא הרע לו, ולגמול רע למטיב לו, ולבזות אב ואם וכיוצא באלו, והן המצוות שאמרו עליהן חכמים זכרונם לברכה, (יומא ס"ז) שאילו לא נכתבו ראויות הן ליכתב, ויקראו אותן קצת חכמינו האחרונים, אשר חלו חלי. המדברים מצוות השכליות. ואין ספק שהנפש אשר תכסף לדבר מהן ותשתוקק אליו, שהיא חסרה ושהנפש החשובה לא תתאוה לאחת מאלו הרעות כלל, ולא תצטער בהמנעה מהן.

אבל הדברים שאמרו עליהם החכמים, שהכובש את יצרו מהם הוא יותר חשוב, וגמולו יותר גדול, הן התורות השמעיות, וזה אמת, שאלמלא התורה לא היו רעות כלל, ומפני זה אמרו, שצריך האדם שיניח נפשו אוהבת אותן ולא יהיה מונע מהן, אלא התורה, ובחון חכמתם, עליהם השלום, במה שהמשילו, שהם לא אמרו "אל יאמר אדם אי אפשי להרוג הנפש, אי אפשי לגנוב, אי אפשי לכזב אלא אפשי ומה אעשה אבי שבשמים גזר עלי", אבל הביאו דברים שמעיים כולם, בשר בחלב, לבישת שעטנז, עריות, ואלו המצוות וכיוצא בהן הן אשר קראן השם יתברך "חקות". ואמרו רבנן, זכרונם לברכה (יומא ס"ז ע"ב) "חקים שחקתי לך אין לך רשות להרהר בהם", ועובדי עבודה

זרה משיבים עליהם, והשטן מקטרג בהם, כגון פרה אדומה ושעיר המשתלח. ואשר קראו אותן האחרונים שכליות תקראנה מצוות, כפי מה שבארו החכמים, והנה התבאר לך מכל מה שאמרנו, איזו מן העבירות יהיה מי שלא ישתוקק אליהן יותר חשוב מן המשתוקק אליהן וכובש יצרו מהן, ואיזו מהן יהיה הענין בהפוך. וזה חדוש נפלא בהעמיד שני המאמרים ולשונם מורה על אמתות מה שבארנו. וכבר נשלמו כונות זה הפרק:
שאלות:

↩ מה הן שתי הדמויות המתוארות בקטע זה? נסה לחשוב על סיטואציות מסוימות ועל התגובות/המחשבות/ההרגשות שעוברות בשתי הדמויות הנ"ל.

↩ נסה למצוא בתוכך מקומות בהם אתה יותר דומה לדמות הראשונה ומקומות בתוכך בהם אתה יותר דומה לדמות השנייה. מה מחשבה זו מעוררת בך ומה היא מלמדת אותך על עצמך?

↩ ובמחשבה על עצמך: אילו מהמקומות יקרים יותר בעיניך? מה הרווחים ומה המחירים של כל אחד מהמקומות הנ"ל?

↩ מה הם שני סוגי המצוות שמתאר הרמב"ם בקטע? תן מספר דוגמאות לכל אחד משני הסוגים.

↩ בהתייחס לדוגמאות שנתת: האם אתה "חסיד" או "כובש את יצרו" ביחס למצוות אלו?

↩ מה תפקיד המצוות השונות בבניית היחס של האדם לקב"ה על פי המתואר כאן?

↩ מה ההגשה שצפה בך למשמע הביטוי: "כבישת היצר"? נסה לדמיין את הפעולה הזו מתרחשת בתוכך.

הכובש והישר \ הרב קוק

...היחיד בשעה שהוא עדיין לא עלה עד מרום פסגת המוסר הגמור, בשעה שבטבעו עוד לא נחקק יפה החותם של הצדק והטוב, אז דרכו הישרה קשה עליו, הוא צריך למלחמות על כל צעד והוא מוכרח להדוך את כחותיו הרעים, לכבשם ולבטלם לפעמים. אבל זה איננו דרך האורה עדיין, כי כאשר יוסיף לקח, וישתמש באורה של תורה מצורף עם המאור השכלי והנטיה הטבעית, שבלב הישר והתמים שהתעורר יפה, אז ימצא כי הוא איננו צריך כל-כך להיות בעל מלחמות. ואם לפעמים יהיה לו צורך במלחמה, יראה גבורה אחרת, ולגמרי אחרת, כי לא יכבוש את שום כח מכחות נפשו שיהיו אסורים וכלואים, שלא יעשו מאומה, כי-אם יקחם ישעבדם בחבלי אדם ובעבותות אהבה " אל הטוב ואל היושר, אל מרומי המגמות היותר נשאות, שהם הנם החפצים האלהיים. ואז יצא מכלל עבדות ויהיה בן חורין, מאושר, עטור בעבדות העליונה שהיא עטרת תפארת, "עטרת זהב מזוקק על ראשו". האידיאלים היותר נשאים, והמתרוממים עד אין קץ, עד אותו המקום שעין האדם מתעששת. ואין הדבור וההגיון שולט שם לקרא בשם פרטי, שמה אי-אפשר לעמוד כי-אם באור האמת המוחלטה, באין שום דרך איך להשפיל ולסמן בשום ערך מוגבל, על-כן יקרא באמת בשם התרוממות גמורה, המתנשאת עדי עד, בשם רצון ד', ועבודת ד'.

ואמנם רק הדרך הפונה אל רום המחשבה והאידיאליות, הוא רק הוא מאיר את החיים וממלאם צחצחות וזיו להושיבם על בסיסם הנועד להם לפי טבעם העצמי, הגנוז בעמק כל לב ונפש. במדה כזאת המאסרים השכליים והמוסריים מתפתחים, החיים זורחים במילואם, "קול רנה וצהלה באהלי צדיקים ימין ד' עושה חיל ימין ד' רוממה, ימין ד' עושה חיל". כל הנטיות הטבעיות עומדות הכן בהרחבתן למלא את התפקיד האלהי הטוב והנאור, וכל המחשבות השכליות הנן המאורות הגדולים להזריח אורם על כל ארצות החיים של "אורח צדיקים כאור נוגה ההולך ואור עד נכון היום". על-כן אין שום כח נדח, אין שום מחשבה נדכאת, כי-אם הכל מאיר הכל חי והכל מוכן ומזומן לשרת עם מלאכי השרת ולשורר עם כל אראלי שחק, להשביע לכל חי רצון ולהרבות האושר הכללי והפרטי של שמחת ד' במעשיו, כשהם מתעלים ומתברכים, כשהם שמחים ומתמלאים זיו, אין עצב ותוגה, אין שטן ואין פגע רע, רק סוכת שלום פרושה וחופת כבוד חופפת על כל רגש חיים, על כל נטיה ומחשבה, על כל מעשה ומפעל. וכולם הם מתקשרים יחד, להעשות על ידם האומה והדור, הכללי והפרטי, "איש חי רב פעלים מקבצאל שריבה וקבץ פעלים לתורה", שאין שום מלחמה כבדה לו, שכל כח אדיר המתחבר עם המניעות היותר נמרצות הוא מנצח, ושכל מה שיש להשתמש בו לטובה הנם שבים תחת ידו להגביר אונו, הודו ונצחו, "הוא הכה את שני אריאל מואב, והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג, והוא הכה את איש מצרי איש מראה וביד המצרי חנית וירד אליו בשבט, ויגזול את החנית מיד המצרי ויהרגהו בחניתו".

כזאת היא היהדות שבחוץ לארץ, שאיננה יכולה להיות במילואה וטהרתה, כי סוף כל סוף הלא "כל הדר בחו"ל דומה הוא כמי שאין לו אלה". שם בגיא צלמות א"א ללכת במרחב, א"א לשאוף לחיים מלאים, כי החיים החברתיים והלאומיים, מרעלים ברעל אויר ארץ העמים שהוא נותן חיים לאותם העמים שהם מוצאים שם את כל מה שהם מבקשים, שהם יכולים לבנות שמה את כל מגמותיהם היותר עליונות, אבל אף לא נקודה אחת אידיאלית מיוחדת וחשובה ימצא שם ישראל. על כן הוא מוכרח להיות צולע על ירכו, לרכס את כל משאלותיו רק במילוי צרכיו הפרטיים המוכרחים לחיי העיכול וההזנה לבדם. ומזה בא, שהאויר הזה עצמו הוא מזהם את הלב והמוח הישראלי, מחלישו ומטמטמו, על כן רק דרך הכבישה הכללית היא הדרך היותר אפשרית ומובילה אל החפץ, שמה.

אבל לא זאת היא תורת החיים הנצרכת לדור של עקבא דמשיחא, שהיא מוכרחת להמשך מארץ החיים ממקום בית חיינו.

כנסת ישראל התנערה לתחיה, ביחש להרצון של הדור הצעיר. הכחות נתעוררו בתעורה נפלאה ומתמהת. אין בשום אופן אפשרות להכניעם בדרך כבישה, כי-אם לרוממם ולשגבם, ולהראות לפניהם את הדרך של האורה הרוממה והאדירה.

אבל זה הוא דבר מוחש וגלוי לעינים, כי אור הצדק הפנימי, היושר הכללי והאהבה הלאומית הטהורה ברשפיה רשפי אש נתרבה ונתעלה בלב הדור הצעיר, במעולה שבו. על כן אף על פי שאין לו עדיין בפועל מאומה, כי כל ההסברים של כל ארחות היהדות, של כל הדברים היותר עקריים יסודיים, המספיקים למי שתעודתם היא להיות כובשים, שריכוך לבבם היא שלמותם וקיומם כחותיהם הוא שבחם תהלתם ; כל אלה, אמנם אינם מספיקים לאותם שכבר מלאו כח עלומים, ובלשד חייהם יש מקום לאור הצדק הכללי, שהוא הסגולה הישראלית היותר פנימית ועליונה, להיות מאיר ומופיע גם נהם כנהמת ים לגליו, ושוטף בחזקת יד החיים הסוערים כנחל שוטף.

להם אנחנו צריכים ללמד תורת חיים ממקור החיים, דרכי מוסר מלאי אורה וצהלה, דברי חן ושכל טוב, מזוקקים ומצורפים, מבוררים ומסומנים, עד שמעצמם ימצאו את השלמת כל אידיאליהם, ואת אדירות כל חפציהם היותר רוממים והיותר נשאים, שהם מתאימים לעזה ותפארתה, לחסנה והדרה של אור עולם של אוצר החיים לתורת חיים. לא נחפץ לדכא תחת רגלינו, לא נאבה להגיש לנחושתיים את הכחות הצעירים הרעננים, המשתערים ומתרוממים; כי-אם נאיר לפנייהם את הדרך, נתהלך לפנייהם בעמוד אש של תורה ודעת קדושים כבירי כח לב. אנחנו נבין לדעם ושיחם, נדע להוקיר את תכונתם הפנימית, ואת נטייתם העצמית ממקור ישראל, זה עם עז, עזים שבאומות, נאזר בגבורה ונעטר בתפארה. והם גם המה ידעו איך לכבדנו, איך להמשיך בכל חם לב מלא אהבה והגיון יקר, אחרי כל הגה ושיח הנובע מבאר מים חיים, מאוצר הנשמה של כנסת ישראל, החפצה להחיות בתחיתה את האדם כולו, - "בית יעקב לכו ונלכה באור ד'".

שאלות:

- ⊞ כיצד מתייחס הרב קוק לכבישת היצר בעבודת ה'?
- ⊞ מה יקרה לאדם שכבר בשלב הראשוני יותר על עבודת כבישת היצר?
- ⊞ נסה לחשוב היכן אתה נמצא בסולם שמציב הרב קוק בקטע זה?
- ⊞ מה מציע הרב קוק לעשות עם הכוחות בתוכנו שמושכים אותנו לחטוא? מה ההתייחסות שלך כעת לכוחות אלו שבתוכך? נסה לדבר עימם כפי שמציע הרב קוק: כיצד הם "מגיבים"?
- ⊞ הרב קוק קושר את שלב "כבישת היצר" ואת שלב "רחבות הלב" למעבר מהגלות לארץ ישראל. האם אתה מצליח להבין את כוונתו? נסה לדמיין כיצד היתה נראית עבודת ה' שלך וכיצד היו נראים חייד הנעריים: ספורט, מוזיקה, אומנות, חברים, תנועת נוער, הפגנות, נופים, תחביבים וכו' לו היית חי בגלות?
- ⊞ כאשר אתה חוטא: מה גורם לך לחטוא? כיצד מסביר הרב קוק באופן עמוק את הסיבה לחטא? מה הסבר זה מעורר בדך?
- ⊞ מה תפקיד המצוות השונות בבניית היחס של האדם לקב"ה על פי המתואר כאן?

ב. פגישה עם ה' דרך לימוד תורתו.

בתורה מצויים גם סיפורים וגם מצוות. אלו ואלו דברי אלוקים חיים. שניהם גילוי של רצון ד'. הסיפורים מלמדים אותנו כיצד פועל רצון ד' בעולם, דרכי ההשגחה האלוקית המנהיגה את העולם "מלמעלה".

המצוות מלמדות כיצד ישראל משתתפים בהנהגת העולם "מלמטה". מה החלק שלנו בדרך ד' בעולם, כיצד אדם מישראל משתתף בפועל במילוי רצון ד' בעולם.

ידיעת דרך ד', הנהגתו ורצונו פרושה להכיר את ד' ומתוך כך להתקרב אל ד'. הכרות יוצרת קרבה. לדעת מישהו, להכיר אותו, פרושו להתקרב אליו. לדעת מישהו לעומק אין פרושו להכיר את

מראהו – זו הכרות שטחית- חיצונית. לדעת מישהו לעומק פרושו להכיר את רצונו, את ערכיו, את הדברים היקרים והחשובים לו.

לכן לימוד תורה מתוך קבלתה כדבר ד', מתוך התבוננות בסיפורים כהכרות עם ההשגחה האלוקית, ולימוד המצוות כמפגש עם הרצון האלוקי – לימוד תורה כזה מקרב ואף מפגיש אותנו עם ד'.

מקורות חובה בפרק זה הם: נפש החיים

מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:

1. מקור אחד נוסף מתוך המקורות המצורפים

אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה: משנה מסכת אבות פרק ו משנה ב

אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף שנאמר נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם ואומר והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות אל תקרא חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה וכל מי שעוסק בתורה תדיר הרי זה מתעלה שנאמר (במדבר כ"א י"ט) וממתנה נחליאל ומנחליאל במות:

דבקות בה' מתוך לימוד תורתו \ רבי חיים מוולז'ין

ספר נפש החיים - שער ד - פרק ו

לזאת האמת שזו היא הדרך האמתית אשר בזה בחר הוא יתברך שמו, שבכל עת שיכין האדם עצמו ללמוד, ראוי לו להתיישב קודם שיתחיל, על כל פנים זמן מועט ביראת ה' טהורה בטהרת הלב, להתודות על חטאתו מעומקא דלבא, כדי שתהא תורתו קדושה וטהורה, ויכוין להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקב"ה, היינו להתדבק בכל כחותיו לדבר ה' זו הלכה, ובוה הוא דבוק בו יתברך ממש כביכול, כי הוא יתברך ורצונו חד כמו שכתוב בזוהר, וכל דין והלכה מתורה הקדושה, הוא רצונו יתברך שכן גזרה רצונו שיהא כך הדין, כשר או פסול טמא וטהור אסור ומותר חייב וזכאי:

וגם אם הוא עסוק בדברי אגדה שאין בהם נפקותא לשום דין גם כן הוא דבוק בדבורו של הקב"ה, כי התורה כולה בכלליה ופרטיה ודקדוקיה, ואפילו מה שהתלמיד קטן שואל מרבו הכל יצא מפיו יתברך למשה בסיני, כמו שאמרו רז"ל (סוף פ"ב דמגילה, ובפ"ק דברכות ה' א, ובקהלת רבה ס"א פ"א, ושם בסי' ה' פ"ו, ובירושלמי פ"ב דפאה, ובויק"ר פ"כב) ע"ש:

ובשמות רבה (פרק מ"ג), "כתב לך את הדברים האלה", בשעה שנגלה הקב"ה בסיני ליתן תורה לישראל אמר למשה על הסדר, מקרא ומשנה הלכות ואגדות שנאמר, "וידבר אלקים את כל הדברים האלה", אפילו מה שהתלמיד שואל לרב עד כאן, ולא עוד אלא כי גם באותו העת שהאדם עוסק בתורה למטה, כל תיבה שמוציא מפיו הן הן הדברים יוצאים כביכול גם מפיו יתברך באותו העת ממש, כדאשכחן בפ"ק דגיטין גבי פלגש בגבעה ותזנה עליו פלגשו ר' אביתר אמר זבוב מצא לה ר"י אמר נימא כו', ואשכחיה ר"א לאלהיה א"ל מאי קעביד קב"ה? א"ל עסיק בפלגש בגבעה ומאי קאמר אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני כך הוא אומר, והיינו מפני שר"א ור"י עסקו ביניהם בענין פלגש בגבעה אז באותו עת, גם הוא יתברך שנה דבריהם ממש:

והוא יתברך שמו ודבורו חד, וכמפורש בתוה"ק במשנה תורה, "לאהבה את ה' אלהיך" כו', ופירושו רז"ל בנדרים בברייתא (ס"ב א') דקאי על עסק התורה ע"ש וסיפיה דקרא ולדבקה בו,

ולכן אמר דוד המע"ה "טוב לי תורת פיך" כו', אמר כי לבי שמח בעמלי בתורה הקדושה ברוב עוז בהעלותי על לבי שהיא תורת פיך שכל תיבה ממש מהתורה שאני עוסק בה כעת הכל יצא, וגם עתה היא יוצאת מפיך יתברך. ולכן כל התורה קדושתה שוה בלי שום חילוק ושינוי כלל ח"ו, כי הכל דבור פיו יתברך שמו ממש, ואם חסר בספר תורה אות אחת מפסוק אלוף תמנע היא נפסלת, כמו אם היה נחסר אות אחת מעשרת הדברות, או מפסוק שמע ישראל, וכמ"ש גם הרמב"ם ז"ל והוא מתנא דבי אליהו (סא"ז פ"ג):

שאלות:

- ⊖ מה אתה מרגיש בדרך כלל בלימוד תורה?
- ⊖ כיצד מציע רב חיים להתייחס ללימוד תורה? נסה לחשוב על סיטואציה בה למדת תורה והרגשת משהו מדבריו של רב חיים על עצמך.
- ⊖ נסה ללמוד תורה כלשהיא ולהרגיש שאתה פוגש את הקב"ה ממש בלימוד זה. מה העלה בך ניסיון זה במחשבה וברגש? האם יותר קל להתרכז בלימוד כשמחשבה כזו מלווה כמנגינת רקע את הלימוד?
- ⊖ רב חיים מציע להתכונן לפני הלימוד. מה ההכנה שהוא מציע לעשות? האם אתה יכול לחשוב כיצד תוכל ליישם הכנה זו בחייך לפני הלימוד?
- ⊖ מה היחס בין התורה לבין הקב"ה על פי דברי רב חיים? מה מעורר בך יחס זה?
- ⊖ נסה לחשוב על הקשר שנוצר בינך לבין הקב"ה בזמן שאתה לומד תורה. מה מוסיף רב חיים לתמונה זו?
- ⊖ באיזה תחומי התורה יותר קל לך להבין את דברי רב חיים: הלכה או מחשבה? נסה לחשוב מדוע וכיצד תוכל להכיל הבנה זו גם לתחום הנוסף?

ספר נפש החיים - שער ד - פרק ז

ולזאת ראוי להאדם להכין עצמו כל עת קודם שיתחיל ללמוד, להתחשב מעט עם קונו יתברך שמו בטוהרת הלב ביראת ה', ולהטהר מעוונותיו בהרהורי תשובה, כדי שיוכל להתקשר ולהתדבק בעת עסקו בתורה הקדושה בדבורו ורצונו יתברך שמו. וגם יקבל על עצמו לעשות ולקיים ככל הכתוב בתורה שבכתב ובעל פה, ואשר יראה ויבין דרכו והנהגתו מתורת הקדש. וכן כשרוצה לעיין בדבר הלכה, ראוי להתפלל שיזכהו יתברך לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, לכוין לאמיתה של תורה: וכן באמצע הלימוד, הרשות נתונה להאדם להפסיק זמן מועט, טרם יכבה מלבו יראתו יתברך שמו שקיבל עליו קודם התחלת הלימוד, להתבונן מחדש עוד מעט ביראת ה', כשרז"ל עוד (שבת ל"א) משל לאדם שאמר לשלוחו העלה לי כור של חטים לעליה כו' אמר לו, עירבת לי בהן קב חומטין? א"ל, לא, א"ל, מוטב שלא העלית, וקאי על אמצע העסק בתבואות חכמת התורה, שראוי גם כן לערב בתוכו יראתו יתברך, כדי שתתקיים תלמודו בידו. ולכן סמך אצלו הברייתא תני דברי ר"י מערב אדם קב חומטין בכור של תבואה ואינו חושש, והוא דין מדיני גזל ואונאה אשר מקומו בסי' נזיקין ומאי שייטי' הכא? אמנם הורונו בזה, שכמו במשא ומתן הגם שנראה כגזל ואונאה, אמנם כיון שהקב עפר הוא השימור והקיום של כל הכור תבואה אינו חושש משום גזל - כן רשאי האדם

להפסיק ולבטל זמן מועט מהלימוד, להתבונן מעט ביראת ה', ואינו חושש בזה משום ביטול תורה כיון שהוא הגורם שתתקיים אצלו חכמת התורה:

ספר נפש החיים - שער ד - פרק יא

ומאז שנשתלשלה וירדה כביכול ממקור שרשה הנעלם זה העולם כמאמרם ז"ל, בא משה והורידה לארץ, כל חיותם וקיומם של כל העולמות הוא רק ע"י הבל פינו והגיונינו בה, והאמת בלתי שום ספק כלל, שאם היה העולם כולו מקצה עד קצהו פנוי ח"ו אף רגע אחת ממש מהעסק והתבוננות שלנו בתורה, כרגע היו נחרבים כל העולמות עליונים ותחתונים והיו לאפס ותהו חס ושלוש, וכן שפעת אורם או מיעוטו ח"ו, הכל רק כפי ענין ורוב עסקנו בה. לכן אנו מברכים עליה וחי עולם נטע בתוכנו, כענין הנטיעה שנטיעתה כדי לעשות פרי להרבות טובה - כן אם אנו מחזיקים בתורה"ק (בתורה הקדושה) בכל כחנו כראוי, אנו מנחילין חי ע"ד וממשיכים משרשה הנעלם למעלה מכל העולמות, תוספות קדושה וברכה ואור גדול בכל העולמות, זה שכתוב במשלי רבתי (פ"ב) "מכל משמר נצור לבך" שלא תברח מדברי תורה למה "כי ממנו תוצאות חיים" ללמדך שמדברי תורה יוצאין חיים לעולם:

וגם לבנות הנהרסות בתיקונים גדולים, לקשר ולייחד ולהשלים העליונים עם התחתונים, וכל העלמין שקולין ונהירין כחדא, כמאמרם ז"ל בפי חלק (צ"ט ב) אר"א כל העוסק בתורה לשמה כאלו עושה שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנאמר, "או יחזק במעוזי יעשה שלום לי" כו' רב אמר, כאלו בנה פלטרין של מעלה ופלטרין של מטה שנאמר, "ואשים דברי בפיך וכו' לנטוע שמים וליסוד ארץ:

ובפי תרומה (קס"א א), אחר שהאריך בענין לבאר איך שבהתורה נבראו כל העולמות, אמר אחרי זה, (=כיון דאתברי עלמא כל מלה ומלה לא הוה מתקיים עד דסליק ברעותא למברי אדם דיהוי משתדל באורייתא ובגיניה אתקיים עלמא, השתא כל מאן דאסתכל בה באורייתא ואשתדל בה כביכול הוא מקיים כל עלמא, קב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא, ב"נ אסתכל בה באורייתא ומקיים עלמא, אשתכח דעובדא וקיומא דכל עלמא אורייתא איהי, בג"כ זכאה איהו ב"נ דאשתדל באורייתא דהאי איהו מקיים עלמא) [כיון שנברא העולם כל דבר ודבר לא היה מתקיים עד שעלה ברצונו לברוא אדם שיהא עוסק בתורה ועל ידו יתקיים העולם, ומעכשיו כל מי שעוסק בתורה ולומד בה כביכול הוא מקיים כל העולם. הקב"ה הסתכל בתורה וברא העולם - ובן אדם שמסתכל בה בתורה מקיים העולם, נמצא שמעשה וקיום כל העולם ע"י תורה הוא. והואיל וכך אשרי אותו בן אדם שעוסק בתורה שהוא הוא המקיים העולם]:

ובפי ויקרא (י"א סוף ע"ב), (=בגין דעלמא לא אתברי אלא בגין אורייתא וכל זמנא דישראל מתעסקי באורייתא עלמא מתקיימא, וכל זמנא דישראל מתבטלים מאורייתא) [כיון שהעולם לא נברא אלא בשביל התורה, וכל זמן שישראל עוסקים בתורה העולם מתקיים, וכל זמן שישראל מתבטלים מהתורה] מה כתיב אם לא בריתי יומם ולילה כו', ולכן אמרו בפי מעלות התורה, שכל העוסק בתורה לשמה נקרא ריע, כי כביכול נעשה שותף ליוצר בראשית יתברך שמו, כיון שהוא המקיים עתה את כל העולמות בעסק תורתו, ובלתי זה היו חוזרים כלם לתוהו ובוהו, וכמו שכתוב במדרש הנ"ל "דמיתך רעיתי" רעיתי דעולמי שקבלו תורתני כו':

שאלות:

← מה אתה מרגיש בדרך כלל כאשר אתה לומד תורה?

← מה המשמעות של לימוד תורה על פי קטע זה?

- ↪ נסה ללמוד תורה כלשהיא ולהרגיש שאתה מחייה את העולם בלימוד זה. מה העלה בך ניסיון זה במחשבה וברגש? האם יותר קל להתרכז בלימוד כשמחשבה כזו מלווה כמנגינת רקע את הלימוד?
- ↪ מה הכוונה שהעולם מתקיים בזכות הלימוד תורה? מה הבנה זו מלמדת על התורה ומה היא מלמדת על העולם?
- ↪ בשעה שלומדים תורה עם המחשבה המלווה שבקטע זה: עם מי האדם הלומד נפגש בזמן הלימוד: עם הקב"ה או אולי עם משהו אחר? נסה לקרוא שוב את הקטע ולהרגיש נקודה זו.

ספר נפש החיים - שער ז - פרק יב

וכ"ש חידושין אמיתים דאורייתא המתחדשין ע"י האדם. אין ערוך לגודל נוראות נפלאות ענינם ופעולתם למעלה. שכל מלה ומלה פרטית המתחדשת מפי האדם. קב"ה נשיק לה ומעטר לה. ונבנה ממנה עולם חדש בפני עצמו. והן הן השמים החדשים והארץ החדשה שאמר הכתוב. כמו שכתוב בהקדמת הזוהר (ד"ד ע"ב), ר"ש פתח, "ואשים דברי בפיך" (=כמה אית ליה לבר נש לאשתדלא באורייתא יממא ולילא. בגין דקב"ה ציית לקליהון דאינון דמתעסקי באורייתא. ובכל מלה דאתחדש באורייתא על ידא דההוא דאשתדל באורייתא עביד רקיעא חדא) [כמה יש לו לבן אדם לעסוק בתורה יומם ולילה, כיון שהקב"ה מקשיב לקולם של אלו המתעסקין בתורה, ובכל מילה המתחדשת בתורה על ידי ההוא שעוסק בתורה עושה רקיע חדש]:

תנן (=בההוא שעתא דמלה דאורייתא אתחדש מפומיה דבר נש ההיא מלה סלקא ואתעתדת קמיה דקב"ה וקב"ה נטיל לההוא מלה ונשיק לה ועטר לה בשבעין עטרין גליפין ומחקקן. ומלה דחכמתא דאתחדשא סלקא ויתבא על רישא כו' וטסא מתמן ושטאת בשבעין אלף עלמין וסליקת לגבי עתיק יומין כו'. וההיא מלה סתימא דחכמתא דאתחדשת הכא כד סלקא אתחברת באינון מלין דעתיק יומין וסלקא ונחתא בהדיהו ועאלת בתמניסר עלמין גניזין דעין לא ראתה כו' נפקין מתמן שאטן ואתיין מליאן ושלמין ואתעתדו קמיה ע"י), [בזמן שדבר תורה מתחדש מפי בן האדם, אותו הדיבור תורה עולה וניצב לפני הקב"ה, והקב"ה נוטל את אותו דיבור ונושק לו ומעטרו בשבעים עטרות מגולפות וחקוקות, ודבר החכמה שנתחדש עולה ויושב על ראש כו' ועף משם ושט בשבעים אלף עולמות, ועולה אל עתיק יומין כו', ואותו דבר חכמה הסתום שנתחדש כאן כאשר עולה מתחבר באלה הדברים של עתיק יומין ועולה ויורד עמם, ונכנס בשמונה עשר עולמות גנוזין שעין לא ראתה כו' יוצא משם ושט ובא מלא ושלם ונצב לפני עתיק יומין]:

בההיא (=שעתא ארח עתיק יומין בההיא מלה וניחא קמיה מכלא. נטיל לההיא מלה ואעטר לה בש"ע אלף עטרין. ההיא מלה טסת וסלקא ונחתא ואתעבידת רקיעא חדא. וכן כל מלה ומלה דחכמתא אתעבידן רקיעין קיימין בקיומא שלים קמי ע"י, והוא קרי לון שמים חדשים כו' סתימין דרזין דחכמתא עלאה. וכל אלין שאר מילים דאורייתא דמתחדשין. קיימין קמי קב"ה וסלקין ואתעבידו ארצות החיים ונחתין ומתעטרין כו' ואתחדש ואתעביד כלא ארץ חדשה מההיא מלה דאתחדש באורייתא. וע"ד כתיב כי כאשר השמים החדשים כו' אשר אני עושה כו' עשיתי לא כתיב אלא עושה דעביד תדיר ואינון חידושין ורזין דאורייתא), [באותה שעה מריח עתיק יומין באותו הדיבור ורצוי הוא לפניו מהכל, נוטל לאותו הדיבור ומעטרו בשלש מאות ושבעים אלף עטרות, ואותו דיבור טס עולה ויורד ונעשה רקיע חדש. וכן כל דיבור ודיבור של חכמה נעשה רקיעין

העומדים בקיום שלם לפני עתיק יומין, והוא קורא להם שמים חדשים כו' סתומים וסודות של החכמה העליונה. וכל אלו שאר דברי התורה המתחדשים קיימים לפני הקב"ה עולים ונעשים ארצות החיים ויורדין ומתעטרים כו' ומתחדשים ונעשים כולם ארץ חדשה מאותו דיבור שהתחדש בתורה, ועל זה כתוב, "כי כאשר השמים החדשים כו' אשר אני עושה כו' עשיתי לא כתיב אלא עושה שעושה תמיד והם חידושי וסודות התורה):

וע"ד כתיב ואשים דברי בפיך כו' לנטוע שמים וליסוד ארץ כו'. אר"א מהו ובצל ידי כסיתך א"ל כו' והשתא דהאי מלה סלקא ואתעטרא וקיימא קמי קב"ה. איהו חפי על ההיא מלה וכסי על ההוא בר נש כו' עד דאתעביד מההיא מלה שמים חדשים וארץ חדשה כו'. ולאמר לציון עמי אתה כו' אל תקרא עמי אלא עמי למהוי שותפא עמי מה אנא במלולא דילי עבדית שמים וארץ כו' אוף הכי את. זכאין אינון דמשתדלין באורייתא:

ובפי' ויחי (רמ"ג ריש ע"א) כתיב, "הדודאים נתנו ריח" כו' אלין אינון דאשכח ראוּבן כו' ועל פתחינו כל מגדים אינון גרמו למהוי על פתחי בתי כנסיות ובתי מדרשות כל מגדים. "חדשים גם ישנים" כמה מלי חדתאן ועתיקין דאורייתא דאתגלייא על ידיהו כו'. "דודי צפנתי לך" (=מהכא אוליפנא כל מאן דאשתדל באורייתא כדקא יאות וידע למחדי מלין ולחדתותי מלין כדקא יאות אינון מלין סלקין עד כרסייא דמלכא וכ"י פתח לון תרעין וגניז לון. ובשעתה דעאל קב"ה לאשתעשע עם צדיקייא בגנתא דעדן אפיקת לון קמיה ומסתכל בהו וחדי. כדין קב"ה מתעטר בעטרין עלאין וחדי כו'. ומההיא שעתא מלוי כתיבין בספרא כו' זכאה חולקיה מאן דאשתדל באורייתא כדקא יאות. זכאה הוא בהאי עלמא וזכאה הוא בעלמא דאתי) [מכאן למדנו שכל מי שעוסק בתורה כפי שצריך, ויודע לשמח בדברי תורה ולחדש דברי תורה כפי שצריך, אלה המילים עולים עד כסא המלך וכל יכול פותח להם שערים וגונו אותם, ובשעה שעולה הקב"ה להשתעשע עם הצדיקים בגן עדן מוציא להם [לדברי התורה הגנוזים] לפניו ומסתכל בהם ושמח, כך הקב"ה מתעטר בעטרה עליונה ושמח וכו', ומאותה שעה מילותיו [של הת"ח שחידשם] כתובין בספר כו', אשרי חלקו של העוסק בתורה כפי שצריך, אשריו בעולם הזה ואשריו בעולם הבא]:

פגישה חמישית: זיהוי והכרת ה' בעולם

הכרה ראשונה: התפעלות מהעולם

אלוקים הוא בורא עולם. ודאי כל יצירה מעידה על יוצרה, אבל העדות אינה רק על קיומו של היוצר אלא אף על טעמו וסגולותיו (= קריאה של סיפור מעידה על עולמו הרוחני של הסופר, התבוננות בציור מעידה על הצייר). העולם מלמד על גדלות ד', על חכמתו ועל טובו וחסדו. עם זאת, חקירת העולם לעולם לא מגיעה להשלמתה. תמיד נפתחות שאלות חדשות. חוסר היכולת להבין את העולם לכל היקפו ועומקו, מעידה על השגב האלוקי העליון, האין סופי, שלעולם לא יוכל האדם להקיפו.

מקורות חובה בפרק זה הם: אמונה ובטחון פ"א.

מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:

1. שני מקורות נוספים מתוך המקורות המצורפים

ברכי נפשי: (תהלים פרק קד)

(א) בְּרַכֵּי נַפְשִׁי אֶת ה' ה' אֱלֹהֵי גְדֻלָּתְךָ מְאֹד הוֹד וְהַדָּר לְבִשְׁתְּךָ: (ב) עֲטָה אֹר פְּשִׁלְמָה נוֹטָה שְׁמַיִם פִּירְעָה: (ג) הַמְקַרָּה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו הַשָּׁם עֲבִים רְכוּבוֹ הַמְהַלֵּךְ עַל כַּנְפֵי רוּחַ: (ד) עֲשֵׂה מִלְאָכָיו רוּחוֹת מְשַׁרְתָּיו אֵשׁ לְהַט: (ה) יָסַד אֶרֶץ עַל מְכוּנֶיהָ בַל תִּמְוֹט עוֹלָם וְעַד: (ו) תְּהוֹם כְּלָבוּשׁ כָּסִיתוֹ עַל הָרִים יַעֲמְדוּ מַיִם: (ז) מִן גַּעֲרָתְךָ יְנוֹסוּן מִן קוֹל רַעֲמֶךָ יַחְפְּזוּן: (ח) יַעֲלוּ הָרִים יִרְדּוּ בְקַעוֹת אֶל מְקוֹם זֶה יִסְדָּתְךָ לָהֶם: (ט) גְּבוּל שְׁמֵתְךָ בַל יַעֲבְרוּן בַּל יִשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאֶרֶץ: (י) הַמְשַׁלַּח מַעֲגִינִים בְּנַחְלִים בֵּין הָרִים יַהֲלִכוּן: (יא) יִשְׁקוּ כָל חֵיתוֹ שְׂדֵי יִשְׁבְּרוּ פְּרָאִים צְמָאִם: (יב) עֲלִיָּהֶם עוֹף הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוּן מִבֵּין עֲפָאִים יִתְנֶן קוֹל: (יג) מִשְׁקָה הָרִים מַעֲלִיּוֹתָיו מִפְּרִי מַעֲשֵׂיֶךָ תִּשְׁבַּע הָאֶרֶץ: (יד) מִצְמִיחַ חֲצִיר לְבָהֶמָּה וְעֵשֶׂב לְעִבְדֵי הָאָדָם לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאֶרֶץ: (טו) וַיֵּן יִשְׁמַח לִבָּב אֲנוּשׁ לְהַצְהִיל פְּנִים מִשְׁמֹן וְלָחֶם לִבָּב אֲנוּשׁ יִסְעַד: (טז) יִשְׁבְּעוּ עַצֵּי ה' אֲרָזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטַע: (יז) אֲשֶׁר שָׁם צִפְרִים יִקְנְנוּ חֲסִידֶיךָ בְּרוּשִׁים בֵּיתֶה: (יח) הָרִים הַגְּבֵהִים לִיעֲלִים סִלְעִים מְחֹסֶה לְשֹׁפְנִים: (יט) עֲשֵׂה רֶחַם לְמוֹעֲדִים שְׁמֵשׁ יָדַע מִבּוֹאוֹ: (כ) תְּשֵׁת חֲשֵׁךְ וַיְהִי לְיָלֶה בּוֹ תִרְמַשׁ כָּל חֵיתוֹ יַעַר: (כא) הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לְטָרֶף וּלְבִקֻּשׁ מֵאֵל אֲכָלִם: (כב) תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יִאֲסֹפוּן וְאֵל מַעֲוֹנָתָם יִרְבְּצוּן: (כג) יֵצֵא אָדָם לְפַעֲלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי עָרֶב: (כד) מֶה רָבוּ מַעֲשֵׂיֶיךָ ה' כָּלֵם בְּחֻמְכָּה עֲשִׂיתָ מְלָאָה הָאֶרֶץ קִנְיָנָךָ: (כה) זֶה הַיָּם גְּדוֹל וְרַחֵב יָדָיִם שָׁם רָמַשׁ וְאֵין מִסְפָּר חַיּוֹת קִטְנּוֹת עִם גְּדֻלוֹת: (כו) שָׁם אֲנִיּוֹת יַהֲלִכוּן לִוְיָתָן זֶה יִצְרָתְךָ לְשִׁחַק בּוֹ: (כז) כָּלֵם אֲלִיָּךְ יִשְׁבְּרוּן לְתַת אֲכָלֵם בְּעֵתוֹ: (כח) תִּתֵּן לָהֶם וְלִקְטוֹן תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׁבְּעוּן טוֹב: (כט) תִּסְתִּיר פְּנֵיךָ בְּהַלּוֹן תִּסְפֹּף רוּחַם וַיִּגְעוּן וְאֵל עֲפָרָם יִשׁוּבוּן: (ל) תִּשְׁלַח רוּחְךָ יִבְרָאוּן וּתִתְחַדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה: (לא) יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם יִשְׁמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו: (לב) הַמַּבִּיט לָאֶרֶץ וַתִּרְעַד יַגַּע בְּהָרִים וַיִּנְעֲשָׁנוּ: (לג) אֲשִׁירָה לְה' בְּחַיֵּי אֲזַמְרָה לְאֱלֹהֵי בְּעוֹדֵי: (לד) יַעֲרַב עֲלָיו שִׁיחֵי אֲנָכִי אֲשַׁמַּח בְּה': (לה) יִתְמוּ חַטָּאִים מִן הָאֶרֶץ וּרְשָׁעִים עוֹד אֵינָם בְּרַכֵּי נַפְשִׁי אֶת ה' הַלְלוּ יְה':

באור למזמור "ברכי נפשי" \ ריה"ל (כוזרי - מאמר חמישי ט - י)

(ט) אמר הכוזרי: באר נא לי כונת המזמור הזה אף אם נתרחק בזה מן הענין במקצת:
(י) אמר החבר: מזמור זה מסדר לפי סדר מעשה בראשית תחלתו עטה אור כשלמה רומזת אל יהי אור ויהי אור נוטה שמים כיריעה אל יהי רקיע המקרה במים עליותיו רומז אל המים אשר מעל השמים אחר כך הוא מדבר על כל המתהווה בחלל האויר עננים וסערות אש וברקים ורעמים

ומודיע כי כלם בשליחות אלוהית ככתוב כי בס ידן עמים בהמליצו על כל אלה השם עבים רכובו המהלך על כנפי רוח עשה מלאכיו רוחות משרתיו אש להט זאת אומרת שולח הוא אותם אל כל אשר ירצה לעשות ככל אשר ירצה כל זה תלוי ברקיע אחרי זה עובר בעל המזמור אל הכתוב יקוו המים ותראה היבשה באמרו יסד ארץ על מכוניה כי לפי טבעם הקיפו המים את הארץ ממעל לה וכסו כלבוש את כלה על עמקיה והריה כאמרו תהום כלבוש כסיתו על הרים יעמדו מים אך יכלת האלוה וחכמתו הוציאום מן הטבע ההוא והכניסום אל העמקים מקוה הימים מקום חיותם של בעלי החיים שבהם מתגלית עוד יותר מאשר בצמחים החכמה האלוהית כאמרו מגערתך ינוסון השאלת לשון לכניסת המים אל תוך הימים ואל מתחת לאדמה לדבר זה רומז גם הכתוב לרוקע הארץ על המים שלכאורה מנגד הוא לכתוב תהום כלבוש כסיתו אולם הראשון מדבר על טבע המים והשני על יכלת האלוה וחכמתו וכן הוא אומר גבול שמת בל יעברון בל ישבון לכסות הארץ וכל זה מכון לתועלת בעלי החיים כשם שהאדם עוצר בתחבולה ובאמנות את מימי הנהרות הרבים על ידי סכרים וכדומה למען יקבל מן המים רק כשעור הנחוץ לו לבית הרחים ולתעלה וכדומה לפעלה זאת רומז הכתוב המשלח מעינים בנחלים למען ישקו כל חיתו שדי לכשתברא החיה וכן עליהם עוף השמים ישכון לכשיברא העוף אחרי כן עובר בעל המזמור אל הכתוב תדשא הארץ דשא ואומר משקה הרים מעליותיו השאלה לשונית לכתוב ואד יעלה מן הארץ וכל זה לתועלת אדם וזרעו מה שנאמר אחרי זה במזמור מצמיח חציר לבהמה בא ללמדנו כי לא יבוזו לחציר כי הוא מן הדברים המביאים תועלת לחיות הבית לבקר ולצאן ולסוסים המכנים בפסוק זה עבדת האדם והכונה לעבודת האדמה ישתמש בהם האדם למען הוציא את הטוב שבצמחים לעצמו כאמור בהמשך הדברים בפסוק זה להוציא לחם מן הארץ וזה מתאים למה שאמר האלוה הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע זאת אומרת את גרעיני הצמחים לאדם ואת קלפותם לשאר בעלי החיים כמו שהוסיף ואמר ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים את כל ירק עשב לאכלה והזכיר בעל המזמור שלשת מיני המזון המוצאים על ידי עבודת האדמה והם דגן ותירוש ויצהר ולכלם רמז בראשונה בשם לחם ואחרי כן הזכיר תועלות כל אחד מהם יין ישמח לבב אנוש להצהיל פנים משמן ולחם זאת אומרת הלחם המיוחד לבב אנוש יסעד ואחרי התועלות לאדם מזכיר בעל המזמור את התועלת המגיעה לאילנות מירידת הגשמים באמרו ישבעון עצי ה' ואת התועלת המגיעה מן האילנות הגבוהים לבעלי חיים אחדים כמו שאמר אשר שם צפרים יקננו וכן הזכיר שההרים הגבוהים והסלעים מביאים ברכה לבעלי חיים אחרים באמרו הרים הגבהים ליעלים סלעים מחסה לשפנים כל זה נוגע לבריאת היבשה אחרי זה עובר בעל המזמור אל מאמר יהי מארות באמרו עשה ירח למועדים הזכיר בזה תועלת הלילה והעיר כי הלילה נוצר במכון מאת האלוה ולא במקרה נתהוה כי לא רק בפעל האלוה אין מעשה תהו כי אם גם במקרים החלים בפעלו אמנם כן הלילה איננו כי אם זמן העדר אור השמש אבל עם זה הוא מכון לתועלת מסימת כמו שאמר בעל המזמור תשת חשך ויהי לילה ומיד הוא מזכיר את תועלת הלילה החיות המזיקות לאדם מתהלכות בלילה ומסתתרות ביום ולעמתן האדם והחיות הביתיות נוהגות מנהג הפוך מזה כאמרו יצא אדם לפעלו ולעבדתו עדי ערב הנה כבר הזכיר את כל חיות הארץ בדברו על הנהרות וכעת על המאורות ועמן הזכר גם האדם לא נותר לו למחבר כי אם להזכיר את החיות אשר במים שרב עניניהן אינם ידועים לנו והחכמה האלוהית שבהן אינה גלויה לפנינו כבחיות הארץ לכן הוא מסיים בשבח לאלוה על אלה שהחכמה גלויה בהם באמרו מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית ואחרי כן הוא חוזר אל תאור הים וכל אשר בו חיות קטנות עם גדולות ועל כל הנבראים הוא קורא יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו רמז לכתוב במעשה בראשית וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ועל

יום השביעי הוא אומר וישבת ויברך ויקדש כי ביום הזה השלמו כל המעשים הטבעיים התלויים בזמן ונסתימו ביצירת האדם המשיג את מדרגת המלאכים שאינם תלויים בכחות הטבעיים בהיותם שכלים והשכלים אינם צריכים במעשיהם לזמן שכן אנו רואים כי השכל האנושי מציר לעצמו בו ברגע את השמים ואת הארץ מדרגה זו היא אפוא עולם המלאכות ועולם המנוחה אשר בדבק בה הנפש האנושית ירוח לה ועל כן נאמר בשבת כי היא מעין עולם הבא [יא] אמר הכוזרי: נשוב כעת אל שיחתנו על דעות בעלי ההקש ההגיוני:

ספר אמונה ובטחון \ רבי ישעיהו קרליץ ה"חזון איש" פרק ראשון

א. מדת אמונה היא נטיה דקה מעדינות הנפש:

אם האדם הוא בעל נפש, ושעתו שעת השקט, חפשי מרעבון תאוני, ועינו מרהיבה ממחזה שמים לרום, והארץ לעומק, הוא נרגש ונדהם, כי העולם נדמה לפניו כחידה סתומה, כמוסה ונפלאה, והחידה הזאת מלפפת את לבבו ומוחו, והוא כמתעלף, לא נשאר בו רוח חיים, בלתי אל החידה כל מעינו ומגמתו, ודעת פתרונה כלתה נפשו, ונבחר לו לבוא באש ובמים בשבילה, כי מה לו ולחיים, אם החיים הנעימים האלו נעלמים ממנו תכלית ההעלם, ונפשו סחרחרה ואבלה וכמהה להבין סודה ולדעת שרשה והשערים ננעלו. האמנם העדין הזה פצעו לא חובשו עדיין, והנה הוכה הכה ופצוע, כי לבו ראה הרבה מעיון הבחינה אשר תחת השמש, אותן הבחינות המראות בעליל, כי העולם שלפניו, נבנה בתכנית מעובדה ומחושבה מראש, וכאילו מהנדס חכם צייר לפניו את העולם בטרם נברא ופגע בעיכובים מכריעים על כל שעל ושעל, אבל מרצו הגדול עמד לו להסיר כל המכשולים אחת לאחת:

ומה נהדר המראה, ומה נפלאה תכניתו של בן האדם, ראה התוכן שאי אפשר לו להיות בן אדם באותו הכתר שהכתיר תחת השמש, אם לא תהינה לו ידיעות מפורטות מהנמצא בעולמו מהדוממים והצומחים והמוצקים למיניהם, ובלעדי הידיעות האלו אין כל חיים למכונת האדם, חשב התוכן והמציא במחשבתו מכונה, אשר באמצעות האורה יגיבו כל הנמצאים על פני האדמה על המכונה ההיא, איש איש בגוון מיוחד, וישם בפני האדם שתי מכונות, אחת בימין ואחת בשמאל, ואנו רגילים לקרוא את המכונה "עין", עין ימנית ועין שמאלית:

כמה מן החכמה יש בעין, לא תשבע עין לראות ואוזן לשמוע, ודור אחר דור יוסיפו חכמים לדעת, ונבונים להבין, את אוצרי החכמה הצפונה ביצירת העין, ואת תכליתה לא הגיעו:

ב. ומה בצע אם תמלא עין לראות, אם זה הנברא הנקרא אדם יהיה נטול כח התנועה ולא יוכל להניע דבר ממקומו, שם הבורא לבו לזה, ויתקן לו שתי ידים מימינו ומשמאלו, ויחלק כל יד לפרקים רבים וכל פרק סובב על צירו לקבוע בו כח שימושי קל ומזורז, ויוסף בסופה מקלות מפוצלות חמשת חמשת בכל יד אשר אנחנו קוראים אותן אצבעות. עוד ניתן בהן כח המישוש להבחין בין קר לחם, בין יבש ללח, בין רך לקשה, הכל כפי הצורך לסדר החיים על פני חלד:

ומה יתרון לאדם אם כבר חונן בעינים לראות וידים למשש, אם האדם עצמו לא יוכל לזוז ממקומו, וייצר לו שתי רגלים ללכת בהן על פני הארץ, והכל יפה עשה, בחכמה ותבונה, השכל ודעת:

ומה יועילו עינים, ידים ורגלים, אם הם פגרים מתים ורוח אין בהן, ויפח באפו רוח חיים, כמוס סודה מאתנו, עלומה חידתה, אבל עדים אנחנו גם בני אדם גם בני איש, כי ישנה ונמצאה היא, חיה וקיימה, ובהמצאה אנו נמצאים, ובקיומה אנו קיימים, ואנו קוראים לה שמות, נפש, רוח, נשמה, הכל בהרגש מרחוק ואין אנו יודעים מה היא:

ואמנם הרבה ממרהיבי עין ומפליאי לב בגוף האדם אבריו ופרקיו להחזיק את רוח החיים בגוף הגשם, תכנית הברש והעצמות ומרוצת הדם בכל עורקיו המהוים את החיים, והדם הוא הנפש החיה באדם :

ואמנם אחרי שנעשה האדם עדיין אין קיומו נאמן, כי חייו תלויים במזון תמידי המחדש דמו בקרבו, ואשר לזאת סדרו מעשה בראשית דגן תירוש ויצהר וצמח האדמה ועץ פרי מינים רבים אין מספר, וכל אחד מהם אצור מכחות שונים המתאימים למזון האדם, להבריאו, להשקות עצמותיו ולהחיות נפשו על פני הארץ, וכבר זכה האדם ללמוד תורה ודעת פליאות החכמה במבנה כל צמח למינהו, ואשר מעיד על יוצרו אשר אין חקר לתבונתו :

ג. ולפנינו מחזה מזעזע כל לב חכם במבנה גו האדם לקבל המזון ולעכלו ולחלקו באופן כימי ליסודות נפרדים ולשלח כל יסוד למקומו הראוי, ואשר למדנו משפטם בכח החכמה אשר חונן בה האדם, משפט הכרס והקיבה, הכבד והמרה, הטחול והכליות, הדקין וכיס השתן, הלב והמוח, ולכל אבר תפקידים מיוחדים, וכולם עובדים שכם אחד בזריזות נפלאה, עד שמבררים את הדם בירור אחר בירור, ומעמידים אותו על אפנו בכמות האודם והלובן, הדרוש לקיום המכונה הנקראת אדם, ומכוונים את מנת הסוכר בדיוק, ועוד דברים מפולסים בפלס דק על דק נבדק, והאדם טפש לבו, ואינו יודע מרב צבאו העומדים על משמרתו, ועמלים בלי לאות ובלי הרף, למען חייהו ולתת לו שארית בארץ החיים :

ומנעימות החכמה לחזות בקשר של החיים עם אויר העולם, האצור בחמצי ופחמי, ואשר לסוכן בין האדם והאויר נמנתה הריאה בעלת שבע תאים, וניתן לה כח הנשימה לשאוף את החמצי להשקות שדה וגן של החי, הם בשרו ודמו, עצמותיו וגידיו, והוא נכבד מאד בין צבא לוחמי מלחמת החיים של האדם :

ד. ראה היוצר שעדיין אין החיים מפכים על מתכונתם אם לא יהיה קשר איש עם רעהו, ועולם שכולם חרשים ואלמים נטול כל ערך, ואין בו שום ממש, וטוב ממנו התוהו - עמד ותיקן מכונה מצפצפת קולות משונים ואנו קורין למכונה זו פה, וכנגדה תיקן מכונה מתפעלת ונרגשת מכל תנועת קול ואנו קורין מכונה זו אוזן, ועל ידי פה ואוזן נבראת שפה מדברת איש אל רעהו, והיא האדם לנפש חיה, לרוח ממללא :

אבל מה יתרון לאדם תחת השמש אם הורכש בשפה מדברת ואוזן שומעת, אם עודנו חסר דעה וחדל בינה, נמשל כבהמה, כשור אוכל עשב, ורצון בורא העולם לברוא אדם חכם מחוכם בעולמו ולצוותו נגיד על כל היצורים, ויטע שורש חכמה במוחו ונטע דעת בלבו, להבין ולהשכיל בכל אשר תחת השמש :

ואמנם מי ששכלו חד וחרף ויכול להחלץ משטף החיים הגשמיים, ולהתרומם במחשבתו מעל כל הקיים בעולמו, ולהשקיף מלמעלה על כל החיים של עולם התחתון, רואה את ענין החכמה המורכבה בגבר קרוץ מחומר, כאחת החידות התמהות, ונפשו תתעלף מרב החשק להבין סודה והיא רחוקה ממנו :

עוד יגדל מחזה הפלאות התהפכות השכל - הבלתי מוגדר במושגי הגוף ואין לו לא אורך ולא רוחב, לא ילדות ולא זקנה - לגשם אזרח, ובהיות האדם עולל, גם שכלו בבחינה זאת, וכאשר הילד הולך וגדל גם שכלו גדל עמו, ומה נפלאו דרכי החכמה, ומה נעלמו מסילות התבונה, אשר כוננו את בחיר היצורים - את האדם :

ט. כאשר זכה שכל האדם לראות אמתת מציאותו ית' מיד נכנס בו שמחת גיל אין קץ, ונשמתו נעימה עליו, והדמיון משלים עם השכל לחזות בנועם ד', וכל תענוגי בשרים חמקו עברו, ונפשו העדינה מתעטפת בקדושה וכאילו פירשה מגוף העכור ומשוממת בשמי שמים:

ובהעלות האדם בערכי קדש אלו, נגלה לפניו עולם חדש, כי אפשר לאדם בעולם הזה להיות כמלאך לרגעים, וליהנות מזיו הקדש, וכל תענוגי עולם הזה כאפס נגד ענג של דביקות האדם ליוצרו ית': הכח הטמיר הלזה הוא אחד מכחות הטמירים שנתן היוצר בנשמת האדם, וכח זה מעיד על קשר הגבר ליוצר כל היצורים, ואשר נברא לעבוד את בוראו ולדבקה בו:

י. אם כי כל בני אדם בסוג אחד ובמין אחד, בכל זאת לא ימצאו שני אנשים בשויון מוחלט, וכל איש הוא יחידי בין האישים, אין כשרון שכלו דומה לחברו, ואין מדות נפשו דומות לחברו, ותולדה מחויבת מזה שיש לפעמים יתרון איש על משנהו בערכים מופרזים, עד שנדמה שאין שניהן אחד בסוג ובמין:

ההבדל במדות הנפש לכאורה אינו ענין וקשר למדת חכמתם של האישים הנבדלים, ומדות משחתות לא יגרעו חכמת בעליהם, כי לחכמה צריך כשרון החכמה, שכל טוב, ולב מבין, ומה הפסד לקנין החכמה אם הוא איש אכזרי נטול מדת הרחמים, או אם הוא גבה רוח ורודף אחר הכבוד, וכיוצא בו מן המדות הזרות, אבל אין הדבר כן באמת, כי חדל אצילות הנפש ונועם המדות הוא חדל בקנין החכמה הנטועה הרגשות נעימות ביסוד החכמה:

יב. קו דק משתרע בין החכמה והסכלות, ולא יתן לאדם ליכנס להיכל החכמה, אך עין העדינות, ועליזת הנשמה, מוחקת את קו החוצץ כליל, ומסלת החכמה לפניו למישור, אבל האדם הנמשל לעיר פרא, אשר אסור בזיקי התאוה כיום הולדו, רדוף ממתקים, רעב תענוגים, רגזן תמידי, מלא גאווה, גם אם חונן בכשרון החכמה בתכונת נשמתו, ומנה אחת אפים הוכן לפניו על שלחן התבונה, לא תמצא ידו לעשות חיל בלימודים, כי מדות מגוונות ערלת לב ואטם המוח, סוגרות דלתי החכמה ונועלות שערי בינה, כי בסוד החכמה נימין דקין, שרירים עדינים, לא יראום עין בשר, רק עין עדינה של לב עדין:

החכם מכין לו צנורות בלבו ונפשו מהחכמה האצולה, אשר זרם החכמה זורם דרך צנורות אלו ללבו ונפשו, ולסגולת הזרם דרושה שמחה נפשית וחדות רוח, צמאון לחכמה ורעבון לבינה, אשר כל אלה יד הטובה של מדה הטובה הכינתם, יסדתם ותכוננתם:

ואמנם כל אלה הן הנה הטבעיות הערומות כפי שהטבעו בנפש הגבר הוקם על, ואשר ניתן לו כל כחות בעלי החיים שתחת השמש, ועליהם הפקד מפקד חכם, הוא השכל, אשר ראשו אחד מתערה במוחו של האדם וראשו השני בגנזי מרומים, לנהל את כל צבא המדות ולתקנם תיקון מישרים: ומה נכבד זה האיש אשר בעבודתו המתמדת עלתה בידו לקבוע רסן על פי מדות הגסות עדין לבלום, אין כעס ואין רוגז, אין שנאה ואין איבה, אין נקימה ואין נטירה, אין שאיפה אחר כבוד, ואין תאוה לשעשועי הבלים:

וכשם ששכלו של האציל נכון, ודעתו דעת אמת, כן הדמיון שלו מכריע תמיד את כף האמת, ואמתת מציאותו ית' מתקבלת על לבו, ללא היסוס, וללא פקפוק, כי לבו רואה תמיד ברקי נוגה למעלה מגדרי עולם, ובהכרת בוראו ית' ימצא פתרון החידה של העולם כולו אשר הדריכה מנוחתו ללא הפוגות:

א) אני מאמין בא"ש שהבורא ית"ש הוא מנהיג ובורא לכל הברואים והוא לבדו עווי"ע לכל המעשים :

ב) א"מ בא"ש שהבוית"ש הוא יחיד ואין יחידות כמוהו בשום פנים והוא לבדו אהה"ו :

ג) א"מ בא"ש שהבוית"ש אינו גוף ול"י משיגי הגוף ואין לו שום דמיון כלל :

ד) א"מ בא"ש שהבוית"ש הוא ראשון והוא אחרון :

שאלות :

- ⊞ קרא את סיפור הבריאה בבראשית (פרק א' + פרק ב') לאור התיאור המרגש של החזון איש בקטע זה. אילו הרגשות ומחשבות חדשות התעוררו בך בעקבות דברי החזון איש?
- ⊞ התבונן בגופך מכף רגל ועד ראש : ערוך היכרות עם האיברים השונים, חשוב על התפקוד שאתה עושה איתם במהלך היום ואמור תודה לקב"ה על קיומם.
- ⊞ נסה לדמיין מצב בו העולם קיים על כל יופיו, אך לך אין אפשרות לקום ולראות זאת. אלו מהמראות/ מהריחות/ מהקולות שפגשת בחיך היית מצטער מאד שלא תזכה לפגוש?
- ⊞ נסה לדמיין עולם ללא שפה המאפשרת לתקשר עם בני אדם נוספים. כתוב מכתב שהיית כותב לעצמך במקרה זה. מה הן התחושות והמחשבות שמלוות את הבדידות?
- ⊞ נסה לדמיין עולם בו כל בני האדם דומים בדיוק זה לזה. אלו מחשבות והרגשות מציאות כזו מעוררת בך?

ה' אדוננו מה אדיר שמך בכך הארץ: תהלים פרק ח

א) לְמַנְצֵחַ עַל הַגִּתִּית מְזֻמֹּר לְדָוִד : (ב) ה' אֲדַגְּנִינוּ מִה אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּנְהַ הוֹדָד עַל הַשָּׁמַיִם : (ג) מִפִּי עוֹלָלִים וַיִּנְקִים יְסֻדָּתָ עַל לְמַעַן צוֹרְרִיד לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם : (ד) כִּי אֶרְאֶה שְׁמִיד מַעֲשֵׂי אֲצַבְעֶתִיד יָרַח וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנְנֶתָה : (ה) מִה אֲנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ : (ו) וַתַּחֲסֶרְהוּ מַעַט מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תַּעֲטֶרְהוּ : (ז) תִּמְשִׁלְהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיד כֹּל שֵׁתָה תַּחַת רַגְלֵיו : (ח) צָנָה וְאֱלֹפִים כָּלָם וְגַם בְּהִמּוֹת שְׁדֵי : (ט) צַפּוֹר שְׁמַיִם וְדָגֵי הַיָּם עֲבַר אֶרְחוֹת יָמַי : (י) ה' אֲדַגְּנִינוּ מִה אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל הָאָרֶץ :

והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו: רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב הל' א-ב

האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה' אלהיך, ונאמר את ה' אלהיך תירא. והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי...

חכמת ד' בדברים הקטנים \ ריה"ל (כוזרי - מאמר שלישי אות יז)

ככה יחשב החסיד על תכן כל ברכה (מברכות התפלה) ויברר לעצמו מה כונתה ומה קשור בה כך יציר לעצמו בברכת יוצר המאורות את סדר העולם העליון ואת עצם גרמי השמים וגדל תועלתם

ויחשב כי עם היותם עצומים בעינינו מפאת התועלת הגדולה שאנו מוצאים בהם אינם אצל בוראם כי אם כקטן שברמשים ראה לדבר היות חכמת הבורא והנהגתו המתגלות ביצירת הנמלה והדבורה לא קטנות מחכמתו והנהגתו בשמש ובגלגלה כמו שאמרתי גדולה מזאת רשם ההשגחה והחכמה האלוהית דק יותר ונפלא יותר בנמלה ובדבורה אשר עם היותן קטנות כל כך נתנו להן כחות כאלה וכלים כאלה

כל אשר תקטן היצירה, יהיה כח החכמה נראה בה יותר: חובות הלבבות שער א - היחוד פרק ז

והשני מצד סימני החכמה הנראים בכל העולם הזה, עליונו ותחתונו, קפאיו וצמחיו ובעלי חיים אשר בו. וכאשר נשתכל בו יורנו כי כלו מחשבת חושב אחד ומלאכת בורא אחד. והוא, שאנו מוצאים אותו על מחלקותיו בשרשיו ויסודותיו, מתדמה בתולדותיו ושוה בחלקיו, ואותות חכמת הבורא יתעלה, הנראות בקטני היצירות וגדוליהן, מעידות, כי הם לבורא א' חכם. ואלו היה לעולם יותר מבורא אחד, היתה צורת החכמה מתחלפת בחלקי העולם ומשתנית בכלליו ובחלקיו. ועוד כי אנחנו מוצאים אותו, כי הוא צריך בקיומו ותקונו קצתו אל קצתו, ואין חלק ממנו נגמר אלא בחלק אחר, כצורך קשקשי השריון וחלקי המטה ואברי גוף האדם ושאר המחוברים קצתם אל קצתם בתקונם והשלמתם. הלא תראה צורך הירח והכוכבים אל אור השמש, וצורך הארץ אל השמים ואל המים, וצורך בעלי חיים קצתם אל קצתם, כי מקצת מיניהם אוכל מקצתם, כדורס מן העופות והדגים וחיות השדה, וצורך האדם אל הכל, ותקנת הכל באדם, וצורך הארצות והפלכים והחכמות והמלאכות קצתם אל קצתם. והחכמה נראית בקטני היצירות וגדוליהם, כי כח החכמה הנראית ביצירת הפיל, לפי גודל גופו, איננו יותר נפלא מכח החכמה הנראית ביצירת הנמלה, לפי קטנותה. אך כל אשר תקטן היצירה, יהיה כח החכמה והיכולת נראה בה יותר, ותקון הבורא יותר נפלא ונראה ממנה וזה יורה, כי כולם מחשבות חושב אחד ובורא אחד, מפני שהם מתדמים ושום ונכונים להשלמת סדר העולם והעמדתו כלו בכל חלקיו. ואלו היה לו יותר מבורא אחד, היתה צורת החכמה מתחלפת בקצת חלקיו, ולא היה צריך קצתו אל קצתו. ומפני שהוא חלוק בשרשיו ויסודותיו, שוה בתולדותיו ומחברותיו, תראה כי מחדשו ומחברו ומנהיגו וחושבו אחד. ואמר הפילוסוף: אין במה שברא האלהים יותר נפלא ממה שברא, ורצה לומר, כי החכמה בקטן ובגדול מחלקי העולם מתדמה ושוה, כמו שאמר דוד עליו השלום בספרו מיני עניני העולם ותכונת ישובו: מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנייך, ואמר מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך.

הכרה שניה: התבוננות בהתקדמות העולם

מדע ההיסטוריה נתפס כמדע מעניין מאוד כדי למלא את הסקרנות, אבל אין בו תועלת מעשית (יש אומרים שצריך להפיק לקחים מהעבר – אבל הרבה היסטוריונים קובעים שההיסטוריה אינה חוזרת על עצמה...).

אם כך: מה שהיה היה – ומה הוא יועיל לעתיד?

דווקא תורת ישראל מחזקת מאוד את הערך של לימוד העבר: "זֶכֶר עוֹלָם בְּיָנוּ שְׁנוֹת דוֹר וְדוֹר שְׁאֵל אֲבִיךָ וַיַּגִּדְךָ זְקֵנֶיךָ וַיֹּאמְרוּ לְךָ" (דברים לב; ז)

מי שעבורו ההיסטוריה אינה מקרית, מי שרואה ריבון עולם שמנהל את עולמו בבחינת "סוף מעשה במחשבה תחילה" יודע ללמוד מההיסטוריה את דרכי ד'. אכן גם זר שיתבונן בהיסטוריה של עמ"י יראה שהוא שונה מכל עם. דרכי עם ד' בהיסטוריה הם בבחינת חריג משונה – כמו

שהנס החורג מחוקי הטבע מעיד על שלטון ד' בטבע. כך עם ישראל החורג מחוקי ההיסטוריה מעיד על שלטון ד' בהיסטוריה.

הודיעו בעמים עלילותיו: תהילים קה

(א) הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו: (ב) שירו לו זמרו לו שישו בְּכָל נְפִלְאוֹתָיו: (ג) הַתְּהַלְלוּ בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ יִשְׁמַח לְבַב מְבַקְשֵׁי ה': (ד) דְּרָשׁוּ ה' וְעִזּוּ בְּקִשׁוֹ פְּנֵי תַמִּיד: (ה) זְכְרוּ נְפִלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מִפְתֵּי וּמִשְׁפְּטֵי פִּי: (ו) זָרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו: (ז) הוֹא ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: (ח) זְכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צְנֹה לְאֶלֶף דֹּר: (ט) אֲשֶׁר כָּרַת אֶת אֲבָרָהֶם וּשְׂבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק: (י) וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: (יא) לֵאמֹר לְךָ אֶתְּן אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן חֵבֶל נְחֻלְתְּכֶם: (יב) בְּהִיוֹתָם מֵתֵי מִסְפָּר כְּמַעֲט וְגָרִים בָּה: (יג) וַיִּתְהַלְכוּ מִגֹּי אֶל גֹּי מִמְּמַלְכָה אֶל עַם אֲחֵר: (יד) לֹא הִנִּיחַ אֲדָם לְעַשְׂקָם וַיִּזְכַּח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: ... (מב) כִּי זָכַר אֶת דְּבַר קִדְשׁוֹ אֶת אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ: (מג) וַיִּוצֵא עִמּוֹ בְּשָׁשׂוֹן בְּרָנָה אֶת בְּחִירָיו: (מד) וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גֹּיִם וַעֲמַל לְאֲמִים יִירָשׁוּ: (מה) בְּעָבוֹר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ הִלְלוּ יְה: :

אלוקי ההיסטוריה: סמ"ג, מצווה א

המצווה הראשונה להאמין כי אותו שנתן לנו את התורה בהר סיני על ידי משה רבינו הוא ה' אלוקים שהוציאנו ממצרים, וזהו מה שאמר בשעה שנתן את התורה: "אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים.

הסתוריה \ הרב זאב סולטנוביץ'

בשתי דרכים ניתן לכתוב את השם היסטוריה. הדרך האחת המקובלת והידועה היא 'היסטוריה'. הרב קוק זצ"ל היה כותב 'הסתוריה', כפי שנהגו רבים בתקופתו. כאשר ערכו את כתבי הרב מחדש היו שהציעו לבנו הרב צבי-יהודה לתקן לכתוב המקובל 'היסטוריה'. אך הרב צבי-יהודה לא הסכים, מפני שהרב זצ"ל היה דורש את המילה במובן של 'הסת-י-ה'. הסתוריה שבה מסותרת ההשגחה האלוקית, יד ה' ופעולתו. הרב קוק העניק משמעות לכתוב המסויים הזה של המילה הלא-עברית. מילים 'לא עבריות' רבות קבלו משמעות עברית. למשל, טבריה - טבורה של ארץ ישראל, למרות שנקראה על שמו של הקיסר טיבריוס. אם ניתנה משמעות עברית מיוחדת למילה לועזית, סימן הוא שלא בכדי השתרשה מילה זו בשפות שונות וגם אצלנו, כנראה יש בה תוכן מיוחד.

המבט ההיסטורי הוא נחלת התרבות היהודית. רבים מן החוקרים הבדילו בין התפישה היהודית התרבותית לבין התפישה היוונית, מפני שאלו הן שתי התרבויות שהטביעו את חותמן העמוק גם על התרבות החדשה. על היוונים אמרו שהם 'תרבות של טבע', ואילו היהודים הם 'תרבות של היסטוריה'. התנ"ך כתוב בסדר היסטורי מסויים. התנ"ך איננו ספר עצות וחכמה בלבד, למרות שיש בו גם לא מעט מאלה, והוא כתוב בעיקרו בסדר היסטורי. לעומת זאת לפילוסופיה היוונית אין זיקה להתרחשות ההיסטורית. תפישת העולם היהודית היא תפישת עולם היסטורית, ולא בכדי כבר אצל חכמים תפישת זו ברורה מאוד.

בקיזור נמרץ אמרו חז"ל (סנהדרין צז.).: ששת אלפים שנה עומד העולם. יש בו שלושה שלבים: אלפיים תורה, אלפיים תורה ואלפיים משיח. נלקח כאן פרק זמן משמעותי בשביל האדם - ששת אלפים שנה, וחולק לשלוש תקופות. החלוקה איננה טכנית. בלימודי ההיסטוריה בימינו נהוג לחלק את התקופות לזמן העתיק, לימי הביניים והזמן החדש. זו חלוקה טכנית, אין בה הגדרת

התקופה. חז"ל חילקו חלוקה משמעותית לפי הענין המרכזי שאפיין את התקופה: תוהו, תורה ומשיח. שלושה מושגים שונים, שכל אחד מביא איתו ענין חדש לעולם...

שאלות:

- ↩ מה מתחבא מאחורי "שגיאת הכתיב" בה כתב הרב קוק את המילה היסטוריה?
- ↩ מה זו השגחה פרטית?
- ↩ חשוב על ההיסטוריה האישית שלך: אלו נקודות אתה יכול לראות בהן היום השגחה פרטית? חשוב על ההיסטוריה הלאומית שלנו: אלו נקודות אתה מצליח להרגיש אותן כהשגחה פרטית של הסתר יה?
- ↩ נסה להשגיח על מישהו כמה דקות. מה הרגשת? מה הרגיש הוא?
- ↩ דמיין עולם בו הקב"ה פועל לא בהסתר אלא בגלוי ממש. אלו מחשבות והרגשות מתעוררות בך לתמונה זו? מה היתרונות ומה החסרונות של עולם כזה?

קשיי הפגישה: הכפירה בה' – מי שאינו מכיר בה

אנחנו מבקשים לפגוש את אלוקים – הוא נוכח כאן בתפילה ובלימוד, בנס ובאסון. אבל מצד שני הוא כנראה די נעלם – עובדה שרבים כל כך מתעלמים ממנו. לא זו בלבד שאינם מבקשים את המפגש אתו הם כלל לא מכבדים את דרכו ואת רצונו.

כולנו מכירים את העולם הסובב אותנו, לכולנו יש מכרים, קרובי משפחה או ידידים שאינם שומרי מצוות. מעטים מהם גם אינם מאמינים בה', אינם מעוניינים להיפגש עימו. ביחידה זו ננסה לעמוד על השאלה, מה מניעי הכפירה, כיצד בעם ישראל יש אנשים שאינם חשים את ה' ומה מביא אדם לכך שלא ירצה להיפגש עם ה'. אנו נדון גם בשאלה, מה אנו יכולים לעשות מול תופעה זו, מה אנו יכולים לשפר על מנת שהדברים ישתנו.

מקורות חובה בפרק זה הם: רס"ג אמונות ודעות, יומא פ"ז, הרב קוק אדר היקר

מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:

1. מקור אחד נוסף מתוך המקורות העוסקים בגורמי הכפירה

2. שני מקורות נוספים מתוך המקורות העוסקים בהתמודדות עם כפירה

ונדחת: דברים ד

(יט) וְכַן תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְּׁמַיְמָה וְרֵאִיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הַיָּרֵחַ וְאֶת הַכּוֹכָבִים כֹּל צָבָא הַשְּׁמַיִם וְנִדְחָתָ וְהַשְּׁתַּחֲוִיתָ לָהֶם וְעִבַדְתָּם אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים תִּחַת כָּל הַשְּׁמַיִם :

מה הם הגורמים לכפירה? רס"ג ספר אמונות ודעות הקדמה

ואסמיק לדברים אלה מה שעלה בדעתי בסבות, אשר הפילו בכפירה ובכזב וברוח מהאמנת האותות והעיון באמונות, כי אני רואה מהם שמונה, הם נמצאות הרבה.

1. תחלתם כובד הטורח על טבע בני אדם, וכאשר ירגיש הטבע בענין שבא עליו לחזק אותו ולאמצו בראיה ומשתמש בה בענין התורה הוא בורח ומפחד מזה. ובעבור זה אתה רואה הרבה בני אדם אומרים: האמת כבדה. ומהם אומרים: האמת מרה. והם רוצים בחירות ובורחים ממנה, ועליהם אמר הכתוב (יחזקאל י"א ט"ו) רחקו מעל י"י לנו היא נתנה הארץ למורשה. ולא הבינו הפתאים כי אם ילכו לרצון הטבע בברחם מהעמל והיגיעה ישארו רעבים ונענים בבטול הזרע והבנין.

2. והשנית הסכלות הגוברת על רבים מהם והוא מדבר בלשון האולת וחושב בלבו העצלה ואומר מבלי מחשב, אין דבר, וכן במצפוננו. ובאלה הוא אומר (הושע י"ג) כי עתה יאמרו אין מלך לנו כי לא יראנו את י"י והמלך מה יעשה לנו. ואינם חושבים כי כאשר הם מדברים בקצת האולתות האל והגבוהות ימותו ויאבדו.

3. והשלישית נטות האדם למלאות תאוותיו במאכל ומשתה, ומשגל, ובקנין, והוא ממהר לעשות זה בזריזות בלי מחשבה, ובהם אומר הכתוב (תהלים נ"ג ב') אמר נבל בלבו אין אלהים וגו'. ולא חשב כי כאשר יעשה זה בחליו ובבריאותו ויאכל כל מה שיתאוה, וישגל כל אשר ימצא, ימות ויאבד.

4. והרביעית הקיצה בעיון ומיעוט התישבות בעת השמע והמחשב ומספיק לו המזער ויאמר כבר עינתי ולא יצא לי כי אם זה, ובהם אמר הכתוב (משלי י"ב כ"ז) לא יחרוך רמיה צידו וגו'. ופירושו רמיה הקץ לא יגיע לחפצו, ולא ידעו כי אם ינהגו בזה בענין תאותם לא תשלם להם.

5. והחמישית עזות וגאונה שגוברים על האדם, ולא יודה כי יש חכמה נעלמת ממנו ולא מדע עמד לפניו, ובהם אמר הכתוב (תהלי' י' ד') רשע בגובה אפו בל ידרוש וגו', ולא הרגיש כי הטענה הזאת לא תועילהו בעשות טבעת ולא בכתיבת אות.

6. והששית מלה שישמענה האדם בשם אחד מן המכחישים והגיעה אל לבו ותמחצהו ויעמוד כל ימיו במחצו, ובו אומר (משלי י"ח ח') דברי נרגן כמתלהמים וגו', ולא חשב כי אם לא יגן על עצמו מהחוס והקור יביאוהו אל המות.

7. והשביעית ראיה חלושה שמע אותה מאחד מן המיחדים והוא חושב כי הכל הוא כן ויהיו משחקים עליהם ומלעיבים בם, ולא העלה במחשבתו כי סוחר הבגדים היקרים אם איננו בקי בקפולם לא יפחית זה הבגדים מאומה.

8. והשמינית אדם שיש בינו ובין קצת המיחדים שנאה ומביאו זה עוד לשנוא אלהיו, ובהם הוא אומר (תהלי' קי"ט קל"ט) צמתתני קנאתי כי שכחו דבריך צרי, ולא ידע הכסיל ששונאו לא יוכל להגיע ממנו מה שהגיע הוא מעצמו, כי אין ביכולת משנאו להתמיד עליו הענוי המכאיב עדי עד.

אך מי שהיה מנהגו חלוף הדעות, כאשר חשב בפסוקים מהמקרא, וראה בהם מה שהרחיקו או שהתפלל לאלהיו ולא ענהו ושאל ממנו ולא נתן לו. או שראה רשעים שלא נקם מהם. או שהיה תמה איך תעמוד לכופרים מלכות, או שראה המות אוסף את הבריות וכולל אותם, או שענין האחדות והנפש וענין הגמול והעונש לא עלה בשכלו. אלה כלם והדומה להם אני עתיד לזכור כל אי מהם במאמר אשר הוא ממנו, ובשער הראוי לו, ואדבר עליו כפי היכולת, ואקוה שאגיע בו אל תקות המנהגים בזה בע"ה.

שאלות:

- ↔ קרא את כל סיבות הכפירה שמונה רס"ג. חלק אותן לקבוצות שונות.
- ↔ חשוב על הרגעים בהם עולה בך הרהור כפירה או חטא: מה מהסיבות שכותב רס"ג מתאימה למניעים שלך לחטוא?
- ↔ האם יש לך מניעים נוספים שלא ציין רס"ג שחי לפני אלף שנה? במידה וכן: נסח אותם בסגנון לשונו של רס"ג.
- ↔ קרא שוב את רשימת המניעים לחטא ותן לכל מניע כוח עזר שיוכל לעזור לאדם להתגבר על המניע הספציפי לחטוא ולכפור.
- ↔ דמיין בן אדם וחברה אנושית בה כלל לא יכולים להיות המניעים שמזכיר רס"ג לחטא. איזה בן אדם ואיזו חברה נוצרה בדמיונדך? האם היית רוצה לחיות באופן כזה? מה הצד החיובי שיש בכל אחת מהסיבות שמזכיר הרס"ג?

נציגי הדת גורמים לכפירה: תלמוד בבלי מסכת יומא דף פו עמוד א

"היכי דמי חילול השם? אמר רב: כגון אנא. אי שקילנא בישראל מטבחה ולא יהיבנא דמי לאלתר. אמר אביי: לא שנו אלא באתרא דלא תבעי, אבל באתרא דתבעי - לית לן בה. אמר רבינא: ומתא מחסיא אתרא דתבעי הוא. אביי כדשקיל בישראל מתרי שותפי יהיב זוזא להאי וזוזא להאי, והדר מקרב להו גבי הדדי, ועביד חושבנא. רבי יוחנן אמר: כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין. יצחק דבי רבי ינאי אמר: כל שחביריו מתביישין מחמת שמועתו (היינו חילול השם) (מסורת הש"ס): [היכי דמי] אמר רב נחמן בר יצחק: כגון דקא אמרי אינשי שרא ליה מריה

לפליניא. אביי אמר: כדתניא, (דברים ו) ואהבת את ה' אלהיך - שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו? - אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה. אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמדו תורה - ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר (ישעיהו מט) ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו? - אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה - ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו! ועליו הכתוב אומר (יחזקאל לו) באמר להם עם ה' אלה ומארצו יצאו".

שאלות:

- ⊞ מה פירוש הביטוי "חילול" ה"י"? האם לאדם יש אפשרות לחלל את שמו של הקב"ה?
- ⊞ קרא ודמיין בראשך את כל הדוגמאות שנותנים האמוראים למעשה הגורם לחילול ה'. איזו דוגמא מדברת על ליבך?
- ⊞ כתוב מהו המרחב בו מצוי הקב"ה על פי כל אחת מהדוגמאות: שוק/ בית כנסת/בית מדרש/ שיחת רעים וכו'. תן דוגמא הקשורה להתנהגות שלך היום במאה העשרים ואחת בכל אחד מהרחבים שאליהם מתייחסים האמוראים: כיצד התנהגותך יכולה לחלל שם שמיים וכיצד התנהגותך יכולה לקדש שם שמיים?
- ⊞ כתוב איזו דוגמא היית נותן אתה מחיידך, לו גם אתה היית אמורא שמתבקש להסביר מהו חילול ה'?
- ⊞ מה יכול לסייע לך לקדש שם שמיים ופחות לחלל את שמו של הקב"ה?

הסיבות לכפירה והדרכים לתיקונה \ הרב קוק (אדר היקר לו)

כל סכסוכי הדעות שבמין האנושי, בכל עם ולשון, בפרט, ובישראל בפרטי פרטות, עומדים ביסודם רק על הבסיס המוסרי. הכל יודעים שהחכמה והכשרון הם מתייחסים אל היכולת, לחזק ולהאדיר את היכולת השכלי או את היכולת המעשי של האדם. המוסר אמנם עומד הוא לתקן את הרצון האנושי שיחפוץ בטוב, והנה אם יגדל היכולת האנושי על אחת שבע, אם רצונו הטוב לא יתפתח, ע"פ ההדרכה של המוסר השלם, אז הלא רבוי הכחות יועילו רק להותו. האהבה העצמית, כשמתגברת למעלה ממדת היושר, באבדן המוסר ואותה האהבה בעצמה. מאין לה מעמד הגון בחיים הרוחניים והנצחיים, היא משתפלת והולכת, לחפצים גסים וכעורים, היא מוכרחת להכביד את חיי האדם בכללו באותה המדה שיכלתו יגדל, ולהפך עם המוסר הטוב, המביא אצילות הנפש רוממות קדושה ואהבת הבריות, יכול הוא האדם לסדר גם את אותם הכחות המועטים הנמצאים ביכלתו הדל, באופן המביא טובה וברכה רבה לו ולעולם. אמת הדבר, שהטובה הכוללת והשלמה ודאי תבא דוקא מהתחברות השלמה של מילוי שני הכחות היכולת והרצון בתכלית טובם, ובהתחברם יחד והיו לאחדים ככל הכחות המתגלים לעינינו במרחב הבריאה, שהם מתאחדים במקורם, וכל אשר יוסיף האדם דעת כן יכיר ביותר אחדותם של הכחות המתגלים בסגנונים שונים. "אי בעו צדיקי ברו עלמא". זאת היא השקפה היותר אדירה לאחדות השלמת היכולת והרצון, בתכלית הגודל בשכלול האדם. אבל הכח הגובר בכל הדרך המתמדת של התפתחות

ועליית האדם ממדרגה למדרגה, מדור לדור ומתקופה לתקופה עד סוף כל הזרות, למרות הנסיגות הנמצאות בינתיים, הוא כח המוסר והצדק [הרצון] שהוא יקיים ויפתח גם את החכמה והכשרון [היכולת], "על עמוד אחד העולם עומד וצדיק שמו".

ע"כ התקוממות הכפירה, כשקמה בעולם בכללו, ונשתרבה אח"כ בתור מחלה בלתי טבעית בישראל, לא היתה יכולה למצוא מעמד, אם לא ע"י החסות של איזו זכויות מוסריות, שאין להן מקום כי-אם ע"י מגרעות ורפיונות מקריות שבנושאי הדעות החיוביות, והם הקימו איזה בסיס ג"כ להכפירה הבאה בתביעות מדעיות. שתיהן יחד מתפרנסות רק משטחיות ההבנה המדעית והמוסרית, ורק ברבות הימים, ונתרחבו הדברים, נתהפכה הספרות הכפרנית כאילו יכולה היא להיות ג"כ ספרות מדעית, מה שאין לה מקום לזה לפי תכונתה, שאיננה עם כל פשוט טלפיה כי-אם ספרות מוסרית של פנטסיה מקולקלת. מעולם לא עלה על לב גדולי המחשבה שבמין האנושי, אפילו מהנמנים על הכופרים כאפיקור היוני בעצמו והדומים לו, לחשוב שהם יכולים לצאת בזיון מדעי על הכרת האלהות מצד עצמה, כי-אם על "דעת אלהים בארץ" דהיינו על ההשפעה המוסרית שהלמודים האלהיים משפיעים, שהיתה לדעתם לרעה למין האנושי ולמועקה להסתפחות המוסרית והטבעית שלו ; וזה איננו רחוק מן האמת, ביחש לרוב האומות, שאין דעת אלהותם הכחה והרפה ראוי להיות יסוד היותם וקיומם, ואיננו להם טבע קיים ונושא לאומי. אבל לא כאלה חלק יעקב. אם אנו מוצאים מגרעות, בחיינו, שנדמה לנו שבאו ע"י השפעת התורה, בדרך ישר או מסובב, אנו יכולים מיד להגיע להידיעה הברורה, שהדבר תלוי רק באיזו הבנה משובשת מצדנו בתורה, או בסיבה מקרית, שלפעמים הביא המצב להכנס באיזה חסרון כדי להנצל מחסרון יותר גדול ומהרס, שהיה צפוי לבוא מבלעדיו ; שבשעה שלא נמצאת באומה ההתגבהות להריסה ולשליטה, המחרבת את כל יסוד קיומה החמרי והרוחני, נקל הדבר מאד לתקן שימעטו הכרחים כמו אלה, מדור לדור, והדברים מתישרים מאליהם במנוחה ובקדושה. עכ"פ הכפירה המוסרית היא לעולם היסוד לבנין הכפירה המתדמה למדעית, שאין לה כל יסוד מצד עצמה. ע"כ כל מה שישפרו מחזיקי תורה ובעלי אמונה יותר את מעשיהם ומדותיהם, כן תתמעט הכפירה המוסרית בטבע, וכפי ירידתה כן תרד תולדתה המדעית "ועולתה תקפץ פיה", "ונשגב ד' לבדו ביום ההוא".

ולוא השנאה שהולידה ההנהגה הרעה של הקתוליות, למשל, שהתפארה באמונה באלהות ובקדושת כתבי הקדש, בהנהגתה המוסרית הרעה בלבבות, בעלי תרבות חפשים רבים, וכן יתר האמונות המקדשות את כתבי-הקודש בהנהגותיהן הרעות ביחש להמוסר האנושי בשם האמונה, לא היה עולה על הדעת כלל להונות את האמונה ע"י השיטות החדשות, לא העוברות, לא ההוות ולא העתידות...

זהו מעט מהרבה ממה שנוגע להכפירה הכללית, שהפגיעה אפילו את אוה"ע מצד יחוסם לכתבי הקודש, וקל-וחומר שלא היה מקום לשום כפירה למצוא מקום בישראל. לא-מבעי כפירה מעשית, לעבור על דברי תורה ודברי סופרים ולפרוץ גדרות עולם, בעזיבת מורשת אבות, שאין זה מן המוסר כלל, ואין הדבר תלוי דוקא בדעות נאצלות.

אי אפשר שתמצא בכלל האנושיות כפירה בכלל במציאות המוסר והצדק, וכ"ז שהאדם מוצא, שלהאמין שטוב לא יהיה לרשע המקלה אביו ואמו, נבל ושופך דם, הוא דבר נאה ומתקבל, מפני שהוא מתאים להמוסר הטבעי הקשור בטבע יושר האדם, כן מוכרח הוא כל אדם להסכים. מצד

מבט שכלי, שכל ההנהגה שמביאה באחרית הימים שואה ומעוט כח לאומה שלמה, בין מעוט כח חמרי, בין מעוט כח רוחני, וכן זלזול כבודה בכלל, כשהיא יוצאת מבניה של האומה עצמם, שראוי הדבר להחשב לרמיסת מוסר, וגזל משפט, וזלזול האמונה בישראל מביא זלזול המצות המעשיות, וזלזולי המעשים מוציאים את הדורות הבאים מן הכלל, א"כ הם ממעטים את כח האומה ומיבשים את לשדה, וקוצר הראות שלא להשקיף על המבט התולדתי של האומה, העבר והעתיד, הוא שגרם אותה להתנוודדות הידועה ברוחם של כמה אנשים שהיו בני מוסר ותרבות, אמנם רצו להשען על בינתם, והיא לעולם קצרה, לעומת מדתה של תורה, הארוכה מני ארץ ורחבה מני ים... וכמה עניות הדעת יש במי שלא יוכל להתרומם לראות בימינו אלה את הרקבובית שבדעות החלושות שמזה המין, שעודן מתהלכות כצלמי בלהות, להטיל אימה על מוגי-הלב שבצעירינו, בעזרתם של איזה סופרים שבויי ההרגל, שאינם מכירים את עצמם יפה ואינם מבחינים את הסתירה הגלויה שבדעותיהם עצמם, בהיותם שואפים לתחיית האומה, ועכ"ז עודם מתאמצים לעשות סניגורין לדעות מקולקלות שכבר אבדו אה ערכן, רק מפני שקשתה עליהם, לפי דמיונם, התשובה המעשית, מה שהיא באמת קלה מאד "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו".

אמנם מדה יתירה של כבוד ביחש הדת צריכה להיות נהוגה בישראל מצד הלאומיות, אפילו מצד המבט היותר נמוך, מפני שהיא האומה האחת שנשאה עליה בכלליותה, עכ"פ תחלה מכל עם ולשון בעולם, את דגל אחדות השם יתברך, שהשפיע בכל אופן פעולות היסטוריות רבות עלילה בעולם, שהראתה בזה עכ"פ כח חיים חזק והשפעה גדולה. וההשפעה שהשפיעה בזה כנסת ישראל על הדת החיובית בכללה, כשנבא לכלל חשבון מסולק מכל נטיה, נמצא שמצדנו היתה לעולם מדת הטוב שבהשפעה זו מרובה הרבה, ואם אותם שקשים להם לישראל כספחת קלקלו, מבלי דעת איך ליהנות מאותם קרני האורה שחדרו לעיניהם משמשה של תורה, אין אחריותם עלינו, אנחנו בצדק קוראים את שמנו על הטובה ולא על הרעה. ע"כ צריכה היא ביותר יכנסת ישראל להקפיד על יחוסה הדתי, שהוא המבליט יותר את פעולתה ההיסטורית בתוכה וחוצה לה.

אלה וכיוצא באלה הם הדברים היותר שפלים יבשים וצנומים, שהם היו ראויים להיות נתפסים בלב כל איש מוסרי להמנע על ידי זה מפריקת עול תורה ומצוות, וכיון שהיה המצב המעשי עומד על כנו היה רגש היהדות חי, וממילא היה נותן את פריו עם ידיעת התורה כל אחד ואחד לפי מעלתו, ג"כ להכרה העליונה של האמתיות הנאצלות, שמביאות ליראת ה' טהורה, לאהבתו, ולאמונה שלמה.

דברים כאלה וכיוצא באלה ראויים הם לעלות על לב כל מבין דבר, כהשקפה הראשונה, ולא היה מקום כלל למציאות הכפירה השרלטנית שתתפשט בעולם, ושתתחזק ע"י המאורעות הללו. אמנם היא באה בטענות מוסריות מצד הנהגה בלתי-נאותה שראתה מאיזה מבעלי תורה ואמונה, שחוללו לדעתם של אלה הטוענים של הכפירה רפיון ידים וכשלון רוח בכלל האומה, ויבקשו למטרתם סמוכות מדעיות של תוהו. ורבים מאד הם ובאינם יכולים בעצמם להבין את הסבה הפסיכית האמתית, המביאתם לירידה זו של מאסה של תורה, "שכרו ולא יין נעו ולא שכר" "שגו ברואה פקו פליליה". אמנם הגרם היסודי לכל המהומה, המביאה רעה לעולם בדעות רעות, הוא חטא חלול השם, ולעומתו גדול הוא כח של קדוש שם שמים היוצא מ"תלמיד-חכם שמשאו ומתנו

בשוק נאה ודבורו בנחת עם הבריות שעליו הכתוב אומר: ויאמר אלי עבדי אתה ישראל אשר כך אתפאר".

כי רק ההנהגה הטובה המוסרית במעשים טובים ובמדות טובות, היוצאת מבעלי תורה צדיקים ויראי ד', היא הערובה היותר נכונה לסלק את היסוד המוטעה של הכפירה המוסרית. וכשהיא מסתלקת מתגלה הרפיון של הכפירה המדעית, ועול הברזל הדמיוני, של השליכה, המחליש כחם של ישראל, נשבר מאליו, וממילא חוזרת האורה האלהית להאיר בנפשות, והכחות הלאומיים הולכים ומתאחדים, וברכת החיים והשלום מתקרבת לבא על ישראל.

שאלות:

- ← מה הגורם המרכזי לכפירה שמזכיר הרב קוק?
- ← כתוב דו שיח בינך לבין אדם הכופר בקיומו של הקב"ה: נתח את הדברים של האדם הכופר על פי דברי הרב קוק בקטע זה.
- ← כיצד ניתן לתקן את יסודות הכפירה בהנחה שהקלקול נמצא במקום עליו מצביע הרב קוק?

מדוע כפר אלישע בן אבויה: תלמוד ירושלמי מסכת חגיגה פרק ב דף עז טור ב/ה"א

פעם אחת היה (אלישע בן אבויה) יושב ושונה בבקעת גיניסר וראה אדם אחד עלה לראש הדקל ונטל אם על הבני' וירד משם בשלום למחר ראה אדם אחר שעלה לראש הדקל ונטל את הבנים ושילח את האם וירד משם והכישו נחש ומת אמר כתיב שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים איכן היא טובתו של זה איכן היא אריכות ימיו של זה?

הנטייה כלפי התאוות: מורה נבוכים ח"ב פרק כג

" כל זמן שהאדם מוצא את עצמו... נוטה כלפי התאוה והתענוגות, או מעדיף את הרגזנות, הכעס והפעלת הכח הכעסני ושחרור רסנו, הרי תמיד יטעה וייכשל בכל אשר ילך, מפני שיחפש השקפות אשר יסייעוהו למה שטבעו נוטה אליו".

יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום: תלמוד בבלי, קידושין ל ע"ב

"ת"ר קשה יצה"ר שאפילו יוצרו קוראו רע, שנאמר: כי יצר לב האדם רע מנעוריו. אמר רבי יצחק יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום, שנאמר: רק רע כל היום. ואמר ר"ש בן לוי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו, שנאמר: צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, שנאמר: אלוהים לא יעזבנו בידו".

מעגל שני מיחיד לציבור בפגישת ה'

הקדמה

אנו פוגשים את ה' פעמים רבות בציבור: בתפילה במניין, בלימוד תורה בחברותא או בבית מדרש הומה. לעיתים אנו נפגשים עימו באירועים: בחתונות, בברית מילה, או להבדיל בהלוויה. מן הסתם שאלת את עצמך, לא פעם: הרי עבודת ד' שלי היא עניין אישי, לשם מה אני צריך מעגלים נוספים? מה המקום של תפילה בציבור ושל חיים רוחניים בקבוצה? מה מקומם של חברותא, משפחה מניין והקהילה כולה בעולמי. אנו מזמינים אותך לדון איתנו בפרק זה במפגשים השונים בהם אנו פוגשים את ה' ברבים: נעסוק במספר מעגלים של מפגש עם ה': פגישה עם ה' בזוג, במשפחה, בחבורה ובמניין.

מעבר בין יחיד לציבור

בוודאי שמת לב שכאשר אתה לומד, נמצא או מדבר עם חבר טוב, תחושתך שונה מאד מההימצאות לבד. גם מעבר לתחושה, יש הבדלים משמעותיים בין היחיד למספר אנשים. בין אנשים נוצר משהו שלא יכול להיווצר כשאנחנו לבד, נוצר שיתוף מיוחד שיכול להיות לטובה ויכול חלילה, אף להיות לרעה. בשלב זה נלמד מקורות הטוענים שההבדל בין אדם בודד לבין מספר אנשים אינו רק כמותי, הוא איכותי. המקורות משקפים הבדלים שונים, ניתן להתבונן בהם ולמצוא פנים שונות להימצאות יחד ולפגישה עם ה' יחד. המקורות דנים בהבדל בין יחיד לציבור, בתשובה, ברכה, ועבודת ה' יחד. בהמשך מובאים מקורות העוסקים בפרישה מן הציבור והשלכותיה על היחיד. לכל נושא יש עוד מקורות רבים, אנו הבאנו מספר מקורות שחשנו שהם יכולים להיות משמעותיים. אנא התבונן בהם וראה כיצד והיכן אתה יכול ליישם בחיך.

מקורות חובה בפרק זה הם: דרשות בית ישי, חובת הלבבות, דעת זקני על ויקרא, רמב"ם הלכות תשובה ופירוש יד פשוטה, ברכות דף ו ע"א, משנה ברכות פ"ז מ"ג
מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:
1. מקור נוסף העוסק בפרישה מהציבור
2. שני מקורות נוספים העוסקים בשכינה וזימון

ההבדל בין יחיד לציבור: סיפרא פרשת בחוקותי פרשה א, ד

ורדפו מכם חמישה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו. מכם מן החלשים שבכם ולא מן הגבורים שבכם. ומאה מכם רבבה ירדפו. וכי כך הוא החשבון והלא לא היה צ"ל אלא מאה מכם שני אלפים ירדפו. אלא אין דומה המרובים העושים את התורה למעוטים העושים את התורה.

שלושה סוגי שלום: דרשות בית-ישי, סימן יא

והנה בפרק הרואה (נו' ב') שלוש שלומות הם: נהר, ציפור וקדירה. וביארנו במקום אחר שהם שלוש מעלות בשלום, זו למעלה מזו. ויבואר בשם "הרשב"ץ, שיש הרכבה שכנית, ויש הרכבה מזגית.

והנה שלום של ציפורים אינו אלא חיבור שכני גרידא. שהציפורים מתארגנות לנסיעה משותפת בנדודיהן. מה שאין כן שלום של נהר הוא דרגה גבוה יותר, שהוא חיבור מיזגי, שכל טיפה וטיפה של הגשמים מתמזגת לפלגים ויובלים עד שמתהווה מהם נהר גדול. אבל עדיין ישנה דרגה גבוה יותר של שלום. והוא שלום של קדרה. כי הנהר הוא הומוגני מה שאין כן קדרה, התבשיל שבה מורכב הוא מחומרים ותבלינים שונים ומנוגדים, והם עושים שלום ביניהם להיות כל אחד מהם תורם את חלקו, וכך יוצא תבשיל טוב ומבוסס.

נמצא שלומה של ירושלים שהוא היתכללות הדעות השונות הוא שלום של קדרה, שהיא המעלה העליונה של שלום. ועל זה נאמר "וכול בניך לימודי ה', ורב שלום בניך". ואמרו רז"ל "ואל תקרא בניך אלא בוניך" שא"א לבניך בלא שיתוף בעלי אומנויות שונות שכל אחד תורם את חלקו. שאלות:

⊞ דמיון או צייר את שלושת המשלים שנותם הבית ישי על שלושת סוגי השלום הקיימים. מה הכוח המחבר בכל אחד מהציורים? חשוב על קשרים שיש לך עם בני אדם שונים וקטלג אותם בהתאמה לכל אחד מהציורים.

⊞ מה היתרונות ומה החסרונות בכל אחד מסוגי השלום שמתאר הבית ישי?

⊞ חשוב על העולם החברתי שלך: כיצד ניתן לשכלל אותו לקראת השלום מהסוג הגבוה ביותר?

⊞ כתוב את המילה "שלום" ואת האסוציאציות העולות בך למילה זו. חלק את האסוציאציות שעלו בך בהתאמה לסוגי השלום השונים.

תשובה בציבור: תלמוד בבלי, יבמות דף קה ע"א

אמר רב שמואל בר אונאי אמר רב מנין לגזר דין של צבור שאינו נחתם, אינו נחתם והא כתיב כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם עונך לפני אלא מנין שאפי' נחתם מתקרע שנאמר מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו והכתיב דרשו ה' בהמצאו לא קשיא הא ביחיד הא בציבור

משנה תורה לרמב"ם, הלכות תשובה פרק ב הלכה ו

אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם בעשרה הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד שנאמר דרשו ה' בהמצאו במה דברים אמורים ביחיד אבל צבור כל זמן שעושים תשובה וצועקין בלב שלם הם נענין שנאמר כה' אלהינו בכל קראנו אליו:

מעלת החברה בעבודת ה': חובת הלבבות שער חשבון הנפש פרק ג

וכאשר יתבודד בטלה מעליך חובת הצווי בטוב וההזהרה מן הרע בלי ספק והוא דבר קשה לקיים מצוות ולהשלים חובתו כמו שאמרו חז"ל העבודה אם יש בדור הזה מי שמקבל תוכחה ואמרו קצתם העבודה אם יש בדור הזה מי שיודע להוכיח ומהם הפסד העצה וחסרון הכרת השכל בחברתם וריעותם הותלמד רוע מדותם כמו שאמר החכם (משלי יג) ורועה כסילים ירוע. וע"כ

אמרו רז"ל שיחת הילדים ושיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאים את האדם מן העולם. וכללו של דבר כי רוב העבירות לא יגמרו אלא בשנים כמו הזנות ורוע משא ומתן ושבועת שקר ועדות שקר וכל העבירות שיהיו בלשון לא יגמרו אלא בחברה ובהתערב עם בני אדם אבל הבדידות והפרידה מבני אדם סבת ההצלה מכל מה שזכרנו מן העבירות והוא מהחזק שבדברים המבאים אל המדות הטובות, וכבר נאמר כי עמוד בר הלבב אהבת הבדידות ובחירת היחידות. על כן השמר אחי פן ישיאך היצר וייפה בעיניך החברה והתערובת עם בני אדם ויסיתך לכסוף בעת היחידות והבדידות להם. ואח"כ השמר פן יטעה אותך רעיון לבדך כי בחברת חכמים היודעים את האלהים ואת תורתו והתערב עם גדולי בני אדם העדר ענין הבדידות והנחת מעלות היחידות אך היא הבדידות הגמורה והיחידות השלמה ובחברת אנשי החסד והתורה מעלות רבות יתירות על מעלות היחידות יאריך ספורם ואמר החכם (שם) הולך את חכמים יחדם וגוי ואמר (שם כב) הט אזנך ושמע דברי חכמים ואמר במי שלא התחבר עם אנשי החסד (שם טו) לא יאהב לך הוכח לו וגוי. ואחז"ל קבוץ לרשעים רע להם ורע לעולם ולצדיקים טוב להם לטוב לעולם פזור לרשעים הנאה להם והנאה לעולם ולצדיקים רע להם ורע לעולם ואמרו יהי ביתך בית ועד לחכמים ווי מתאבק בעפר גליהם והוי שותה בצמא את דבריהם ואמר (מלאכי ג) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע.

שאלות:

- ⊞ דמיון אותך בתוך חיים של בדידות ובתוך חיים של חברה: כיצד תראה עבודת ה' שלך בכל אחד מסגנונות החיים? מה הכוחות ומה הבורות שיש בכל אחד מסגנונות החיים הללו?
- ⊞ איזה שתי סוגי השפעות יכולות להיות לעולם החברתי על עבודת ה' של האדם? חשוב על חברות שונות בהן אתה מסתובב ועל ההשפעה של כל אחת מהן עליך.
- ⊞ מה מקומה של החברה בעבודת ה' שלך?
- ⊞ חשוב על שלושה רעיונות שיכולים להפוך את החברים שלך למשמעותיים בעבודת ה' שלך.

פרישה מן הציבור: משנה תורה לרמב"ם הלכות תשובה פרק ג' הלכה יא'

"הפורש מדרכי ציבור, אף אל פי שלא עבר עברות אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצוות בכללם, ולא נכנס בצרתם ולא מתענה בתעניתם אלא הולך בדרכו כאחד מגויי הארץ וכאילו אינו מהם, אין לו חלק בעולם הבא".

פרוש "יד פשוטה" על הרמב"ם:

"..... שאין כוונתו שהם עוברים עברות..... אלא המכוון הוא שאין משתתפים עם שאר הציבור ואינם נושאים בעול הציבור. וכגון שפסק רבנו בהלכות תפילה יא' א' "כל מקום שיש בו עשרה מישראל צריך שיכין בו בית שיכנסו בו לתפילה בכל עת תפילה..... והנה הפורש מהציבור אינו נושא בעול ואינו לא בבניית בית-הכנסת ולא בישיבתה. ועיין בהקדמה לאבות פרק ד' שגינה רבנו את המתבודדים ויוצאים למדברות הרחק מבני-אדם ואפילו חושבים לעבוד את ה' כך.

שאלות:

- ⊞ האם דברי הרמב"ם מפתיעים אותך? נסח את המצווה עליה עובר האדם המתואר בהלכה זו.
- ⊞ מה פירוש הביטוי "לשאת בעול עם הציבור"? תרגם אותו לציבור בו אתה חי: בכיתה, בתנועת הנוער, בשכונה, במשפחה וכו'.
- ⊞ חשוב על הקשיים ועל השמחות שעבר הציבור שלך במעגליו השונים (משפחה-חברים-קהילה-עם) בשנים האחרונות. מה הרגשת בעת האירועים הנ"ל?
- ⊞ כיצד ניתן להפוך להיות שותפים אמיתיים בהרגשה ובמעשה לציבור?

מניין שהקב"ה מצוי: בבלי ברכות, ו ע"א

אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מניין שהקב"ה מצוי בבית הכנסת שנאמר אלהים נצב בעדת אל ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל ומנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה עמהם שנאמר בקרב אלהים ישפוט ומנין לשנים שיושבים ועוסקין בתורה ששכינה עמהם שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו' מאי ולחושבי שמו אמר רב אשי חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך וכי מאחר דאפילו חד תרי מבעיא תרי מכתבן מלייהו בספר הזכרונות חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות וכי מאחר דאפי' תרי תלתא מבעיא מהו דתימא דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל דדינא נמי היינו תורה וכי מאחר דאפי' תלתא עשרה מבעיא עשרה קדמה שכינה ואתיא תלתא עד דיתבי:

שאלות:

- ⊞ כתוב כל אחד מהאזכורים המופיעים בסוגיה. כיצד ניתן לפגוש את הקב"ה בעולם על פי מימרות אלו?
- ⊞ האם הרגשת פעם שהעולם חברתי שלך מסייע לך לפגוש את הקב"ה? האם הרגשת פעם שאתה מסייע לחבר לפגוש את הקב"ה?
- ⊞ מה אתה מרגיש כאשר אתה מתפלל במניין? האם המניין מסייע לך להתפלל או מפריע?
- ⊞ מה אתה מרגיש כאשר את לומד עם חברותא? האם החברותא מסייעת לך ללמוד או מפריעה?
- ⊞ נסה לחשוב על תפילת יחיד אל מול הטבע ועל תפילה במניין בבית הכנסת. מה אתה רואה מסביבך בכל אחת מהתמונות? מה ההרגשות ומה המחשבות שעוברות בך בכל אחת מהתמונות? מה מחדשת הסוגיה על היחס בין שתי תמונות אלו?
- ⊞ נסה לחשוב כיצד אתה שואב כוח מהסוגיה על מנת לשמוח יותר ולהתרכז יותר בתפילה במניין? בלימוד משותף? בחיים חברתיים בכלל?

שכינה שרויה ביניהם: ילקוט שמעוני עמוס פרק ט סימן תקמח

ואגודתו על ארץ יסדה. רבי חלפתא איש כפר חנניא אומר עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל ומנין אפילו חמשה שנאמר בקרב אלהים ישפט, ומנין אפילו שלשה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה, ומנין אפילו שנים שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל

רעהו, ומנין אפילו אחד שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אביך וברכתיך. וכי מאחר דאפילו שלשה עשרה למה לי, עשרה קדמה שכינה ואתיא, שלשה עד דיתבי. וכי מאחר שאפילו שנים שלשה למה לי, מהו דתימא שלשה דינא שלמא בעלמא הוא ולא אתיא שכינה קמ"ל, וכי מאחר דאפילו חד תרי למה לי, תרי מיכתב מלייהו בספר זכרון חד לא מיכתב מלייהו.

הקב"ה מתעלה בזמן שכלנו מעשים אגודה: דעת זקנים ויקרא פרק כג

ואנו אוגדין הארבעה ביחד רמז שאין הקב"ה מתרצה לישראל עד שיהיו כולם לאגודה אחת שנאי הבונה בשמי עליותיו ואגודתו על ארץ יסדה אימתי הקב"ה מתעלה בזמן שכלנו נעשים אגודה ונ"ל שלכך אנו אומרים בר"ה ויעשו כלם אגודה אחת. שאלות:

- ← מה עולה בראשך ובלבך למקרא המילה: "אגודה"?
- ← מה מרגיש אדם שאגוד עם אנשים אחרים? מה הכוח שיש לאגודה אנושית?
- ← נסה להבין מה הכוונה שהקב"ה מתרצה לישראל רק כשנהיה אגודה אחת?
- ← האם אתה מצליח ללכת ברחובות העיר ולהרגיש שאתה אגודה אחת עם כל האנשים שסביבך? מה יכול לעזור לנו להרגיש אגודה אחת עם הציבור ועם העם?
- ← קראת את התפילה במחזור של ראש השנה לאור דבריו של הדעת זקנים. מה מתחדש לך ברגש ובמחשבה בעקבות הלימוד?

ברכה בקבוצה: תלמוד בבלי, ברכות דף נג ע"א

ת"ר היו יושבין בבית המדרש והביאו אור לפניהם בש"א כל אחד ואחד מברך לעצמו ובה"א אחד מברך לכולן משום שנאמר ברוב עם הדרת מלך

שו"ע או"ח סימן קצג סעיף ב

אפילו לא הוקבעו מתחלה כולם לאכול יחד, אלא שהשנים קבעו ואח"כ בא השלישי וקבע עמהם; או שאחד קבע תחלה ואח"כ קבעו השנים עמו, אינם רשאים ליחלק כיון שהם קבועים יחד בגמר האכילה, ומ"מ אם יאכל עמהם בלא קבע רשאים ליחלק, אא"כ הוא שמש. הגה: ומ"מ אפי' כ"מ שרשאין ליחלק עדיף טפי לזימון, משום דברוב עם הדרת מלך (משלי יד, כח).

משנה, ברכות פרק ז משנה ג

כיצד מְזַמְּנִין? בְּשִׁלְשָׁה אוֹמְרֵי "נְבָרְךָ"; בְּשִׁלְשָׁה וְהוּא אוֹמְרֵי "בְּרַכּוֹ". בְּעֶשְׂרָה אוֹמְרֵי "נְבָרְךָ לְאֱלֹהֵינוּ"; בְּעֶשְׂרָה וְהוּא אוֹמְרֵי "בְּרַכּוֹ". אֶחָד עֶשְׂרֵה וְאֶחָד עֶשְׂרֵה רְבוּא. בְּמֵאָה אוֹמְרֵי "נְבָרְךָ לֵה' אֱלֹהֵינוּ"; בְּמֵאָה וְהוּא אוֹמְרֵי "בְּרַכּוֹ". בְּאֶלֶף אוֹמְרֵי "נְבָרְךָ לֵה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל"; בְּאֶלֶף וְהוּא אוֹמְרֵי "בְּרַכּוֹ". בְּרְבוּא אוֹמְרֵי "נְבָרְךָ לֵה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַצְּבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עַל הַמְּזוּזוֹן שְׁאֶכְלָנוּ"; בְּרְבוּא וְהוּא אוֹמְרֵי "בְּרַכּוֹ". כְּעִנְיָן שֶׁהוּא מְבָרֵךְ, כִּף עוֹנִין אַחֲרָיו: "בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַצְּבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עַל הַמְּזוּזוֹן שְׁאֶכְלָנוּ". רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: לְפִי רַב הַקְּהֵל הוּן מְבָרְכִין, שְׁנֵאמַר (תהלים סח, כז) "בְּמִקְהֵלוֹת בְּרַכּוּ אֱלֹהִים אֶ-דְּנֵי מְמִקּוֹר יִשְׂרָאֵל". אָמַר רַבִּי

עֲקִיבָא: מַה מְצִינּוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, אֶחָד מִרְבִּין וְאֶחָד מֵעֵטִין אוֹמֵר "בָּרְכוּ אֶת ה'". רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר: "בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְּבָרָךְ".

שאלות:

- ↔ מה אתה מרגיש בעת הזימון?
- ↔ קרא שוב את המשנה לאט ובהטעמה ונסה לחשוב אלו הרגשות ומחשבות רוצה המשנה לטעת בנו בזמן הזימון?
- ↔ מה השלבים שמתארת המשנה בסוגי הזימון השונים? אלו מסוגי הזימון חווית במהלך חייך?
- ↔ מה ההבדל שאתה מרגיש בין זימון בשלושה לבין זימון בעשרה? קרא את המשנה: אלו הבדלים מחדדת המשנה בין שני זימונים אלו?
- ↔ האם אתה שמח כאשר ישנה אפשרות לזמן הסוף הארוחה? כיצד תוכל להשתמש במשנה על מנת לפתח בתוכך רגש של שמחה ורצון להיות חלק מזימון?

מיחיד הפוגש את ה' למניין הפוגש את ה'

בחלק זה נעסוק במפגשים שונים קבוצות עם ה'. נתחיל בקבוצה הבסיסית ביותר – הזוג, ונעבור בהדרגה לקבוצות גדולות יותר.

א. לפגוש את ה' בזוג –

ביחידה זו, אתה מוזמן להתבונן, האם בקשר שבין האדם הפרטי ובין הקב"ה יש מקום לאדם נוסף, ואם כן, כיצד ניתן לעבוד את ד' בצוותא ומהו הייחוד שבעבודה כזו. מהו "הרווח" בהצטרף אדם נוסף אלינו, והאם יש מחירים שאנו משלמים על כך?

מקורות חובה בפרק זה הם: קהלת רבה, רמב"ם פירוש למסכת אבות, שטר התקשרות
מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:
1. שני מקורות נוספים מתוך המקורות המצורפים.

טובים השניים:

קהלת ד ט

טובים השניים מן-האחד אשר יש-להם שְׁכָר טוב בְּעַמְלָם:

ישעיה מאו

איש אֶת-רַעְהוּ יִעְזְרוּ וּלְאָחִיו יֵאמֶר חֶזֶק:

מדרש רבה קהלת פרשה ד

ד"א טובים השנים זה משה ואהרן מן האחד זה לעצמו וזה לעצמו את מוצא כשבא משה וברך את ישראל לא שרתה שכינה על ידו וכשבאו שניהם וברכו את ישראל מיד שרתה שכינה על ידיהם הה"ד (שם ט') ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם בירכו את ישראל ואחר כך וירא כבוד ה' שרתה שכינה על ידיהם שאלות:

- ↔ קרא את הפסוק הכתוב בראשית העמוד. מה הוא מעורר בדך?
- ↔ נסה לכתוב מדרש על הפסוק. מה התוכן של המדרש שכתבת?
- ↔ קרא את המדרש מקהלת רבה. מה מפתיע בקריאת המדרש? מה מבקש המדרש ללמד אותנו?
- ↔ אלו מידות צריכים משה ואהרן על מנת לברך יחד? כיצד רוכשים את המידות הללו?
- ↔ חשוב על העולם שלנו: האם אנחנו משתדלים לכנס כוחות או שדווקא כל אחד רוצה את מקומו העצמאי והמיחד שלו?
- ↔ כיצד תוכל להשפיע על כך שהמציאות שלנו תהיה דומה יותר למשה ואהרן?

סיפרי פרשת נצבים וילך פיסקא שה

יאמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון וגו' (במדבר שם) גברתן שכמותך קח לך אין קח אלא לקיחה לפי שאין חבר נקנה אלא בקשי קשיין מכאן אמרו יקנה אדם חבר לעצמו להיות קורא עמו ושונה עמו ואוכל עמו ושותה עמו וגולה לו סתריו וכן הוא אומר טובים השנים מן האחד וגו' והחוט המשלש לא במהרה ינתק (קהלת ד') :

מדרש תנחומא אמור סימן טז

לא עוד, אלא שני בני אדם יושבין ועוסקין בתורה, הקדוש ברוך הוא מקשיב, שנאמר, אז נדברו וראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע (מלאכי ג ט). אמר הקדוש ברוך הוא, בזכות התורה שאתם עוסקין בה, הייתי מקשיב ושומע תפלותיכם. אבל לעתיד, עד שלא תקראו לפני, אני עונה אתכם, שנאמר, והיה טרם יקראו ואני אענה (ישעיה סה כד) :

מדרש רבה קהלת פרשה ד

טובים השנים מן האחד טובים השנים שהם יגעין בתורה מן האחד שעוסק זה לעצמו וזה לעצמו כי אם יפולו האחד יקים את חברו שאם שכח הלכה אחד מהם חברו מחזיר ההלכה והחוט המשולש לא במהרה ינתק זה הרב שהוא מחזיר להם טעותן

קנה לך חבר: משנה אבות א, ו

יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹחָדָה וְנִתְאִי הָאֲרֵבְלִי קָבְלוּ מֵהֶם. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹחָדָה אָמַר: עֲשֵׂה לְךָ רֵב, וְקָנֵה לְךָ חֵבֵר, וְהָיוּ דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת.

פרוש הרמב"ם למשנה:

ואמרו "וקנה לך חבר" - הוציאו בלשון קנייה, ולא אמר: עשה לך חבר, או: התחבר לחברים, וכיוצא בזה, והכוונה שראוי לאדם שיקנה לעצמו חבר על כל פנים, כדי שיתקנו בו כל עניניו, כמו שאמרו: "אי חברא אי מיתותא", ואם לא מצאו - צריך להשתדל בו, ואפילו ימשכהו לחברות תחילה עד שיהיה חבר, ולא יסור מלכת אחר רצונו, עד שיחזק חברותו, כמו שיאמרו אנשי המוסר: כאשר תתחבר, אל תתחבר לפי מידותיך, אלא התחבר לפי מידות חברך. וכאשר יסמוך כל אחד משני החברים על זה הציווי, תהיה כוונת כל אחד מהם להשלים רצון חברו, ותהיה כוונת שניהם דבר אחד בלא ספק. ומה טוב מאמר אריסטו: "החבר - אחר שהוא אתה". והחברים - שלושה מינים: חבר תועלת, וחבר נחת, וחבר מעלה. אמנם חבר התועלת, הרי הוא כחברות שני השותפים, וחברות המלך וחייליו. ואמנם חבר הנחת, הרי הוא שני מינים: חבר הנאה, וחבר בטחון. אמנם חבר ההנאה, הרי הוא כחברות הזכרים לנקבות וכיוצא בה. ואמנם חבר הבטחון, הרי הוא שיהיה לאדם חבר שתבטח נפשו בו, לא ישמר ממנו לא במעשה ולא בדיבור, ויגלה לו כל עניניו, הנאה מהם והמגונה, מבלי חשש ממנו ששיגהו בכל זה חסרונו, לא אצלו ולא אצל זולתו. כי אם יגיע לנפש בטחון באיש עד לזה השעור - תמצא רוב נחת בשיחתו ובחברותו.

ואוהב המעלה, הוא שתהיה תאוצה שניהם וכוונתם למטרה אחת, והיא: הטוב, וירצה כל אחד להעזר בחברו בהגיע הטוב ההוא לשניהם יחד. וזה הוא החבר אשר ציוה לקנותו, והוא כתברות הרב לתלמיד והתלמיד לרב.

שאלות:

- ↪ קרא את המשנה: חשוב על הקשר בין שלושת האמירות של יהושע בן פרחיה.
- ↪ מה מעורר בך הביטוי: לקנות חבר? כיצד מסביר אותו הרמב"ם?
- ↪ נסה לחשוב: כיצד אפשר היה לקנות אותך לחברות? מה היה חושב הרמב"ם על מחיר הקנייה שלך?
- ↪ מה הם שלושת סוגי החברים שמתאר הרמב"ם? חשוב על החברים שלך: באיזו קבוצה היית משייך כל אחד מהחברים?
- ↪ חשוב על עצמך כחבר: איזה מין חבר אתה ולמי?
- ↪ איזה תכונות נדרשות על מנת להיות חבר טוב מכל אחד משלושת הסוגים?
- ↪ מה הקשר בין העולם החברתי לבין עבודת ה' על פי פירוש הרמב"ם למשנה?

שטר ההתקשרות של חברת "אהבת שלום" (מובא כאן בחלקו)

נכתב בשנת תקי"ח 1758 בירושלים ונחתם ע"י עשרה חברים מיישיבת המקובלים "בית אל" בעיר העתיקה אשר קיבלו על עצמם שיתוף גשמי ורוחני:
שטר חברתנו הקדושה הנקראת "אהבת שלום" תיכון בצדק לעד ולעולמי עולמים בחן ובחסד וברחמים אכ"ר.

ברצות ה' בתשובת השבים 'רוח לבשה אותנו, אנחנו צעיר הצאן הח"מ, ונלוו אתנו אחינו וידידינו כמהור"ר יעקב בוטון נר"ו וכמה"ר מנחם בכ"ר יוסף וכו', אשר לעת כזאת טובים הב הנזכרים בקרית חוצות, ה' יחזירם לביתם ולשלום שלמים בכל, כ"ר. ואנחנו החתומים מטה בצירוף שני צנתרות הזהב הנזכרים שנים עשר איש כמספר שבטי י-ה ולכבוד ולתפארת ועטרה לראשנו - נלוו אלינו הרב המובהק חסידא קדישא, אבינו רוענו קדוש יאמר לו כמוהר"ר ישראל יעקב אלגאזי זצ"ל, ונעשו בינינו תקנות ומנהגים לעשות נחת רוח ליוצרנו להיותנו אנחנו ח"מ עם טובים השנים הנז וארישא קאי הרב החסיד זללה"ה כאיש אחד חברים.

והכל לשם יחוד קב"ה לעשות נחת רוח ליוצרנו. ועל דבר זה נכרת ברית בינותינו, ע"פ התנאים הללו, שרירין וקיימין, חזקים כראי מוצק, בל יסעו יסודותיהם לנצח.

ראשון הוא, שכולנו שנים עשר איש כמספר שבטי י-ה, נהי' כולנו אוהבים זה לזה אהבה רבה, אהבת נפש ואהבת הגוף והכל לעשות נחת רוח ליוצרנו בדביקו דרוחא חדא... ואיש את רעהו נפשו קשורה בנפשו, שנהיה כולנו בנפש אחת רבה תפארת. וכל אחד יעלה על חברו כאילו הוא חלק ממנו ממש, בכל נפש ובכל מאד,

באופן שאם ח' י' יהי צער לאחד ממנו, לסייעו כולנו יחד או כל אחד בפרטות ככל הבא לידו ועיקרו של דבר, להוכיח כל אחד לחבירו אם ח' י' שמע עליו איזה חטא אמן, כן יהי רצון.

שאלות:

- ↪ מה ההרגשות והמחשבות שעוברות בך למקרא שטר ההתקשרות זה?

- ↪ מה מרגיש אדם הקושרים איתו שטר התקשרות שכזה?
- ↪ מה הנקודה המחברת בין האנשים על פי השטר? נסה לחשוב האם יש לך קשרים חברתיים שנקודת הקישור ביניכם שורה לקב"ה?
- ↪ נסח כתב התקשרות בינך לבין מספר חברים. אלו נקודות הכנסתם בשטר? על מה התווכחתם? מה היתה ההרגשה שליוותה את מעשה הכתיבה?

חברותא בלימוד תורה

מלאכי ג טז

אז נדברו יראי יהוה איש אל-רעהו ויקשב יהוה וישמע ויקשב ספר זכרון לפניו ליראי יהוה ולחשבי שמו:

משנה, אבות פרק ג משנה ב

רבי חנינא סגן הכהנים אומר: הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה, איש את רעהו חיים בלעו. רבי חנניה בן תרדיון אומר: שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה הרי זה מושב לצים, שנגמר (תהלים א, א) "ובמושב לצים לא ישב"; אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה ביניהם, שנגמר (מלאכי ג, טז) "אז נדברו יראי ה' איש אל-רעהו, ויקשב ה' וישמע, ויקשב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו". אין לי אלא שנים; מנין שאפלו אחד שיושב ועוסק בתורה, שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר? שנגמר (איכה ג, כח) "ישב בדרך וידם כי נטל עליו".

משנה אבות פרק ו משנה ה

גדולה תורה יותר מן הכהנה ומן המלכות, שהמלכות נקנית בשלשים מעלות, והכהנה בעשרים וארבע, והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים: בתלמוד, בשמיעת האזן, בעריכת שפתיים, בבינת הלב, בשכלות הלב, באימה, ביראה, בענוה, בשמחה, בשמוש חכמים, בדקדוק חברים, ובפולפול התלמידים, בישוב, במקרא, במשנה, במעוט שנה, במעוט שיחה, במעוט תענוג, במעוט שחוק, במעוט דרך ארץ, בארץ אפים, בלב טוב, באמונת חכמים, ובקבלת היסורין.

מדרש רבה שיר השירים פרשה ח

חרב אל הבדים ונאלו: הנה רז"ל דרשו זה הפסוק אל הת"ח, היושבים בד בבד, ועוסקים בתורה, ר"ל יחיד, מלשון בדד ישב. ולכן חרב היא אותיות חבר, כי מי שאינו לוקח לו חבר לעסוק בתורה, הנה ענשו הוא החרב בר מינן: [שער הפסוקים - ספר ירמיה] ד"א היושבת בגנים חברים ר' ירמיה בשם ר' חייא רבה שני חברים שהיו עסוקים בדבר הלכה ונכבשין זה לזה בהלכה עליהם הכתוב אומר (מלאכי ג') אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ואין דבור אלא לשון נחת שנא' (תהלים מ"ז) ידבר עמים תחתינו ולא עוד אלא שאם טעו הקב"ה מחזיר להם טעותן מ"ט ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו וישמע להם ויכתב שהוא כותב על לבם המד"א (ירמיה ל"א) ועל לבם אכתבנה ספר זכרון לפניו שהוא מזכירה להם למאן ליראי ה' ולחושבי שמו א"ר יודן בשעה שישראל קורין בתורה בחבורות קולך השמיעני ואם לאו ברח דודי

חברותתם של ר' יוחנן וריש לקיש:

בבלי, שבת סג ע"א

אמר רבי אבא אמר רבי שמעון בן לקיש שני תלמידי חכמים המקשיבים זה לזה בהלכה הקדוש ב"ה שומע לקולן שנאמר היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני ואם אין עושין כן גורמין לשכינה שמסתלקת מישראל שנאמר ברח דודי ודמה וגו' אמר רבי אבא א"ר שמעון בן לקיש שני ת"ח המדגילים זה לזה בהלכה הקדוש ברוך הוא אוהבן שנאמר ודגלו עלי אהבה

בבלי, בבא מציעא, פד ע"א

יומא חד הוה קא סחי ר' יוחנן בירדנא חזייה ריש לקיש ושוור לירדנא אבתריה אמר ליה חילך לאורייתא אמר ליה שופרך לנשי א"ל אי הדרת בך יהיבנא לך אחותי דשפירא מינאי קביל עליה בעי למיהדר לאתויי מאניה ולא מצי הדר אקרייה ואתנייה ושווייה גברא רבא יומא חד הוה מפלגי בי מדרשא הסיף והסכין והפגיון והרומח ומגל יד ומגל קציר מאימתי מקבלין טומאה משעת גמר מלאכתן ומאימתי גמר מלאכתן רבי יוחנן אמר משיצרפס בכבשן ריש לקיש אמר משיצחצחון במים א"ל לסטאה בלסטיותיה ידע אמר ליה ומאי אהנת לי התם רבי קרו לי הכא רבי קרו לי אמר ליה אהנאי לך דאקרבינך תחת כנפי השכינה חלש דעתיה דרבי יוחנן חלש ריש לקיש אתאי אחתיה קא בכיא אמרה ליה עשה בשביל בני אמר לה עזבה יתומיך אני אחיה עשה בשביל אלמנותי אמר לה ואלמנותיך עלי תבטחו נח נפשיה דר' שמעון בן לקיש והוה קא מצטער ר' יוחנן בתריה טובא אמרו רבנן מאן ליזיל ליתביה לדעתיה ניזיל רבי אלעזר בן פדת דמחדדין שמעתתיה אזל יתיב קמיה כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן אמר ליה תניא דמסייעא לך אמר את כבר לקישא בר לקישא כי הוה אמינא מילתא הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא ומפריקנא ליה עשרין וארבעה פרוקי וממילא רווחא שמעתא ואת אמרת תניא דמסייע לך אטו לא ידענא דשפיר קאמינא הוה קא אזיל וקרע מאניה וקא בכי ואמר היכא את בר לקישא היכא את בר לקישא והוה קא צוח עד דשף דעתיה [מיניה] בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה

לאור מקורות אלו אשאל את עצמי, אם אני יודע שלימוד התורה שלי עם חברותא מעכב את התקדמותי האם עלי להעדיף לימוד ביחידות ובכלל מה המחיר שאני משלם כאשר אני מצרף אחר אל עבודת ד' שלי.

ב. לפגוש את ה' כמשפחה

ישנן מצוות בתורה בהם מודגשת חשיבות קיומם דווקא במסגרת המשפחתית. לעיתים איננו שמים לב שבמצוות רבות מודגשת המסגרת המשפחתית, לעיתים כערבות הדדית, לעיתים ככלי להעברת המסרים ולעיתים כקבוצה השמחה ומקיימת מצוות ביחד. המשפחה מייצגת את קשר הדם שקיים ביני לבין שאר בני משפחתי האם עובדה זו היא שגורמת לכך שיש משמעות שונה לקיום המצוות של כל אחד ואחד מאיתנו כפרט מאשר לקיום המצוות שלנו כמשפחה. אנו מזמינים אותך לעסוק בנושא "המשפחה פוגשת את ד'", ולברר, מהו הערך המוסף של משפחה יהודית כעובדת ד', ומהי עבודתה המיוחדת, בהשוואה ליחיד עובד ד' או לעם עובד ד'. ליקטנו כאן מספר מצוות (מתוך רבות אחרות), בהם המסגרת המשפחתית היא המסגרת שבה מקיימים את המצווה, השמחה או האבל.

מקורות חובה בפרק זה הם: שמות י"ב, דברים ו' ופירוש הרמב"ן, ספר החינוך מצווה שנ"ו

מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:

1. שלושה מקורות נוספים מתוך המקורות המצורפים

קרבן פסח: שמות פרק י"ב

א ויאמר ד' אל-משה ואל-אהרן בארץ מצרים לאמר: ב החדש הזה לכם ראש חודשים ראשון הוא לכם לחודשי השנה: ג דברו אל- כל-עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש שיה לבית- אבת שיה לבית: ד ואם-ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרב אל-ביתו במקסת נפשת איש לפי אכלו תכסו על-השעה: ה שיה תמים זכר בן-שנה יהיה לכם מן-החבשים ומן-העזים תקחו: ו והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה ושחטו אתו כל קהל עדת-ישראל בין הערבים: ז ולקחו מן-הדם ונתנו על-שתי המזוזות ועל-המשקוף על הבתים אשר-יאכלו אתו בהם: ח ואכלו את-הבשר בלילה הזה צלי-אש ומצות על-מררים יאכלהו: ט אל- תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים כי אם-צלי-אש ראשו על-כרעיו ועל-קרבו: י ולא-תותרו ממנו עד-בקר והנותר ממנו עד-בקר באש תשרפו: יא וככה תאכלו אתו מתניכם חגרים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אתו בחפזון פסח הוא לד': יב ועברתי בארץ-מצרים בלילה הזה והכיתי כל-בכור בארץ מצרים מאדם ועד-בהמה ובכל-אלהי מצרים אעשה שפטים אני ד': יג והיה הדם לכם לאת על הבתים אשר אתם שם וראיתי את-הדם ופסחתי עלכם ולא-יהיה בכם נגף למשחית בהכתי בארץ מצרים: יד והיה היום הזה לכם לזכרון וחגגתם אתו חג לד' לדרתיכם חקת עולם תקגהו: טו שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם כי כל-אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישאל מיום הראשון עד-יום השביעי: טז וביום הראשון מקרא-קדש וביום השביעי מקרא-קדש יהיה לכם כל-מלאכה לא-יעשה בהם אך אשר יאכל לכל-נפש הוא לבדו יעשה לכם: יז ושמרתם את-המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את-צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את-היום הזה לדרתיכם חקת עולם: יח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחדש בערב: יט שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל-אכל מחמץ ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ: כ כל-מחמץ לא תאכלו בכל מושבתים תאכלו מצות: כא ויקרא משה לכל-זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחתכם ושחטו הפסח: כב ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר-בסף והגעיתם אל-המשקוף ואל-שתי המזוזות מן-הדם אשר בסף ואתם לא תצאו איש מפתח-ביתו עד-בקר: כג ועבר ד' לנגף את-מצרים וראה את-הדם על-המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח ד' על-הפתח ולא יתן המשחית לבא אל-בתיכם לנגף: כד ושמרתם את-הדבר הזה לחק-לך ולבגיד עד-עולם: כה והיה כי-תבאו אל-הארץ אשר יתן ד' לכם כאשר דבר ושמרתם את-העבדה הזאת: כו והיה כי-יאמרו אליכם בניכם מה העבדה הזאת לכם: כז ואמרתם זבח-פסח הוא לד' אשר פסח על-בתי בני-ישראל במצרים בנגפו את-מצרים ואת-בתינו הציל ויקד העם וישתחוו: כח וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ד' את-משה ואהרן כן עשו: שאלות:

- ⊞ קרא את הפסוקים. דמיון את המשפחה שלך עולה לרגל להקריב קרבן פסח. מה היחסים בתוך המשפחה? מה התפקיד שלך? מה מרגש אותך? מה מעצבן אותך?
- ⊞ עם מי אתה מעדיף לעשות מנגל עם המשפחה או עם החברים? מה מבקשת התורה ליצור בנו בהקשר זה? נסה לחשוב מה יעזור לך להפנים את הרצון להיות עם המשפחה?

- ↪ מה מקומה של המשפחה בעבודת ה' של האדם על פי הפסוקים?
- ↪ חשוב על המשפחה שלך בהווה ועל משפחתך העתידית: כיצד היית רוצה שיראו פני הדברים בהקשר זה? מה תוכל לעשות על מנת ליצור משהו מעולם זה במשפחה שלך?
- ↪ כיצד תופסת התורה את מוסד המשפחה על פי פסוקים אלו? מה קרה למוסד המשפחה בימינו?
- ↪ חשוב על עולם שאין בו משפחה: כיצד היו נראים חייך? כיצד היו נראים חייך הדתיים?

פירוש אבן עזרא:

ושמרתם - רבים חשבו כי נתינת הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות חיוב לדורות. בעבור כי הדבר הזה סמוך אל לקיחת האזוב וטבילתו. ועוד כי כתוב אחר כן אשר פסח על בתי בני ישראל. ובדרך הסברא נכון היה. לולי קבלת האמת הנגמרת. הנה הנכון שמלת הדבר הזה שב אל ושחטו הפסח. וטעם שאלת הבנים בראותם כל המשפחה חבורה אחת אוכלים שה תמים ראשו על כרעיו ועל קרבו ועצם לא תשברו בו ובן נכר ותושב ערל ושכיר לא יאכל בו ואין זה המנהג במועדים אחרים:

מכילתא פרשת בא פרשה טו

כל עדת ישראל. למה נאמר לפי שהוא אומר משכו וקחו לכם צאן כשם שפסח מצרים אינו כשר אלא למשפחה אף פסח דורות אינו כשר אלא למשפחה ת"ל כל עדת ישראל מגיד שפסח דורות בא בערבובי'

לימוד תורה לבנים

דברים פרק ו

ה וְאֶהְיֶה אִתְּךָ ד' אֱלֹהֶיךָ כָּל-לְבָבְךָ וְכָל-נַפְשְׁךָ וְכָל-מְאֹדְךָ: ו וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל-לְבָבְךָ: ז וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ:

רמב"ן דברים פרק ו

ושננתם לבניך. גם אלה מצות מבוארות נרמזו כבר, כי מאחר שצוה במצות, חקת עולם לדורותיכם, ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם (שמות לא יז), זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריתך (בראשית יז י), הנה אנחנו מצווים שידעו בנינו המצות, ואיך ידעו אותם אם לא נלמדם.

רמב"ן דברים פרק יא

צוה ודברת אתה בס בשבתך בביתך, וכאן אמר שנלמד אותם את בנינו עד שידברו בס הבנים בכל שעה. וכן הוסיף בכאן ולמדתם אותם, כי "ושננתם" שישפר להם המצות, וכאן עד שילמדו אותם וידעו ויבינו אותם וטעמיהם לדבר עמך בס בכל העתים. שאלות:

- ↪ קרא את הפסוקים. מה מקומה של המשפחה בעבודת ה' על פי פסוקים אלו? נסה לחשוב על המשפחה שלך: כיצד היא תורמת לחיים הדתיים שלך?

- ⊞ חשוב על המשפחה שתקים בע"ה בבוא היום. כיצד היית רוצה שהיא תראה מבחינה דתית? היכן אתה רואה את מקומך כמשפיע על ילדיך ועל משפחתך בעבודת ה' שלהם?
- ⊞ מה התפקיד של האב על פי הרמב"ם? חשוב על עצמך כאבא, כיצד תיישם את דברי הרמב"ן? מה החששות שיעלו בך בתפקיד זה? כיצד תרגיע את עצמך?
- ⊞ נסה לחשוב על עולם שאין בו משפחה. כיצד היה נראה העולם הדתי של בני האדם, אם בכלל...?

רבינו בחיי שמות פרק ו

... וכן יש לפרש בפסוק (דברים לג) תורה צוה לנו משה מורשה ולא אמר ירושה כי היה במשמע שהתורה לא תהיה ירושה כי אם לאותו הדור שקבלוה בלבד ועל כן אמר מורשה שצריך להורישה לבניהם וכענין שכתוב (שם ו) ושננתם לבניך, כי גם הדורות העתידיים חייבים הם בקיום התורה כאותם שקבלוה

תלמוד בבלי, קידושין דף כ"ט ע"א

דת"ר האב חייב בבנו למולו ולפדותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו אומנות וי"א אף להשיטו במים רבי יהודה אומר כל שאינו מלמד את בנו אומנות מלמדו ליסטות ליסטות ס"ד אלא כאילו מלמדו ליסטות...: ללמדו תורה: מנלן דכתיב ולמדתם אותם את בניכם

שבת

שמות כ', י

ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך לא-תעשה כל-מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ועמדתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך:

דברים ה', יד

ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך לא-תעשה כל-מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ועמדתך ושורך וחמורך וכל-בהמתך וגרך אשר בשעריך למען ינוח עבדך ועמדתך כמוך:

שמחת החגים, ראש חודש והרגלים

דברים ט"ז, יא

יא ושמחת לפני יהוה אלהיך אתה ובנך ובתך ועבדך ועמדתך והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך במקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשכון שמו שם:

דברים ט"ז, יד

ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ועמדתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך:

תלמוד בבלי, פסחים ק"ח ע"ב - ק"ט ע"א

תנו רבנן: הכל חייבין בארבעה כוסות הללו, אחד אנשים ואחד נשים, ואחד תינוקות. אמר רבי יהודה: וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין? אלא, מחלקין להן קליות ואגוזין בערב פסח, כדי שלא

ישנו, וישאלו. אמרו עליו על רבי עקיבא שהיה מחלק קליות ואגוזין לתינוקות בערב פסח כדי שלא ישנו וישאלו. תניא, רבי אליעזר אומר: חוטפין מצות בלילי פסחים, בשביל תינוקות שלא ישנו. תניא, אמרו עליו על רבי עקיבא: מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבית המדרש חוץ מערבי פסחים וערב יום הכפורים. בערב פסח - בשביל תינוקות, כדי שלא ישנו. וערב יום הכפורים - כדי שיאכילו את בניהם. תנו רבנן: חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל, שנאמר (דברים טז) ושמחת בחגך, במה משמחם - ביין. רבי יהודה אומר: אנשים בראוי להם, ונשים בראוי להן. אנשים בראוי להם - ביין, ונשים במאי? תני רב יוסף: בבבל - בבגדי צבעונין, בארץ ישראל - בבגדי פשתן מגוהצין. תניא, רבי יהודה בן בתירא אומר: בזמן שבת המקדש קיים - אין שמחה אלא בבשר, שנאמר +דברים כז+ וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך. ועכשיו שאין בית המקדש קיים - אין שמחה אלא ביין, שנאמר (תהלים קד) ויין ישמח לבב אנוש.

משנה תורה לרמב"ם הלכות שביתת יום טוב פרק ו הלכה יז

שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו שנאמר ושמחת בחגך וגוי אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו:

)

מעשר שני

דברים י"ב, יח

כי אם-לפני הנה אלקיך תאכלנו במקום אשר יבחר הנה אלקיך בו אתה ובנך ובתך ועבדך ואמך והלוי אשר בשעריך ושמחת לפני הנה אלקיך בכל משלחך:

ספר החינוך מצוה שנו מצות מעשר בהמה טהורה בכל שנה:

משרשי המצוה, שהאל ברוך הוא בחר בעם ישראל וחפץ למען צדקו להיות כולם עוסקי תורתו ויודעי שמו, ובחכמתו משכם במצוה זו למען ילמדו יקחו מוסר, כי יודע אלהים שרוב בני אדם נמשכים אחר החומר הפחות בשגם הוא בשר, ולא יתנו נפשם בעמל התורה ובעסקה תמיד, על כן סיבב בתבונתו ונתן להם מקום שידעו הכל דברי תורתו על כל פנים, שאין ספק כי כל אדם נמשך לקבוע דירתו במקום שממונו שם. ולכן בהעלות כל איש מעשר כל בקר וצאן שלו שנה שנה במקום שעסק החכמה והתורה שם והיא ירושלים, ששם הסנהדרין יודעי דעת ומביני מדע, וכמו כן נעלה לשם מעשר תבואתנו בארבע שני השמיטה, כמו שידוע שמעשר שני נאכל שם, ובן נטע רבעי שנאכל שם, על כל פנים או ילך שם בעל הממון עצמו ללמוד תורה או ישלח לשם אחד מבניו שילמד שם ויהיה ניזון באותן פירות: ומתוך כך יהיה בכל בית ובית מכל ישראל איש חכם יודע התורה, אשר ילמד בחכמתו כל בית אביו, ובכך תימלא הארץ דעה את יי. כי אם חכם אחד לבד יהיה בעיר או אפילו עשרה, יהיו הרבה מבני אדם שבעיר וכל שבן הנשים והילדים שלא יבואו לפניהם כי אם פעם אחת בשנה, או אפילו ישמעו דבריהם פעם בשבוע ילכו הכית וישליכו כל דברי החכם אחרי גום, אבל בהיות המלמד בכל בית ובית שוכן שם ערב ובוקר וצהרים ויזהירם תמיד, אז יהיו כולם,

אנשים ונשים וילדים מוזהרים ועומדים ולא ימצא ביניהם שום דבר חטא ועוון, ויזכו למה שכתוב [ויקרא כ"ו, י"א - י"ב] ונתתי משכני בתוכם וגו' והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים:

שאלות:

- ↪ קרא את הפסוק. מה אתה יודע על מצוות מעשר בהמה מתוך הפסוק?
- ↪ חשוב על המשפחה שלך בהקשר למצווה זו. כיצד היתה נראית העליה לירושלים והארוחה המשותפת. כתוב סיפור קצר על ההתרחשות שתהיה שם?
- ↪ כיצד תורמות המצוות ליחיסם התוך משפחתיים וכיצד תורמת המשפחה לעבודת ה' של האדם על פי דברי בעל ספר החינוך?
- ↪ חשוב על המשפחה שלך. כיצד ניתן להעצים מימד זה במרחב המשפחתי?
- ↪ נסה לחשוב על אופי המשפחות בהם עבודת ה' היא דומיננטית. מה מחדש בעל ספר החינוך על התמונה שעלתה בראשך?

ג. לפגוש את ה' בחבורה ובמנין

המשפחה בה עסקנו הינה מסגרת אשר קשר דם מאחד את שותפיה. עתה נרחיב את המעגל ונשים ליבנו לאופי ולמשמעות של עבודת ד' בחבורה, חבורה שחברה ביחד למטרה משותפת: עבודת ד'. האם החבורה משקפת את עבודת ד' של כל הפרטים או שהיא בעלת תוכן שונה ועצמאי. במסגרת זו ניחד בירור של המושג ההלכתי "מניין", אשר מייצג את העובדה שעשרה אנשים העובדים את ד' בצוותא שונים מאוסף של פרטים, עד כדי כך, שישנן מצוות אשר אין להם קיום אלא במניין (קידוש ד' למשל).

מקורות חובה בפרק זה הם: תענית דף ה, רמב"ם הלכות תפילה, רמב"ם הלכות יסודי התורה, כוזרי
מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:
1. שני מקורות נוספים מתוך המקורות המצורפים

לימוד תורה ברבים

משנה, אבות פרק ג' משנה ו

רבי חלפתא איש כפר חנניה אומר: עשרה שיושבין ועוסקין בתורה, שכינה שרויה ביניהם, שנאמר (תהלים פב, א) "אל הים נצב בעדת-אל". ומנין אפלו חמשה? שנאמר (עמוס ט, ו) "ואגדתו על-ארך יסדה". ומנין אפלו שלשה? שנאמר (תהלים פב, א) "בקרב אל הים ישפט". ומנין אפלו שנים? שנאמר (מלאכי ג, טז) "אז נדברו יראי ה' איש אל-רעהו, ויקשב ה' וישמע" וגו'. ומנין אפלו אחד? שנאמר (שמות כ, כ) "בכל-המקום אשר אזכיר את-שמי אבוא אליך וברכתיך".

תלמוד בבלי, ברכות ס"ג ע"ב

ועוד פתח ר' יהודה בכבוד תורה ודרש הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם הסכת עשו כתות כתות ועסקו בתורה לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה כדר' יוסי ברבי חנינא דאמר ר' יוסי ברבי חנינא מאי דכתיב חרב (על) הבדים ונאלו חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה ולא עוד אלא שמטפשים כתיב הכא ונאלו וכתוב התם אשר נואלנו ולא עוד אלא שחוטאים

תלמוד בבלי, תענית ז ע"א

למה נמשלו דברי תורה כאש שנאמר (ירמיהו כג) הלא כה דברי כאש נאם ה' לומר לך מה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידי והיינו דאמר רבי יוסי בר חנינא מאי דכתיב (ירמיהו כ) חרב אל הבדים ונאלו חרב על שונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בד בבד בתורה ולא עוד אלא שמטפשין שנאמר ונאלו ולא עוד אלא שחוטאין כתיב הכא ונאלו וכתוב התם (במדבר יב) אשר נואלנו ואשר חטאנו ואיבעית אימא מהכא (ישעיהו יט) נואלו שרי צען [וגו'] והתעו את מצרים אמר רב נחמן בר יצחק למה נמשלו דברי תורה כעץ שנאמר (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגדול אף תלמידי חכמים קטנים מחדדים את הגדולים והיינו דאמר ר' חנינא הרבה למדתי מרבתי ומחבירי יותר מרבתי ומתלמידי יותר מכולן

ביאור הלכה (משנה ברורה) סימן קנה ד"ה ויקבע וכו'

ויקבע וכו'. והנה עצם הלמוד אף שכשהוא לומד ביחידי הוא ג"כ מקיים מ"ע של ת"ת מ"מ לכתחלה מצוה להדר כל מה שיכול ללמוד בחבורה שע"ז יש כבוד שמים יותר וכן אמרו חז"ל בכמה מקומות ברב עם הדרת מלך וכבר אמרו חז"ל [ברכות ו'] שיש נפקא מינה בין מי שלומד ביחידי דאף שהקב"ה קובע לו שכר על זה מ"מ לא מכתבן מליה בספר הזכרונות משא"כ כשלומד שלא ביחידי נאמר עליהם בכתוב אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו וגו' ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו וכש"כ כשלומדים בעשרה יחד דאז קדמה שכינה ואתיא כדכתיב אלהים נצב בעדת אל וגם אמרו חז"ל אין התורה נקנית אלא בחבורה עוד אמרו חז"ל [ברכות ס"ג] על הפסוק הסכת ושמע ישראל וגו' עשו כתות כתות ועסקו בתורה גם ע"ז נושא הקב"ה פנים לישראל כדאיתא בתנ"א פ' כ"ג תשובת הקב"ה למדת הדין ששואלת לפניו למה הוא נושא פנים לישראל והלא כתיב האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים והשיב הקב"ה איך לא ישא פניו לישראל וכו' ולא עוד אלא שהן מלמדים את התורה ויושבים אגודות אגודות ועוסקים בתורה ע"ש. וכן המנהג כהיום בכל קהלות ישראל שקובעים ללמוד בחבורה אחר התפלה בביהכ"נ ואומרים קדיש דרבנן. ואין אומרים קדיש דרבנן אלא על תורה שבע"פ ולא על פסוקים וכן על דברי אגדה אומרים קדיש דרבנן [אחרונים]. עוד כתבו דלענין אמירת הקדיש אין מעכב שילמדו דוקא בעשרה דאפילו אחד או שנים שלמדו יוכלו לומר קדיש רק שיהיו עשרה בביהכ"נ. וגם דאפילו איש אחר שלא למד יוכל לומר הקדיש :

הרב אהרון ליכטנשטיין – "עשה תורתך קבע: מרכזיותו של תלמוד תורה"

גם מבחינה חברתית, אין לראות אהבת תורה כתופעה העומדת לעצמה. הברייתא (אבות פ"ו מ"ה) אומרת שאחת הדרכים לקניין תורה היא "דיבוק חברים". מעבר לערכו מהבחינה השכלית הטהורה - מציאת אנשים שאתם תוכל לדון בחומר - משמעותו של דיבוק חברים היא גם

בהשתייכות לקהילה של תורה, ושייכות זו חוזרת ומחזקת את עקרונותיו של הפרט. סבורני שחוץ מהבחינה החברתית, יש מקום לדבר על דיבוק חברים גם במבט היסטורי. אדם צריך להעמיק את תחושת שייכותו לקהילת התורה החובקת את כל הדורות. למרות שלא ניתן להיות במגע ישיר עם הדורות שעברו, חשוב לדעתי להכיר את הקהילה הזאת. בין השאר, זה אומר רכישת היכרות עם גדולי ישראל.

תפילת רבים

מדרש רבה דברים פרשה ב

ד"א כה' אלהינו זה שאמר הכתוב (תהלים סט) ואני תפילתי לך ה' עת רצון רבי חנינא בר פפא שאל לרבי שמואל בר נחמן מהו דכתיב ואני תפילתי לך ה' עת רצון אמר לו שערי תפלה פעמים פתוחים פעמים נעולים אבל שערי תשובה לעולם פתוחים אמר לו מנין דכתיב (שם סה) נוראות בצדק תעננו אלהי ישענו מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים מה המקוה הזה פעמים פתוח פעמים נעול אף שערי תפלה פעמים פתוחים פעמים נעולים אבל הים הזה לעולם פתוח כך ידו של הקב"ה לעולם פתוח לקבל שבים אמר רב ענן אף שערי תפלה אינן ננעלים לעולם דכתיב כה' אלהינו בכל קראנו אליו ואין קריאה אלא תפלה כענין שנאמר (ישעיה סה) והיה טרם יקראו ואני אענה א"ר חייא רבה כתיב (תהלים כז) קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' הוי מתפלל וחוזר ומתפלל ויש שעה שיתנו לך. ד"א ואני תפילתי וגו' דוד בשביל שהיה יחידי אמר עת רצון אבל תפלתן של ציבור אינה חוזרת לעולם ריקם הוי כה' אלהינו בכל קראנו אליו :

תלמוד בבלי, תענית דף ח'

אמר רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו שנאמר (איכה ג) נשא לבבנו אל כפים [איני והא] אוקים שמואל אמורא עליה ודרש (תהילים עח) ויפתוהו בפייהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו ואף על פי כן (תהילים עח) והוא רחום יכפר עון וגו' לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור שאלות :

- ⊞ מה הסתירה שמוצא שמואל בין שני פסוקים? כיצד הסוגיה פותרת את הסתירה?
- ⊞ מה ההבחנה המהותית העולה כאן בין תפילת יחיד לתפילה בציבור?
- ⊞ חשוב על התפילה האחרונה שהתפללת בציבור ועל התפילה האחרונה שהתפללת ביחיד. מה היו ההבדלים בהרגשות שלך בין שתי התפילות? קרא את הגמרא שנית ונסה להתבונן בהבחנה בצורה מחודשת.
- ⊞ מה פירוש הביטוי "משים נפשו בכפו"? תרגם אותו לאישיות שלך.

משנה תורה לרמב"ם: הלכות תפילה פרק ח' הלכה א

תפילת הציבור נשמעת תמיד. ואפילו היו בהם חטאים, אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפילתם של רבים. לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור ולא יתפלל יחידי כל זמן שיכול להתפלל בציבור.

(

פרוש "יד פשוטה" על הרמב"ם:

השווה איכה רבתי: ר' אחא אמר, כל המתפלל עם הציבור למה הוא דומה? לבני-אדם שעשו עטרה למלך, בא עני אחד ונתן חלקו בתוכה. מה המלך אומר? בשביל עני זה איני מקבלה? מיד מקבל המלך ונותנה בראשו. כך אם היו עשרה צדיקים עומדים בתפילה ורשע עומד ביניהם, מה הקדוש ברוך הוא אומר? בשביל רשע זה איני מקבל תפילתם! שאלות:

- ↪ כיצד נוהג לך יותר להתפלל: בצבור או ביחיד? נסה לחשוב על המחרים והרווחים של כל אחת מאפשרויות התפילה הללו?
- ↪ מה מעלת התפילה בציבור על פי הרמב"ם?
- ↪ האם אתה מקפיד להתפלל במניין? במידה ולא נסה לחשוב מדוע? וקרא שוב את ההוראה שכותב הרמב"ם בהלכותיו: "ולא יתפלל יחידי כל זמן שיכול להתפלל בציבור".
- ↪ מה המשל שמוסיף הפירוש על דברי הרמב"ם? נסה להכנס לדמותו של המלך ולהרגיש: מה עובר בראשו ובליבו?
- ↪ האם לפעמים אתה מרגיש קצת "רשע" שצריך את הציבור לתפילתו? חשוב על המעלה שאתה יכול לתרום לתפילה בציבור לאנשים אחרים...

ספר הכוזרי מאמר ג', י"ח-י"ט

(יח) אמר הכוזרי: ולמה לנו כל זה? האין טוב לו לאדם כי יתבודד בתפילתו למען תהיה נפשו זכה יותר ומחשבתו פנויה יותר?

(יט) אמר החבר: לא כן! תפילת הציבור יתרון בה מכמה בחינות. ראשית, הציבור אינו מתפלל על מה שיש בו משום רעה ליחידים והיחיד יתכן כי יתפלל על מה שיש בו משום רעה ליחידים אחרים, כמו שיתכן כי אחדים מן היחידים ההם יתפללו על מה שיש בו משום רעה ליחיד זה, - אולם אחד התנאים בהם תכשר התפילה להתקבל הוא שתהיה זאת תפילה על מה שמביא תועלת לעולם ולא על מה שמביא לו נזק בכל דרך שהוא. שנית, לעיתים רחוקות מאד תשלם תפילת היחיד בלא פגם, הבא בשוגג או במזיד, ולכן נקבע אצלנו כי יתפלל היחיד תפילה בציבור ואף יתפלל עד כמה שהדבר בידו בציבור שאינו פחות מעשרה - למען ישלם על ידי אחדים מציבור זה מה שהוחסר על ידי האחרים בשוגג או במזיד, וכך תצא מכולם תפילה שלמה בכוונה שלמה, ותחול ברכה על הכל, ויהיה לכל אחד מהיחידים חלק בה. כי פעולת העניין האלוקי דומה לפעולת המטר המרווה ארץ מן הארצות, שעה שיושביה זכאים לו, ויתכן כי תכלול ארץ זו גם יחידים אחרים אשר אינם זכאים לו, ותהיה גם להם הצלחה בזכות הרוב. ולהפך, יש אשר יכלא הגשם מאחת הארצות, בהיות רוב יושביה בלתי זכאים לו, ויתכן כי ימצאו בה יחידים הזכאים לו ואינו נמנע מהם כי אם מחמת הרוב. אלה הם משפטי האלוה יתברך בעולם הזה. אולם גם ליחידים ההם שמור איתו הגמול לעולם הבא. ויתכן כי עוד בעולם הזה ייתן להם תמורה טובה ויגמול להם חסד מה שיציננס לטובה בין שכניהם. אך מעטים הם האנשים אשר ינצלו מן העונש הבא על ציבור שלם. והמתפלל אך ורק בעדו, דומה לאדם שבשעת סכנה למדינה יסתפק בתיקון ביתו הוא ואינו רוצה להשתתף עם אנשי המדינה בתיקון חומותיהם... היחיד בקרב הציבור הוא כאבר יחיד בכללות הגוף, שכן

אילו הייתה הזרוע מונעת את דמה בשעה שיש צורך בהקזתו, היה הזרוע כלה והגוף היה כלה עימו. אכן ראוי לו ליחיד לסבול אף את מר המוות למען הצלת הכלל, אך לפחות צריך לחשוב היחיד על חלקו בכלל...”
שאלות:

- ↩ קרא את השאלה ששואל מלך כוזר את החבר היהודי? האם אתה מזדהה עם השאלה?
- ↩ מה הן הסיבות שנותן החבר למעלת התפילה בציבור? מה מהסיבות נוגעות בדך?
- ↩ חשוב על תפילה שהיית מתפלל אותה, אך היה בה נוק לאדם אחר. מה המענה שנותן החבר למציאות בעייתית זו?
- ↩ האם הרגשת פעם שלולי היית מתפלל בציבור, לא היית מצליח באמת להתפלל? נסה להיזכר מה היה הקושי שלך להתפלל וכיצד נוכחות הציבור סייעה לך להתגבר על הקושי?
- ↩ קרא את נוסח תפילת שמונה עשרה. אלו מהברכות היית חושב לבד להתפלל
- ↩ מה היחס בין היחיד לציבור כפי שעולה מדברי הכוזרי? כיצד אתה מרגיש ביחס בינך ובין הציבורים השונים שאתה מתייחס אליהם?
- ↩ מה תפקיד הציבור ביצירת מפגש בין האדם לבין הקב"ה? נסה לחשוב מה הכוח שיש לציבור עליך במפגש שלך עם הקב"ה?

ילקוט שמעוני תהלים פרק סט

אני תפילתי לך ה' עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך. אמר הקב"ה דוד בשביל שאתה יחידי אמרת עת רצון אבל תפלת צבור אינה חוזרת ריקם, כה' אלהינו בכל קראנו אליו, אבל ביחיד פעמים פתוחים פעמים נעולים

שו"ע או"ח סימן צ סעיף ט

ישתדל אדם להתפלל בב"ה עם הציבור, ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לב"ה, יכוין להתפלל בשעה שהציבור מתפללים, (והוא הדין בני אדם הדורים בישובים ואין להם מנין, מ"מ יתפללו שחרית וערבית בזמן שהציבור מתפללים, סמ"ג). וכן אם נאנס ולא התפלל בשעה שהתפלל הציבור והוא מתפלל ביחיד, אעפ"כ יתפלל בב"ה.

תלמוד בבלי, ברכות ח'

מאי דכתיב ואני תפילתי לך ה' עת רצון אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין. ר' יוסי ברבי חנינא אמר מהכא כה אמר ה' בעת רצון עניתיך ר אחא ברבי חנינא אמר מהכא הן אל כביר ולא ימאס וכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי תניא נמי הכי רבי נתן אומר מנין שאין הקב"ה מואס בתפלתן של רבים שנאמר הן אל כביר ולא ימאס וכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי אסור לו לאדם שיעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין אמר אביי ולא אמרן אלא דליכא פתחא אחרינא אבל איכא פתחא

אחרינא לית לן בה ולא אמרן אלא דליכא בי כנישתא אחרינא אבל איכא בי כנישתא אחרינא לית לן בה ולא אמרן אלא דלא דרי טונא ולא רהיט ולא מנח תפילין אבל איכא חד מהנך לית לן בה :

מניין

תלמוד בבלי, מסכת מגילה דף כג ע"ב

מתני' אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה ואין נושאים את כפיהם ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא ואין עושין מעמד ומושב ואין אומרים ברכת אבלים ותנחומי אבלים וברכת חתנים ואין מזמנין בשם פחות מעשרה ובקרקעות תשעה וכהן ואדם כיוצא בהן :
גמ' מה"מ אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן דאמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה מאי משמע דתני ר' חייא אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתוב התם הבדלו מתוך העדה ואתיא עדה עדה דכתיב התם עד מתי לעדה הרעה הזאת מה להלן עשרה אף כאן עשרה :

רמב"ם הלכות תפלה פרק ח הלכה ו

וכל דבר קדושה לא יהא אלא בתוך העדה מישראל שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל וכל אלו הדברים אם התחילו בהם בעשרה והלכו מקצתם אע"פ שאין רשאים יגמרו השאר :

תלמוד בבלי, מסכת ברכות דף ו' ע"ב

אמר ר' יוחנן בשעה שהקב"ה בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס שנא' מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה.

תלמוד בבלי, מסכת גיטין דף לח ע"ב

אמר רב יהודה אמר שמואל כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבודו מיתבי מעשה בר' אליעזר שנכנס בבית הכנסת ולא מצא עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה מצוה שאני :

תלמוד בבלי, מסכת כתובות דף ז ע"ב

גופא אמר רב נחמן אמר לי הונא בר נתן תנא מנין לברכת חתנים בעשרה שנאמר ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה ורבי אבהו אמר מהכא במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל

שו"ע או"ח סימן קצג סעיף א

אבל ג' שאכלו אינם רשאים ליחלק ; ושנים שאכלו, מצוה שיחזרו אחר שלישי שיצטרף עמהם לזימון ; וכן ארבעה או חמשה אסור להם ליחלק, שכלם נתחייבו בזימון ; ששה נחלקים, כיון שישאר זימון לכל חבורה עד עשרה, ואז אין נחלקים עד שיהיו עשרים. כיון שנחתחייבו בהזכרת השם, ומצוה לחזר אחר עשרה.

בן איש חי, הלכות שנה ראשונה פרשת קרח אות א

וכשם שמצוה לחזור אחר שלשה כדי לעשות ברכת זימון, כך מצוה גדולה יותר ויותר לחזור אחר עשרה כדי לזמן בשם, ויאמר אחד מהם תחלה הב לך ונברוך למלכא עלאה קדישא וברשות מלכא עלאה קדישא נברך וכו', ובשבת אומר וברשות שבת מלכתא, וביו"ט יוסיף לומר וברשות יומא טבא אושפיזא קדישא, ובסוכות יוסיף וברשות שבעה אושפיסין עלאין קדישין, והמסובין עונין ברוך שאכלנו משלו, והמזמן חוזר ואומר ברוך, שאכלנו משלו וכו', ואם הם עשרה לא יאמר נברך לאלהינו בלמ"ד אלא אומר נברך אלהינו כמ"ש במקלות ברכו אלהים

ברכות מז ע"ב

אמר רבי יהושע בן לוי: לעולם ישכים אדם לבית הכנסת, כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו קבל עליו שכר כנגד כולם

חשיבות המניין

על החשיבות הרבה של הגעה בזמן לתפילה בבית הכנסת, כדי להיות בין "עשרה הראשונים", כותב המקובל רבי מאיר בן גבאי הספרדי בספרו "תולעת יעקב - באורים בסדר התפילות עפ"י פרד"ס" (מן המאה ה-15), וזה לשונו: "ועל דרך האמת: עשרה ראשונים הם כנגד עשרה מאמרות, שבהם נברא העולם, והם תשלום הקדושה, ולסוד זה אמרו רבותינו ז"ל כל דבר שבקדושה אינו בפחות מעשרה, והבאים אחר עשרה ראשונים, אינם אלא משום 'ברב עם הדרת מלך', שכבר נשלמה הקדושה בעשרה ראשונים".

נאמר במסכת אבות (פ"ה מ"א) "בעשרה מאמרות נברא העולם, ומה תלמוד לומר? (= ומה זה בא ללמדנו?) והלא במאמר אחד יכול להבראות? אלא להפרע מן הרשעים שמאבדים את העולם שנברא בעשרה מאמרות, וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימים את העולם שנברא בעשרה מאמרות". עשר פעמים נאמר בפרשת הבריאה המלה "ויאמר".

רבי מאיר בן גבאי מגלה לנו בספרו, שבתורת הקבלה, משווים את עשרת הראשונים הבאים לבית הכנסת, לעשרת המאמרות שבאמצעותם נברא העולם.

קביעת חז"ל: "כל דבר שבקדושה אינו בפחות מעשרה" (ברכות כא, ע"ב) מתפרשת בקבלה כך:

התקבצות של עשרה אנשים בבית הכנסת לתפילה - יוצרת קדושה המאפשרת תפילה בציבור.

לאור כל המקורות העוסקים בחשיבות התפילה בציבור אשאל את עצמי, מה עלי לעשות, במקרה בו אני חש, שבתפילתי כיחיד, אני מצליח לכוון טוב יותר מאשר בתפילתי במניין, האם עלי לפרוש מהציבור.

קידוש ה'

משנה תורה לרמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה א

כל בית ישראל מצווין על קדוש השם הגדול הזה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל ומוזהרין שלא לחללו שנאמר ולא תחללו את שם קדשי כיצד כשיעמוד עובד כוכבים ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגו יעבור ואל יהרג שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם ולא שימות בהם ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו:

במה דברים אמורים בשאר מצות חוץ מעבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכת דמים אבל שלש עבירות אלו אם יאמר לו עבור על אחת מהן או תהרג יהרג ואל יעבור במה דברים אמורים בזמן שהעובד כוכבים מתכוין להנאת עצמו כגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת או לבשל לו תבשילו או אנס אשה לבועלה וכיוצא בזה אבל אם נתכוין להעבירו על המצות בלבד אם היה בינו לבין עצמו ואין שם עשרה מישראל יעבור ואל יהרג ואם אנסו להעבירו בעשרה מישראל יהרג ואל יעבור ואפילו לא נתכוין להעבירו אלא על מצוה משאר מצות בלבד : שאלות:

↩ מה עובר בך בלב ובראש למקרא הביטוי: "כל בית ישראל"? האם אתה מרגיש חלק מבית ישראל?

↩ מה פירוש הביטוי "קידוש השם"? כיצד עם ישראל מקדש את ה' על פי קטע זה?

↩ מדוע לפי דעתך יש הבדל בין אם העבירה נעשית ביחיד או נגד עשרה יהודים נוספים?

↩ נסה לחשוב על עניינים נוספים שהמספר עשר חשוב לגביהם. מה משמעות המספר לפי דעתך?

↩ מה תפקיד הציבור במפגש של האדם עם הקב"ה, כפי שעולה מהלכה זו?

שו"ע או"ח סימן שפה סעיף ג

ישראל מומר לעבודת אלילים או לחלל שבתות בפרהסיא, אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן, הרי הוא כעכו"ם. ואם אינו מחלל אלא בצניעה, אפילו מחללו באיסור דאורייתא, הרי הוא כישראל ומבטל רשות.

משנה ברורה סימן שפה ס"ק ד

או לחלל שבתות בפרהסיא-דעון זה חמור כמו עובד עכו"ם שנעשה בזה מומר לכל התורה. ודוקא שברגיל בעון זה אבל אם חילל שבת בחד זימנא בפרהסיא לא מיקרי מומר וי"א דאפילו בחד זימנא מקרי מומר. ופרהסיא מקרי כשחילל בפני עשרה מישראל או שידע שיתפרסם ביניהם. ודע דכל זה כשהוא עובר לתיאבון אבל להכעיס אפילו בשאר עבירות ואפילו שלא בפרהסיא דינו כעכו"ם:

משנה ברורה סימן שפה ס"ק ו

אלא בצניעה-ואם מתבייש לעשות זה בפני אדם גדול אף שעושה דבר זה בפני כמה אנשים גם זה לצניעה יחשב:

חיי אדם הלכות שבת כלל עה סעיף כו

ישראל מומר או רשע או שמחלל שבת בפרהסיא אפילו אינו מחלל אלא באיסור דרבנן הרי הוא כנכרי ולא מהני עירובו ולא ביטול רשות עד שישכיר ומיהו משום פעם אחת לא מיקרי מומר לחלל שבתות ואם מתבייש לחלל בפני אדם גדול לא מיקרי בפרהסיא (א"ר בעירובין דף ס"ט) ואם אינו מחלל אלא בצניעה אפי' באיסור דאורייתא הרי הוא כישראל וצדוקים בזמן הזה אע"ג שמחללין באיסורי דרבנן דינם כישראל לענין זה דאנוסים הם דמעשה אבותיהם בידיהם:

ד. עדות ושבטים

מלימודנו עד עתה נוכחנו בערכה של האחדות כפי שהיא מתבטאת בעבודת ד'. אך האם אחדות פירושה גם אחדות ? האם בעמידתנו כקהל מול הקב"ה אנו מצווים לעמוד "כאיש אחד בלב אחד" או שמא יש מקום לצביון וליחוד של כל קהילה ועדה.

מקורות חובה בפרק זה הם: שמות כ"ה, פירוש רבינו בחיי, פירוש האברבנאל, ערכין דף ל"ב, שו"ע סימן צ
מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:
1. שלושה מקורות נוספים מתוך המקורות המצורפים

תלמוד בבלי, מסכת ערכין דף ל"ב ע"ב

דתניא משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט המנשה בטלו יובלות שנאמר וקראתם דרור בארץ לכל יושביה בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתן יכול היו עליה והן מעורבין שבט בנימין ביהודה ושבט יהודה בבנימין יהא יובל נוהג תלמוד לומר לכל יושביה בזמן שיושביה כתיקונן ולא בזמן שהן מעורבין
שאלות:

← מהי מצוות היובל?

← מדוע נראה לך שמצוות היובל תלויה בנוכחות כל עם ישראל בארץ?

← מה עולה מהלכה זו בתפקיד העם ביצירת מפגש בין עאדם לבין הקב"ה?

← מה חשיבות ההפרדה ומה חשיבות האחדות בין השבטים ביצירת עם על פי קטע זה?

← נסה לחשוב על 12 השבטים. נסה לאפיין סגנונות של שבטים על פיח הסיפורים הידועים

לנו בתנ"ך על כל שבט. עם איזה שבט היית רוצה להימנות?

תלמוד בבלי, מסכת הוריות דף ה' ע"ב

ורבי יהודה ורבי שמעון שבט אחד דאקרי קהל מנא להו אמר רב אחא בר יעקב דכתיב ויאמר אלי הנני מפרך והרביתך ונתתיך לקהל עמים וגו' מאן אתיליד ליה ההיא שעתא בנימין ש"מ ה"ק רחמנא מתיליד לך השתא קהל אחרינא

שמות כ"ח, כא

וְהָאֲבָנִים תִּהְיֶינָה עַל-שְׁמֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עָשָׂרָה עַל-שְׁמֹתָם פְּתוּחֵי חוֹתָם אִישׁ עַל-שְׁמוֹ תִּהְיֶינָה לְשָׁנֵי עֶשֶׂר שְׁבָט:

רבינו בחיי שמות פרק כח פסוק טו

ונמצאת למד שהכהן הגדול בבגדי האפוד והחשן היה מוקף מלפניו ומאחריו משמות י"ב שבטים, החשן אשר על לבו מלפניו היו קבועים שמות י"ב השבטים על י"ב אבניו כל שבט ושבט על אבנו גם האפוד שהיה מאחריו על שתי כתפיו ששם שתי אבני שהם קבועים בהם מפותחים י"ב שבטים ששה על אבן זו וששה על אבן זו והכהן כאשר ילבשם היה לובשם ביחד האפוד עם החשן שהרי מחובר היה זה בזה שנאמר (שמות כח) ולא יזח החשן מעל האפוד

אברבנאל שמות כח פסוק ו'

... ומה שראוי שיאמר בזה הוא, שציוה יתברך שיהיו שמות השבטים מפותחים באבנים, לפי שהאבנים הם יסודות בניין הבית, בית ישראל, בית אלוקים. ולכן נקראו אבנים מלשון בניין. וכמו שאמר (תהילים קיח כב) "אבן מאסו הבונים הייתה לראש פינה" ולפי שהיו יב' השבטים יסודות האומה ובניינה לכן ציוה ששימו אותם באבנים ... כי תמיד היו עושים רמז השבטים באבנים להיותם יסודות בניין האומה ומעמדה.
שאלות:

- ↔ נסה לדמיין את החושן של הכהן. איזה צבע של אבן היית בוחר לכל אחד מהשבטים?
- ↔ כיצד מסבירים הפרשנים את הסיבה שהכהן הגדול נושא על ליבו את שמות שניים עשר השבטים?
- ↔ אלו תחושות ומחשבות עוברות בך מההכרה שהכהן הגדול נכנס לקודש הקודשים עם שם השבת שלך? אלו תחושות ומחשבות עוברות בכהן הגדול שנכנס לקודש הקודשים עם שמות כל השבטים?
- ↔ מה תפקיד השבטים בבניית העם? אולי היה ניתן לוותר על שלב השבטים ולהפוך משפחות לעם?

שו"ע או"ח סימן צ סעיף ד

צריך לפתוח פתחים או חלונות כנגד ירושלים, כדי להתפלל כנגדן, וטוב שיהיו בבהכ"נ י"ב חלונות.
שאלות:

- ↔ מדוע לפי דעתך צריך חלונות בבית כנסת?
- ↔ כיצד נראה בית הכנסת שלך והיכן אתה בוחר לשבת בתוכו?
- ↔ לו היית צריך לעצב בית כנסת, איך היית עושה זאת בצורה שתעורר כוונה נכונה במתפללים?
- ↔ מדוע מזכיר השולחן ערוך שכדאי שיהיו דווקא 12 חלונות?
- ↔ מה ניתן ללמוד מהלכה זו על תפקיד השבטים ביצירת קשר בין הקב"ה לאדם?

ספר הטעמים, ענייני בית-הכנסת אות קסג

"לפי שכל אחד משנים-עשר שבטי בני ישראל יש לו חלון אחד ברקיע, כפי שבחינת נשמת שבטו. וממונים בכל בית-כנסת שנים-עשר שרפים כנגד שבטי יה."

חיי אדם הלכות פסח כלל קכז סעיף יא

... ולא עוד אלא שיכולים הצבור לעשות תקנה עליהם ועל זרעם ואפילו דברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנהגו כן מעצמם לעשות סייג וגדר לתורה אף הבנים חייבים לנהוג באותו גדר כדאית' להדיא בפסחים דבני ביישן לא הוי אזלי מצור לצידון בע"ש ובאו בניהם לפני ר"י ואמרו אבותינו היה אפשר להם ואנן לא אפשר ואמר להם כבר קבלו אבותיכם ומוזהרים מדברי קבלה שנא' אל תטוש תורת אמך (ריב"ש ורמב"ן) ודוקא כשכל בני עיר הנהיגו כך אבל יחיד שנהג

איזה דבר לסייג או לחסידות אין הבן חייב לנהוג אותה חומרא אלא א"כ עשאה פעם אחת בחיי אביו או אחר מיתתו ולא התנה בפירוש שאינו מקבל עליו חומרא זו דאז הרי קבלה בעצמו (פ"ח סי' ז')

נוסחאות התפילה, מפסקי הרב עובדיה יוסף

נוסחאות התפילה של עדות ישראל, יסודתם בהררי קודש, ולכן אין לאדם לשנות נוסח התפילה ממה שנהגו אבותיו, ולכן אין לספרדי לשנות נוסח התפילה לנוסח עדות אשכנז (או לנוסח שנקרא "ספרד" שהוא נוסח החסידים), אלא עליו להתפלל בנוסח עדות המזרח. וכן אין לאשכנזי לשנות לנוסח הספרדים.

וכן כתב בספר מגן אברהם, שמובא בשם האר"י ז"ל, שיש ברקיע שנים עשר שבטים, וכל שבט יש לו שער ומנהג, ומחמת כן אין לשנות ממנהג אבותיו בסדר התפילה. וכן כתבו עוד מגדולי הפוסקים.

אולם מרן הרב חיד"א כתב, שרבינו האר"י עצמו שהיה אשכנזי, ממשפחת רבינו שלמה לוריא, היה מתפלל בנוסח הספרדים, זולת בימים הנוראים, וכמו שכתב בשער הכוונות. וכתב עוד מרן החיד"א שתפילה בנוסח הספרדים עולה בכל שנים עשר השערים שבשמים, ולפי זה נראה שמותר לאשכנזי לשנות מנוסח האשכנזים לנוסח הספרדים, וכן נהג באמת הגאון רבי נתן אדלר זצ"ל, רבו של הגאון רבי משה סופר ה"חתם סופר", וכן נהג הגאון רבי נפתלי איש הורוץ ז"ל, בעל ספר "הפלאה" על מסכת כתובות. (והגאון רבי נתן אדלר אף היה מתפלל במבטא הספרדים, בבטוי האותיות והניקוד, מכיון שסבר שזהו המבטא הנכון, ושכר בכסף מלא את הגאון רבי יצחק מודעי ז"ל מטורקיה, שילמדו מבטא הספרדים, בבטוי האותיות והניקוד, ולא הניח לאף אדם לעלות שליח ציבור בבית הכנסת שלו, אלא הוא עצמו היה עולה ומתפלל כדרך הספרדים, וכן כתב הגאון רבי יעקב דוד ולובסקי זצ"ל בעל שו"ת רידב"ז בתשובה להגאון חכם יוסף מרדכי ידיד הלוי מארס צובא, ואלו דבריו "וקרוב לומר שהמבטא של לשון הקודש אצלכם מתוקנת הרבה יותר, כי ברוב ימים באריכות הגלות, האשכנזים נתפזרו ונתרחקו מאוד במלבושים ובכתב ובלשון זה למזרח וזה למערב, ונתבלבלו הלשונות גם של חול"י) ומכל מקום כתב החתם סופר, שאחר פטירת הגאון בעל הפלאה, ביטל בנו הגאון בעל מחנה לוי את בית הכנסת שלו, ולכן נראה שלדעתו אין לאשכנזי לשנות לנוסח הספרדים, והדבר נתון כמובן במחלוקת הפוסקים. אולם בודאי שאין לספרדי לשנות לנוסח האשכנזים, לא בנוסח התפילה, ולא באופן בטוי האותיות.

וכמו כן ברור כי אין כל היתר להתפלל ב"נוסח אחיד" שנפוץ בכמה מקומות ובצבא הגנה לישראל, כי נוסח זה ברובו הוא נוסח אשכנז, וערבו בו מקצת מנוסח ספרד, ולכן אין להתפלל בו כלל.

והגאון רבי אברהם יצחק הכהן קוק, בהסכמתו לספרו של הגאון רבי בן ציון מאיר חי עוזיאל, האריך שאין לאשכנזי לשנות את המבטא למבטא הספרדים, כי יש בזה חשש איסור "אל תטוש תורת אמך", ומעוד נמוקים שהיו עמו, אלא שכאמור יש החולקים על דבריו וסבורים שבטוי הספרדים נכון יותר ומותר לשנות אליו. ולדאבונינו בזמן הזה, רבים מאד שינו מבטא האותיות שלהם למבטא חדש כעין מבטא הספרדים, אך באמת אינו מבטא ספרדי כלל, כי מבטאים את האות ח' כמו האות כ', ואות ק' כאות כ', וכן על זה הדרך, ומבטא כזה לכל הדעות הוא שבוש ואינו נכון כלל. לכן על כל אחד להשתדל לתקן את מבטאו כמה שיוכל, כדי שיזכה להתפלל בשפה צחה המקובלת יותר אצל ה' יתברך. ואם אינו יכול לשנות מבטאו, רשאי להמשיך באופן שהורגל,

שהרי מעיקר הדין מותר גם להתפלל בשפה לועזית לגמרי, ובודאי שלשון הקודש המשובשת המקובלת כיום, עדיפה מלשון לעז ממש.

מעגל שלישי: מפגש עם ה' כעם

הקדמה:

כבן לעם היהודי, אתה ודאי יודע שהנך שייך לעם מיוחד - העם הנבחר. בעמים אחרים אין זהות בין העם והדת. בעמים אלו אדם יכול להיות מוסלמי צרפתי, נוצרי צרפתי, או בודהיסט צרפתי, רק בעם ישראל המוצא והאמונה המשותפת יוצרים זהות לאומית. כל היהודים הם בני עם ישראל או שקיבלו עליהם את אמונת ישראל. יש גם מקומות בעולם בהם אנשים סוברים שניתן להתקרב אל ה' כל אחד בדרכו שלו, ובדת שלו, שאין צורך בהתקרבות משותפת אל ה'. מדוע בעם ישראל התורה היא המעצבת את המעגל הלאומי? ונשאלת גם השאלה: האם בכלל ניתן להגיע למצב שעם שלם – כולל כל השכבות השונות, ובאופן לאומי – יפגש עם ה', האם אין זו רק עבודת היחיד? בפרק זה נעסוק במפגש עם ה' כעם שלם. נבדוק היכן עם ישראל נפגש עם ה' ונזמין אותך להתבונן ולהעמיק במפגשים אלו.

מקורות חובה בפרק זה הם: מהלך האידאות
מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:
1. מקור אחד נוסף מתוך המקורות המצורפים

מהלך האידאות בישראל פרק ב

" בראשית מטעו של העם הזה, אשר ידע לקרוא בשם הרעיון האלוקי הברור והטהור בעת השלטון הכביר של האלילות בטומאתה – כראותה, נתגלתה השאיפה להקים ציבור אנושי גדול אשר "ישמור את דרך ד' לעשות צדקה ומשפט". זוהי השאיפה, שבאה מכוח ההכרה הברורה והעזה והתביעה המוסרית הכוללת והרמה, להוציא את האנושיות מתחת סבל נורא של צרות רוחניות וחומריות ולהביאנה לחיי חופש מלאי הוד ועדן, באור האידאה האלוקית, ולצליח בזה את כל האדם כולו. למלואה של שאיפה זו צריך דווקא, שציבור זה יהיה בעל מדינה פוליטית וסוציאלית כסא ממלכה לאומית, ברום התרבות האנושית, "עם חכם ונבון וגוי גדול", והאידאה האלוקית המוחלטת מושלמת שמה ומחיה את העם ואת הארץ במאור חייה. למען דעת, שלא רק יחידים חכמים מצוינים, חסידים נזירים ואנשי קודש, חיים באור האידאה האלוקית, כי גם עמים שלמים, מתוקנים ומשוכללים בכל תיקוני התרבות והישוב המדיני. עמים שלמים הכוללים בתוכם את כל השדרות האנושיות השונות, מן רום האינטליגנציה האומנותית, הפרושית, המשכלת והקדושה, עד המערכות הרחבות, הסוציאליות, הפוליטיות והאקונומיות, ועד הפורטריו לכל פלוגותיו, אפילו היותר נמוך ומגושם.

מאמרי הראי"ה, ע"מ 174, "ממלכת כוהנים"

כי חובתנו היא לא רק להיות אנשי קודש בתור אנשים פרטיים, כי אם גם ובייחוד להיות ממלכת כוהנים וגוי קדוש ולשאוף ליסוד ממלכתי מקודש, שהוא כדאי להיות נקרא בשמו עוד מלפני ההתהוות של העולם המעשי וכל סאונו, מיסוד התורה שקדמה לעולם, ומיסוד של דוד מלך ישראל חי וקיים, ועמד כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ, במהרה בימנו אמן.

ילקוט שמעוני עמוס פרק ט סימן תקמח

אמר רב חנינא בר ביזנא אמר ר' שמעון חסידא כל תענית שאין מתענין בה מפושעי ישראל אינו תענית שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב בין סמני הקטרת. אביי אמר ואגודתו על ארץ יסדה כשישראל שוין בעצה אחת מלמטה שמו הגדול משתבח מלמעלה שנאמר ויהי בישראל מלך אימתי בהתאסף ראשי עם וגו', וכה"א ואגודתו על ארץ יסדה ולא כשהם עשויות אגודות אגודות. רבי שמעון בן יוחאי אומר משל לשתי ספינות קשורות בהוגנין ובעשתות ובנו עליהם פלטין והעמידום על גביהם כל זמן שהספינות קשורות פלטין קיימים פרשו הספינות אין פלטין קיימים, כך כשישראל עושים רצונו של מקום עליותיו בשמים וכשאין עושין רצונו של מקום ואגודתו על ארץ יסדה. כיוצא בו זה אלי ואנוהו כשאני מודה לו הוא נאה. כיוצא בו אתם עדי נאם ה' ואני אל כשאתם עדי אני אל. כיוצא בו אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים אלמלא אני לא היית יושב בשמים :

פגישה ראשונה: פגישת עמ"י עם ה' במעמד הר סיני.

הפגישה הראשונה של עם ישראל עם ה' הייתה במעמד הר סיני. פגישה זו היא הפעם היחידה שה' דיבר עם ציבור של בני אדם פנים אל פנים, ואלו היו אבותינו. לכן היא מהווה אבן יסוד בהעברת האמונה מדור לדור. מפגש זה מעלה היבטים מרתקים – כגון הנכונות שלנו להיות עם נבחר – ההענות למשימה. והשאלה האם באמת אנחנו מתאימים ליעדים וליעודים המוטלים על אלו השייכים לאותה "נבחרת" של רבש"ע.

מקורות חובה בפרק זה הם: שמות י"ט, כוזרי, רמב"ם אגרת תימן, מהר"ל תפארת ישראל
מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:
1. שלושה מקורות נוספים מתוך המקורות המצורפים.

1. המעמד

שמות יט - כ

(א) בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני: (ב) ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחננו במדבר ויחן שם ישראל נגד ה' (ג) ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: (ד) אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על פני נשרים ואבא אתכם אלי: (ה) ועתה אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ: (ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל: (ז) ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו ה': (ח) ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה וישב משה את דברי העם אל ה': (ט) ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם ויגד משה את דברי העם אל ה': (י) ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם: (יא) והיו נכנים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני: (יב) והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל הנגע בהר מות ימות: (יג) לא תגע בו יד פי סקול יסקל או ירה יירה אם בהמה אם איש לא יחיה במשך היבל המה יעלו בהר: (יד) וירד משה מן ההר אל העם ויקדש את העם וכבסו שמלתם: (טו) ויאמר

אֶל הָעַם הָיוּ נֹכְחִים לְשַׁלֵּטת יָמִים אֶל תִּגְשׁוּ אֶל אִשָּׁה : (טז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִית הַבְּקָר וַיְהִי קִלְת וּבְרָקִים וַעֲנַן כָּבֵד עַל הַהָר וְקַל שָׁפָר חֲזַק מְאֹד וַיִּחַרְד כָּל הָעַם אֲשֶׁר בְּמַחֲנֶה : (יז) וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעַם לְקִרְאֵת הָאֱלֹהִים מִן הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְבוּ בְּתַחֲתֵית הַהָר : (יח) וְהָר סִינִי עָשָׂן כְּלוּ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יֵרֵד עָלָיו ה' בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׂנוּ כְּעָשָׂן הַכֹּבֵשׁוּ וַיִּחַרְד כָּל הַהָר מְאֹד : (יט) וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר הוֹלֵף וְחֲזַק מְאֹד מֹשֶׁה יִדְבֵר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל : (כ) וַיֵּרֵד ה' עַל הָר סִינִי אֶל רֹאשׁ הַהָר וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הַהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה : (כא) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רֵד הַעֵד בְּעַם פֶּן יִהְרָסוּ אֶל ה' לְרָאוֹת וְנִפְל מִמֶּנּוּ רַב : (כב) וְגַם הַפְּהִנִים הִנְגָּשִׁים אֶל ה' יִתְקַדְּשׁוּ פֶן יִפְרָץ בְּהֶם ה' : (כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לֹא יוֹכֵל הָעַם לַעֲלֹת אֶל הָר סִינִי כִּי אַתָּה הַעֲדַתָּה בְּנֹו לְאֹמֶר הַגִּבֹּל אֶת הַהָר וְקִדְּשִׁיתוֹ : (כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי ה' לֵף רֵד וְעֲלִית אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַפְּהִנִים וְהָעַם אֶל יַהְרָסוּ לַעֲלֹת אֶל ה' פֶן יִפְרָץ בָּם : (כה) וַיֵּרֵד מֹשֶׁה אֶל הָעַם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם : ס

וַיִּדְבֵר אֱלֹהִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאֹמֶר : ס (ב) אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי : (ג) לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאֶרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בְּמַיִם מִתַּחַת לְאֶרֶץ : (ד) לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל קִנְיָן פֶּקֶד עֲוֹן אֲבֹת עַל בְּנֵים עַל שְׁלֵשִׁים וְעַל רַבְעִים לְשִׁנְאִי : (ה) וְעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֵלִפִּים לְאֹהֲבֵי וּלְשִׁמְרֵי מִצְוֹתַי : ס (ו) לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוּא כִּי לֹא יִנְקָה ה' אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשׁוּא : פ (ז) זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ : (ח) שְׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֲשִׂיתָ כָּל מְלֹאכְתֶּךָ : (ט) וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לִיקְנוֹק אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלֹאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עֲבָדֶךָ וְאִמְתֶּךָ וּבְהִמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ : (י) כִּי שְׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בִּרְדָה ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֶׁהוּ : ס (יא) כָּבֵד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּן יָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ : ס (יב) לֹא תִרְצַח ס לֹא תִנְאַף ס לֹא תִגְנֹב ס לֹא תַעֲנֶה בְּרַעֲךָ עַד שֹׁקֶר : ס (יג) לֹא תַחַמֵּד בֵּית רַעֲךָ ס לֹא תַחַמֵּד אִשְׁתִּי רַעֲךָ וְעַבְדוֹ וְאִמְתּוֹ וְשׁוֹרוֹ וְחִמְרוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרַעֲךָ : פ

(יד) וְכָל הָעַם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלְפִידִם וְאֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר וְאֶת הָהָר עָשָׂן וַיִּרְא הָעַם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמִדוּ מֵרָחֹק : (טו) וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֲתָה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל יִדְבֵר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶן נָמוֹת : (טז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעַם אַל תִּירְאוּ כִּי לְבַעֲבוֹר נְסוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוֹר תִּהְיֶה יְרָאתוֹ עַל פְּנִיכֶם לְבַלְתִּי תַחֲטְאוּ : (יז) וַיַּעֲמֵד הָעַם מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה נָגַשׁ אֶל הָעַרְפֶּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים : פ

מִשְׁנֵה תוֹרָה לְרַמְבַּ"ם , הַל' יְסוּדֵי הַתּוֹרָה ח', א

משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשופף אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו לא להביא ראיה על הנבואה היה צריך להשקיע את המצריים קרע את היס והצלילן בתוכו צרכנו למזון הוריד לנו את המן צמאו בקע להן את האבן כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ וכן שאר כל האותות ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעיינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה :

ספר הכוזרי - מאמר ראשון אות קט

לא כן תורתנו היא מוכיחה את יעודה במראה עינים משל למה הדבר דומה לחברים שחנתה שירתם במדבר ונפרד אחד מהם והלך להדו ומלך הדו קבלו בכבוד רב משנודע לו כי הוא אחד החברים ההם כי המלך הכיר את אבותיהם שהיו אוהביו ויתן המלך בידו מתנות יקרות למען ישאן אל חבריו וילבישו בגדי חמודות וישלח עמו מכבודתו אנשים אשר לא היה עולה על הדעת כי יצאו מלפני המלך וילכו אל המדבר ההוא אף צוהו על מעשים אשר יעשה וכתת עמו ברית על פיה קבל עליו האיש לעבד את המלך והנה זה שב האיש אל חבריו בלויית צירי מלך הדו והחברים שמחו בצירים וחלקו להם כבוד ויקר ובנו להם ארמון לשבת בו ברבות הימים התחילו החברים ההם שולחים מאתם שליחים להדו למען יראו שם את פני המלך דבר זה עלה ביד השליחים על נקלה כי דאגו להם צירי המלך אשר הוליכום בדרך הקרובה והישרה ובשובם ידעו כל החברים כלם כי כל הרוצה להגיע להדו קל הדבר מאד עליו אם רק ידבק בעבודת המלך ויכבד את ציריו המוליכים אותו אל המלך מעתה לא שאל איש מה העבודה הזאת לנו הסבה היתה ברורה לעין כל להדבק במלך כי הדבקות בו היא האשר והנמשל הוא החברים הם בני ישראל והתיר הראשון הוא משה והתירים האחרים הם שאר הנביאים וצירי מלך הדו הם השכינה והמלאכים ובגדי החמודות הם האור המשכל אשר האיר את נשמת משה בנבואה והאור הנגלה אשר קרן על פניו והמתנות היקרות שנשלחו אל החברים הן שני הלוחות ועליהם עשרת הדברות.

שאלות:

- ⊞ מה המשל שמצייר הכוזרי בקטע זה? נסה להיכנס לדמותו של האדם בסיפור: מה היה גורם לך לעבוד את מלך הודו?
- ⊞ מה מעורר בך הדימוי של "מתנות יקרות" לתר"ג מצוות שקיבלנו בהר סיני? איזה דימוי אתה היית נותן למצוות?
- ⊞ תאר את המפגש בין המלך לבין התייר הראשון. קרא את הפסוקים בהם עולה משה רבינו להר סיני ונסה להרגיש בתוכם את התיאור של המפגש.
- ⊞ מה המטרה של עבודת המלך במשל? מה הנמשל בנקודה זו? האם יש לך רעיונות נוספים מה יכולה להיות מטרת עבודת המלך?
- ⊞ נסה לחשוב על עצך כעל חבר בחבורה שנשאר במדבר ולא הגיע בעצמו אח המלך. מה היית מרגיש כאשר היה חוזר התייר הראשון עם המתנות ועם הציווי על המעשים?
- ⊞ מה מעורר בך הביטוי "תייר" ביחס לנביא? האם היית רוצה בעצמך להגיע לפגוש את מן הודו?

רמב"ם, איגרת תימן

וכמו כן זיכרו מעמד הר סיני, שציונו הקב"ה לזוכרו תמיד, וגם הזהירנו מלשכחו אותו, וצונו ללמד אותו לבנינו כדי שיגדלו על תלמודו. הוא מה שנאמר דברים ד' ט' יו"ד "רק השמר ושמר נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך, והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלוהיך בחרב". וראוי לכם אחינו שתגדלו בניהם על המעמד ההוא הגדול, ותספרו בתוך קהל ועדה גדולתו והדרו, שהוא עמוד שהאמונה סובבת עליו, והטענה המביאה לידי אמת. וגדלו המעמד ההוא על כל גדולה כמו שגידלו הקב"ה שנאמר דברים ד' ל"ב "כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך וגו'.

ודעו אחינו בברית הזאת ובסברה הזאת, שהדבר הגדול הזה שנראה במציאות, שהעיד עליו מבחר כל העדים שלא היה מקודם כמוהו וכן לא יהיה אחריו כמוהו. והוא, שתשמע אומה אחת בכללה דבור הקדוש ברוך הוא, ושתראה כבודו עין בעין, ודבר זה היה שתחזק האמונה חיזוק שלא ישנהו משנה, ויגיע לנו ע"י האמת כדי להעמיד רגלינו לבל ימעדו אשורינו בעתות כאלו, כשיתחדש שום רוגז או שמד על יהודים ח"ו וכשיתגבר יד האנס. שכן כתוב שמות כ' כ' "כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו". כלומר, שזה הנגלה עליהם בעניין זה, כדי שתעמדו בכל ניסיון שיפגע בהם באחרית הימים, שלא יזוז לבבכם ולא תחטאו. ואתם אחינו, היו על בריתכם קיימים, ובדתכם מחזיקים, ועל אמונתכם נוהגים ועומדים. ושלמה המלך ע"ה דימה אותנו לאישה יפה בתכלית היופי שאין בה דופי, שנאמר שיר השירים ד' ז' "כלך יפה רעיתי ומום אין בך". ודימה שאר האמונות והסברות שרוצים להמשיכה אליהם ולהחזירה לאמונתם כאנשי הבליעל השטופים בזימה, והמפתים הנשים שהם בנות חיל להשיג מהן תאוותן המכוערת.

כן אירע לנו עם אלו שהם משיאים אותנו ומפתים להחזירנו לדתותיהם, ואולי נאחו ונסתבך בסבכי פחזותם ובענפי שקריהם. ואחר כך חזר בחכמתו בלשון תשובת האומה כאלו היא אומרת לאותם שהם רוצים לפתותה, ולהראות להם שסברתה מעולה מסברתם לאיזה דבר מתחזקים בי, התוכלו להראות לי כמו "מחולת המחנים" שיר השירים ד' א'. כלומר, שהאומה תטען כנגדם, ואומרת להם, הראוני כמו מעמד הר סיני שהיה בו מחנה אלקים ומחנה ישראל זה לעומת זה, אז אשוב לעצתכם. וזה המאמר הוא על דרך משל שם שם "שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך. מה תחזו בשולמית כמחולת המחנים". ופירש "שולמית" - השלמה החסידה; ו"מחולת המחנים" - שמחת מעמד הר סיני שהיה בו מחנה ישראל, שנאמר שמות י"ט י"ז "ויצא משה את העם לקראת האלקים מן המחנה ויניצבו בתחתית ההר". ומחנה אלקים כמו שנאמר תהלים ס"ח י"ח "רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ה' במ סיני בקדש". ראה חכמת המשל וסודו, שהוא החזיר מלת "שובי" ארבעה פעמים בזה הפסוק, להיות לרמז שאנו נרדפים ארבעה פעמים לצאת מן הדת בכל אחת מן המלכויות האלה הארבעה שאנו היום באחרונה מהם. והבטיחנו הקדוש ב"ה בתורתו ואמר, כי בהיותם מכריחים אותנו לאחוז בסברתם שנאמר דברים ד' כ"ח "ועבדתם שם אלהים אחרים מעשה ידי אדם". אבל בכל זה לא יהיה זה בכלל בכל הארץ, ולא תיכרת התורה ממנו לעולם. והבטיח ואמר שם ל"א כ"א "כי לא תשכח מפי זרעו". ובאר לנו על ידי ישעיהו מבשר אומתנו, שהאות ביננו ובינו ית', והמופת המורה שלא נאבד הוא קיום תורת ה' ודברו ביננו. שנא' ישעיהו נ"ט כ"א "ואני זאת בריתי אותם אמר ה', רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתני בפיך" וגומר. וגם התפארה אומתנו לפני הקב"ה על שתסבול צרות השמדות ותישא הצרות התכופות עליה. שכן כתוב תהלים מ"ד כ"ג "כי עליך הורגנו כל היום". זה דורו של שמד.

שאלות:

- ⊞ מה מטרת מעמד הר סיני על פי מה שכותב הרמב"ם באגרת לבני תימן?
- ⊞ נסה לחשוב על עצמך ברגע של רצון לחטוא: מה הכוח שיכול לתת לך זכירת מעמד הר סיני על מנת להתגבר? אילו כוחות נוספים יוכלו לעזור לך להתגבר?
- ⊞ דמייך את עצמך בתוך מעמד הר סיני: מה אתה רואה? מה אתה שומע? מה אתה מריח? מה אתה מרגיש? מה אתה חושב? וכ'.

↩ חשוב על כוחו של הזיכרון: מה הוא מאפשר לנו? מה הוא לוקח ממנו? אלו אירועים אתה לא רוצה לשכוח ואלו אירועים אתה דווקא לא רוצה לזכור?

2. נעשה ונשמע

שבת פ"ח.

אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן: מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשים בו? דכתיב ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו.

מהר"ל מפראג, תפארת ישראל, כט

ועוד יש לך לדעת כי מה שהיו מקדימים ישראל נעשה לנשמע דבר זה בודאי כי אצל האדם מן הידיעה שיודע שדבר זה טוב לו לעשות נמשך המעשה ואם לא היה יודע שטוב לו לעשות אינו עושה, ולא כן ישראל במה שהם עובדים השם יתברך עיקר עצם שלהם מה שנבראים עליו הוא לעבוד השם יתברך במעשה והידיעה בפעולה זאת נמשך אחר המעשה, אבל אצל כל האדם המעשה נמשך אחר הידיעה מפני שמן הידיעה בא המעשה ואם לא ידע אין כאן פעולה, ולפיכך צריך להקדים השמיעה אל הידיעה ואצל ישראל שהם נבראים לעבוד את בוראם הרי בבריאתם הוא המעשה והידיעה לפועל הזה נמשך אחר המעשה שיש לו לעשות. ודבר זה משתמשים בו המלאכים שכל אחד ואחד הוא נברא על דבר שהוא פעולתו, שאינו כמו האדם שהוא בעל בחירי ולא יתכן עליו לומר שהוא נברא על פועל זה, שהרי בחירי הוא לעשות איזה פועל שירצה הן לטוב הן לרע, ודבר זה אינו במלאכים רק הם נבראים על פעולתם, ולפיכך בריאתם הוא הפועל והידיעה בפועל שלהם נמשך אחר העשיה. ולפיכך כתיב קודם ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו ואחר כך כתיב לשמוע בקול דברו, שזה מורה כי הפועל קודם להם מן השמיעה. וכל זה כמו שאמרנו כי נבראו המלאכים כל אחד על פעולתו המיוחדת ובבריאה עצמו נמצא מהם המעשה והידיעה נמשך אחר המעשה. וזהו שאמרנו שם שנמשלו ישראל לתפוח וכו' הן הן הדברים אשר אמרנו לך למעלה כי קודם הוא המעשה כי על זה נבראו ודבר שעליו נבראו בודאי קודם ולפיכך נמשלו לתפוח אשר העיקר קודם ואחר זה נמשכו העלין שהם אינם עיקר רק טפלים ובשאר האילנות העלים קודמים. וזה מפני כי העלין קלים ליציאה והפרי אינו קל להוציא, ולפיכך העלין קודמים אבל התפוח יש בו כח הוצאה ביותר, ולכך מוציא פריו קודם כמו שראוי אל דבר שהוא קודם ואחר כך הטפל שהם עליו שהם שומרי הפרי ודבר זה ראוי להבין. ודבר זה נרמז במה שאמר הכתוב (שיר השירים ח') תחת התפוח עוררתיך שמה חבלתך אמך שם חבלה ילדתך וכבר התבאר ד"ז בחבור גבורת ה' בביאור רחב. ועוררתי אותך עליו כי תראה כי כל דברי חכמים מעידים זה על זה כי ישראל נבראים לעבוד את בוראם ולכך הם מקדימים נעשה לנשמע שדבר שהוא עיקר אשר הם נבראים עליו הוא קודם לדבר שאינו עיקר הוא ההשכלה. שעיקר הוא המעשה שחפץ השם יתברך במעשה ועל זה נבראו... ישראל הולכים לפי תומם וכל תם אין פעולתו יוצא מן הסדר הראוי, כי לפי הסדר הראוי ראוי שיוקדם העשיה כי על זה נברא האדם.

שאלות:

↩ נסה לחשוב על פעולות שונות שאתה עושה: אלו פעולות מגיעות אחרי מחשבה/שמיעה/החלטה ואלו פעולות נולדות ממך באופן ספונטאני ללא חשיבה מוקדמת? מה ההבדל בין שני סוגי הפעולות?

- ↪ לאיזה סוג של פעולות היית מכניס את קיום המצוות שלך? מה אומר על כך המהר"ל בקטע זה?
- ↪ דמייך את עצמך במעמד הר סיני: מה היה גורם לך לומר "נעשה ונשמע"? כיצד מסביר המהר"ל את העובדה שזה מה שאמרו עם ישראל במעמד הר סיני? נסה להתחבר בתוך לדברים.
- ↪ מה מאפיין מלאך לעומת אדם? האם היית מעדיף להיות מלאך? אם כן וגם אם לא – הסבר מדוע?

הראי"ה קוק, מאמרי הראיה, עמ' 171

כל דבר החקוק בטבע אינו צריך לשמיעה וללמוד, הדבורה בונה את תאי כוורתה בדיוק המספרי היותר שלם, בלי שמיעה של שעורים בהנדסה, מפני שכך חקוק בטבעה.... ובעולם הרוחני אין היצורים הרוחניים העליונים צריכים שמיעה לפני מפעליהם, מפני שקדושתם היא להם טבעית. רק בני אדם העלולים להיות נבוכים על ידי מהומות המדע המזויף, צריכים התאמצות לשוב אל הטבע הטהור הנפשי שלהם. ואנחנו במעמד הר סיני...באנו לידי המעלה העליונה הזאת, ונהיינו ישראלים טבעיים טהורים... ובשביל כך הקדמנו נעשה לנשמע, למעלה מכל התרבות המזויפת של האנושיות".

מהר"ל תפארת ישראל פרק ל"ב

ובפרק קמא דע"ז (בי ב): ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן. מאי בעי בשעיר, ומאי בעי בפארן? מלמד שהחזיר הקב"ה התורה על כל העולם, ולא רצו לקבלה, עד שבאו ישראל וקבלוהובמדרש (ספרי ברכה) אמר: מלמד שהחזיר הקב"ה את התורה לבני עשו ואמר להם: רוצים אתם לקבל התורה? ואמרו לו: מה כתיב בה? אמר להם: לא תרצת. אמרו לו: כל ברכות של אותו איש ועל חרבך תחיה. אין אנו רוצים לקבלה. אמר לבני ישמעאל: רוצים אתם לקבל התורה? אמרו לו: מה כתיב בה? אמר להם: לא תגנוב. אמרו לו: כל ברכותיו של אותו איש: והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו. אין אנו רוצים לקבלה. עד כאן. ביארו בזה הדברים אשר אמרנו, כי מצוות התורה שהם הפעולות האלוהיות מתייחסות אל ישראל, שלפי מעלת נפשם הם מוכנים אל הפעולות האלוהיות והם בייחוד להם, אבל עכו"ם מצד חסרונם ופחיתותם אינם ראויים לפעולות האלוהיות שהם המצוות. וזהו שהיה מחזיר התורה על כל אומה ולשון, ועצם נפשם ממאן לקבל הפעולות האלוהיות, כי אם ישראל היו מוכנים לתורה מצד מעלת נפשם. אמנם במדרש ביאר כי לא בלבד שהם אינם מוכנים לתורה שהם פעולות אלוהיות, אבל יש בהם הכנה אל הפך זה, ורצה לומר כי עשו וישמעאל היו מוכנים אל פעולות שהם הפך התורה וזה מצד ההכנה שבהם, כי אין ספק שברכתם לפי מה שהם היו מוכנים אליה בעצמם.

שבת פח.

ויתיצבו בתחתית ההר, מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית.

ראי"ה קוק עין איה שבת פט

ביום מתן תורתנו, שאנו חוגגים אותו בשמחה של קדושה כל כך עמוקה, צריכים אנו לזכור, כי לא רק ברצון חפשי קבלנו עלינו עולה של תורה; אלא בכפיית הר כגיגית עלה הדבר. מתוך אמר סלה

של "אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם" נחרתה התורה במעמקי נשמתנו.

ועתה, כאשר הננו צריכים לשוב לימי עלומינו וצעדי התחיה הלאומית נשמעים בהד קולם הפועם, עוד הפעם הננו שבים למעמד רציני כזה. עוד הפעם הננו עומדים סוף כל סוף לקבל את התורה מתוך כפית הר כגיגית בתור סם החיים של תחית האומה ובנינה בארצה. אולי לא נעים לנו הדבר, אילו היה תלוי בחפצנו הפשוט אפשר שהיינו בוחרים בקבלה כזו שבאה חק רצון חפשי, שאנחנו חושבים אותו ליותר אידיאלי. אבל לא כאשר יראה האדם לעינים מתהוים הדברים במציאות. אין אנו יכולים להשקיף לתכנם של הדברים בעצמיותם והננו רואים רק את הברק הנוצץ עליהם מבחוץ. אמנם החכמה העליונה, חכמת רבון כל העולמים, אשר "הוא אמר ויהי, צוה ויעמוד", היא מיסדת את מפעלותיה ביסוד המציאות ובעצמותה של ההויה על פי אמתתן. היא יודעת, כי חלושים אנחנו, חלושי רצון הננו וחלושים הם האידיאלים שלנו, אין אנו רואים כלל וכלל שקיומו של עולם מלא ימסר לרצוננו, ועל כן הננו קרואים מתוך הכרח אל הדבר הגדול והנשגב העומד ברומו של עולם, ומתוך הכרחים פנימיים והכרחים חיצוניים לקבלתה של תורה ביסוד תחית הפלאות שלנו גם בהוה. כן היה מראש מקדם וכן נראה שיהיה עדיין גם בדור אחרון זה, שהננו עומדים בו על סף תחיתנו הלאומית.

זה שנים, שהמון רב יושבי תבל ושוכני ארץ רואים כי נשא נס הרים לשיבתם של האומה הקדושה והעתיקה, הנושאת את דגל הנצח ואור עולם בקרבה, לארצה ארץ הפלאות, שכל חזון קודש וכל יפעת עולמים ממנה זורחים. אך מעט הורם הנס, עם זקיפתו קמעה נראית עוד כעין חולשה בידים המרימות אותו, והוא, הלא מוכרח הוא להתרומם הגבה למעלה, להתרומם לעיני אפסי ארץ ואיים רחוקים, ותחית ישראל על אדמתו צריכה היא להופיע בתור אחד מפלאי התבל, שמורה וערוכה ברוח קדשה.

והנה קמים אנשים מקרבנו הרואים חזון לבם ומשפילים בכח השפעתם את הרום אשר לתחיה הנפלאה הזאת, אשר רק באספקלריא של קדש אפשר להציץ על כל עזוז נוראותיה. הולך ומפעם בתוך מחננו הקול החלש של האידיאליות והרצון החפשי, אשר אמנם ברק לו ויפעה, אבל רק פרחים יתן לנו ולא פרי, זעזועי רוח וצלצולי מלים, ולא אור חיים וגבורת נשמה ולא גבורת רעם של זיו נבואה ואור ורוח הקדש, שכל הנשמה העדינה, שלנו ושל האנושיות כולה, כל כך כמהה להם.

3. הקשר שנוצר במעמד הר סיני והשינוי שחל בישראל

הרב קוק עולת ראיה ב'

הדבר המציין את השינוי שנעשה בישראל ובעולם ע"י קבלתה של תורה דוקא במדבר, בהר סיני, לא בארץ המיוחדת לישראל כ"א במדבר במקום הפקר לכל, בעוד אשר התוכן הרושם את האומה לא היה שום דבר חמרי כ"א המחשבה והדעה, השאיפה של הקדושה והאורה האלקית העליונה, מורה באמת, כי תוכנה הפנימי של תורה הוא עיון ראוי ומוכרח לכל האדם, לכל העמים אשר על פני האדמה.

לא ענין עליון ומופלא מן האדם יש כאן כ"א ענין הולם את האדם, אשר מבלעדו יחשב לחיה רעה, ובתוך הענין השוה כ"כ לנפש האדם, גנוז כל העליוניות של אוצרות הקודש הכמוסים באורה של תורה. על כן לא נבלט בהר סיני זה התוכן המיוחד לישראל להיות שולטים על הטבע, להיות מוארים באור אלקי עליון ממעל לכל סדרי היצירה הרגילים, שזהו ענין המתבאר ע"י הנסים הרבים שנעשו לישראל, הנפלאות הם אשר מורים על הפלא העצום שיש באומה פליאה זו. וכן אין התוכן של קבלת התורה ביעודה על הר סיני מציין דוקא איזו סגולה מיוחדת, שהיא נמצאת רק בישראל בתור סימן מיוחד, מה שאין לכל האדם אשר על פני האדמה בו שום חלק ונחלה וכשרון. כי באמת בשביל זה התוכן המיוחד לא היה יותר מקום נאה להופעתה של תורה כ"א ארץ ישראל, ומכון הר הקודש שנראה כמיחד נחלת ישראל מכל העמים.

ואם היה הדבר כך, שיסודה של תורה וקדושתה היה מציין רק את המופלא מכל האדם בטבע, לא היה שום מקום לתרעומת ושנאה על אומות העולם, על אשר נתרחקו מהתורה ולא רצו לקבלה, כי אין אדם נתפס על מעלה שאינה שייכת לו. אבל באמת יסוד קבלתה של תורה בהר סיני, במדבר, היה תוכן מבליט, כי מקורה של תורה הוא מקור מים חיים לכל משפחות האדם, רק אם יסורו מדרכי רשע, ולא ירצו ללכת בשרירות לב, להרע להזיק ולחבל. ומתוך שדוקא בתו האדם הכללי ובצלמו האלקי פגמו העמים כולם בהתרחקם מן התורה, על כן ירדה שנאה לאומות העולם דוקא מהר סיני, וזהו יסוד שמו, נסו ודגלו, עד אשר יתרומם הר האלקים הר הגבנונים ויראה הודו על כל יושבי תבל, ושב ורפא להם, ד' במ סיני בקודש]

ר' צדוק הכהן מלובלין, פרי צדיק, פרשת ראה, טו

גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי. במדרש (תנחומא פרשה זו ט"ז) לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים וחשב שם בים ועבר בים צרה וכן אחר מתן תורה כשעשו אותה מעשה ירד להם המן ונטלו ממנו ואף על פי כן ומנך לא מנעת מפיהם וכן בפסל מיכה עיין שם. המדרש מורה לנו דהישראל המאמין בה' ורואה שאף בשעת החטא חס ושלוש אף על פי כן אפילו אז השם יתברך באותה שעה עמו וכמו שנאמר לך ה' הצדקה אז מזה יש לו בושת פנים לפני השם יתברך וכמו שנאמר אלהי בושתי ונכלמתי להרים אלהי פני אליך. ועל ידי זה ממילא השם יתברך מרחם עליו ומושיעו. וזה שאמרו (נדרים כ'). שמי שאין לו בושת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני שזה נשאר לנו ממעמד הר סיני שהישראל אף בשעת החטא אינו שוכח לגמרי בהשם יתברך וממילא כשרואה ומבין כי לך ה' הצדקה שאף בשעת החטא אף על פי כן השם יתברך עמו ומשגיח עליו ומטיב עמו וממילא מזה יש לנו בושת הפנים ליבוש לעמוד לפני השם יתברך על מה שעשו נגד רצונו וממילא על ידי זה נושע. וזה שנאמר גם כי אלך וגוי' לא אירא רע כי אתה עמדי, היינו מזה שאני רואה ומבין שאפילו בשעת החטא אתה עמדי ועושה לי כל צרכי וכמו שנאמר לך ה' הצדקה מזה יש לי בושח גדולה לעמוד לפניך ובושתי ונכלמתי להרים אלהי פני אליך על ידי זה בטוח אני שתעזרני. וכן בשבת כל אחד מישראל רואה ומרגיש שהשם יתברך הוא הרועה אותו איך שהוא ובפרט בסעודה ג' שכנגד יעקב אבינו ע"ה שאמר האלהים הרועה אותי וגוי' ועל זה נאמר ה' רועי לא אחסר שעל ידי זה שרואין שאף בשעת החטא ה' רועה אותו ולך ה' הצדקה וזה גם כי אלך וגוי' כי אתה עמדי. ומזה בא הבושח פנים ואז ממילא בא הישועה. וכן נדרש בתדב"א (ריש סא"ר) הפסוקים אלו על שבת דכתיב ואל זה אביט אל עני ונכה רוח שבשבת שאז האדם רואה שה' רועי ולך ה' הצדקה מזה נעשה עני ונכה רוח מכל מה שעבר עליו ומלא בושח לפני השם יתברך וכמו שנאמר ולנו בושח הפנים וממילא על ידי זה בנקל לו לתקן מעשיו.

פגישה שנייה: פגישה עם ה' בארץ ישראל.

לכל עם יש ארץ. אבל לדתות אין ארץ. יש מקומות קדושים אבל לא ארץ קדושה. רק ארץ ישראל קדושה, ומתוך קדושתה ליהדות "אמצה" אותה גם הנצרות, כך לצערנו נוצרה קנאה שאת תוצאותיה אנו סופגים עד היום.

מהי ארץ קדושה? האם פרוש הדבר שחיים כאן כמו בגן עדן? והרי לנו לפעמים נדמה שכמעט יש כאן גיהנום?

מקורות חובה בפרק זה הם: רמב"ן על ויקרא כ"ו, הרב קוקו שמונה קבצים, הרב אליהו אביחיל, דברים י"א, רמב"ן על ויקרא י"ח, הרב סלובייצ'ק, אם הבנים שמחה, ספר החינוך מצווה של"ב, רמב"ם הלכות מלכים
מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:
1. מקור נוסף העוסק בהתאמה שבין ארץ ישראל לעם ישראל
2. מקור נוסף העוסק בתנאי הקיום בארץ ישראל

1. ההתאמה בין א"י לעמ"י

ר' יהודה הלוי, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

(יא) אמר הכוזרי: אולם אני לא שמעתי כי יש לאנשי ארץ ישראל יתרון על שאר בני אדם:
(יב) אמר החבר: כך גם הרכם זה שאתם אומרים כי הכרם מצליח בו לולא היו נוטעים בו את הגפנים ועושים את כל מלאכת עבודת הכרם הדרושה לגדולם לא היה עושה ענבים והנה המעלה המיוחדת באה ראשונה לעם אשר הוא הסגלה והגרעין (כמו שהזכרתי למעלה) ואחרי זה יש גם לארץ חלק במעלה הזאת וכן למעשים ולמצוות התלויים בארץ שהם מעין עבודת הכרם לכרם אולם שלא ככרם העושה ענבים גם במקום אחר אין עם הסגלה יכול להדבק בענין האלוהי כי אם בארץ הזאת:
שאלות:

- ↔ האם אתה מזדהה עם שאלתו של הכוזרי בפיסקה הראשונה? נסח את השאלה בשפה שלך.
- ↔ מה המשל שנותן החבר בקטע זה? כתוב בשפה שלך את הנמשל. אלו מחשבות והרגשות מעורר בך המשל הזה?
- ↔ מה המשמעות הדתית של החיים שלנו בארץ ישראל? נסה לדמיין אותך חי בגלות: כיצד היו נראים חייך?
- ↔ אלו שאיפות יכולות לצמוח רק בארץ ישראל? האם קיימות בך שאיפות כאלו?
- ↔ "העניין האלוקי עומד ומצפה" – כתוב מונולוג של העניין האלוקי בצפייתו אליך.

ספרא בחוקותי פרשה ב, ו,ה

והשימותי אני את הארץ, זו מדה טובה שלא יהו ישראל אומרים הואיל וגלינו מארצנו עכשיו האויבים באים ומוצאים עליה נחת רוח שנאמר ושממו עליה אויביכם היושבים בה, אף האויבים הבאים אחרי כן לא ימצאו עליה נחת רוח.

רמב"ן, ויקרא כו, לב

וכן מה שאמר בכאן, ושממו עליה אויבכם- היא בשורה טובה מבשרת בכל הגלויות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו, וגם זו ראייה גדולה והבטחה גדולה לנו. כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר הייתה נושבת מעולם והיא חרבה כמוה... כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון וכולם מנסים להושיבה ואין לאל ידם.

שאלות:

- ↪ קרא את הפסוקים אותם מפרש הרמב"ן בקטע זה? מה ההרגשה המתעוררת בך לנוכח קריאת הפסוק?
- ↪ כיצד הופך הרמב"ן את משמעות הפסוק?
- ↪ דמייך את עצמך כאדמת הארץ: מה אתה מרגיש כאשר יושבים עליה הגויים על סי דברי הרמב"ן בקטע זה?
- ↪ מה היתה הרגשת הארץ כאשר התחיל עם ישראלך לפני כמאה שנה לשוב אליה? כתוב מונולוג של הארץ ברגעים הללו.
- ↪ מה משמעותה של עבודת החקלאות על פי פירוש זה?

ראי"ה קוק, שמונה קבצים, ז, יג

ארץ ישראל איננה דבר חיצוני, קנין חיצוני לאומה, רק בתור אמצעי למטרה של ההתאגדות הכללית והחזקת קיומה החמרי או אפילו הרוחני. ארץ ישראל היא חטיבה עצמותית קשורה בקשר חיים עם האומה, חבוקה בסגולות פנימיות עם מציאותה. ומתוך כך אי אפשר לעמוד על התוכן של סגולת קדושת ארץ ישראל, ולהוציא לפועל את עומק חבתה, בשום השכלה רציונלית אנושית כי אם בדוח ד' אשר על האומה בכללה, בהטבעה הטבעית הרוחנית אשר בנשמת ישראל, שהיא ששולחת את קויה בצבעים טבעיים בכל הארחות של ההרגשה הבריאה, ומזרחת היא את זריחתה העליונה על פי אותה המדה של רוח הקדושה העליונה, הממלאת חיים ונעם עליון את לבב קדושי הרעיון ועמוקי המחשבה הישראלית. המחשבה על דבר ארץ ישראל, שהיא רק ערך חיצוני כדי העמדת אגודת האומה, אפילו כשהיא באה כדי לבצר על ידה את הרעיון היהדותי בגולה, כדי לשמור את צביונו ולאמץ את האמונה והיראה והחזוק של המצות המעשיות בצורה הגונה, אין לה הפרי הראוי לקיום, כי היסוד הזה הוא רעוע בערך איתן הקודש של ארץ ישראל. האמוץ האמתי של רעיון היהדות בגולה בא יבא רק מצד עמק שקועו בארץ ישראל, ומתקות ארץ ישראל יקבל תמיד את כל תכונותיו העצמיות. צפית ישועה היא כח המעמיד של היהדות הגלותית, והיהדות של ארץ ישראל היא הישועה עצמה

ארץ ישראל בארצות/ הרב אליהו אביחיל

לכל ארץ יש השפעות מגוונות על העם היושב בה. מלבד השפעות בתחום תרבות הלבוש והדיר, הפרנסה והחברה, יש השפעות גלויות בתחומי התרבות והרוח: בספרות ובסוגי האמנות בעיקר, אך גם בתחומי ההגות ואמונות ודעות. השפעות אלה נובעות מהשפעות גיאוגרפיות ואקלימיות של אותה ארץ. ארץ אשר בה הרים גבוהים, שונה בהשפעותיה מארץ מישורית, זה אמור, למשל, ביחס לפרנסותיהם של התושבים, אך זה אמור, לא פחות, גם על התפתחות האמנות לגווניה, וכאמור גם לגבי האמונות והדעות. המשמעות ההגותית, לחלוקת העמים על פני הארצות והאקלימים השונים, מנוסחת על ידי הרב שמשון רפאל הירש במלים אלו: "בני אדם נחלקו לגוייהם ונתפזרו לארצות ולאקלימים שונים, וכל עם ועם משועבד לארצו ומושפע ממנה, ותנאי כל מקום ומקום ישימו לפני כל עם את משפט חייו וכל עסקיו, למען אשר יתנסו ויבחנו כל צדדי כוחות נפש האדם בהתכוננות עצמית מול פני ה', ויבוא לבסוף לידי הכרה שלמה, מנוסה בכל מיני הניסיונות האפשריים כי יש אדון לעולם". ("מיטב הגיון" להרש"ה, בעיבוד הרב א.י. הרשקוביץ).

א. מרכזיותה של ארץ ישראל

על פי המקורות, מעמדה של ארץ ישראל לגבי שאר הארצות נבחן בשתי בחינות שהן אחת - מרכזיות והשפעה. מרכזיותה של הארץ בעולם ובארצות מתבטאת גם בצד הפיזי וגם בצד הרוחני. מבחינה פיזית עומד על כך הריה"ל, כאשר הוא שם דגש על מיקומה הגיאוגרפי שהוא ממוזג מבחינה אקלימית - "עבר היה סגולת שם... שכן נפלו לו בירושה ארצות האקלימים הנוחים, שבאמצעותן נמצאה ארץ חמדה - ארץ כנען" (מאמר ראשון צ"ה). כמו-כן, הביטוי המפורסם ש"ארץ ישראל היא באמצע העולם". או בלשון אחרת ש"ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות". כוונת הדברים הללו לומר שלארץ ישראל יש מקום מרכזי בעולם גם מבחינה פיזית שהיא בין האקלימים ובין התרבויות וכדומה, אך בעיקר מבחינה רוחנית, כי האמצע מורה על מצב אידיאלי. הקיצוניות, או הנטייה לצדדים, יש בהם מרחק מן הסיר הטוב ומן הקדושה¹. גילויי הקדושה בעולם נבחנים הם כך: הן במקום, הן ברוח ("שביל הזהב", המתגלה בתורה ובמידות) והן בזמן (חגי ישראל קשורים לשתי תקופות ממוזגות וממוצעות: תשרי וניסן). מרכזיות זו היא מיסודות ההשפעה של הארץ על העולם כולו, ובלשון הראיה קוק זצ"ל: "ישראל בעמים, ארץ ישראל בארצות ותורת ישראל בתורות ואמונות כולן, הנם שלשה מרכזים, שאוצרות חיים ואורות עולמים גנוזים בהם להיות מזינים את העולם כולו, מעלים ומקדשים אותו. השפעה זו יש לה גם ביטוי פיזי, - "ארץ ישראל שותה מי גשמים וכל העולם כולו מתמצית. כל הצד החומרי של העולם מושפע מכוחה של ארץ ישראל.

אך יותר גדולה וחשובה היא ההשפעה הרוחנית של ארץ ישראל על העולם. מנקודת "שער השמים" יורדת הרוח האצילית ועמה גם השפע הרוחני אל העולם. לכן חשוב הוא בית המקדש לגויים כולם ו"אילו היו אומות העולם יודעין מה היה המקדש להם, קסטריות היו מקיפים אותו כדי לשומרו".

השפעתה זו של הארץ אינה קשורה דווקא לעם ישראל השוכן בה, כי "ארץ ישראל עומדת להשפיע כח יסוד תרבותה ומפעולתה על החיים השוכנים בה - על כל הארצות כולן לעדנם ולרוממם ולקרבתם אל תכלית הווייתם".

2. ייחודה של ארץ ישראל

מיוחדת היא הארץ מכל ארצות תבל, סגולות יש לה שאינן נובעות מתהליכי ההשפעה האופייניים לכל ארץ ואקלים. תופעת הקדושה אינה קשורה כל עיקר להשפעות כאלה, כשמדובר בקדושה

עצמית שאינה באה ממעשי בני אדם, אמנם יש קשר רב ומהותי בין ההשגחה האלוקית המיוחדת הפרושה על הארץ, לבין קדושתה. אך חכמינו הדגישו שיש לארץ הזאת קדושת עולמים מעצם טבע ברייתה.

סגולה כזאת היא הנבואה. נאמר במכילתא ובמקומות אחרים שהנבואה מיוחדת היא לארץ ישראל ולהשפעתה. ואין לראות תופעה ואת כיתהליך טבעי של הארץ, מן הטעם הפשוט שהנבואה אינה תופעה טבעית כל עיקר, ואינה יכולה לצמוח כיתהליך טבעי. ניתן למנות תופעות נוספות שנמצאות במדרשים מוקדמים ומאוחרים כסגולות כאלה. למשל: תכונת האמת קשורה היא בקשר סגולתי לארץ ישראל. זה נדרש על הפסוק "אמת מארץ תצמח" - וסתם ארץ היא ארץ ישראל". כן גם תופעת האמונה בשלמותה אינה אלא בארץ - שכון ארץ ורעה אמונה" - ואין יכולים להשיג בה איזו השגה זולת על ידי אמונה". כך יש יתרון לארם הנמצא בארץ מאורא דארץ ישראל המחכים אותו.

בין הסגולות המופלאות ביותר של הארץ, המפורשת בתורה, סגולת יחסה ליושבים עליה. התורה מגלה לנו שכאשר חוטאים היושבים עליה, בדרגה מסוימת, הארץ מקיאה את יושביה - "ולא תקיא הארץ אתכם", וסיפורם של אנשי כותא ופרוים ובני אשור שהתיישבו בארץ שומרון מורה על כך בעליל. נאמר בספר מלכים שהגורם למכת האריות בהם היה, שהם "לא ידעו את משפט אלוהי הארץ". רמז נוסף לכח בחירתה ורצונותיה של הארץ ביחס ליושביה נרמז על ידי שינויי הסגנון בפסוק הידוע מקריאת שמע: "...ועצר, (ה)", את השמים... האדמה לא תתן את יבולה" (דברים י"א יז). מתוך דברים אלה ניתן להבין שארץ ישראל אינה כשאר כל הארצות. היא אינה כלי קיבול לאומה, "איננה דבר חיצוני לאומה מה", כשם שכל הארצות משמשות לעמיהם סגולות המיוחדות של הארץ קשורות בסגולות המיוחדות של האומה - "סגולת הארץ וסגולת האומה מתאימות הן". לאמור: על מנת שעם ישראל יוכל להגשים את תפקידו המיוחד בעמים, הוא זקוק לארצו המיוחדת. כשם שעם ישראל הוא עם נבחר, כך גם ארצו היא ארץ נבחרת. מכאן שאין האדם מישראל יכול להגיע לשלמותו ללא ארץ ישראל, וכפי שנראה להלן.

א. נבואה רק בא"י.

בארץ ישראל יש פגישה מיוחדת של העם עם אלוהיו. למרות שארץ - אדמה זהו חומר. לארץ ישראל יש איכויות רוחניות - יש לכך ביטוי בטענה שרק בארץ הזאת מתאפשרת נבואה, ובתפיסה שלימוד תורה בארץ מביא לתוצאות נעלות ללא השוואה ללימוד בחו"ל. במקורות שלהלן ננסה להבין את התופעות הללו ולעמוד על הסיבות שלהן.

ריה"ל: כוזרי

"אל יקשה בעיניך שתתיחד ארץ בדבר מכל הארצות, ואתה רואה מקום שמצליח בו צמח מבילתי צמח וכו' ומתיחדים יושביו בצורות ובמדות מבלעדי זולתם במיצוע המזג, והנה על-פי המזג תהיה שלמות הנפש וחסרונה... וכל מי שנתנבא לא נתנבא כי אם בה) בארץ-ישראל) או בעבורה... היא הייתה אדמתם של אבותינו והיא הארץ שעליה נאמר תמיד עיני ה' אלוהיך בה, ועליה נפלה קנאה בין קין והבל, בין יצחק וישמעאל, ובין יעקב ועשו... הלא תראה, יעקב אבינו לא תלה המראות אשר ראה לא בזכות נפשו ולא באמונתו ובור לבבו, אבל תלה אותם במקום, כמו שאמר מה-נורא

המקום הזה, ועליו אמר קודם לזה ויפגע במקום, רצונו לומר המקום המיוחד. והלא תראה כי הועתק אברהם מארצו (ממולדתו ומבית אביו), כאשר הצליח והיה ראוי להדבק בעניין האלוהי והיה לב הסגולה ההיא, אל המקום אשר בו תגמר השלמתו, כאשר ימצא עובד האדמה אילן שפריו טוב במדבר ומעתיקו אל אדמה נעבדת, מטבעה שיצליח בה השרש ההוא, ומגדלו שם וישוב פרדסי אחר שהיה מדברי... והייתה (הארץ הזאת) מועמדת להישיר כל העולם מוכנת לשבטי בני ישראל מעת הפרד הלשונית ולא נתכן לאברהם שידבק ב האלוהי ושיכרות עמו הברית אלא לאחר שהיה בארץ הזאת... והנה ידיעת שבתות ה' ומועדי ה' תלויה בארץ שהיא נחלת ה', עם מה שקראתו שהיא נקראת הר קדשו והדום רגליו ושער השמים, כי מציון תצא תורה, מה שהיה מזריזות האבות לדור בה והיא (אעפ"י שהיא) בידי עוע"ז והיכספם לה והעלות עצמותם אליה, ותחנת משה לראותה, ונמנעה ממנו והיה קצף, והראתה לו מראש הפסגה והיה חסד. ומה שהיה מבקשת האומות פרס והודו ויון וזולתם... ומה שהוציאו ממונם על המקום ההוא ואם (אעפ"י) שהיו מחזיקים בחוקים אחרים, ומה שהם מרוממים אותו עתה עם (אעפ"י) העדר הראות השכינה עליו, ושכל האומות חוגגים אליו (עולים לרגל שמה) ומתאווים לו, זולתנו, מפני גלותנו ולחצנו... וממה שזכרו רבותינו ממעלתה... אמרו כל הדר בחוץ לארץ דומה למי שאין לו אלוה, ועוד אמרו אורא דא"י מחכים, ומאהבתם אותה אמרו כל המהלך ארבע אמות בא"י מובטח לו שהוא בן עוה"ב"...

ב. הופעת תורה מיוחדת בארץ ישראל, תורת ארץ ישראל ותורת חו"ל

הדבר החשוב מכל לאדם כישראל הוא הקשר העמוק והשכלי שלו, עם רצון ה' וחכמתו, על ידי עיסוקו הקבוע בתורה. האם יש הבדל בזה בין תורת ארץ ישראל לבין תורת חו"ל? ... הלימוד בארץ ישראל, באווירה המחכים, ברוח הקדש השורה עליה ועל לומדיה, מאיר את התורה הנלמדת בה באור הפנימי והכללי, ומאפשר השגות גם למעלה מהשכל הפשוט, בדרך מהירה וקצרה. כוחה המאחד של ארץ ישראל, משפיע גם על אחדותם של כל חלקי התורה: ההלכה והאגדה, הנגלה והנסתר, הפשט והדרש וכו' והשפעתם על היצירה הרוחנית נשגבה, אין תורה כתורת ארץ ישראל!

תורת ארץ ישראל במשנת הרא"ה

פרק אחדות אגדה והלכה ע' 73

אחדות הלכה ואגדה פירושה גם אחדות הפרטים והכללים. אחת מתוצאות לימוד התורה בגלות היא הפיכת דבר ה' ל"צו צו לצו, קו לקו לקו, זעיר שם זעיר שם". ההלכה כמעט ולא נלמדה כקודקס מסודר, משורר יסודו ועד לפרט הופעותיו...הסוגיות נלמדו בדרך קזואיסטית (מקרית) מובהקת שעיקרה טיפול פרטני בשאלות כפי שעלו לדיון ולא כחלק מבירור כולל. הגמרא אינה מסודרת בסדר לוגי, אדרבא, פעמים רבות הסדר טכני בעיקרו. הדיון נעשה חלקים חלקים בהקשרים שונים, ופעמים הרבה נקודה שהיא משנית באופן יחסי – נידונה באריכות, בעוד הדיון העקרוני כלל אינו מופיע... מה הן הסיבות למיעוט דמות ההלכה בזמן הזה, בתור אוסף של פרטים?

סיבות רבות לכך, האך שורש כל הסיבות הוא האמור לעיל – שיטת לימוד המנותקת מהחתימה לאחדות פנימית של ההלכה עם מקורותיה – שורשיה. מלבד הרמב"ם, כל העוסקים בהלכה לא עסקו בסידורה הפנימי, מן העיקר אל נובלותיה. גדולי הראשונים חגבו ספריהם על בסיס וסביב

אחד משני צירים – של הגמרא או של ההלכה המעשית. לימוד התורה על בסיס הגמרא מנציח סדר שאינו כבול לחוקיות פנימית. אפילו המשנה בה קיים יסוד-מה של סדר מהותי, רחוקה מאוד מסידור מקיף ושלים של התורה...".

שמונה קבצים, א, רכז

שכלול האמונה והאהבה ואומץ קיומן מתחזק ביסוד דבקות נפשית בחכמים ותלמידיהם, או כפי המבטא של החסידות: התקשרות עם הצדיקים. יסוד זה, שהחסידות טפלה בו הרבה, צריכים אנו להקימו בשכלול גדול והדור מאד בתור אוצר חיים, והדום רגל, לשכינה הכוללת את אור האמונה והאהבה, השרויה בחכמים צדיקים, שמהות חייהם כולה, היא התגלות האמונה והאהבה, המחזקה באיתניות התורה והמצוה, בכל מילוייהן המעשיים והרוחניים, עם סגולה נפשית מיוחדת, שהיא הסתגלות רוח הקודש, הראוי להולד דוקא בארץ ישראל.

3. תנאי הקיום בארץ ישראל

דברים יא

(ח) ושמרתם את כל המצוה אשר אנכי מצוה היום למען תחזקו ובאתם וירשתם את הארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה: (ט) ולמען תאריכו ימים על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם ולזרעם ארץ זבת חלב ודבש: (י) כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגו הירק: (יא) והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים ותשתה מים: (יב) ארץ אשר ה' אלהיך דרש אתה תמיד עיני ה' אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה: (יג) והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם: (יד) ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירשך ויצהרך: (טו) ונתתי עשב בשדה לבהמתך ואכלת ושבעת: (טז) השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחוויתם להם: (יז) וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר ה' נתן לכם: שאלות:

- ↔ באיזה ארץ היית בוחר לחיות מבין שתי הארצות המתוארות בפסוקים? מדוע?
- ↔ איזה סוג של מפגש ודיבור בין הקב"ה לעם ישראל מתרחש בארץ ישראל? מהי שפת הדיבור?
- ↔ חשוב על הרגשתך לנוכח הבצורת שאנו חווים בשנים האחרונות. קרא שוב את הפסוקים. מה ההרגשות שמתעוררות בדך בעקבות קריאת פסוקים אלו?
- ↔ "תמיד עיני ה' אלוקיך בה" – מה רואה הקב"ה כאשר הוא מסתכל עלינו?
- ↔ כתוב תוכנית עבודת חירום אישית ולאומית להפסקת הבצורת.

שופטים ג

(א) ואלה הגוים אשר הניח ה' לנסות בם את ישראל את כל אשר לא ידעו את כל מלחמות כנען: (ב) רק למען דעת דרות בני ישראל ללמדם מלחמה רק אשר לפנים לא ידעו: (ג) חמשת סרני פלשתים

וְכָל הַפְּנִיעֵי וְהַצִּידֵי וְהַחֲוֵי יֵשֵׁב הָרַק הַלְּבָנוֹן מִהָרַק בְּעַל חֶרְמוֹן עַד לְבֹא חֶמֶת: (ד) וַיְהִי לְנִסּוֹת בָּם אֶת יִשְׂרָאֵל לְדַעַת הַיִּשְׁמָעוּ אֶת מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר צִוָּה אֶת אֲבוֹתֵם בְּיַד מֹשֶׁה: (ה) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָשְׁבוּ בְּקֶרֶב הַפְּנִיעֵי הַחֲתִי וְהָאֲמֹרִי וְהַפְּרָזִי וְהַחֲוֵי וְהַקְּבוּסִי: (ו) וַיִּקְחוּ אֶת בְּנוֹתֵיהֶם לָהֶם לְנָשִׁים וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם נָתַנוּ לְבָנֵיהֶם וַיַּעֲבְדוּ אֶת אֱלֹהֵיהֶם: פ (ז) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָרַע בְּעֵינֵי ה' וַיִּשְׁכַּחוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶם וַיַּעֲבְדוּ אֶת הַבְּעָלִים וְאֶת הָאֲשֵׁרוֹת: (ח) וַיַּחַר אֵף ה' בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּמְכָּרם בְּיַד פּוֹשֵׁן רְשָׁעִים מִלֶּךְ אֲרָם נֶהְרִים וַיַּעֲבְדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת פּוֹשֵׁן רְשָׁעִים שְׁמֹנֶה שָׁנִים: (ט) וַיִּזְעְקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה' וַיִּקָּם ה' מוֹשִׁיעַ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹשִׁיעֵם אֶת עֲתַנְיָאֵל בֶּן קִנְזִי אֲחִי כָלֵב הַקָּטָן מִמֶּנּוּ: (י) וַתְּהִי עֲלָיו רוּחַ ה' וַיִּשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל וַיֵּצֵא לְמַלְחָמָה וַיִּתֵּן ה' בְּיָדוֹ אֶת פּוֹשֵׁן רְשָׁעִים מִלֶּךְ אֲרָם וַתִּעַזְזוּ יָדוֹ עַל פּוֹשֵׁן רְשָׁעִים: (יא) וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבַּעִים שָׁנָה וַיָּמָת עֲתַנְיָאֵל בֶּן קִנְזִי: פ (יב) וַיִּסְפּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה' וַיַּחֲזֵק ה' אֶת עֲגֻלּוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב עַל יִשְׂרָאֵל עַל כִּי עָשׂוּ אֶת הָרַע בְּעֵינֵי ה':

רמב"ן ויקרא פרק יח פסוק כה

(כה) ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה ותקיא הארץ - החמיר הכתוב בעריות, בעבור הארץ שתטמא בהן ותקיא הנפשות העושות. והנה העריות חובת הגוף ואינן תלויות בארץ, אבל סוד הדבר בכתוב שאמר (דברים לב ח ט) בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים וגוי' כי חלק ה' עמו וגוי'. והענין כי השם הנכבד ברא הכל, ושם כח התחתונים בעליונים, ונתן על כל עם ועם בארצותם לגוייהם כוכב ומזל ידוע כאשר נודע באצטגנינות. וזהו שנאמר (דברים ד יט) אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים... והנה השם הנכבד הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים לכל העולם, אבל ארץ ישראל אמצעות הישוב היא נחלת ה' מיוחדת לשמו, לא נתן עליה מן המלאכים קצין שוטר ומושל בהנחילו אותה לעמו המיוחד שמו זרע אוהביו, וזהו שאמר (שמות יט ה) והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, וכתוב (ירמיה יא ד) והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים, לא שתהיו אתם אל אלהים אחרים כלל. והנה קידש העם היושב בארצו בקדושת העריות וברובי המצות להיותם לשמו, ולכך אמר (להלן כ כב) ושמרתם את כל חוקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם ולא תקיא אתכם הארץ, וכתוב (שם פסוק כד) ואמר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אותה אני ה' אלהיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים, יאמר כי הבדיל אותנו מכל העמים אשר נתן עליהם שרים ואלהים אחרים, בתנו לנו את הארץ שיהיה הוא יתברך לנו לאלהים ונהיה מיוחדים לשמו. והנה הארץ שהיא נחלת השם הנכבד תקיא כל מטמא אותה ולא תסבול עובדי ע"ז ומגלים עריות... וכן אמר בפרשה השניה (להלן כ כו) ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, שהוא חומר איסור עבודה זרה, ולכך אמר כי מפני שהם מיוחדים לשמו בעבור כן נתן להם הארץ, שנאמר (שם פסוק כד) ואומר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אותה אני ה' אלהיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים: והנה בחוצה לארץ, אע"פ שהכל לשם הנכבד, אין טהרה בה שלימה, בעבור המשרתים המושלים עליה והעמים תועים אחרי שריהם לעבוד גם אותם... ארץ ישראל אינה כשאר ארצות, אינה מקיימת עובדי עבירה.

שאלות:

- ← מה מיוחד בארץ ישראל על פי דברי הרמב"ן כאן?
- ← צא החוצה, הורד נעליים ודרוך על האדמה, נשום את האוויר של הארץ וחשוב על דברי הרמב"ן: מה הרגשת? מה חשבת?
- ← כיצד אתה יכול להיות ראוי יותר לחיים בארץ הזאת?

← קרא את הביטוי הכתוב בפסוק: "ותקא הארץ". חשוב על הפעם האחרונה בה הקאת. מה גורם להקאה? מה מרגישים לפני שמקיאים ומה מרגישים אחרי שמקיאים? כיצד ניתן למנוע הקאה?

← מה מעורר בך המשל שבפסוק: הארץ מקיאה את החוטאים בה?

ההתנגדות לארץ כיום: הרב צבי טאו, לאמונת עיתנו א, עמ' קלא-קלח

השם "פלשתינאים" המושרש היום, מקורו בשם פלישטים. ... אדרינוס ... הוא שהסב את שם הארץ ל"פלשתינא" על שם הפלישטים. ריון שהתרבות הרומית היתה השלטת בכל ארופה נשרש שם זה ונמשך עד היום, ומכאן אף שמם של התושבים החפצים לשלול מעם ישראל את זכותו על ארצו בימים אלה. ואמנם... אותו התפקיד שמלאו בעבר הפלישתים על במת ההיסטוריה, בזמן התנחלות ישראל בארצו והקמת מלכותו, ממלאים היום הפלשתינאים, הינאו פלישתים... כשהאומה הישראלית חוזרת ומתקבצת לארצה, אחרי שות גלות ארוכות, אחת היא מגמתה- "לשוב לארץ חייה, לאלוהיה, לעצמיותה..." לבנות את "מדינת ישראל יסוד כסא ה' בעולם"... ואם בדרך הארוכה של הגשמת המגמה הזו חודרים בנו חולשות ויאושים, רצון לעצור את ההתפתחות הטבעית... להקטין את עצמנו ומגמותינו- אז באים ההכרחים המופיעים בדמות ישות פלשתינאית. בתחילה מנסים להסיר את ההכרח, לעקוף אותו, לנטרל אותו, לעשות לו 'טרנספר', בלא להתקדם באמת, אולם שום דבר לא יעזור- מדרגה חדשה של גבורה לאומית, התפתחות מקורית... צריכה להופיע... איננו יכולים להתחמק מההכרח שיוציא לפועל, בסופו של דבר, את הזכות, העוז והתוקף הלאומי שלנו. את שלטוננו הבלתי מעורער והבלתי מעורב עם שום יסודות זרים על ארץ ישראל.

4. פגישת ה' בחזרה לא"י ובגאולת ישראל

ההבדל בין נס וטבע הוא שלטבע יש חוקיות על פיה הוא פועל, אבל אין לטבע מטרות. ארועים טבעיים לא פועלים כדי להגשים מטרה. כשאנו רואים התנהגות בטבע שחורגת מחוקי הטבע ונוצרת כדי להגשים מטרה: כמו ים שנחצה לשניים כדי שיעבור בו עם שנמלט מרודפיו, או שמש שנעמדת באמצע השמים כדי לסייע למי שרודף אחרי אויביו – אין לנו אלא לקבוע ולומר נס! כך גם בהיסטוריה. בני אדם אמנם משפיעים על ההיסטוריה של תקופתם אבל הארועים ההיסטוריים אינם מכוונים מראש לטווחים של מאות שנים. כשאנו רואים התנהגות היסטורית שחורגת מחוקי ההיסטוריה – כמו מהלך שיבת עם ישראל לארצו. תחיתו הלאומית והממלכתית, אין לנו אלא לומר נס! על הייחוד בדבר, ועל המפגש המיוחד עם ה' בתהליכים אלו – נעמוד בפרק הזה.

עזרא א

(א) ובשנת אחת לכורש מלך פרס לכלות דבר ה' מפי ירמיה העיר ה' את רוח כרש מלך פרס ויעבר קול בכל מלכותו וגם במקתב לאמר: (ב) זה אמר כרש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלם אשר ביהודה: (ג) מי בכם מפל עמו יהי אלהיו עמו

וְנִעַל לִירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וַיָּבֶן אֶת בַּיִת ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם : (ד) וְכָל הַנְּשָׂאָר מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר הוּא גָר שָׁם וַיִּנְשְׂאוּהוּ אֲנָשֵׁי מְקוֹמוֹ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב וּבְכֹוֶשׁ וּבְבִהֶמָה עִם הַנְּדָבָה לְבַיִת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם : (ה) וַיִּקְוֹמוּ רְאֵשֵׁי הָאֲבוֹת לִיהוּדָה וַיִּבְנִימוּ וְהַכְהֵנִים וְהַלְוִיִּם לְכָל הָעִיר הָאֱלֹהִים אֶת רוּחוֹ לְעֵלוֹת לְבָנוֹת אֶת בַּיִת ה' אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם :

שיר השירים פרק ה

(ב) אֲנִי יִשְׁנָה וְלִבִּי עָר קוֹל דָּוִד דּוֹפֵק פְּתָחִי לִי אֲחֹתִי רַעֲיָתִי יוֹנְתִי תַמְתִּי שְׂרָאֵשִׁי נִמְלָא טָל קַנְצוֹתֵי רְסִיסֵי לִילָה : (ג) פִּשְׁטֵיתִי אֶת פְּתִינֵי אֵיכָכָה אֶלְבֶּשְׁנָה רַחֲצֵיתִי אֶת רַגְלֵי אֵיכָכָה אֶטְנֶפֶם : (ד) דָּוִדִּי שָׁלַח יָדוֹ מִן הַחַר וַיִּמְעֵי הִמּוֹ עָלָיו : (ה) קִמְתִּי אֲנִי לְפָתַח לְדָוִדִּי וַיְדִי נִטְפוּ מוֹר וַאֲצַבְעֵתִי מוֹר עֶבֶר עַל פְּפוֹת הַמִּנְעוּל : (ו) פְּתַחְתִּי אֲנִי לְדָוִדִּי וְדָוִדִּי חִמַּק עֶבֶר נִפְשִׁי יִצְאָה בְּדַבְרוֹ בְּקִשְׁתִּיהוּ וְלֹא מִצְאָתִיהוּ קִרְאָתִיו וְלֹא עָנְנִי : (ז) מִצְאָנִי הַשְּׂמָרִים הַסְּבָבִים בְּעִיר הַכּוֹפֵי פְּצַעוּנִי נִשְׂאוּ אֶת רְדִידֵי מַעְלֵי שְׂמָרֵי הַחֲמוֹת : (ח) הַשְּׂבַעְתִּי אֶתְכֶם בָּנוֹת יְרוּשָׁלַם אִם תִּמְצְאוּ אֶת דָּוִדִּי מִה תִּגִּידוּ לוֹ שְׁחֹלַת אֶהְבֶּה אֲנִי :

הרב סולוביצ'ק, קול דודי דופק – חלק מתוך המאמר השלם

והמלכויות נתנו לנו רשות לשוב לארצנו הקדושה, הכי יש עוד ספק, שזהו רצון ה' יתברך ששוב לפני שמונה שנים, בעצם ליל בלהות מלא זוועות מיידאנק, טרבלניקה ובוכנוואלד, בליל של תאי גז וכבשנים, בליל של הסתר פנים מוחלט, בליל שלטון שטן הספקות והשמד, אשר רצה לסחוב את הרעיה מביתה לכנסייה הנוצרית. בליל חיפושים בלי הרף ובקשת הדוד - בליל זה גופו צץ ועלה הדוד. האל המסתתר בשפירר חביון הופיע פתאום והתחיל לדפוק בפתח אהלה של הרעיה הסחופה והדוויה, שהתהפכה על משכבה מתוך פרפורים ויסורי גיהנום. עקב ההכאות והדפיקות בפתח הרעיה עטופת אבל, נולדה מדינת ישראל!

אם הבנים שמחה עמוד רד

לארץ ישראל. ובטוח אני שאלמלא רבנו בעל "אהבת יונתן" היה חי עמנו עתה בגלות, וראה את מעמדנו היום בגלות המר שעברה עלינו, שגם הוא בעצמו היה אומר לנו: אחינו בני ישראל, הגיע השעה שנעלה לציון ולארץ אבותינו, שזהו רצון ה', שלא במקרה נעשה לנו מה שנעשה עמנו פה בגלות, אלא אצבע אלוהים היא המורה לנו לעלות מן הגולה לירושלם אבותינו [...] שזו הוראה מן השמים שנעזוב את ארצות הגלות, ונקומה ונלכה לארץ ישראל, אשר ה' אלוהינו דורש אותה, וזה רצונו כעת... וכה אבדנו מאות ואלפים בשנים בגלות, וכל כוחנו ודמינו נתנו לאמנו החורגת ועכשיו זכינו לקבל ממנה הכרת תודה על כל תרומותינו שתרמנו בעדה - לקחה מקל והלקתה אותנו הכאות אכזריות בלי רחמנות ובליל חמלה, [...] והוכרחנו לצאת מביתה בעירום ובחוסר כל. כמה וכמה מאחינו בני ישראל מתו במיתות משונות על ידה, לאלפים ולרבבות. [...] מאין לנו הבטחה שלאחר כמה עשרות שנים לא תעשה עמנו עוד כזאת וכזאת? וכאשר באמת אנו רואים בקורות ימי חיינו, שמעשים כאלה עשו עמנו בכל חילופי השנים, ועד כעת לא למדנו מהעבר ממה שעבר עלינו בכל תקופות השנים. שלא ליתן עוד אומן אל ארצות הגולה. [...] אלא נקומה ונעלה אל אמנו האמיתית [...] לבנות חומותיה ולתקן חורבותיה ו"חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלוקינו וה' הטוב יעשה עמנו אות לטובה, ויראו שונאנו ויבושיו".

5. פגישת ה' במצוות יחודיות לעם ישראל בארץ ישראל

רוב המצוות שאנו מקיימים נעשות בכוחות עצמנו: תפילה, שבת כשרות... יש מצוות שעבורן צריך מניין: קדיש, נישואים...

האם יש מצוות שכדי לקיים אותן צריך עם? עם ולא פחות מכך? כמובן שלא ניגע בכל המצוות, אבל נסקור כמה מהן על מנת לחוש טעם של מצווה של עם שלם.

מצות קידוש שנת היובל:

ספר החינוך - מצוה של"ב

לקדש שנת החמשים כמו שנת השמיטה, כלומר בביטול העבודה בארץ והפקר הצומח בה, שנאמר [ויקרא כ"ה, י'] וקדשתם את שנת החמשים שנה. וביאר הכתוב שענין הקדושה הוא שיהיו פירותיה ותבואתה נפקרים, ושיהיו העבדים יוצאין מתחת יד האדון, שאמר הכתוב אחר כן [שם] וקראתם דרור בארץ לכל יושביה, כלומר חירות לעבדים, כי יובל היא קדש תהיה לכם מן השדה תאכלו את תבואתה [שם י"ב], כלומר שתהיה התבואה הפקר ולא יאספה כל אחד ואחד לרשותו: משרשי המצוה, מה שכתבתי במצוות מנין השנים, מצוה ראשונה שבפרשה זו, שרצה השם לזכות עמו בקבלת מלכותו וכו', כמו שכתבתי שם, וכאן היה מקומו... ונוהגת מצוה זו בארץ ישראל, ובזמן שכל יושביה עליה, כמו שכתבתי למעלה. ומן הדומה שהיו סנהדרין מתקבצין בקידוש השנה ומברכין עליה לקדש שנים, ואחר כך תוקעין בשופר, וכן כל יחיד ויחיד תוקע גם כן ברשותו, והקול נשמע בכל הארץ, והעבדים נפטרין לבתיהם והקרקות חוזרין לבעליהם...

רמב"ם, הלכות מלכים פרק א הל'א-ב

שלוש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ, למנות להם מלך שנאמר שום תשים עליך מלך, ולהכרית זרעו של עמלק שנאמר תמחה את זכר עמלק, ולבנות בית הבחירה שנאמר לשכנו תדרשו ובאת שמה.

מינוי מלך קודם למלחמת עמלק, שנאמר אותי שלח ה' למשחך למלך עתה לך והכיתה את עמלק, והכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית, שנאמר ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו ויאמר המלך אל נתן הנביא אנכי יושב בבית ארזים וגו', מאחר שהקמת מלך מצוה למה לא רצה הקב"ה כששאלו מלך משמואל, לפי ששאלו בתרעומת, ולא שאלו לקיים המצוה אלא מפני שקצו בשמואל הנביא, שנאמר כי לא אותך מאסו כי אותי מאסו וגו'.

מצות מינוי מלך עלינו: ספר החינוך - מצוה תצז

שנצטוינו למנות עלינו מלך מישראל יקבצנו כולנו וינהיגנו כחפצו, ועל זה נאמר [דברים י"ז, ט"ו], שום תשים עליך מלך וגו', ואמרו כספרי [כאן] שום תשים עליך מלך, מצות עשה: משרשי המצוה כתבתי בכסף תלוה בלאו דנשיא ה' בסימן ע"ז [מצוה ע"א], ושם הארכת בתועלת הנמצא לעם בהיות עליהם איש אחד לראש ולקצין, כי לא יתקיים ישוב העם בשלום בלתי זה, והנה תראה בספרי הנבואה בא כקללה להיות אנשים רבים לראש במקום אחד... ומה שאמרו זכרונם לברכה [סנהדרין י"ט ע"ב] שום תשים עליך מלך, שתהא אימתו עליך, כלומר, שנירא אותו ונאמין לדבריו בכל דבר שלא יצוה כנגד התורה, ונכבדהו בתכלית הכבוד הראוי לבשר ודם...

ונוהגת בזמן שישראל על אדמתן, וכמו שאמרו זכרונם לברכה [שם כ' ע"ב] שלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, למנות עליהן מלך, ולבנות בית הבחירה, ולהכרית זרעו של עמלק:

פגישה שלישית: פגישת עמ"י את ה' במקדש.

המפגש הראשון של ד' עם כלל ישראל היה במעמד הר סיני. הארוע הזה משתמר במידה רבה בבנין המשכן: "ושכנתי בתוכם". המקדש הוא מקום המפגש הקבוע של ישראל עם אלוקיו. גם מפגשים של האדם הפרטי העולה לרגל, אבל גם מפגשים של העם כעם. מה משמעות המפגשים הללו? מה התנאים לקיומם? כיצד הם נעשים בפועל ומה ההשלכות שלהם?

לדברי הרמב"ן עם יסוד המפגש של עם ישראל עם ה' במשכן, טמון במעמד הר סיני, המקדש והמשכן הם מעמד הר סיני מתמשך- מפגש קבוע עם ה':

מקורות חובה בפרק זה הם: רמב"ן על שמות כ"ה, משנה אבות, מגילה דף י
מקורות בחירת החובה בפרק זה הם:
1. חמישה מקורות נוספים מתוך המקורות המצורפים

רמב"ן שמות כה, ב

כאשר דבר השם עם ישראל פנים בפנים עשרת הדברות, וציוה אותם על ידי משה קצת מצות שהם כמו אבות למצוותיה של תורה, כאשר הנהיגו רבותינו עם הגרים שבאים להתייחד, וישראל קבלו עליהם לעשות כל מה שיצום על ידו של משה, וכת עמהם ברית על כל זה. מעתה הנה הם לו לעם והוא להם לאלהים כאשר התנה עימהם מתחלה 'ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה', ואמר 'ואתם תהיו לי ממלכת כוהנים וגוי קדוש'. והנה הם קדושים, ראויים שיהיה בהם מקדש להשרות שכינתו ביניהם. ולכן ציוה תחלה על דבר המשכן שיהיה לו בית בתוכם מקודש לשמו, ושם ידבר עם משה ויצוה את בני ישראל... וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר. וכמו שנאמר שם 'וישכן כבוד ד' על הר סיני', וכתוב 'הן הראנו ד' אלוקינו את כבודו ואת גדלו', כן כתוב במשכן 'וכבוד ד' מלא את המשכן'. והזכיר במשכן שתי פעמים 'וכבוד ד' מלא את המשכן', כנגד 'את כבודו ואת גדלו'. והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני. ובבא משה היה אליו הדבור אשר נדבר לו בהר סיני. וכמו שאמר במתן תורה 'מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אישו הגדולה', כך במשכן כתיב 'וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפורת מבין שני הכרובים וידבר אליו... והמסתכל יפה בכתובים הנאמרים במתן תורה ומבין מה שכתבנו בהם יבין סוד המשכן ובית המקדש, ויוכל להתבונן בו ממה שאמר שלמה בחכמתו בתפלתו בבית המקדש ד' אלוקי ישראל שאלות:

- ↔ מדוע נסמך הציווי על המשכן ממעמד הר סיני על פי פירוש הרמב"ן?
- ↔ לו היית חי בתקופת המדבר: מה היית חושב על המעבר מהר סיני למשכן: ירידה או עליה? הסבר את שני הצדדים...

- ⊞ מהו "סוד המשכן"? גלה אותו בשפה שלך.
- ⊞ מה המפגש המתקיים בין עם ישראל לקב"ה במשכן/מקדש?
- ⊞ אילו מחשבות והרגשות מעורר בדך קטע זה?
- ⊞ מה חסר לנו היום כאשר אין לנו מקדש? האם אתה מרגיש בחסרון המקדש בחייך? כיצד תוכל לחזק ולהעצים בתוכך את הגעגוע למקדש?

1. ההתכנסות בבית המקדש

ילקוט שמעוני שמואל א רמז עז

אלקנה ואשתו בניו ואחיותיו וכל קרוביו היה מעלה עמו לרגל, ובאים ולנים ברחובה של עיר, והיתה המדינה מרגשת והיו שואלין אותן להיכן תלכו? ואומרים לבית ה' שבשילה, שמשם תצא תורה ומצות, ואתם למה לא תבואו עמנו ונלך יחד? מיד עיניהם משגרות דמעות ואומרים להם נלך עמכם? ואומרים להם הן, עד לשנה הבאה חמשה בתים, לשנה אחרת עשרה בתים, עד שהיו כלם עולים. ובדרך שהיה עולה שנה זו - לא היה עולה שנה אחרת, עד שהיו כלם עולים, אמר לו הקב"ה אלקנה! אתה הכרעת את ישראל לכף זכות, וחנכתם במצות, וזכו רבים על ידך, אני אוציא בן ממך שיכריע את ישראל לכף זכות ויחנך אותם במצות, הא למדת שבשכר אלקנה שמואל:

תהילים מב

(א) למנצח משכיל לבני קרח: (ב) כאיל תערג על אפיקי מים כן נפשי תערג אליך אלהים: (ג) צמאה נפשי לאלהים לאל חי מתי אבוא ואראה פני אלהים: (ד) היתה לי דמעת לי לחם יומם ולילה באמר אלי כל היום איה אלהיך: (ה) אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי כי אעבר בסך אדדם עד בית אלהים בקול רנה ותודה המון חוגג: (ו) מה תשתוחחי נפשי ותהמי עלי הוחילי לאלהים כי עוד אודנו ישועות פניו: (ז) אלהי עלי נפשי תשתוחח על כן אזכרך מארץ ירדן וחרמונים מהר מצער: (ח) תהום אל תהום קורא לקול צנוריק כל משבריק וגליך עלי עברו: (ט) יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה שירו עמי תפלה לאל חיי: (י) אומרה לאל סלעי למה שכחתני למה קדר אלך בלחץ אויב: (יא) ברצח בעצמותי חרפוני צוררי באמרם אלי כל היום איה אלהיך: (יב) מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי עלי הוחילי לאלהים כי עוד אודנו ישועת פני ואלהי:

מצוות הקהל

תורה: (דברים לא, י-יג)

ויצו משה אותם לאמר, מקץ שבע שנים במעד שנת השמטה בחג הסכות. כבוא כל-ישראל לראות את-פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר, תקרא את-התורה הזאת נגד כל-ישראל באזניהם. הקהל את-העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך, למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את-ה' אלהיכם ושמרו לעשות את-כל-דברי התורה הזאת. ובניהם אשר לא-ידעו ישמעו ולמדו ליראה את-ה' אלהיכם, כל-הימים אשר אתם חיים על-האדמה אשר אתם עוברים את-הירדן שמה לרשתה.

משנה: (סוטה פרק ז, משנה ח)

פרשת המלך כיצד? מוצאי יום טוב הראשון של חג, בשמיני במוצאי שביעית, עושין לו בימה של עץ בעזרה, והוא יושב עליה, שנאמר, "מקץ שבע שנים" וגו'. חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנה לסגן, והסגן נותנה לכהן הגדול, וכהן הגדול נותנה למלך. והמלך עומד ומקבל וקורא יושב. אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד - ושבחוהו חכמים. וכשהגיע ל"לא תוכל לתת עליך איש נכרי", זלגו עיניו דמעות. אמרו לו, אל תירא אגריפס, אחינו אתה, אחינו אתה, וקורא מתחלת "אלה הדברים" עד "שמע", ו"שמע", "והיה אם שמוע", "עשר תעשר", "כי תכלה לעשר", ופרשת המלך, וברכות וקללות, עד שגומר כל הפרשה.

תוספתא: (סוטה פרק ז, הלכה ח)

בימה של עץ עושין לו בעזרה ויושב עליה. ר' אליעזר בן יעקב אומר, בהר הבית, שנאמר, "ויקרא- בו לפני הרחוב אשר לפני שער-המים מן-האור עד-מחצית היום נגד האנשים והנשים והמבינים, ואזני כל-העם אל-ספר התורה" (נחמיה ח, ג). ואומר: "ויעמד עזרא הספר על מגדל-עץ אשר-עשו לדבר ויעמד אצלו מתתיה ושמע ועניה ואוריה וחלקיה ומעשיה על-ימינו, ומשמאלו פדיה ומישאל ומלכיה וחשם וחשבדנה זכריה משלם. ויפתח עזרא הספר לעיני כל-העם כי-מעל כל-העם היה, וכפתחו עמדו כל-העם. ויברך עזרא את-ה' האלהים הגדול, ויענו כל העם אמן אמן במעל ידיהם ויקדו וישתחוו לה' אפים ארצה" (שם שם, ד-ו). ואומר: "ותרא והנה המלך עומד על-מעמדו במבוא והשרים והחצרות על-המלך וכל-עם הארץ שמח ותוקע בחצרות והמשוררים בכלי השיר ומודיעים להלל" (דברי הימים ב' כג, יג)... אותו היום כהנים עומדים בגדרים ובפרצות, וחצוצרות של זהב בידיהם, ומריעין ותוקעין. כל כהן שאין בידו חצוצרות, אומרין דומה זה שאין כהן הוא... קורא מתחילת "אלה הדברים" עד "שמע", "והיה אם שמוע", "עשר תעשר" ו"כי תכלה לעשר"; רבי אומר, לא היה צריך להתחיל מראש הספר, אלא "שמע", "והיה אם שמוע תשמעו", "עשר תעשר" ו"כי תכלה לעשר" ופרשת "המלך", עד שגומר את כולם, ודרשות נדרשות בה וגומר עד סוף "כי ה' אלהיכם ההלך עמכם".

גמרא: (חגיגה ג ע"א)

שבת של ר' אלעזר בן עזריה הייתה... ומה דרש בה? - "הקהל את-העם האנשים והנשים והטף" (דברים לא, יב), אם האנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין? כדי ליתן שכר למביאייהן.

רמב"ם: (הלכות חגיגה, פרק ג)

מצות עשה להקהיל כל ישראל, אנשים ונשים וטף, בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן במצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת... כל הפטור מן הראייה, פטור ממצות הקהל, חוץ מן הנשים והטף והערל...

אימתי היו קורין? במוצאי יו"ט הראשון של חג הסוכות שהוא תחילת ימי חולו של מועד של שנה שמינית. והמלך הוא שיקרא באזניהם. ובעזרת הנשים היו קורין. וקורא כשהוא יושב, ואם קרא מעומד, הרי זה משובח.

כיצד הוא קורא? תוקעין בחצוצרות בכל ירושלים כדי להקהיל את העם. ומשיאין בימה גדולה - ושל עץ הייתה - ומעמידין אותה באמצע עזרת נשים, והמלך עולה ויושב עליה כדי שישמעו

קריאתו, וכל ישראל העולים לחג מתקבצין סביביו. וחזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן, וסגן - לכהן גדול, וכהן גדול - למלך, כדי להדרו ברוב בני אדם. והמלך מקבלו כשהוא עומד; ואם רצה - ישב. ופותח ורואה ומברך כדרך שמברך כל קורא בתורה בבית הכנסת. וקורא הפרשיות שאמרנו עד שהוא גומר, וגולל ומברך לאחריה כדרך שמברכין בבתי כנסיות ("אשר נתן לנו תורת אמת"), ומוסיף שבע ברכות... הקריאה והברכות בלשון הקדש, שנאמר (דברים לא, יא) "תקרא את-התורה הזאת" - בלשונה, אף-על-פי שיש שם לועזות. וגרים שאינן מכירין - חייבין להכין לבם ולהקשיב אוזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני. אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה - חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתירה. ומי שאינו יכול לשמוע (כגון מי שעומד רחוק), מכוון לבו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת, ויראה עצמו כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל.

ר' יצחק אברבנאל על דברים ל"א:

...ואמנם, למה הייתה הקריאה הזאת בשנת השמיטה¹ ובחג הסוכות, ולא הייתה בכל שנה ושנה וגם מדי חודש בחודשו, בהיות כי התורה האלהית היה ראוי שלא ימושו דבריה מפנינו? הנה הסיבה בזה הייתה לפי שהקדוש-ברוך-הוא השגיח שיהיו דברי תורה חביבים על ישראל. ושמלבד הלימוד הפרטי, שיחידה הסגולה - הכהנים, הלויים, החכמים והשופטים - ילמדו את התורה ויהגו בה יומם ולילה, עוד בפומבי גדול יקרא הגדול שבעם, שהוא המלך או השופט, את ספר התורה נגד כל ישראל, כדי שישמעו ויתפעלו לבותיהם מהדברים ומכבוד המדבר והקורא. ואם היה זה בכל שנה, היה הדבר נקל בעיניהם, כמאמר שלמה "הקר רגלך מבית רעך, פן-ישבעך ושנאך" (משלי כה, יז), ולכן ציווה שמהשנים לא תהיה הקריאה תדירה בכל שנה, כי אם בשנת לשמיטה. לפי שבשנה ההיא יהיו פנויים מכל עסקיהם אשר הם מתעסקים בעבודת האדמה, ויהיו כולם שובתים מחרישה, זריעה וקצירה וכל מלאכת עבודה, ומזונות מוכנים לפנייהם ומתברכים להם, כמו שאמר "וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית" (ויקרא כה, כא). וציווה שתהיה הקריאה בחג הסוכות, לפי שהיו כל התבואות נאספות ואין לב הבעלים עליהם, והקריאה הייתה בתחילת שנת השמיטה, כמו שאמר "מקץ שבע שנים"... גם היו בחג הסוכות יוצאים מראש השנה ועד יום הכיפורים, שכבר הושלמו עם יוצרם, וכוחותיהם ותאנותיהם נכנעים לעבודתו, ובבוא כל ישראל להראות את פני ה' יהיו דבקים בו, ואז ישמעו את התורה בכוונה רצויה וילמדו ליראה...

ר' חיים בן עטר, אור החיים על דברים ל"א:

"הקהל את-העם" וגו' "למען ישמעו ולמען ילמדו" וגו'. צריך לדעת, למה כפל שתי פעמים תיבת "למען", ולא הספיק לומר למען ישמעו וילמדו, וכמו שכתוב בפסוק שאחרי זה, שאמר "ישמעו ולמדו". ונראה לפי שאמר הכתוב, הקהל את-העם האנשים ונשים והטף לקרות ספר תורה באזניהם, וכבר קדם לנו, כי הנשים אינן בני תלמוד תורה, דכתיב "ולמדתם אתם את-בניכם" (דברים יא, יט), ודרשו רבותינו ז"ל (קידושין כט ע"ב) "ולא בנותיכם", לזה חילק הכתוב שני הדרגות במצוה זו ואמר בתחילה חלוקה שהיא שווה באנשים ובנשים, והוא "למען ישמעו", פירוש שישמעו מצות התורה שחייבין הם לעשותם, ודבר זה שווים הם בו, שגם הנשים חייבין במצות לא-תעשה ובמצות עשה שאין הזמן גרמן, ואחר-כך אמר חלוקה בפני עצמה כנגד האנשים לבד

והוא "למען ילמדו", שהוא תלמוד תורה, ולזה לא אמר למען ישמעו וילמדו, שאז היה נשמע ששניהם בעונש אחד.

ר' שמשון רפאל הירש על דברים ל"א:

מקץ שבע שנים וגו'... אין זה שהקריאה מן התורה המצווה כאן, באה להפיץ בעם את ידיעת חוקי התורה, שהרי זו צריכה להיות מטופחת מדי יום ביומו בחוג הביתי הרגיל, שהרי בשביל זה נאמר "ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך" וגו' (דברים ו, ז), "ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם" וגו' (שם יא, ט). אבל זה מאורע בלתי רגיל, מאורע החוזר מדי שבע שנים, מאורע השואף אל תכלית מיוחדת במינה. "במועד" - בשעה המזמינה כל נשמה יהודית להתאחד עמו ית'; "שנת השמיטה" - כל אימת שמתחילים מחדש ענייני החקלאות והעסק שהופסקו על-ידי שנת השמיטה; "בחג הסכות" - כלומר החג מאחד את האומה כולה בזיכרון אותם הימים, שבהם לא החקלאות והעסק כי אם הסדר המופלא שלו ית' קיים את כולם, על נשיהם ועל טפם, בתוככי המדבר, כשענני הכבוד הגנו עליהם, והוא מנהיגם ומכין אותם בתורתו לחיי החקלאות והעסק העתידיים; "בבוא כל ישראל" - כאשר כל עם ה' נענה לקריאתו ובא אל מקום המקדש, מקדש זה שהוקם לא כמקום לה', שהרי אותו אפשר למצוא בכל מקום ומקום, אלא מקדש שהוקם לשמש ערובה להימצאות שכינתו בתוך העם ולהיות עדות לתורתו, אחר שכבר התייצב כל אחד עם עולות הראיה שלו לפני האדון ה' במקום דביר קודשו; "תקרא" - שם צריכה האומה, באמצעות נציגה הרם ביותר, מיד עם מוצאו של היום הראשון להיראות זו לפניו, לקרוא מתוך תורה זו לפני כל העם שנתקהל, למען יוצהר תמיד מחדש עם ראשיתה של כל תקופת חקלאות ועסק, כי הדרך אל ה' - רק בדרך תורתו היא, כי הברית עם ה' - הברית עם תורתו היא, כי התורה היא התנאי לאחדות האומה ולישועתו ית', וכי האומה מעידה עדות אמת שהתורה הזאת - דבר ה' היא ומפי הגבורה ניתנה.

למען ישמעו, פה, באסיפת האומה כולה, הם שומעים, וחוזרים ושומעים, מפי נציגה הרם ביותר של האומה, כי התורה ומצוות קיומה מן השמים הן. תורה זו מצויה בביתו של כל אחד ואחד, והתודעה המתחדשת במעמד כל הקהל תביא לידי כך שלימוד התורה יהיה להם לעניין נעלה עוד יותר! שניהם יחדיו, מעמד ההקהל שמכאן ולימוד התורה התמידי שבבית, יחזקו ויגבירו את יראתם אותו ית' כמי שמכוון את מעשיהם וגורלם שלכולם; "ושמרו לעשות" - לקיים את כל התורה בנאמנות ובקפידה. שמירה לעשות זו, הקיום הקפדני של תורת ה', היא המטרה הנשגבה שאליה מובילות כל דרכי התורה.

ר' דוד צבי הופמן על דברים ל"א

בבא כל ישראל וגו'. יש בזה גם משום נתינת טעם, למה קבע הכתוב דווקא זמן זה למצות הקהל. בכל שנות השבוע היה סוכות זמן גמר האסיף, ובאו כל ישראל לפני השי"ת להודות לו כראוי ולשמוח לפניו; ועכשו, עם גמר שנת השמיטה, ששבתו שנה שלימה מעבודת קרקע לכבודו של השי"ת ולא זרעו ולא קצרו, נתחייבו כל ישראל - אנשים ונשים וטף - לבוא לפני השי"ת להודות לו שנתן להם פרנסתם אף בשנה זאת אשר אין בה חריש וקציר, לקבל עליהם שוב את התורה כמו שקיבלו אז במדבר, ולהבטיח בזה שהם מוכנים להקדיש את חייהם לעבודתו ית"ש בכל זמן ובכל מצב. מובן הוא שלא היה ראוי לקיים מצות הקהל אלא בחג הסוכות של השנה השמינית, כי חג הסוכות של השנה השביעית אינה בסוף השמיטה אלא בתחילתה. אף-על-פי כן קרא הכתוב זמן

זה "מועד שנת השמיטה", מפני שהוא סמוך לשמיטה, ועכשיו בולט קיום השמיטה ביותר על-ידי העדר האסיף... תקרא. לא נאמר להדיא, מי יקרא את התורה. יוסף בן מתתיהו (קדמוניות ד, ח, יב) כותב שהכהן הגדול היה קורא את התורה לפני כל העם מעל גבי בימה גבוהה, אבל דבריו נסתרים מדברי רבותינו במשנה סוטה (פ"ז משנה ח) שאמרו, שהמלך היה קורא את התורה. עוד ספרו לנו רבותינו שם: "אגריפס המלך עמד וקבל (התורה מיד הכהן הגדול) וקראו עומד ושיבחוהו חכמים, וכשהגיע ל'לא תוכל לתת עליך איש נכרי', זלגו עיניו דמעות (שהיה מזרע הורדוס, כידוע), אמרו לו: אל תתירא, אגריפס, אחינו אתה". אין כמובן מי שיוכל להכחיש אמיתות סיפור מפורט זה שבמשנה, אם כן יש לנו ליישב דברי יוסף בן מתתיהו האומר שהכהן הגדול היה קורא את התורה, מתוך שינוי התקופה. ברור מכמה טעמים שהמשנה ההיא מדברת על אגריפס הראשון, שהיה ירא אלקים, מה שאין כן אגריפס השני שהיה בזמנו של יוסף בן מתתיהו, ויתכן שמסר את מצות הקריאה לכהן הגדול. יתכן שמעיקר דין תורה מצות הקריאה מוטלת על מנהיג העם, יהא מלך או כהן גדול (וכן כתב ב'מנחת חינוך', מצוה תריב). לפי זה תיבת "תקרא" מופנית אל כל ישראל, והם מקיימים את המצוה על-ידי הגדול שבהם (וכן כתב רש"י הירש)... למען ישמעו פירושו חכמי התלמוד (חגיגה ג ע"א) אף על הנשים, מה שאין כן "למען ילמדו", שאינו מוטל אלא על האנשים החייבים בתלמוד תורה (השווה רש"י הירש, ולמעלה יא, ט). אולם בוודאי אין להעלות על הדעת שקריאה של פעם אחת בשבע שנים תספיק להשריש בעם ידיעת התורה על בורייה כדי לקיים כל המצוות כהלכה. לשם כך צריך כל אחד מישראל ללמוד את התורה תמיד בביתו (השווה ו, ז ועוד יא, יט). צריכים אנו לבקש טעם מיוחד למצות קריאה זו. על-ידי-זה שכל העם ביחד ישמעו את פרשיות התורה העיקריות המשרישות יראת שמים בלבם, יחזרו להתבונן במה שקיבלו על עצמם בסיני "נעשה ונשמע", וכולם ישימו דבר זה ללבם. נמצא שקריאה זאת הייתה לה מטרות דומה לקריאתו של המלך יאשיהו במלכים ב' כג וקריאתו של עזרא בנחמיה ח, השווה שם.

ר' מאיר שמחה הכהן, משך חכמה על דברים ל"א

ד"ה מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה. שנה ראשונה לשמיטה, ומציין על השמיטה, כי בשנת השמיטה היו פנויים מן טרדת המלאכה בשדה, כן מן טרדת המסחר שנשמט כל משה ידו, והיו פנויים לעבודת השי"ת כל העם, כקטן כגדול, והיו דברי תורה הנשמעים להם נכנסים לאזנם בעומק ההבנה. ועוד, כי כל התורה היא ניסיונית להגדיל (=להיבדל) מן החמדה והתאוה והקנאה אשר החומר יכביד על הנפש, ולכן אחרי שחרישה וקצירה נאסר להן שנה תמימה, הלא בכלילון עיניים יביטו על זמן ההיתר לצאת איש איש אל כרמו ואל שדהו - אז מצוה להם להקהל ולשמע דבר ה' בירושלים בעזרה, למען ידעון דרך ה' בעשותם מלאכת שדה וכרם ובהטבעם במצולות החמדות החומריות, להמתין עוד מעט לשמוע דבר ה', והבן. ולכן פרט הגרים שאף-על-פי שאין להם שדה וכרם, הם חייבים להקהל ככל ישראל, ובגר צדק הכתוב מדבר.

ספר החינוך - מצוה תריב: מצות הקהל במוצאי שביעית:

שנצטוינו שיקהל עם ישראל כולו אנשים ונשים וטף במוצאי שנת השמיטה בחג הסוכות ביום שני בחג ולקרוא קצת מספר משנה תורה באזניהם שהוא אלה הדברים, ועל זה נאמר [דברים ל"א, י"ב], הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגו'... משרשי המצוה, לפי שכל עיקרן של עם ישראל היא התורה, ובה יפרדו מכל אומה ולשון להיות זוכין לחיי עד תענוג נצחי שאין למעלה הימנו

בנבראים, על כן בהיות כל עיקרן בה ראוי שיקהלו הכל יחד בזמן אחד מן הזמנים לשמוע דבריה ולהיות הקול יוצא בתוך כל העם אנשים ונשים וטף לאמר מה הקיבוץ הרב הזה שנתקבצנו יחד כולנו, ותהיה התשובה לשמוע דברי התורה שהיא כל עיקרנו והודנו ותפארנו, ויבואו מתוך כך לספר בגודל שבחה והוד ערכה ויכניסו הכל בלבם חשקה, ועם החשק בה ילמדו לדעת את השם ויזכו לטובה וישמח ה' במעשיו, וכענין שכתוב בפירוש בזאת המצוה ולמען ילמדו ויראו את ה'... ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל על אדמתם: ועובר על זה בין איש בין אשה ולא בא במועד הזה לשמוע דברי התורה, וכן המלך אם לא רצה לקרות בטלו עשה זה. וענשם גדול מאד, כי זאת המצוה עמוד חזק וכבוד גדול בדת:

2. הניסים שבבית המקדש ויציאת הכהן הגדול

משנה, אבות פ"ה מ"ה

עשרה ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש לא הפילה אשה מריח בשר הקדש ולא הסריח בשר הקדש מעולם ולא נראה זבוב בבית המטבחים ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים ולא כבו גשמים אש של עצי המערכה ולא נצחה הרוח את עמוד העשן ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים עומדים צפופים ומשתחווים רווחים ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים:
שאלות:

- ↪ בחר אחד מהניסים שנעשו במקדש שמדבר אל ליבך וכתוב סיפור על אדם שהתרחש לו או שראה נס זה.
- ↪ אם היית צריך לכתוב עשרה ניסים שאתה רוצה שיתרחשו היום במקום המקדש: מה היית כותב?
- ↪ מה המפגש שנוצר בין הקב"ה לעם ישראל במקדש? מה מוסיפים הניסים למפגש זה?
- ↪ חשוב על הזבוב שמריח את ריח הבשר בירושלים, אך אינו נכנס: מה מונע ממנו להכנס? תאר מה היית רואה לו היית הזבוב...

בבלי, מגילה י ע"ב

ואמר רבי לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המדה. תניא נמי הכי ארון שעשה משה יש לו עשר אמות לכל רוח וכתוב ולפני הדביר עשרים אמה אורך וכתוב כנף הכרוב האחד עשר אמות וכנף הכרוב האחד עשר אמות. ארון גופיה היכא הוה קאי? אלא לאו שמע מינה בנס היה עומד: [תרגום: הארון עצמו היכן היה עומד? אלא תלמד מכאן שבנס היה עומד!] רש"י. אינו מן המדה. אינו אוחז למעט מדת קרקע לכל צדדיו כלום, כדקתני יש לו עשר אמות לכל רוח, באמצע בית קדש הקדשים היה יושב, ויש ריוח בינו לבין הכתלים עשר אמות לכל צד, וכל הבית אינו אלא עשרים על עשרים, נמצא שאינו ממעט כלום: לפני הדביר. חלל בית קדש הקדשים שהוא לפניו מן הדביר היא המחיצה המבדלת בין הקדש ובין קדש הקדשים:

שאלות:

- ← מה טוען רבי לו בקטע זה?
- ← מה משמעות הנס שבו יש חפץ שעומד במקום שאין לו מקום?
- ← איזה מהניסים שהוזכרו במשנה מזכיר לך הנס הזה?
- ← נסה לחשוב את עצמך מצליח לעמוד במקום בו אין לך מקום: אלו הרגשות ומחשבות דימוי זה מעלה בך?

תפילת כהן גדול ביום כיפורים בקודש הקדשים

תפילת כהן גדול ביום הכיפורים בצאתו מקודש הקודשים וכך היתה תפילתו של כהן גדול: יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלוקי אבותינו. שתהא שנה זו הבאה עלינו ועל כל עמך בית ישראל בכל מקום שהם, אם שחונה גשומה, ואל יכנס לפניך תפלת עוברי דרכים לענין הגשם בשעה שהעולם צריך לו. ושלא יצטרכו עמך בית ישראל בפרנסה זה לזה ולא לעם אחר. שנה שלא תפיל אשה פרי בטנה. ושיתנו עצי השדה את תנובתם ולא יעדי עביד שלטן מדבית יהודה.

"וכך היתה תפלתו של כהן גדול ביום הכפורים בצאתו מבית קודש הקדשים בשלום בלי פגע: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא השנה הזאת הבאה עלינו ועל כל עמך בית ישראל. שנת אוצרך הטוב תפתח לנו. שנת אוסם. שנת ברכה. שנת גזירות טובות מלפניך. שנת דגן תירוש ויצהר. שנת הרוחה והצלחה וקימים. שנת ויעוד בית מקדשך. שנת זול. שנת חיים טובים מלפניך. שנת טלולה וגשומה אם שחונה. שנת ימתיקו מגדים את תנובתם. שנת כפרה על כל עונותינו. שנת לחמנו ומימינו תברך. שנת משא ומתן. שנת נבוא לבית מקדשנו. שנת שובע. שנת עונג. שנת צאתנו ובאנו תברך. שנת קהלנו תושיע. שנת רחמיך יכמרו עלינו. שנת שלום ושלוח. שנה שתוליכנו קוממיות לארצנו. שנה שלא תפיל אשה את פרי בטנה. שנה שתעלנו שמחים לארצנו. שנה שלא יצטרכו עמך בית ישראל זה לזה ולא לעם אחר. בתתך ברכה במעשה ידיהם: ועל אנשי השרון היה אומר. יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שלא יעשו בתייהם קבריהם: ..."

3. המאבקים על המקדש - מסירות עם ישראל על הפגישה עם ה'.

המאבק על בית המקדש השני

נחמיה, ב-ד

(י) וישמע סנבלט החרני וטוביה העבד העמני וירע להם רעה גדלה אשר בא אדם לבקש טובה לבני ישראל: (יא) ואבוא אל רוישלם ואהי שם ימים שלשה: (יב) ואקום לילה אני ואנשים מעט עמי ולא הגדתי לאדם מה אלהי נתן אל לבי לעשות לירושלם ובהמה אין עמי כי אם הבהמה אשר אני רכב בה: (יג) ואצאה בשער הגיא לילה ואל פני עין התנין ואל שער האשפת ואהי שבר בחומת ירושלם אשר <המפרוצים> הם פרוצים וישעריה אכלו באש: (יד) ואעבר אל שער העין ואל ברכת המלך ואין מקום לבהמה לעבר תחתי: (טו) ואהי עלה בנחל לילה ואהי שבר בחומה ואשוב ואבוא בשער הגיא ואשוב: (טז) והסגנים לא ידעו אנה הלכתי ומה אני עשה וליהודים ולכהנים ולחרים ולסגנים וליתר עשה המלאכה עד כן לא הגדתי: (יז) ואומר אלהם אתם ראים הרעה אשר אנחנו בה אשר ירושלם חרבה וישעריה נפתו באש לכו ונבנה את חומת ירושלם ולא נהיה עוד חרפה: (יח) ואגיד להם את יד אלהי אשר היא טובה עלי ואף דברי המלך אשר אמר לי ויאמרו נקום ונבנינו ונחזקו ודיקה לטובה: פ (יט) וישמע סנבלט החרני וטוביה העבד העמוני וגשם הערבי וילעגו לנו ויבזו עלינו ויאמרו מה הדבר הזה אשר אתם עשים העל המלך אתם מרדים: (כ) ואשיב אותם דבר

ואומר להם אלהי השמים הוא יצליח לנו ואנחנו עבדיו נקום ובנינו ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים: ...

(לג) ויהי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע סַנְבַּלֵּט כִּי אָנְחָנוּ בּוֹנִים אֶת הַחוֹמָה וַיַּחַר לוֹ וַיִּכְעַס הַרְבֵּה וַיִּלְעַג עַל הַיְהוּדִים: (לד) וַיֹּאמֶר לִפְנֵי אַחִיו וְחֵיל שְׁמֵרוֹן וַיֹּאמֶר מָה הַיְהוּדִים הָאֵלֶּמְלָלִים עֹשִׂים הַיַּעֲזָבוּ לָהֶם הַיִּזְבָּחוּ הַיִּכְלוּ בַיּוֹם הַיְחִיו אֶת הָאֲבָנִים מַעֲרַמּוֹת הָעֶפֶר וְהֵמָּה שְׂרוּפּוֹת: (לה) וְטוֹבִיָּה הָעַמְנִי אָצְלוּ וַיֹּאמֶר גַּם אֲשֶׁר הֵם בּוֹנִים אִם יַעֲלֶה שׁוֹעַל וּפְרָץ חוֹמַת אֲבָנֵיהֶם: פ (לו) שָׁמַע אֱלֹהֵינוּ כִּי הִינּוּ בּוֹזֵה וְהִשָּׁב חֲרַפְתָּם אֶל רֹאשׁם וַתִּגַּם לְבַזָּה בְּאֶרֶץ שְׁבָיָה: (לז) וְאֵל תִּכַּס עַל עֲוֹנָם וְחִטָּאתָם מִלִּפְנֵי אֵל תִּמְחָה כִּי הִכְעִיסוּ לַגֹּד הַבּוֹנִים: (לח) וַנִּבְנֶה אֶת הַחוֹמָה וַתִּקְשֶׁר כָּל הַחוֹמָה עַד חֲצִיָּה וַיְהִי לָב לָעַם לַעֲשׂוֹת: פ...

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע סַנְבַּלֵּט וְטוֹבִיָּה וְהָעֲרָבִים וְהָעַמְנִים וְהַשְּׂדוּדִים כִּי עָלְתָה אֲרוּכָה לַחֲמוֹת יְרוּשָׁלַם כִּי הִחֲלוּ הַפְּרָצִים לְהִסְתֵּם וַיַּחַר לָהֶם מְאֹד: (ב) וַיִּקְשְׁרוּ כָלֶם יַחְדָּו לְבֹא לְהִלָּחֵם בִּירוּשָׁלַם וְלַעֲשׂוֹת לוֹ תוֹעָה: (ג) וַתִּפְלַל אֶל אֱלֹהֵינוּ וַנַּעֲמִיד מִשְׁמֵר עֲלֵיהֶם יוֹמָם וְלַיְלָה מִפְּנֵיהֶם: (ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה כִּשְׁל כָּשֶׁל פֶּחַ הַסֶּבֶל וְהָעֶפֶר הַרְבֵּה וְאָנְחָנוּ לֹא נוּכַל לְבָנוֹת בַּחוֹמָה: (ה) וַיֹּאמְרוּ צָרִינוּ לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָרְאוּ עַד אֲשֶׁר נָבֹא אֶל תוֹכֶם וְהִרְגָנוּם וְהִשְׁבַּתְנוּ אֶת הַמְּלָאכָה: (ו) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּאוּ הַיְהוּדִים הַיֹּשְׁבִים אָצְלָם וַיֹּאמְרוּ לָנוּ עֲשֶׂר פְּעָמִים מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר תָּשׁוּבוּ עֲלֵינוּ: (ז) וַאֲעֲמִיד מִתַּחַתֵּיאוֹת לַמְּקוֹם מֵאַחֲרֵי לַחוֹמָה <בַּצַּחַחִים> בְּצַחֲחִים וַאֲעֲמִיד אֶת הָעַם לְמִשְׁפָּחוֹת עִם חֲרִבְתֵּיהֶם רְמִיחֵיהֶם וְקִשְׁתֵּיהֶם: (ח) וְאָרָא וְאָקוּם וְאָמַר אֶל הַחֲרִים וְאֶל הַסְּגָנִים וְאֶל יְתֵר הָעַם אֵל תִּירְאוּ מִפְּנֵיהֶם אֶת אֲדֹנָי הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא זָכְרוּ וְהִלָּחְמוּ עַל אַחֲיֶכֶם בְּנִיכֶם וּבְנֵיתֶכֶם נְשִׁיכֶם וּבְתִיכֶם: פ (ט) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמְעוּ אוֹיְבֵינוּ כִּי נוֹדַע לָנוּ וַיִּפְּרֹ הָאֱלֹהִים אֶת עֲצָתָם <וּנְשׁוּבוּ> וַנִּשָּׁב כָּלָנוּ אֶל הַחוֹמָה אִישׁ אֶל מְלֶאכְתּוֹ: (י) וַיְהִי מִן הַיּוֹם הַהוּא חֲצִי נְעָרֵי עֹשִׂים בְּמְלָאכָה וְחֻצָּיִם מַחְזִיקִים וְהַרְמָחִים הַמְּגִנִּים וְהַקְּשָׁתוֹת וְהַשְּׂרִינִים וְהַשְּׂרִים אַחֲרֵי כָּל בַּיִת יְהוָה: (יא) הַבּוֹנִים בַּחוֹמָה וְהַנְּשָׂאִים בְּסֶבֶל עֹמְשִׁים בְּאַחַת יְדוֹ עֹשֶׂה בְּמְלָאכָה וְאַחַת מַחְזֶקֶת הַשֶּׁלַח: (יב) וְהַבּוֹנִים אִישׁ חֲרָבוֹ אֲסוּרִים עַל מְתָנָיו וּבּוֹנִים וְהַתּוֹקַע בְּשׁוֹפָר אָצְלֵי: (יג) וְאָמַר אֶל הַחֲרִים וְאֶל הַסְּגָנִים וְאֶל יְתֵר הָעַם הַמְּלָאכָה הַרְבֵּה וּרְחֵבָה וְאָנְחָנוּ נִפְרָדִים עַל הַחוֹמָה רְחוּקִים אִישׁ מֵאַחֲיוֹ: (יד) בְּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל הַשׁוֹפָר שָׁמָּה תִּקְבְּצוּ אֲלֵינוּ אֱלֹהֵינוּ יִלָּחֶם לָנוּ: (טו) וְאָנְחָנוּ עֹשִׂים בְּמְלָאכָה וְחֻצָּיִם מַחְזִיקִים בְּרַמְחִים מַעֲלוֹת הַשַּׁחַר עַד צֹאת הַכּוֹכָבִים: (טז) גַּם בָּעֵת הַהִיא אֲמַרְתִּי לָעַם אִישׁ וְנָעְרוּ וְלִינוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהָיוּ לָנוּ הַלְּיָלָה מִשְׁמֵר וְהַיּוֹם מְלָאכָה: (יז) וְאִין אָנִי וְאַחֵי וְנָעְרֵי וְאַנְשֵׁי הַמְּשֻׁמֵר אֲשֶׁר אַחֲרַי אִין אָנְחָנוּ פְּשָׁטִים בְּגִדֵינוּ אִישׁ שֶׁלְחוֹ הַמָּיִם: ס

ספר מכבים א, ד

ויקחו (יהודה המכבי ואנשיו) אבנים שלמות אשר לא עלה עליהן ברזל ככתוב בתורת ה', ויבנו מזבח חדש כתבנית הראשון ... ויחדשו את כל כלי המקדש וישימו את המנורה אל ההיכל ואת מזבח הקטורת ואת שולחן הפנים . וישימו את הקטורת על המזבח ואת המנורה העלו את נרותיה להעיר במקדש. ויתנו את לחם הפנים על השלחן ואת פרוכת המסך על הארון ותכל כל העבודה אשר בתחילה. ויהי ביום החמישי ועשרים לחודש התשיעי הוא כסלו בשנת שמונה וארבעים ומאה וישכימו בבקר ויעל עולות על המזבח החדש כמשפט. ויחנכו את המזבח בעצם היום אשר טמאו אותו הגויים ויהללו לה' בשירים ובכנורות ובחלילים ובמצלים. ויפלו על פניהם וישתחוו לה' על אשר נתן להם עז ותשועה . ויחוגו את חנוכת המזבח שמונת ימים ויעלו עולות ותודות בשמחת לבבם ... ותהי שמחה גדולה בכל העם כי גלל ה' את חרפת הגויים מעליהם . ויצו יהודה ואחיו וכל

קהל ישראל לחג את חנוכת המזבח ביום חמישי ועשרים לחודש כסלו שמונת ימים מדי שנה בשנה בהלל ובתודה לה'.

המאבק על התקיעה בכותל בתקופת הבריטים

בתקופת השלטון הבריטי בארץ ישראל, לא הרשו הבריטים לתקוע בשופר ליד הכותל המערבי, ראשון התוקעים ללא אישור היה הרב משה סגל. הנה עדות של אחד התוקעים בשנים שאחריו: בשנת 1946 או 1947, כאשר הבריטים שלטו בארץ, הוטל עלי להעביר שופר למתחם הכותל המערבי ביום הכיפורים לפנות ערב, כדי שיהיה זמין לתקיעה עם סיום תפילת הנעילה. נקבע לי מקום מפגש לאחר הצהרים עם צעיר דתי, וביחד הגענו לכותל המערבי כאשר השופר מוסתר מתחת לבגדי. התמקמתי בעזרת הנשים קרוב ככל האפשר לגברים, ושותפי עמד לא רחוק ממני, ושמרנו על קשר עין. כשאתה עומד ליד הכותל אתה רואה משם את כיפת המסגד וגם את מגדל הפעמונים של כנסייה. מהמסגד משמיעים חמש פעמים ביום קריאה למוסלמים לבוא להתפלל, וממגדל הכנסייה אתה שומע את צלצול הפעמונים, ואילו מהכותל המערבי שומעים את קולו של השופר, בראש השנה ובמוצאי יום הכיפורים בלבד. וזה הקול שהפריע לתושבים המוסלמים בסביבה. הם התלוננו על כך באזני השלטון הבריטי, והוא אסר על היהודים לתקוע בשופר ליד הכותל. לכן נאלצנו להביא את השופר בהסתר לרחבת הכותל ולהסתירו מעיני השוטרים הבריטים שהסתובבו במקום. חשוב גם לדעת שרחבת הכותל באותם ימים לא דמתה כלל וכלל לרחבה של היום. חלק קטן בלבד מהכותל היה גלוי אז, והרחבה שבין הכותל לקירות הבתים שמולו הייתה צרה מאוד, ודי היה במאה מתפללים כדי ליצור שם דוחק. ביום הכיפור היו שם הרבה יותר ממאה מתפללים והדוחק עצום. שוטרים בריטים בדקו את המתפללים בהגיעם לכותל, והסתכלו עליהם כל הזמן, לבל יתקעו בשופר... ובכן, תפילת נעילה התקרבה לסיומה וחסרו מספר דקות בלבד עד לשעה בה מותר היה לתקוע בשופר. השוטרים הבריטים החלו לנסות לפזר את המתפללים, ואילו המתפללים האריכו בתפילה ובשירה, עד שסוף סוף קבלתי סימן ומסרתי את השופר לידי שותפי והוא העבירו לידי התוקע. קבוצת מתפללים יצרה מיד חומת-מגן מסביב לתוקע, ותקיעת שופר פילחה את האוויר. רעד עבר בי והתרגשתי מאוד, וכך אני בטוחה התרגשו כל הנוכחים המתפללים שם לשמע התקיעה. ובזמן ה"תקיעה גדולה" הבעתי את המשאלה שלי בה"א: הידיעה: יהי רצון ובשנה הבאה נחייה בני חורין בארצנו, בישראל היהודית. עם הישמע קול השופר פיזרו השוטרים את קהל המתפללים בדחיפות יד ובאלות. הקהל התפזר די מהר. שותפי למבצע העביר אותי מהר בין הסמטאות של העיר העתיקה עד שהגענו לביתה של משפחה יהודית. שם שברתי את הצום, נחתי קצת, ואחר מבני המשפחה ליווה אותי אל מחוץ לעיר העתיקה, קרוב לביתי.

פגישה רביעית: פגישת עמ"י את ה' באסונות.

עם ישראל ידע אסונות רבים, החל מחורבן הבית דרך פרעות ופוגרומים וכלה בשואה האיומה שפקדה את יהודי אירופה. באסונות אלו היתה יד ה', לעיתים איננו מבינים אותה ולעיתים הפגישה היא איומה, אך בכל זאת אנחנו יודעים שהקב"ה עמנו. לפעמים דווקא אסונות וקשיים מחדדים אצל האדם הפרטי ואצל העם את העוצמה של המפגש – בין אם דרך הרצון העז למפגש מחודש לאור הרגשת הנתק, ובין דרך התחושה שה' מלווה אותנו גם ברגעים הקשים ביותר.

בפרק זה אנו נעסוק במספר אסונות והפגישות הייחודיות להן. הבאנו פה מספר מקורות על הטרגדיות האיומות שארעו לעם ישראל ועל הפגישה הקשה עם ה' באסונות אלו.

מקורות חובה בפרק זה הם: תענית דף כ"ט, תהילים קל"ז, חנה ושבעת בניה

חורבן בתי המקדש

מלכים ב, כה

ובחדש החמישי בשבעה לחדש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנאצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלים. וישרף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים ואת כל בית גדול שרף באש. ואת חומת ירושלים סביב נתצו כל חיל פשדים אשר רב טבחים. ואת יתר העם הנשארים בעיר ואת הנפלים אשר נפלו על המלך בבל ואת יתר ההמון הגלה נבוזראדן רב טבחים ומדלת הארץ השאיר רב טבחים לכרמים וליוגבים... ויקח רב טבחים את שריה כהן הראש ואת צפניהו כהן משנה ואת שלשת שמרי הסף. ומן העיר לקח סריס אחד אשר הוא פקיד על אנשי המלחמה וחמשה אנשים מראי פני המלך אשר נמצאו בעיר ואת הספר שר הצבא המצבא את עם הארץ וששים איש מעם הארץ הנמצאים בעיר. ויקח אתם נבוזראדן רב טבחים וילך אתם על מלך בבל רבלתה. ויד אתם מלך בבל וימתם ברבלה בארץ חמת ויגל יהודה מעל אדמתו

בבלי, תענית כט

אמרו: כשחרב בית המקדש בראשונה - אותו היום תשעה באב היה, ומוצאי שבת היה, ומוצאי שביעית היתה, ומשמרתו של יהויריב היתה, והלויים היו עומדים על דוכנם ואומרים שירה: "וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם"... ולא הספיקו לומר "יצמיתם יי אלהינו" (תהלים צ"ד) - עד שבאו גוים וכבשום. תנו רבנן: משחרב הבית בראשונה, נתקבצו כיתות כיתות של פרחי כהונה ומפתחות ההיכל בידן, ועלו לגג ההיכל, ואמרו לפניו: "רבונו של עולם הואיל ולא זכינו להיות גזברין נאמנים, יהיו מפתחות מסורות לך." וזרקום כלפי מעלה, ויצתה כעין פיסת יד וקיבלתן מהם, והם קפצו ונפלו לתוך האור. שאלות:

- ← מה התאריך המתואר בגמרא לחורבן המקדש? מה מעורר בדך שילוב עמוס זה?
- ← מה אתה חושב ומרגיש על השירה ששרו הלויים בזמן החורבן? תאר את הרגעים האחרונים של המקדש: מה התרחש שם? מה היה הדו שיח בין הלויים והכהנים?
- ← חבר תפילת "רבנו של עולם" שהיית אומר, לו היית כהן במקדש בזמן החורבן.
- ← מה אתה יכול לדמיין שהקב"ה 'חשב' על התנהגות הלויים והכהנים בזמן החורבן?
- ← איזה סוג של מפגש התרחש בין הקב"ה לעם ישראל בזמן החורבן?
- ← חשוב על קשיים שאתה מכיר מחייך: תרגם את התגובה של הלויים והכהנים לתגובה שלך.

על נהרות בבל (תהילים, קל"ז)

(א) על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון: (ב) על ערבים בתוכה תלינו כנרותינו: (ג) כי שם שאלנו שובנו דברי שיר ותוללנו שמחה שירו לנו משיר ציון: (ד) איך נשיר את שיר ה' על

אֲדַמַת נָכַר: (ה) אִם אֶשְׁכַּח; יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח יְמִינִי: (ו) תִּדְבֹק לְשׁוֹנֵי לְחֻפֵי אִם לֹא אֶזְכְּרֶכִי אִם לֹא אֶעֱלֶה אֶת יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׁמֹחֲתִי: (ז) זָכַר ה' לְבִנֵי אֲדָוִם אֶת יוֹם יְרוּשָׁלַם הָאֲמָרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוּד בָּה: (ח) בֵּת בְּבֶל הַשְּׂדוּדָה אֲשֶׁרִי שִׁשְׁלָם לָךְ אֶת גְּמוּלָךְ שְׁגַמְלָתְךָ לָנוּ: (ט) אֲשֶׁרִי שִׁיאֲחִז וְנִפְּץ אֶת עֲלָלֶיךָ אֶל הַסֶּלַע:
שאלות:

- ↪ קרא את המזמור. איזה מנגינה היית שם כרקע למזמור תהילים זה?
- ↪ חשוב על סיטואציות בחיי יהודי בהם נאמרות המילים: "אם אשכחך". מה מילים אלו מעוררות בך? קרא את ההקשר במזמור בו נאמרו המילים, מה הקשר מוסיף למחשבה ולהרגשה?
- ↪ תאר דו שיח בין שובה בבלי לבין יהודי גולה: השובה מבקש מהיהודי לשיר לו משיר ציון: מדוע מבקש השובה לשמוע את השיר? כיצד מגיב היהודי?
- ↪ איזה סוג של מפגש מתרחש בין עם ישראל לקב"ה בזמן החורבן ובעקבות החורבן על פי המזמור?

פרעות בגלות

פרעות רבות אירעו בגלות, כאשר גויים הרגו יהודים בגלל יהדותם:

הרמב"ם - אגרת תימן

"וכבר הבטיח הקב"ה ליעקב אבינו עליו השלום שאע"פ שישתעבדו האומות בזרעו ויענו אותם ויגברו עליהם הם ישארו ויעמדו - והמשתעבדים בהם יחלפו ויאבדו, כמו שנאמר 'והיה זרעך כעפר הארץ' כלומר אע"פ שהם נתונים למרמס כעפר הזה שהכל דורסין אותו סוף שיגברו וינצחו. וכן על דרך המשל כמו שהעפר באחריתו יעלה על הדורסים אותו וישאר הוא והדורסים אותו לא יעמדו".

חנה ושבעת בניה [עיבוד על פי גיטין נז; איכה רבה א; איכה רבה ש"ב]

סיפור זה מופיע במספר מקומות, הרקע ההיסטורי לסיפור הוא גזרות השמד של אנטויוכוס אפיפנס היווני. אנו מביאים עיבוד המצרף אותם, אנו ממליצים לך להתבונן במקומות השונים ולהשוות ביניהם:

מעשה באישה ושמה חנה, שנשבתה היא ושבעת בניה, והובאו לפני המלך. הביאו תחילה את הבן הראשון. אמרו לו המלך ושריו: השתחוה לצלם! אמר להם: כתוב בתורה - "אנוכי ה' אלוהיך!" (שמות כ', ב). "אנוכי" ולא צלם עשוי אבן. ציווה המלך להורגו. הוציאוהו והרגוהו. הביאו את הבן השני לפני המלך, ואמרו לו: השתחוה לצלם! אמר להם: כתוב בתורה - "לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני!" (שמות כ', ג). הוציאוהו והרגוהו. הביאו את הבן השלישי ואמרו לו: השתחוה לצלם! אמר להם: כתוב בתורה - "לא תשתחוה לאל אחר". (שמות ל"ד, יד). הוציאוהו והרגוהו. הביאו את הרביעי, אמרו לו: השתחוה לצלם! אמר להם: כתוב בתורה - "זובח לאלוהים (אחרים) יותרם". (שמות כ"ב, יט). הוציאוהו והרגוהו. הביאו את החמישי, אמרו לו: השתחוה לצלם! אמר להם: כתוב בתורה - "שמע ישראל, ה' אלוהינו ה' אחד!" (דברים ו', ד). הוציאוהו והרגוהו. הביאו את הבן הששי

ואמרו לו: השתחוה לצלם! אמר להם: כתוב בתורה - "וידעת היום והשבות אל לבבך, כי ה' הוא האלוהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. אין עוד!" (דברים ד', לט) הוציאוהו והרגוהו. הביאו את הבן השביעי, הקטן שבכולם. אמר לו המלך: בני, השתחוה לצלם! אמר לו הילד: חס ושלום. שאל המלך: למה? אמר לו: מפני שכתוב בתורתנו - "את ה' האמרת היום... והוא האמירך היום" (דברים כ"ו, יז-יח). - כבר נשבענו לקדוש ברוך הוא שאין אנו מעבירים (מחליפים) אותו באל אחר, ואף הוא נשבע לנו שאין הוא מעביר אותנו באומה אחרת. אמר לו המלך: אחיך שבעו ימים ושבעו חיים וראו טובה; ואתה קטן, לא שבעת ימים, ולא שבעת חיים, ולא ראית טוב בעולם. השתחוה לצלם! אמר לו: כתוב בתורתנו - "ה' ימלוך לעולם ועד" (שמות ט"ו, יח). אתם בטלים ומלכותכם בטלה, אבל הקדוש ברוך הוא חי וקיים לעולם. אמר לו המלך: ראה, אחיך הרוגים לפניך, הריני משליך את טבעתי לארץ לפני הצלם. הגביהנה (הרם אותה), כדי שיאמרו: "שמע לקול המלך?" אמר לו הילד: אוי לך, המלך, אם כבוד עצמך חשוב בעיניך כל כך, כבודו של הקדוש ברוך הוא - על אחת וכמה. ציוה המלך לעשות לו כאשר עשו לאחיו. והוציאו אותו כדי להורגו. אמרה להם אמו: תנו לי את בני ואנשקנו. נתנוהו לה. אמרה אמו למלך: בחיי ראשך, המלך, הרגני תחילה, ואחר כך הרוג אותי. ולא שמע לה המלך. נפלה אמו עליו, והיתה מחבקתו ומנשקתו, ואמרה לו: "בני, לך אצל אברהם אביך ואמור לו: "כך אמרה אמי: אל תזוח דעתך עליך, אתה עקדת מזבח אחד, ואני עקדתי שבעה מזבחות; אתה - ניסיון, ואני - מעשה!". עד שהיתה מחבקתו ומנשקתו האגוהו עליה. אף היא עלתה לגג ונפלה ומתה. יצאה בת קול מן השמים ואמרה: "אם הבנים - שמחה!" (תהלים קי"ג, ט).

שאלות:

- ↔ אלו הרגשות ומחשבות מעורר בך סיפור זה?
- ↔ נסה לתאר במילים את המערבולת שהרגישה חנה בתוכה בזמן הריגת שבעת ילדיה.
- ↔ תאר את הבית והחינוך שקיבלו שבעת הילדים בבית שנטעה בהם תעצומות נפש כאלו.
- ↔ מה היית חושב, לו היית המלך הרשע בסיפור, על התנהגות משפחתה של חנה?
- ↔ מה המפגש שנוצר בין הקב"ה לבניה של חנה ובין הקב"ה לחנה בתוך סיפור קשה זה?

מסעי הצלב, גזירות תתנ"ו

מאורעות תתנ"ו הם סדרת אירועים שהתרחשו בשנת 1096 (ד' תתנ"ו) באירופה כחלק ממסע הצלב הראשון וכללו טבח המוני של יהודים על ידי הנוצרים. בחלק מהמקרים הוצע ליהודים להנצל באמצעות המרת דת לדת הנוצרית. יהודים רבים בחרו למות ולא ליפול לידי הנוצרים שימירו את דתם. במאורעות שארעו חמש מאות שנה אחר כך [מאורעות תח- תט- 1648] היו מאורעות תתנ"ו דגם לקידוש ה'. סיפורי המאורעות נותרו בכרוניקות יהודיות שנכתבו על התקופה:

כך כתוב על התנהגות היהודים במאורעות:

"דבקו בבוראם, ואז לבשו שריונים וחגרו כלי מלחמתם מגדולים ועד קטנים, ואיש ישראל חלצו איש כלי זינו ויקרבו כולם אל השער להלחם עם האויבים". (מדברי ר' שלמה בר' שמעון על גזירות תתנ"ו). ורק כשראו שאויביהם נצחום בשל עוונותיהם הצדיקו עליהם את הדין. לאחר שלא הצליחו להילחם וראו שהנוצרים קרבים להעבירם על דתם:

"ואז צעקו כולם בקול גדול, כולם כאחד: מעתה אין לנו לעכב יותר, כי האויבים כבר באים עלינו, נלך במהרה, נעשה ונקריב עצמנו קרבן לפני ה'; וכל מי שיש לו מאכלת. יבוא וישחט אותנו על קידוש יחיד חי עולמים, אחר כך ישחט את עצמו בגרונו או ידקר הסכין בבטנו!" (שם).

ובמקום אחר בכרוניקות על קדושי תתנ"ו מתאר ר' שלמה בר שמשון את מותם של "חסידי זנטש" במילים אלה:

ובערב שבת בין השמשות הקריבו עצמם קרבן לפני ה' במקום תמיד של בין הערבים ... וכאשר יגיל מוצא שלל בשללו, וכשמחת קציר, כן היו ששים וגילים לעבוד עבודת אלהינו ולקדש שמו הגדול והקדוש. ובאו כולם ששים ושמחים לפני אל רם ונשא, כיוצא בהם נאמר "כחתן יוצא מחופתו ישיש כגבור לרוץ אורח", כך היו שמחים לרוץ ולהכנס לפני ולפנים בחדרי חדרים בגן עדן ...

פגישה חמישית: פגישת עמ"י את ה' בניסים.

כשם שעם ישראל נפגש עם ה' באסונות כך הוא נפגש עמו בניסים. החל מניסי התנ"ך וכלה בניסים שארעו כמעט בכל דור ודור כאשר גויים רצו לפגוע ביהודים ולא עלה בידם. כאן נעמוד על חלק מן הניסים הקדמוניים ועל ניסים מאוחרים יותר שבעקבותיהם נקבע "פורים" אישי לקהילות שונות.

מקורות חובה בפרק זה הם: ברכות דף נ"ד, ערוך השולחן סימן ר"ג

קריעת ים סוף (שמות יד, י-כט)

(י) ופרעה הקריב וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה': (יא) ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים: (יב) הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר חדל ממנו ונעבדה את מצרים כי טוב לנו עבד את מצרים ממתנו במדבר: (יג) ויאמר משה אל העם אל תיראו התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תסיפו לראתם עוד עד עולם: (יד) ה' ילחם לכם ואתם תחישו: (טו) ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו: (טז) ואתה הרים את מטף ונטה את ידך על הים ובקעהו ויבאו בני ישראל בתוך הים בביבשה: (יז) ואני הנני מחזק את לב מצרים ויבאו אחריהם ואפכה בפרעה ובכל חילו ברבבו ובפרשיו: (יח) וידעו מצרים כי אני ה' בהפכדי בפרעה ברבבו ובפרשיו: (יט) ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם: (כ) ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחושך ויבאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה: (כא) ויט משה את ידו על הים ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לתרבה ויבקעו המים: (כב) ויבאו בני ישראל בתוך הים בביבשה והמים להם חמה מימינם ומשמאלם: (כג) וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל תוך הים: (כד) ויהי באשמרת הבקר וישקף ה' אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים: (כה) ויסר את אפן מרכבתיו וינהגו בכבדת ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי ה' ילחם להם במצרים: (כו) ויאמר ה' אל משה נטה את ידך על הים וישבו המים על מצרים על רכבו ועל פרשיו: (כז) ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער ה' את מצרים בתוך הים: (כח) וישבו המים ויכסו את הרקב ואת הפרשים לכל חיל פרעה הבאים אחריהם בים לא

נְשָׂאָר בָּהֶם עַד אֶחָד: (כט) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בַיָּבֶשֶׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַיָּם לָהֶם חֲמָה מִימֵינִים
וּמִשְׂמֵאלִים :

ברכת שעשה ניסים לאבותינו: תלמוד בבלי, ברכות דף נד ע"א

תנו רבנן: הרואה מעברות הים, ומעברות הירדן, מעברות נחלי ארנון, אבני אלגביש במורד בית חורון, ואבן שבקש לזרוק עוג מלך הבשן על ישראל, ואבן שישב עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה בעמלק, ואשתו של לוט, וחומת יריחו שנבלעה במקומה - על כולן צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום. בשלמא מעברות הים, דכתיב: +שמות י"ד+ ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה; מעברות הירדן, דכתיב: +יהושע ג'+ ויעמדו הכהנים נשאי הארון ברית ה' בחרבה בתוך הירדן הכן וכל ישראל עברים בחרבה עד אשר תמו כל הגוי לעבור את הירדן. אלא מעברות נחלי ארנון מנלן? - דכתיב: +במדבר כ"א+ על כן יאמר בספר מלחמת ה' את והב בסופה וגו'...
שאלות:

- ⊞ האם יצא לך פעם לברך את ברכת "שעשה ניסים"? תאר את החוויה.
- ⊞ אלו מהמקומות המוזכרים בגמרא היית רוצה לפגוש? למה דווקא את המקום שבחרת?
- ⊞ אלו מקומות נוספים היית מוסיף לרשימת הניסים? האם יש מקומות הקשורים לחיך ולניסים שהתרחשו לך שהיית מוסיף לרשימה?
- ⊞ מה יוצרת הברכה הזו במפגש בין הקב"ה לאדם?

היכן מברכים ברכת שעשה ניסים לאבותינו? (ערוך השולחן אורח חיים סימן ריח, א-ג)

אע"פ שקיומינו ועמידתנו תמיד הוא בנס כמו שאנו אומרים בתפלה במודים ועל נסיד שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת וכו' מ"מ כל זה הם ניסים נסתרים וכרוכים בהטבע אבל הרואה מקומות שנעשו ניסים לאבותינו בגלוי כמו ביציאת מצרים וכיוצא בזה מחוייבים אנחנו לברך בשם ומלכות ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה וכך שנו חכמים במשנה דהרואה בריש פ"ט דברכות דניסי אבותינו נוגעים גם לנו בכל דור ודור כמו שמברכים על הימים שנעשו בהם ניסים לאבותינו כחנוכה ופורים שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמנה"ז? כמו כן אנו מברכין על המקומות שנעשו בהם ניסים לאבותינו וברכות אלו הם בשם ומלכות כמבואר בירושלמי ובגמ' ילפינן לה ממה שאמר יתרו [שמות יח, י] ברוך ד' אשר הציל אתכם מיד מצרים [והטור הביא בשם הראב"ד דברכות אלו אינם בשם ומלכות וכל רבותינו חולקים עליו ע"ש]:

ואלו הן המקומות כגון מעברות הים המקום שעברו ישראל את הים ומעברות הירדן מקום שעברו ישראל את הירדן ומעברות נחלי ארנון והם העמקים שטמנו את עצמם האמוריים בהם להרוג את ישראל אך ארון הקדש ההולך לפניהם היה משוה את הארץ ונדבקו ההרים זל"ז ונהרגו כולם ויצא הדם שלהם וראו ישראל את הנס הגדול הזה ואמרו שירה והיינו דכתיב ואשד הנחלים וגו' [במדבר כא, טו] אז ישיר ישראל וגו' [שם יז] ואבני אלגביש שנפלו מן השמים על הכנענים כדכתיב ביהושע [י, יא] ויהי בנוסם מבית חורון וה' השליך עליהם אבנים גדולות ואבן שבקש עוג לזרוק על ישראל ואבן שישב עליה משה בעת מלחמת עמלק וחומת יריחו שנפלה תחתיה כלומר המקום של החומה

על כולם מברך בשם ומלכות ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה וכן כל ברכות הראייה שיתבארו הם בשם ומלכות:

והנה בהניסים שנתבארו יש מהם שרואים הנס ממש כמו שהיה כמו אבני אלגביש והאבנים של משה ושל עוג אבל מעברות הים והירדן הלא עתה הים והירדן מליאים אלא שבמקום הזה נבקעו הים והירדן וא"כ ה"ה סביבות ירושלים כשרואים המקום שנפלו בו חיל שנחריב ג"כ היו צריכין לברך ורבותינו לא כתבו כן ואמת שכתבו זה נגד אבני אלגביש [תוס' נ"ד: ד"ה אבני] ובוודאי שלא דמי לזה אבל נגד הים והירדן למה לא דמי ומדברי המרדכי שם משמע דמקומות שעברו ישראל הים והירדן ידועים יותר ממקום שנפלו בו חיל שנחריב ע"ש ולא ידעתי לכוין הדברים והם בעצמם כתבו שהמקום ידוע סביב לירושלים וצ"ע [גם דברי המג"א סק"א צ"ע]:

שאלות:

- ↪ אלו הרגשות ומחשבות עוברות בך למקרא המשפטים בהם נפתחות הלכות אלו? האם אתה מצליח להרגיש שכל קיומך הוא בנס?
- ↪ כתבו אלו מילים עוברות בך באסוציאציה למושג: "נס נסתר" ולמושג "נס גלוי"?
- ↪ איזה מפגש בין הקב"ה לאדם נוצר בכל אחד מהניסים הללו?
- ↪ מדוע לא תקנו ברכה גם על ניסים נסתרים? נסח ברכה שהיית מחבר לניסים אלו.
- ↪ מה יוצרת הברכה באדם המברך אותה ביחסו לעם ולהיסטוריה של העם?

פורים של קהילות

רשימה חלקית (מתוך כ-90 שתועדו ב"ספר המועדים") של אירועים שבעקבותיהם קהילות קבעו פורים שני לדורות.

(1236) פורים נרבונה (צרפת) - כ' באדר ד'תתקצ"ו: אנשי נארבונה התנפלו על שכונת היהודים בעקבות עלילת דם, אולם מושל העיר הציל אותם.

(1339) פורים קסטיליה (ספרד) - אדר ה'צ"ט: בתפקיד "המן הרשע" - גונזאלו מארטינו שהסית את המלך נגד היהודים והביא לגזירת חרם וגירוש היהודים. בתפקיד "אסתר המלכה" - פילגשו הנוצרית של המלך שהביאה להוצאתו להורג של מארטינו וביטלו זממו.

(1538) פורים קאנדיה (איטליה) - י"ח בתמוז ה'רצ"ח: בימי מלחמת הסולטן סולימאן בונציה העלילו על יהודי קאנדיה שבאו אליהם מרגלים טורקיים. המון של נוצרים הסתער על "עיר היהודים" באמתלא לחפש את המרגלים. בהשתדלות הרב אליהו קפסאלי הגיע ה"פריווידור" (פקיד גבוה בונציה) והרגיע את ההמון.

(1540) פורים אנאצרא (אג'יר) - ד' בחשוון ה'ש"א: קרל החמישי רצה בעזרת האדמירל הגנואי אנדריאס דורייה לכבוש את אג'יר מידי המושל חיא'ר א-דין בארבארוסה. החיילים הספרדים שעלו על החוף אבדו ברעידת אדמה גדולה שבאה מן הים. היהודים חששו מאוד מקנאותם הדתית של הספרדים ועל ההצלה הזו קבעו להם את היום וקראו לו פורים נוצרים.

(1578) פורים של הנוצרים (מרוקו) - ב' באלול ה'שלי"ח: סבסטיאן מלך פורטוגל צר על מרוקו והייתה מלחמה חזקה.

1684) פורים די בודה (איטליה) - בימי מלחמת אוסטריה-הונגריה בטורקים נפוצה שמועה שהיהודים עוזרים לטורקים ובזכות נוצרים הגונים ופקידי ממשלה שבאו להגן ניצלו היהודים מפוגרום.

1690) פורים אנקונה (איטליה) - כ"א בטבת ה'תנ"א : ניצלו מרעידת אדמה גדולה מאד.

1690) פורים ל"ג בעומר י"ח באייר ה'ת"ן : יהודי אטינגן - הצלה מאבדון וכליה.

1704) פורים פוזנה (פולין) - ג' בתשונ ה'תס"ה : הפולנים והזכסים צרו על העיר וירו עליה כעשרת אלפים פצצות עם פתיל שהיה, השבדים ששלטו בעיר פקדו על היהודים לאסוף את כל הפצצות הללו ולכבותם ובכל זאת לא נפגע אף אחד.

1705) פורים שריף (לוב - טריפולי) - כ"ד בטבת ה'תס"ה : ניצלו מצבאו של הצורר חליל פאשה אשר אבד במגפה.

1733) פורים בגדאד (עיראק) - י"א באב ה'תצ"ג : יהודי העיר נאלו ממצוקת שלטון הפרסים ששלטו עד אותו יום בבגדאד.

1743) פורים טבריה (ישראל) - ז' באלול ה'תק"ג : סולימאן פאשה שם מצור על העיר ולאחר 83 ימי מצור ב-ד' אלול עזב את העיר וב-ז' אלול מת במיתה משונה.

1775) פורים אלג'יר - י"א בתמוז ה'תקל"ה : יהודי הקהילות באלג'יר ניצלו מפרעות שרצו לעשות בהם.

1792) פורים אוסטראה - ז' בתמוז ה'תקמ"ב : בימי מלחמת רוסיה בפולין. חיל המפקד הרוסי סובורוב שם מצור על העיר. הפולנים עזבו את העיר בחשאי, היהודים התקבצו בבית הכנסת הגדול של המהרש"א ועמדו בצום ובתפילה. הרוסים הפציצו במשך יומיים את העיר ובעיקר את בנין בית הכנסת אשר חשדוהו למבצר. אחד היהודים שם נפשו בכפו חצה בלילה את הנהר והודיע לסובורוב שהפולנים נסוגו, בז' תמוז הרוסים נכנסו לעיר וההתקפה נעצרה והקהילה ניצלה.

1794) פורים וילנה (ליטא) : ט"ו באב ה'תקנ"ד : בימי מלחמת רוסיה בפולין העיר הפכה לשדה קרב, גייסות הקיפוח ולחמו בה מכל הכיוונים.

1795) פורים שרפה (איטליה) : י"א בסיון ה'תקנ"ה : יהודי פאדובה - לזכר השריפה הגדולה ממנה ניצלו בתיהם.

1799) פורים אורבינו (איטליה) - י"א בסיון ה'תקנ"ט : יהודי אורבינו - לזכר מאורע בו ניצלו מקלגסי הצרפתים.

1799) פורים סיניגאליה (איטליה) - ט"ו בסיון ה'תקנ"ט : יהודי סיניגאליה שעל שפת הים האדריאטי ניצלו מידי הצרפתים שפשטו והרגו בהם. יהודי העיר אנקונה שלחו להם אניות הצלה וכל בני העדה נמלטו בהן ממקום הסכנה. (יום י"ד נקבע לתענית ציבור ויום ט"ו לפורים ...)

1799) פורים סיינה (איטליה) - ט"ו בסיון תקנ"ט : יחידות לוחמים מהפכנים מצרפת ובראשם גנרל שניידר תפסה את סיינה, הטילה מס כבד, בזזה את בתי היהודים ואיימה לשרוף את כל הגטו. הנסיך הציל את הגטו והחזיר ליהודים את כספם. אותו יום נקבע צום בבוקר ופורים לאחר הצהריים.

1806) פורים וידין (בולגריה) : המוסלמים קמו להרוג את היהודים בגלל עלילת שווא שהם הרעילו את המושל, אולם המושל לפני מותו הודה מה הייתה סיבת ההרעלה וזיכה את היהודים.

1820) פורים בוסניה (בוסניה) - ד' בתשונ ה'תק"פ : על שם מושל בוסניה רודזי פאשה שהתנפל על יהודי סארייבו ואסר את הרב ותשעה מראשי הקהל ודן שיוציא אותם להורג כי היהודים לא

הצליחו לגייס את כופר הנפש הגבוה שדרש, אולם ר' רפאל הלוי מסארייבו הצליח להביא להתקוממות המוסלמים נגד אותו פאשה עריץ וזה נאלץ לברוח על נפשו.

(1822) פורים בלגרד (סרביה) - י"ט בסיון ה'תקפ"ב: הנסיך הסרבי הפציץ את העיר מצד אחד וחיל המצב הטורקי ענה באש מהצד השני כאשר שכונת היהודים נמצאה בטווח ובאורח פלא ניצלה הקהילה וכולה הצליחה לברוח אל העיר זמלן הקרובה.

(1891) פורים שלג (תוניס) - כ"ד בטבת ה'תרנ"א: שלג גדול גרם נזקים כבדים לתושבים אבל ב"עיר היהודים" לא ירד השלג.

(1943) פורים היטלר : (קזבלנקה מרוקו) - ב' בכסלו ה'תש"ג : ניצלו מידי הנאצים ולזכר המאורע חיברו מגילה בשם מגילת היטלר וקבעו את היום לפורים שני.

<להעביר למדריך למורה – אולי>

נספח: עם ישראל בעיני הגויים

יתכן שכל אדם מרגיש נאמנות לעמו, ותחושה שיש משהו מיוחד בעם שלו. אולם, לגבי העם היהודי, גויים רבים עמדו על הייחודיות שלו ועל העובדה שמדובר בעם פלאי שלא ניתן לעמוד על סוד קיומו. הם אמנם לא עמדו על הקשר הפנימי בין ה' לעם ישראל, אך הבאנו לסיום מעט מדבריהם.

מרק טויין

"אם להאמין לסטטיסטיקה, היהודים מהווים אחוז מאוכלוסית העולם (אנו נעיר כי למעשה מדובר בהרבה פחות), והרי זה מעלה בדעתנו מעין ערפילית של אבק כוכבים שאבד בנוגהו של שביל החלב. היה זה אפוא טבעי אם לא היינו שומעים עליהם אלא לעתים רחוקות, אבל אנו שומעים עליהם תמיד. העם היהודי נכבד עדי אדמות לא פחות מכל עם אחר. הוא ערך קרב מפליא בעולם הזה בכל התקופות, הוא נלחם בידים כפותות מאחורי גבו. המצרים, הבבלים והפרסים קמו ומילאו את האדמה בקולות רועשים, בהדר ובתפארת, לאחר מכן נבלו והפכו למשהו מעולם הדמיונות ונגזזו. אחריהם באו היוונים והרומאים, הקימו שאון גדול, וגם הם חלפו והלכו להם. גם עמים אחרים התעוררו לפתע, הרימו את אבוקתם לתקופת מה, אבל היא כבתה עד מהרה, וכעת הם מצויים באור בין הערבים או שנעלמו כלא היו. היהודי ראה את כולם, ניצח את כולם, וכעת הינו כמו שהיה תמיד: אינו מגלה לא התנוונות לא סימני זקנה, לא תשישות איברים ולא התמעטות כוחותיו, ואף נפשו הערה הפעילה ובעלת היוזמה לא נתכהתה. כולם בני תמותה, כולם חלפו ואינם עוד, ורק היהודי היה ונשאר".

זאן פול סארטר, עם לבדד ישכון, הרצוג, עמ' 58

איני יכול לשפוט את העם היהודי על פי הכללים המקובלים של ההיסטוריה האנושית, עם ישראל הוא משהו מעבר לזמן

